

AGNĖ
RAMANAUSKAITĖ

INTELEKTINIO KAPITALO ĮVERTINIMO IR PATEIKIMO FINANSINĖSE ATASKAITOSE MODELIS

DAKTARO DISERTACIJA

SOCIALINIAI MOKSLAI, EKONOMIKA (04 S)

VILNIUS 2013

VILNIAUS UNIVERSITETAS

AGNĖ RAMANAUSKAITĖ

**INTELEKTINIO KAPITALO ĮVERTINIMO IR PATEIKIMO
FINANSINĖSE ATASKAITOSE MODELIS**

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, ekonomika (04S)

Vilnius, 2013

Disertacija rengta 2009–2013 metais Vilniaus universitete

Mokslinė vadovė:

prof. dr. Kristina Rudžionienė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika – 04S)

Konsultantė:

prof. dr. Rasa Kanapickienė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, vadyba – 03S)

Lietuvių kalbos redaktorė:

Erika Merkytė-Švarcienė

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS.....	4
LENTELIŲ SĄRAŠAS	6
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	7
ĮVADAS	10
1. INTELEKTINIS KAPITALAS IR INFORMACIJOS APIE JĮ ATSKLEIDIMAS.....	22
1.1. Intelektinio kapitalo interpretacija šiuolaikinės rinkos sąlygomis.....	22
1.2. Intelektinio kapitalo sudedamosios dalys ir jų tarpusavio ryšys.....	31
1.3. Informacijos apie intelektinį kapitalą pateikimo įmonių metinėse ataskaitose tendencijos	43
2. INTELEKTINIO KAPITALO VERTINIMO METODŲ ANALIZĖ IR SINTEZĖ	63
2.1. Intelektinio kapitalo vertinimo metodai ir jų klasifikavimas.....	63
2.2. Intelektinio kapitalo <i>įvertinimo</i> metodų teoriniai ir praktiniai aspektai	73
2.3. Intelektinio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelio sudarymas	114
3. INTELEKTINIO KAPITALO ĮVERTINIMO IR PATEIKIMO FINANSINĖSE ATASKAITOSE MODELIO PRITAIKYMAS LIETUVOS ĮMONĖSE.....	126
3.1. Intelektinio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelio pritaikymo tyrimo metodika	126
3.2. Modelio pritaikymas ir jo integravimo į finansinę apskaitą galimybių bei rezultatų vertinimas	142
IŠVADOS	177
NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS	183
PRIEDAI.....	201

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

AFTF – ateities apskaita (angl. *accounting for the future*)
AGP1L – Įmonių grupė „ALITA“, AB
ANK1L – AB „Anykščių vynas“
CapChg – kapitalo kaina (angl. *capital charge*)
CIV – apskaičiuota nematerialioji vertė (angl. *calculated intangible value*)
CWP – patentų atkartojimo indeksas (angl. *citation-weighted patents*)
EVA – pridėtinė ekonominė vertė (angl. *economic value added*)
FA – finansinės ataskaitos
FiMIAM – finansinis metodas intelektinio kapitalo vertinimui (angl. *financial method of intangible assets measurement*)
FPN – faktinė pelningumo norma
GUB1L – AB GUBERNIJA
HR(C)A – žmogiškojo kapitalo (įkainojimas ir) apskaita (angl. *human resource (costing &) accounting*)
HRS – žmogiškojo kapitalo ataskaita (angl. *human resource statement*)
IAMV – investuotojų priskirta rinkos vertė (angl. *investor's assigned market value*)
IAV – intelektinio turto vertinimas (angl. *intellectual assets valuation*)
ICA – intelektinio kapitalo auditas (angl. *intellectual capital audit*)
ICi – intelektinio kapitalo indeksas (angl. *intellectual capital index*).
IK – intelektinis kapitalas (angl. *intellectual capital*)
IVM – visa apimančios vertės metodika (angl. *inclusive value methodology*)
ĮAV – įmonės atkuriamoji vertė
IBV – įmonės balansinė vertė
IİK – įmonės intelektinis kapitalas
IRV – įmonės rinkos vertė
KCE – intelektinio kapitalo pelnas (angl. *knowledge capital earnings*)
MCM – rinkos kapitalizacijos metodai (angl. *market capitalization methods*)

MESDAQ – Malaizijos vertybinių popierių birža (angl. *Malaysian exchange of securities dealing and automated quotation*)

MTBR – rinkos ir balansinės vertės santykis (angl. *market to book ratio*)

MTBV – rinkos ir balansinės vertės skirtumas (angl. *market to book value*)

MVA – pridėtinė rinkos vertė (angl. *market value added*)

OECD – Tarptautinė ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (angl. *Organisation for economic co-operation and development*)

OK – organizacinis kapitalas (angl. *organizational capital*)

PZVIL – AB „Pieno žvaigždės“

ROA – turto pelningumas (angl. *return on assets*)

ROAM – kapitalo pelningumo metodai (angl. *return on assets methods*)

RSUIL – AB „Rokiškio sūris“

SK – santykių kapitalas (angl. *relational capital*)

TB – technologijos brokeris (angl. *technology broker*)

TPN – tikėtina pelningumo norma

Tq – Tobino Q (angl. *Tobin's q*)

TVC – grynas vertės kūrimas (angl. *total value creation*)

TVE – vertės tyrinėtojas (angl. *the value explorer*)

VAIC – intelektinio kapitalo pridėtinės vertės koeficientas (angl. *value added intellectual capital coefficient*)

VDG1L – AB „Vilniaus degtinė“

VLP1L – AB „Vilkyškių pieninė“

WACC – kapitalo kainos svertinis vidurkis (angl. *weighted average cost of capital*)

WWTK – įrankių rinkinys intelektinio kapitalo vertinimui (angl. *weightless wealth tool kit*)

ZMP1L – AB „Žemaitijos pienas“

ŽK – žmogiškasis kapitalas (angl. *human capital*)

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Materialiojo ir intelektualio kapitalo skirtumai	27
2 lentelė. Intelektinio kapitalo sudedamosios dalys	32
3 lentelė. Žmogiškojo kapitalo elementų grupavimas	37
4 lentelė. Organizacinio kapitalo elementų grupavimas	38
5 lentelė. Santykių kapitalo elementų grupavimas	39
6 lentelė. Esminiai finansinių ataskaitų ir informacijos apie intelektualinį kapitalą pateikimo skirtumai	45
7 lentelė. Informacijos apie intelektualinį kapitalą pateikimo studijos	60
8 lentelė. Intelektinio kapitalo vertinimo metodų klasifikacija pagal bendruosius vertinimo principus	65
9 lentelė. Intelektinio kapitalo vertinimo metodų klasifikacija pagal vertinamus objektus	66
10 lentelė. Intelektinio kapitalo vertinimo metodų klasifikacija pagal piniginio matavimo vieneto naudojimą vertinimo procese	67
11 lentelė. Intelektinio kapitalo vertinimo metodų klasifikacija pagal vertinimo rezultato išraišką	68
12 lentelė. Intelektinio kapitalo vertinimo metodai ir jų klasifikavimas	71
13 lentelė. Tolesnei analizei atrinkti intelektualio kapitalo <i>įvertinimo</i> metodai ir jų klasifikavimas	74
14 lentelė. EVA apskaičiavimo algoritmas	91
15 lentelė. MVA ir standartizuoto MVA apskaičiavimo algoritmas	94
16 lentelė. VAIC apskaičiavimo algoritmas	95
17 lentelė. WWTK taikymo algoritmas	99
18 lentelė. KCE metodo taikymo algoritmas	103
19 lentelė. Intelektinės nuosavybės objektų vertės nustatymo požiūriai ir metodai	109
20 lentelė. Intelektinio kapitalo <i>įvertinimo</i> metodai ir patikslintas jų klasifikavimas	113

21 lentelė. Sugrupuoti darbo tikslą atitinkantys intelektualio kapitalo įvertinimo metodai	115
22 lentelė. Tyrimo eigos aprašymas	129
23 lentelė. Tyrimui taikoma kiekybinės turinio analizės metodika.....	137
24 lentelė. Atrinktų įmonių realizuotojo intelektualio kapitalo vertės apskaičiavimas	142
25 lentelė. Turinio analizės rezultatai.....	144
26 lentelė. Apskaičiuota nagrinėjamų įmonių realizuotojo intelektualio kapitalo vertė ir struktūra	145
27 lentelė. Darbinių teiginių tikrinimo rezultatai ir pradinio tiriamojo teiginio paneigimas	173

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Disertacinio tyrimo loginė schema	17
2 pav. Kapitalo vieta ir skirstymas ekonomikoje	23
3 pav. Finansinėse ataskaitose pateikiama intelektualio kapitalo dalis.....	29
4 pav. Intelektinio kapitalo struktūros schema	41
5 pav. Kapitalo vieta ir sąveika įmonėje.....	42
6 pav. Priežasties ir pasekmės ciklas	47
7 pav. Vertinimo metodų klasifikavimo pagal rezultato išraišką sistema	69
8 pav. Intelektinio kapitalo vertinimo metodų klasifikavimo schema	70
9 pav. Įmonės rinkos vertės ir jų ryšys su intelektiniu kapitalu	106
10 pav. A grupės metodų vertinami kintamieji	115
11 pav. Skirtumo tarp ĮRV ir ĮBV aiškinimas.....	119
12 pav. Intelektinio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelis	121
13 pav. Skirtumas tarp atrinktų įmonių balansinės ir rinkos vertės	143

14 pav. Alkoholio pramonės šakos įmonių turto horizontaliosios ir vertikaliosios analizės pagal papildytų finansinių ataskaitų duomenis rezultatai.....	148
15 pav. Alkoholio pramonės šakos įmonių turto horizontaliosios ir vertikaliosios analizės pagal finansinių ataskaitų prieš papildymą duomenis rezultatai.....	150
16 pav. Pieno pramonės šakos įmonių turto horizontaliosios ir vertikaliosios analizės pagal papildytų finansinių ataskaitų duomenis rezultatai	151
17 pav. Pieno pramonės šakos įmonių turto horizontaliosios ir vertikaliosios analizės pagal finansinių ataskaitų prieš papildymą duomenis rezultatai...	153
18 pav. Alkoholio pramonės šakos įmonių kapitalo ir įsipareigojimų horizontaliosios ir vertikaliosios analizės pagal papildytų finansinių ataskaitų duomenis rezultatai	155
19 pav. Alkoholio pramonės šakos įmonių kapitalo ir įsipareigojimų horizontaliosios ir vertikaliosios analizės pagal finansinių ataskaitų prieš papildymą duomenis rezultatai	156
20 pav. Pieno pramonės šakos įmonių kapitalo ir įsipareigojimų horizontaliosios ir vertikaliosios analizės pagal papildytų finansinių ataskaitų duomenis rezultatai	158
21 pav. Pieno pramonės šakos įmonių kapitalo ir įsipareigojimų horizontaliosios ir vertikaliosios analizės pagal finansinių ataskaitų prieš papildymą duomenis rezultatai	159
22 pav. Alkoholio pramonės šakos įmonių pelningumo rodiklių pagal papildytų finansinių ataskaitų duomenis rezultatai.....	160
23 pav. Alkoholio pramonės šakos įmonių pelningumo rodiklių skaičiavimo pagal finansinių ataskaitų prieš papildymą duomenis rezultatai.....	162
24 pav. Pieno pramonės šakos įmonių pelningumo rodiklių pagal papildytų finansinių ataskaitų duomenis rezultatai	163
25 pav. Pieno pramonės šakos įmonių pelningumo rodiklių skaičiavimo pagal finansinių ataskaitų prieš papildymą duomenis rezultatai.....	164

26 pav. Alkoholio pramonės šakos įmonių apyvartumo rodiklių pagal papildytų finansinių ataskaitų duomenis rezultatai.....	165
27 pav. Alkoholio pramonės šakos įmonių apyvartumo rodiklių skaičiavimo pagal finansinių ataskaitų prieš papildymą duomenis rezultatai.....	166
28 pav. Pieno pramonės šakos įmonių apyvartumo rodiklių pagal papildytų finansinių ataskaitų duomenis rezultatai	167
29 pav. Pieno pramonės šakos įmonių apyvartumo rodiklių skaičiavimo pagal finansinių ataskaitų prieš papildymą duomenis rezultatai.....	168
30 pav. Alkoholio pramonės šakos įmonių mokumo rodiklių pagal papildytų finansinių ataskaitų duomenis rezultatai	169
31 pav. Alkoholio pramonės šakos įmonių mokumo rodiklių skaičiavimo pagal finansinių ataskaitų prieš papildymą duomenis rezultatai.....	170
32 pav. Pieno pramonės šakos įmonių mokumo rodiklių pagal papildytų finansinių ataskaitų duomenis rezultatai	171
33 pav. Pieno pramonės šakos įmonių mokumo rodiklių skaičiavimo pagal finansinių ataskaitų prieš papildymą duomenis rezultatai	172
34 pav. Nagrinėjamų pramonės šakų tarpusavio palyginimas intelektualio kapitalo apimtys ir jo struktūros atžvilgiu.....	174
35 pav. Nagrinėjamų pramonės šakų tarpusavio palyginimas intelektualio kapitalo pelningumo ir apyvartumo atžvilgiu	175

IVADAS

Temos aktualumas. Įprasta, jog įmonės periodiškai atskleidžia savo veiklos rezultatus išoriniams informacijos vartotojams pateikdamos finansines ataskaitas. Jose pateikiama informacija, jos forma, minimali apimtis ir pobūdis yra reglamentuoti ir privalomi kiekvienai toje teisinėje aplinkoje veikiančiai įmonei. Tokiu būdu išoriniai informacijos vartotojai, pasitelkę įvairius finansinius rodiklius, gali lyginti įmones tarpusavyje ir priimti pagrįstus investicinius sprendimus. Tačiau dėl spartaus ekonomikos vystymosi ir verslo procesų plėtros finansinių ataskaitų teikiama informacija tampa ribota ir nesugeba patenkinti išaugusių išorinių informacijos vartotojų poreikių.

Pastaruoju metu sudėtinga priimti pagrįstus investicinius sprendimus vadovaujantis tik įmonių finansinėse ataskaitose pateikiama informacija, kadangi vis svarbesnę reikšmę rinkoje dėl savo gebėjimo kurti pridėtinę vertę įgauna intelektinis kapitalas. Tačiau tik maža jo dalis pagal galiojančius apskaitos standartus pateikiama įmonių finansinėse ataskaitose, nes dažnai netenkina vieno iš turto pripažinimo apskaitoje kriterijų – patikimo įvertinimo. Todėl didžioji intelektualio kapitalo dalis pagal galiojančius apskaitos principus nevertinama ir neatskleidžiama išoriniams informacijos vartotojams dėl šiam kapitalui būdingo neapibrėžtumo ir neapčiuopiamumo. Dėl to išoriniai informacijos vartotojai apie įmonę ir jos veiklą gauna tik dalį informacijos, o tai tiesiogiai daro įtaką jų priimamiems sprendimams. Todėl rinkos dalyvių dėmesys tokio pobūdžio informacijai vis auga, o iš to kyla poreikis naujiems vertinimo metodams, kurie leistų įmonėms patikimai nustatyti intelektualio kapitalo ar atskirų jo sudedamųjų dalių vertę. Ši informacija padėtų atskleisti ir pagrįsti įmonės potencialą augti, gebėjimus kurti pridėtinę vertę, o ta pačia metodika apskaičiuotos vertės sudarytų sąlygas įmonių tarpusavio lyginimui.

Mokslinė problema, jos ištyrimo lygis. Intelektinio kapitalo sampratą ir struktūrą analizavo B. Lev (2001), J. H. Daum (2003), B. Lev ir kt. (2003), D. Andriessen (2004), K. Standfield (2005), P. L. Saez ir kt. (2007), I. Abeysekera (2008), J. Fitz-enz (2009) ir kt. Taip pat jis tyrinėtas ir įvairiuose

kontekstuose: nagrinėjant intelektinio kapitalo reikšmę įmonės vystymuisi (T. E. J. Engstrom ir kt., 2003; P. Y. Chu, 2006; I. Dubra, 2010 ir kt.), tiriant informacijos apie įmonių intelektinį kapitalą atskleidimą (S. Bozzolan ir kt., 2003; I. Abeysekera ir J. Guthrie, 2004b; P. Ordonez de Pablos, 2005b, T. M. Carlin ir kt., 2006; V. Beattie ir S. J. Thomson, 2007; D. Campbell ir M. R. Rahman, 2010; S. Abhayawansa, 2011; V. Bogdan ir kt., 2011; M. Branco ir kt., 2011; A.-L. Mention, 2011; M. Narunnabi ir kt., 2011; S. Singh ir M. Kansal, 2011; A. Vafaei ir kt., 2011; N. M. Husin, 2012; J. Papula ir J. Volna, 2012; M. M. Wagiciengo ir A. R. Belal, 2012 ir kt.), analizuojant specializuotas ataskaitas apie intelektinį kapitalą (E. B. Campos ir P. Ordonez de Pablos, 2007; B. Marr, 2008 ir kt.), siekiant nustatyti ryšį tarp įmonės socialinės atsakomybės ir intelektinio kapitalo (M. Pedrini, 2007; N.-M. Yaghoubi ir kt., 2010 ir kt.), tiriant šio kapitalo vertinimo galimybes (M. Borneman ir kt., 1999; R. M. Petty ir J. Guthrie, 2000; N. Bontis, 2002a; A. Singhal, 2004; J. Sedlaček ir A. Konečný, 2009 ir kt.) tiek išoriniais, tiek vidiniais (M. Borneman ir M. Sammer, 2004; J. Chen ir kt., 2004; M. Borneman ir K. Alwert, 2010 ir kt.) tikslais, taip pat lyginant jį su nematerialiuoju turtu (I. Kuzmina, 2008) ar vertinant jo audito galimybes (I. Abeysekera, 2001) ir pan. Nepaisant tyrimų gausos, nėra bendros nuomonės nei dėl termino intelektiniam kapitalui įvardyti, nei dėl jo interpretavimo, nei dėl jo struktūros. Šiam kapitalui įvardyti vartojami tokie terminai kaip „intelektinis kapitalas“, „nematerialusis kapitalas“, „nematerialusis turtas“, „žinių turtas“, „žinių kapitalas“, „organizacijos intelektinis kapitalas“, „neapčiuopiamybės“, „nematerialieji ištekliai“, „nematomi ištekliai“, „informacinis turtas“, „žmogiškasis kapitalas“, „paslėptoji vertė“, „įmonės gebėjimai“ ar kiti sinonimai. Intelektinio kapitalo interpretacijos atskiruose mokslo darbuose pasireiškia siekiu išvardyti įvairias ir kaip įmanoma visas jo sudedamąsias dalis arba atskleidžiant skirtumą tarp intelektinio kapitalo ir nematerialiojo turto, taip pat lyginant jį su kitu kapitalu arba tiesiog kuriant naują intelektinio kapitalo apibrėžimą. Taigi, įvairiuose mokslo darbuose

samprotaujama skirtingai, todėl tai apsunkina tolesnius mokslinius tyrimus šioje srityje.

Pastaruoju dešimtmečiu ypač pagausėjo tyrimų, atskleidžiančių informacijos apie intelektualinį kapitalą pateikimo įmonių finansinėse ir kitose metinėse ataskaitose tendencijas (P. Ordonez de Pablos, 2002; A. Wall ir kt., 2004; P. Ordonez de Pablos, 2005a; K. Standfield, 2005; J. Fitz-enz, 2009 ir kt.). Ir nors šiuolaikinės finansinės apskaitos ir atskaitomybės reikalavimai ignoruoja intelektualinį kapitalą (R. Roslender ir R. Fincham, 2001; M. S. Lilly ir R. O. Reed, 2004; J. Holmen, 2005; B. Marr, 2008 ir kt.), tačiau įmonės suvokia jį kaip svarbų vertę kuriantį objektą įmonėje (J. Van der Meer-Kooistra ir S. M. Zijlstra, 2001; P. Westnes, 2005; S. Cuganesan ir R. M. Petty, 2007; J. H. Cezair, 2008 ir kt.) ir imasi iniciatyvos greta finansinių ataskaitų išoriniams informacijos vartotojams pateikti papildomą informaciją apie intelektualinį kapitalą (N. Bontis, 2002b; K. A. April ir kt., 2003; I. K. Abeysekera ir J. Guthrie, 2004a; P. C. Goh ir K. Ph. Lim, 2004; J. Guthrie ir kt., 2004; K. Abeysekera ir J. Guthrie, 2005; S. R. Ensslin ir F. Nitz de Carvalho, 2005; N. Steenkamp, 2007; A. Sujan ir I. Abeysekera, 2007; D. Campbell ir M. R. Rahman, 2009; T. H. Ismail, 2009; R. M. Petty ir kt., 2009; Sh. Saad ir N. M. Salleh, 2009; A. Rashid, 2010 ir kt.). Nežiūrint į tai, savita įmonių kultūra, veiklos specifika bei vadovų požiūris sąlygoja skirtingus duomenų apie intelektualinį kapitalą vertinimo, interpretavimo ir atskleidimo būdus, o tai nesuteikia galimybės juos palyginti tarpusavyje. Ir nors ši problema pripažįstama daugelyje mokslo darbų, bendro sprendimo jai spręsti nėra.

Intelektinio kapitalo vertinimui galimus taikyti metodus tyrė bei jų privalumus ir trūkumus analizavo įvairūs mokslininkai (P. Megna ir M. Klock, 1993; D. H. Luthy, 1996; H. Nash, 1998; D. J. Skyrme ir D. M. Amidon, 1998; J. B. Backhuijs ir kt., 1999; N. Bontis ir kt., 1999; N. Brennan, 2001; P. N. Bukh ir kt., 2001; K. W. Maree, 2001; D. Andriessen, 2002; J. Ratnatunga, 2002; I. K. Abeysekera, 2003; N. Al-Ali, 2003; D. Andriessen, 2004a, 2004b; G. Kannan ir W. G. Aulbur, 2004; A. Seetharaman ir kt., 2004;

S. Firer, 2005; D. J. Skyrme, 2005; M. A. A. Ortiz, 2006; H. A. Van den Berg, 2007; Ch. Huang ir M.-Ch. Wang, 2008; D. M. Ipate ir I. Parvu, 2009; E. Fragouli, 2010 ir kt.), tačiau prie bendros nuomonės, kaip turėtų būti atliekamas įmonės intelektualio kapitalo vertinimas, neprieita. Įvairiuose mokslo darbuose siūloma apie šešiasdešimt skirtingų vertinimo metodų: vieni iš jų yra teorinio pobūdžio, kiti diegiami praktiškai skirtingo pobūdžio įmonėse, tretį grindžiami tradicinėmis finansų teorijomis. Taip pat įvairių metodų pagrindu kuriami ir siūlomi nauji modeliai (K. Standfield, 2001; I. Rodov ir Ph. Leliaert, 2002; D. Andriessen, 2004; N. Steenkamp, 2004; R. Kasselmann, 2006 ir kt.). Norėdami susisteminti šio kapitalo vertinimui siūlomų metodų gausą, autoriai juos klasifikuoja (Ch. Bouteiller, 2002; B. Lev ir kt., 2003; Y. Malhotra, 2003; C. Muller, 2004; A. S. Sitar ir V. Vasic, 2004; S. Iswati ir M. Anshori, 2007; A. Kok, 2007; A. Rodriguez-Castellanos ir kt., 2007; H. P. Tan ir kt., 2007; J. Jurczak, 2008; K. E. Sveiby, 2010; R. Salman ir T. B. Mahamad, 2012 ir kt.), tačiau ir šioje srityje bendro sutarimo nėra – jų darbuose analizuojami ir grupuojami skirtingi intelektualio kapitalo vertinimo metodai bei naudojami skirtingi klasifikavimo kriterijai. Tyrimas, kuris sujungtų ir apibendrintų visus intelektualio kapitalo vertinimui taikytinus metodus, jų teorinius ir praktinius aspektus, dar neatliktas, o tai apsunkina tolesnius šios srities tyrinėjimus.

Pastebėtina, jog pastaruoju metu daugėja ir lietuvių autorių darbų intelektualio kapitalo vertinimo ir atskleidimo srityje – intelektualio kapitalo esmę ir struktūrą nagrinėjo R. Mikulėnienė ir R. Jucevičius (2000), J. Palumickaitė ir K. Matuzevičiūtė (2007), V. Barkauskas (2008, 2009, 2012), L. Užienė ir J. D. Staliūnienė (2009), M. Taljūnaitė (2010), V. Gižienė ir Ž. Simanavičienė (2012), o jo svarbą įmonės veiklai ir vertės kūrimui atskleidė L. Vaškelienė (2004), I. Mačerinskienė ir G. Aleknavičiūtė (2011), I. Mačerinskienė ir S. Survilaitė (2011a, 2011b) ir L. Užienė (2012). Reikšmingi empiriniai tyrimai (L. Vaškelienė, 2004; L. Vaškelienė ir J. Šelepen, 2008) atlikti atskleidžiant informacijos apie intelektinį kapitalą pateikimo įmonių metinėse ataskaitose-prospektuose tendencijas Lietuvoje.

Dalis autorių (L. Gaižauskas ir R. Budrionytė, 2003; L. Vaškelienė, 2003; J. Mackevičius ir J. Jarmalaitė, 2011; D. Rudytė ir R. Bužinskienė, 2012a, 2012b; A. Stankevičienė ir kt., 2012) nagrinėjo nematerialiojo turto klasifikavimo, pripažinimo ir apskaitos problemas ir pabrėžė, jog taip apskaitoma tik dalis įmonės intelektualio kapitalo elementų. Ši problema paskatino lietuvių autorius analizuoti ne tik jau egzistuojančius intelektualio kapitalo vertinimo metodus (V. Bareišis, 2004; V. Pukelienė ir kt., 2007; L. Vaškelienė, 2007a, 2007b; I. Mačerinskienė ir I. Bartuševičienė, 2012; A. Stankevičienė ir A. Liučvaitienė, 2012 ir kt.), bet ir jų pagrindu kurti naujus vertinimo modelius intelektualio kapitalo vadybos (L. Vaškelienė, 2005; J. Palumickaitė, 2008a, 2008b; A. Znakovaitė ir A. Pabedinskaitė, 2010) arba informacijos apie jį viešinimo (L. Pukėnaitė, 2005; L. Vaškelienė, 2005; A. Marfinaitė ir K. Rudžionienė, 2011) tikslais.

Apibendrinant galima teigti, kad intelektualio kapitalo vertinimo metodų gausa ir nusistovėjusių nuostatų dėl informacijos apie įmonės intelektualinį kapitalą pateikimo išoriniams informacijos vartotojams nebuvimas tiek pasaulyje, tiek ir Lietuvoje reikalauja tolesnių tyrinėjimų šioje srityje. Įvertinus aptartus probleminius analizuojamos temos aspektus suformuluota **mokslinė problema** – *kaip finansinėse ataskaitose pateikti informaciją apie įmonės intelektualinį kapitalą?* Šiame darbe sprendžiant mokslinę problemą siekiama: 1) *praktiškumo* – taip išvengiant didelės apimties, sudėtingų ir subjektyvių intelektualio kapitalo vertinimo sistemų; 2) *kiekybinės piniginės* rezultato išraiškos – tokiu būdu sudarant sąlygas tarpusavio palyginimui ir 3) į finansinės apskaitos sistemą *integruotos* intelektualio kapitalo apskaitos ir atskaitomybės.

Šio **tyrimo objektas** – įmonės intelektualio kapitalo įvertinimas.

Tyrimo tikslas – sukurti ir pritaikyti įmonės intelektualio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelį.

Disertacijoje, siekiant šio tikslo, sprendžiami tokie **uždaviniai**:

- 1) išanalizuoti intelektualio kapitalo esmę ir atskleisti jam būdingas savybes;

- 2) ištirti intelektualio kapitalo struktūrą ir nustatyti jo sudedamąsias dalis;
- 3) išnagrinėti ir susisteminti atliktus empirinius tyrimus vertinant informacijos apie įmonės intelektualinį kapitalą pateikimo išoriniams informacijos vartotojams tendencijas;
- 4) susisteminti mokslo darbuose siūlomus intelektualio kapitalo vertinimo metodus;
- 5) išnagrinėti intelektualio kapitalo *įvertinimo* metodų teorinius ir praktinius aspektus bei įvertinti galimybę juos integruoti į finansinę apskaitą;
- 6) sukurti teorinį įmonės intelektualio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelį;
- 7) parengti tyrimo metodiką sukurto modelio pritaikymui;
- 8) nustatyti intelektualio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelio integravimo į finansinės apskaitos sistemą galimybes ir reikšmę finansinių ataskaitų pagrindu priimamiems sprendimams.

Tyrimo metodai. Analizuojant teorinius intelektualio kapitalo ir jo struktūros aspektus bei nustatant atskirų jo sudedamųjų dalių tarpusavio ryšį, darbe taikyti šie bendramoksliniai tyrimo metodai: sisteminė ir lyginamoji mokslinės literatūros šaltinių analizė, sintezė, sisteminimas ir apibendrinimas. Nagrinėjant empiriniuose tyrimuose atskleidžiamas informacijos apie įmonės intelektualinį kapitalą pateikimo išoriniams informacijos vartotojams tendencijas bei standartizavimo poreikį naudotasi duomenų sisteminimo ir lyginamosios analizės metodais.

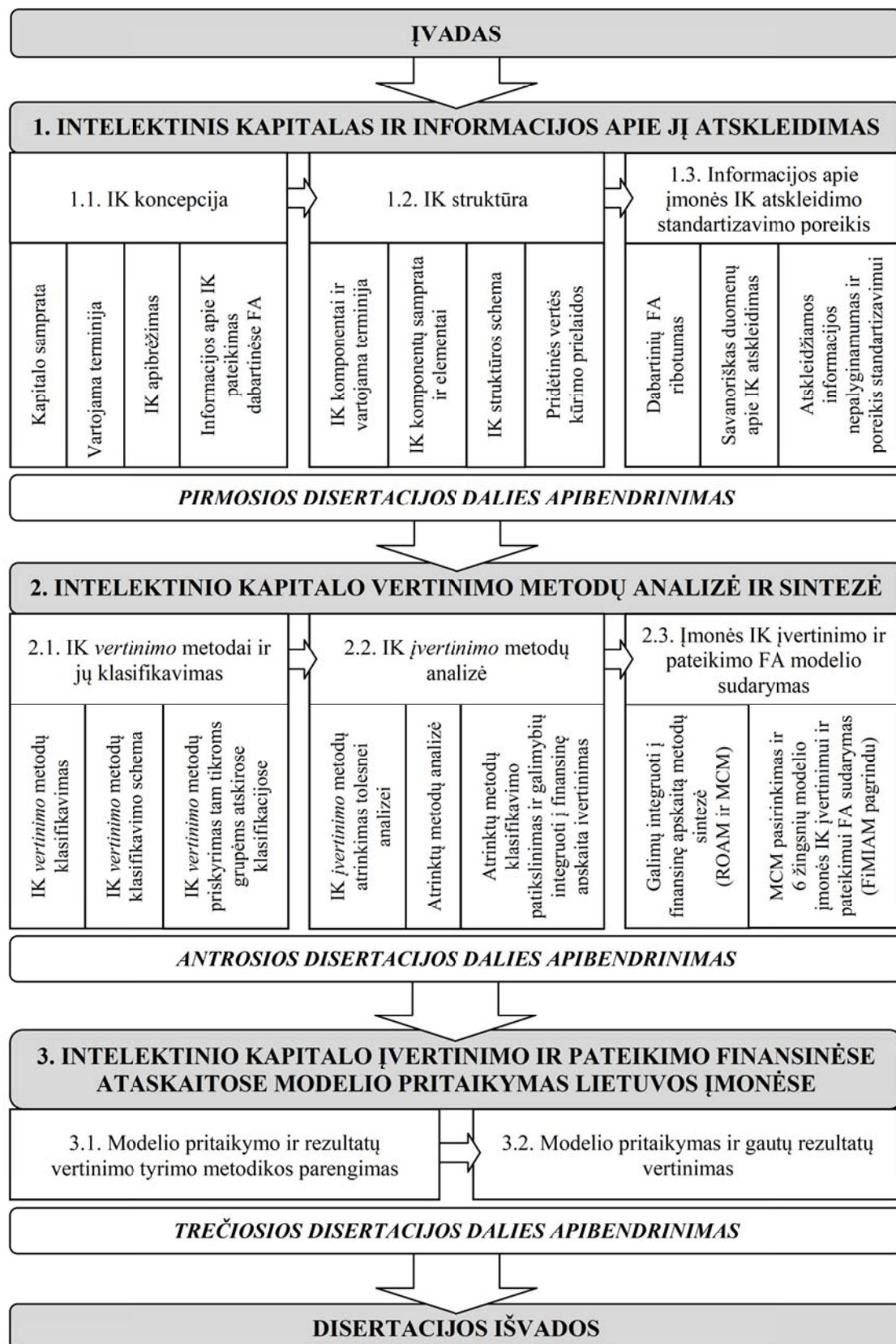
Tiriant mokslo darbuose siūlomus intelektualio kapitalo vertinimo metodus, jų teorinius ir praktinius aspektus, darbe naudoti mokslinės literatūros sintezės, grupavimo, sisteminimo, aprašomosios ir lyginamosios analizės metodai. Kuriant įmonių intelektualio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelį taikyti dedukcijos, sintezės, lyginimo ir modeliavimo metodai.

Teorinis įmonės intelektualio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelis tikrinamas Lietuvos įmonių pavyzdžiu taikant indukcinį įrodinėjimą. Suformuluoti tiriamieji teiginiai tikrinami taikant atvejo, dokumentų ir turinio analizės metodus. Vertinant modelio integravimo į finansinės apskaitos sistemą galimybes ir reikšmę finansinių ataskaitų pagrindu priimamiems sprendimams, naudoti aprašomosios bei lyginamosios kiekybinių duomenų ir santykinų rodiklių analizės bei grafiniai metodai. Statistiniam bei grafiniam duomenų apdorojimui naudota „Microsoft Excel“ programa.

Tyrimo apribojimai. Disertacijoje analizuojamas kapitalas yra fiziškai neapčiuopiamas, neturi konkrečios kainos ir yra nesuskaičiuojamas. Norint šį kapitalą kuo tiksliau įvertinti, dauguma tyrimų orientuojasi į intelektualio kapitalo vertinimą vadybos tikslais, dėl ko siūlomi modeliai yra didelės apimties ir sudėtingi, o jų rezultatas dažniausiai yra kokybinis ir ne visada palyginamas. Disertantė, apibendrinusi jau atliktus tyrimus ir remdamasi užsienio šalių praktika šioje srityje, siekia sudaryti tokį intelektualio kapitalo įvertinimo modelį, kuris leistų įvertinti įmonės intelektualinį kapitalą piniginiiais vienetais, būtų nesudėtingai pritaikomas praktikoje bei galėtų būti integruotas į finansinės apskaitos sistemą, taip išvengiant atskiros intelektualio kapitalo apskaitos, papildomų ataskaitų apie jį kūrimo bei teikimo. Todėl toks darbo krypties pasirinkimas iš dalies riboja gaunamų rezultatų tikslumą.

Darbo struktūra. Darbą sudaro trys pagrindinės dalys. 1 paveiksle pateikta loginė disertacinio tyrimo schema, atspindinti iškeltų uždavinių sprendimo seką.

Pirmojoje dalyje analizuojama kapitalo samprata ir jos vieta ekonomikoje, tiriama intelektualio kapitalo koncepcija bei jam įvardyti vartojami terminai, nagrinėjama jo struktūra ir atskleidžiamos pridėtinės vertės kūrimo prielaidos. Taip pat pabrėžiama informacijos apie intelektualinį kapitalą pateikimo išoriniams informacijos vartotojams svarba bei apibendrinami mokslinių tyrimų apie tokių duomenų savanorišką atskleidimą tiek Lietuvoje, tiek visame pasaulyje rezultatai.

Šaltinis: sukurta autorės.

1 pav. Disertacinio tyrimo loginė schema

Antrojoje dalyje analizuojami įvairūs mokslo darbuose intelektualio kapitalo vertinimui siūlomi metodai, kurių integravimo į finansinės apskaitos sistemą galimybių vertinimo pagrindu pasirinkta apibendrinta šių metodų klasifikavimo schema. Siekiant išsikelti darbo tikslo, atrinkti ir plačiau nagrinėjami devyniolikos metodų teoriniai ir praktiniai aspektai, išskiriami jų privalumai ir trūkumai bei įvertinamas praktinis jų pritaikomumas. Atrinktų metodų analizės ir sintezės pagrindu sukurtas teorinis intelektualio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelis.

Trečiojoje dalyje sukurta modelio taikymo praktikoje bei gautų rezultatų įvertinimo tyrimo metodika. Modelio pritaikymui pasirinktos Lietuvos pieno ir alkoholio pramonės šakose veikiančios akcinės bendrovės. Pasinaudojus šių įmonių metinių ataskaitų duomenimis pritaikytas intelektualio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelis. Atskleistos jo integravimo į finansinės apskaitos sistemą galimybės ir įtaka finansinių ataskaitų teikiamos informacijos pagrindu priimamiems sprendimams.

Darbo mokslinį naujumą atskleidžia šie gauti rezultatai:

- sukurta *intelektinio kapitalo struktūros schema*;
- suformuluotas *intelektinio kapitalo apibrėžimas*;
- sukurta intelektualio kapitalo *vertinimo metodų klasifikavimo schema* bei sudarytas apibendrintas intelektualio kapitalo *vertinimo metodų klasifikavimo sąrašas*, atskleidžiantis kai kurių metodų tarpusavio panašumus (dėl jų priskyrimo toms pačioms grupėms atskirose klasifikacijose);
- sudaryta intelektualio kapitalo *vertinimo metodų klasifikavimo pagal rezultato išraišką sistema*, kuri aiškiai parodo esmines atskirų vertinimo metodų grupių savybes ir yra gera priemonė siekiant suderinti šioje srityje vartojamus terminus;
- sukurta gamybos veiksmų klasifikavimo schema, atskleidžianti *kapitalo vietą ir skirstymą ekonomikoje*.

Darbo praktinė reikšmė. Sukurtas teoriškai argumentuotas ir empiriškai patikrintas *Intelektinio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse*

ataskaitose modelis. Atsižvelgus į sėkmingą jo pritaikymą, šiuo modeliu siūloma papildyti finansines ataskaitas ir reglamentuoti įmonių prievolę į jas įtraukti ir duomenis apie intelektinį kapitalą. Tokiu būdu būtų išvengta papildomų ataskaitų kūrimo bei pildymo, o išoriniai informacijos vartotojai gautų daugiau duomenų ekonominiams sprendimams priimti.

Mokslinio darbo rezultatų skelbimas. Tyrimo rezultatai aprobuoti parengus ir atspausdinus mokslinius straipsnius Lietuvos mokslo tarybos pripažintuose daktaro disertacijai ginti mokslo leidiniuose bei skaitant pranešimus tarptautinėse mokslinėse konferencijose:

1. RAMANAUSKAITĖ, Agnė. Intelektinio kapitalo reikšmė valdymo apskaitai. Iš *Apskaitos ir finansų mokslas ir studijos: problemos ir perspektyvos*: Septintosios tarptautinės mokslinės konferencijos straipsnių rinkinys. Akademija, 2010, nr. 1(7), p. 147–151, ISSN 2029-1175.
2. Pranešimas „Intellectual Capital Meaning in Management Accounting“. Septintoji tarptautinė mokslinė konferencija *Science and Studies of Accounting and Finance: Problems and Perspectives*, 2010 m. lapkritis, Kaunas.
3. RAMANAUSKAITĖ, Agnė. Intelektinio kapitalo interpretacija šiuolaikinės rinkos sąlygomis: teorinis tyrimas. Iš *Apskaita, auditas, analizė: mokslas inovacijų ir globalizacijos kontekste*: Tarptautinės mokslinės konferencijos mokslo darbai. Vilnius, 2012, p. 573–581 (2 dalis), ISBN 978-609-459-028-3.
4. Pranešimas „Intellectual Capital Interpretations in Modern Market Conditions: Theoretical Research“. Tarptautinė mokslinė konferencija *Accounting, Audit, Analysis: Science in the Context of Innovation and Globalization*, 2012 m. kovas, Vilnius.
5. RUDŽIONIENĖ, Kristina; RAMANAUSKAITĖ, Agnė. Intelektinio kapitalo pripažinimas ir įvertinimas finansinėje apskaitoje. Iš *Apskaita, auditas, analizė: mokslas inovacijų ir globalizacijos kontekste*: Tarptautinės mokslinės konferencijos

- mokslo darbai. Vilnius, 2012, p. 628–637 (2 dalis), ISBN 978-609-459-028-3.
6. RAMANAUSKAITĖ, Agnė. Classification of Intellectual Capital Valuation Methods. Iš *Trends in Economics and Management for the 21st Century*: International Conference [elektroninis išteklius CD-ROM]. Brno, 2012, ISBN 9788021445819.
 7. Pranešimas „Classification of Intellectual Capital Valuation Methods“. Tarptautinė mokslinė konferencija *Trends in Economics and Management for the 21st Century*, 2012 m. rugsėjis, Brno, Čekijos Respublika.
 8. RAMANAUSKAITĖ, Agnė. Informacijos apie intelektinį kapitalą pateikimo įmonių metinėse ataskaitose tendencijos: teorinis tyrimas. *Ižvalgos: mokslo darbai*, 2012, nr. 1(7), p. 119–127, ISSN 2029-1639.
 9. RAMANAUSKAITĖ, Agnė; RUDŽIONIENĖ, Kristina. Intellectual Capital Evaluation: Return on Assets Methods versus Market Capitalization Methods. Iš *Proceedings of the 5th European Conference on Intellectual Capital*. UK, 2013, p. 557–563, ISSN 2049-0941, ISBN 978-1-909507-15-9.
 10. Pranešimas „Intellectual Capital Evaluation: Return on Assets Methods versus Market Capitalization Methods“. Penktoji tarptautinė mokslinė konferencija *European Conference on Intellectual Capital – ECIC*, 2013 m. balandis, Bilbao, Ispanija.
 11. Pranešimas „Trends of the Disclosure of Information on Intellectual Capital in Financial Statements in Lithuanian Enterprises“. Aštuonioliktoji tarptautinė mokslinė konferencija *Economics and Management – ICEM*, 2013 m. balandis, Kaunas.
 12. RAMANAUSKAITĖ, Agnė; RUDŽIONIENĖ, Kristina. Intellectual Capital Valuation: Methods and their Classification. *Ekonomika*, 2013, nr. 92(2), p. 79–92, ISSN 1392-1258.

13. RAMANAUSKAITĖ, Agnė. The Concepts of Intellectual Assets and Intellectual Liabilities: A Review of Academic Writings. Iš *Proceedings of the 6th Knowledge Cities World Summit*. Turkey, 2013, p. 57–67, ISBN 978-9944-380-11-9.
14. Pranešimas „The Concepts of Intellectual Assets and Intellectual Liabilities: A Review of Academic Writings“. Šeštoji tarptautinė mokslinė konferencija *Knowledge Cities World Summit – KCWS*, 2013 m. rugsėjis, Stambulas, Turkija.
15. RAMANAUSKAITĖ, Agnė; RUDŽIONIENĖ, Kristina. Trends of the Disclosure of Information on Intellectual Capital in Annual Statements in Lithuanian Enterprises. *Economics and Management*, 2013, t. 18, nr. 3, ISSN 2029-9338.

Disertacijos apimtis ir struktūra. Disertaciją sudaro įvadas, trys dalys ir išvados. Pagrindinė tyrimo medžiaga išdėstyta 173 puslapiuose, įskaitant 27 lenteles ir 35 paveikslus. Taip pat pateikiama 20 priedų. Literatūros sąrašą sudaro 188 šaltiniai.

1. INTELEKTINIS KAPITALAS IR INFORMACIJOS APIE JĮ ATSKLEIDIMAS

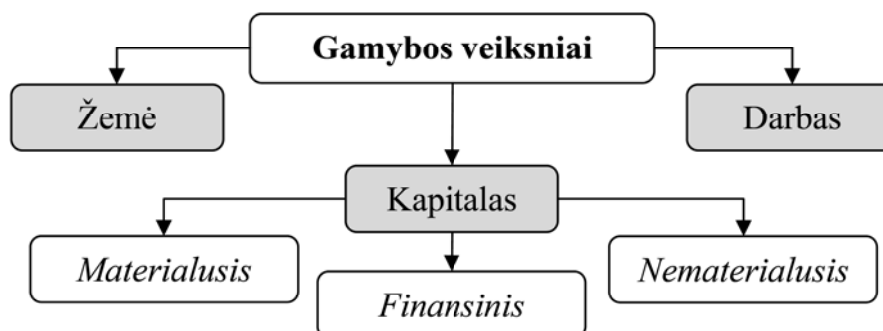
Šioje disertacijos dalyje analizuojama kapitalo samprata ir jos vieta ekonomikoje, tiriama intelektualio kapitalo koncepcija bei jam įvardyti vartojami terminai, nagrinėjama jo struktūra ir atskleidžiamas sudedamųjų dalių tarpusavio ryšys. Taip pat pabrėžiama informacijos apie intelektualinį kapitalą pateikimo išoriniams informacijos vartotojams svarba bei apibendrinami mokslinių tyrimų apie tokių duomenų savanorišką atskleidimą tiek Lietuvoje, tiek visame pasaulyje rezultatai.

1.1. Intelektinio kapitalo interpretacija šiuolaikinės rinkos sąlygomis

Analizuojant *kapitalo* interpretacijas šiuolaikinėje ekonomikoje reikia pradėti nuo filosofijos pradininkų minčių. Kaip teigia R. Čiegis (2006), merkantilistai kapitalo apytaką ratu suvedė į jo piniginę formą. Fiziokratai A. Smith ir D. Ricardo nagrinėjo kapitalo apytaką ratu kaip gamybinę formą. O K. Marx rėmėsi visų trijų kapitalo formų – piniginės, gamybinės ir prekinės – vienove. Jis nagrinėjo jų apytaką ratu ir tyrė skirtingas stadijas, per kurias pereina judėdamas kapitalas. Kapitalą, sudarantį piniginio, gamybinio ir prekinio kapitalo viena laikės apytakos vienovę, K. Marx pavadino pramoniniu kapitalu, kurį išskyrė į pastovų, skirtą gamybos priemonėms įsigyti, ir kintamą – visos naujai sukuriamos vertės šaltinį.

Šių dienų tyrimuose (P. Wonnacott ir R. Wonnacott, 1994; P. C. Goh ir K. Ph. Lim, 2004; O. Blanchard, 2007; B. Marr, 2008) kapitalas įvardijamas kaip vienas iš trijų esminių gamybos veiksnių (kiti du – žemė ir darbas) ir skaidomas į materialųjį, finansinį ir nematerialųjį. Apibendrinta autorių nuomonė pateikta 2 paveiksle: *žemė* suprantama plačiąja prasme – ji apima ir pačią žemę, ir gamtos išteklius; *darbas* – tai žmogiškieji ištekliai; *materialusis (arba kitaip – realusis) kapitalas* taikomas apibūdinant tuos daiktus, kurie bus naudojami gamybos procese (pastatai, įrengimai, medžiagos ir kt.), kuris kaupiamas investuojant į fizinius objektus; *finansinis kapitalas* – tai tik

finansinės vertybės (pinigai, akcijos, obligacijos ar banko indėliai), kurios kaupiamos investuojant į finansinius objektus; o *nematerialusis* (kitų autorių vartojamas terminas – žmogiškasis) kapitalas apibūdinamas kaip darbuotojų įgūdžių visuma argumentuojant, jog ekonomika, kurioje daug kvalifikuotų darbuotojų, bus gerokai našesnė už ekonomiką, kurioje didžioji dalis darbuotojų nemoka skaityti ar rašyti. Mokantis ir atliekant praktiką įmanomas ir šio kapitalo kaupimas.

Šaltinis: sukurta autorės pagal P. Wonnacott ir R. Wonnacott (1994), P. C. Goh ir K. Ph. Lim (2004), O. Blanchard (2007), B. Marr (2008), V. Gižienę ir Ž. Simanavičienę (2012).

2 pav. Kapitalo vieta ir skirstymas ekonomikoje

J. H. Daum (2003), P. C. Goh ir K. Ph. Lim (2004) ir B. Marr (2008) pabrėžia, jog nematerialusis kapitalas, lyginant su materialiuoju ir finansiniu kapitalu, tampa vis svarbesniu komponentu ekonominės vertės kūrimo procese ir vis labiau didina įmonių bei ekonomikos konkurencinį pranašumą. Kadaise toks turtas kaip žemė, gamyklos ir įrengimai formuodavo didžiąją dalį įmonės rinkos vertės, tačiau šiandien jai vis daugiau įtakos daro inovacijos, prekės ženklai bei žinios. Taigi, nematerialiojo kapitalo reikšmė vertės kūrimo procese laikui bėgant išaugo ir reikalauja daugiau mokslinių tyrimų.

Apibendrinant galima teigti, jog kapitalas pasireiškia įvairiomis formomis ir pagal tai dažniausiai skirstomas į materialųjį, finansinį ir nematerialųjį. Nors moksliniuose darbuose kapitalo samprata apima visus vertės kūrimui reikalingus materialiuosius, finansinius ir nematerialiuosius išteklius, tačiau įvairiuose šaltiniuose jie išskiriami ir apibūdinami skirtingai, nėra nusistovėjusių terminų, o tai apsunkina tyrimus šioje srityje.

Atskirose mokslo srityse *nematerialiajam kapitalui* įvardyti vartojami terminai labai skiriasi (B. Lev, 2001; N. Bontis, 2002a; J. H. Daum, 2003; L. Vaškelienė, 2003; J. Palumickaitė, 2008b; J. Fitz-enz, 2009; J. Mackevičius ir J. Jarmalaitė, 2011): finansinėje literatūroje šis kapitalas vadinamas nematerialiuoju turtu (angl. *intangible assets*), ekonomikoje – žinių turtu (angl. *knowledge-based assets*) ar žinių kapitalu (angl. *knowledge capital*), vadyboje ir teisėje – intelektiniu kapitalu (angl. *intellectual capital*) ar organizacijos intelektiniu kapitalu (angl. *organization intellectual capital*), kitur – neapčiuopiamybėmis (angl. *intangibles*), taip pat nematerialiaisiais ištekliais (angl. *intangible resource*), nematomaiais ištekliais (angl. *invisible resource*), informaciniu turtu (angl. *information assets*), žmogiškuoju kapitalu (angl. *human capital*), paslėptąja verte (angl. *hidden value*), įmonės gebėjimais (angl. *organizational capacity*), nematerialiomis vertybėmis (angl. *immaterial values*), nematerialiomis investicijomis (angl. *intangible investment*), netgi informacijos amžiumi (angl. *information age*), žinių epocha (angl. *knowledge era*) ar kitais sinonimais.

Ekonomikoje (J. H. Daum, 2003; K. Standfield, 2005; D. Campbell ir M. R. Rahman, 2009; J. Mackevičius ir J. Jarmalaitė, 2011 ir kt.) nematerialiajam kapitalui įvardyti dažniausiai vartojami du terminai: nematerialusis turtas (angl. *intangible assets*) ir intelektinis kapitalas (angl. *intellectual capital*), tačiau griežto skirtumo tarp šių terminų nenurodoma ir dažniausiai jie vartojami kaip sinonimai apibūdinti visą nematerialųjį kapitalą įmonėje. Teigiama, jog terminai „nematerialusis turtas“ ir „intelektinis kapitalas“ buvo vartojami pakaitomis daugelyje ankstesnių studijų, akcentuojant, jog abu jie yra ilgalaikio vertės kūrimo įmonėje šaltiniai. Akivaizdu, jog šioje srityje terminai „kapitalas“ ir „turtas“ vartojami kaip sinonimai, tačiau, apibendrinus B. Martinkaus ir V. J. Žilinsko (2008) ir J. Mackevičiaus ir J. Jarmalaitės (2011) teiginius, turtas yra platesnė ekonominė sąvoka negu kapitalas, į kurią įeina ir tai, ko žmogus nėra sukūręs (žemė ir jos gelmių ištekliai, miškai, žvėrys ir kt.), nes turtas (angl. *asset / wealth*) – tai viskas, kas vertinga ir turi savininką; tai ekonominiai ištekliai,

kuriais įmonė, būdama jų savininkė, disponuoja ir tikisi gauti tam tikrą naudą ateityje. Tuo tarpu kapitalo atveju nesvarbu, ar ištekliai priklauso pačiai įmonei, ar jie yra skolinti, svarbu tik tai, kad įmonė galėtų juos naudoti pajamoms uždirbti. Todėl, disertantės nuomone, terminas „nematerialusis turtas“ neturėtų būti vartojamas kaip sinonimas nematerialiajam kapitalui įvardyti. Atsižvelgusi į tai disertantė tolesniame darbe vartoja **intelektinio kapitalo** (angl. *intellectual capital*) terminą, kuris turėtų būti visuotinai priimtas ir naudotinas ne tik ekonomikoje, bet ir kitose mokslo srityse, nes skirtingų terminų vartojimas labai trukdo tyrėjų tarpusavio supratimui ir sėkmingam tolesnių tyrimų atlikimui. Pažymėtina, jog Lietuvos Respublikos Terminų banke atskirai šio termino nėra išskirta, tačiau jis minimas termino „kapitalas“ apibrėžtyje¹.

Analizuojant pačią intelektualio kapitalo koncepciją teigiama, jog socialinių mokslų kontekste nėra susitarta dėl bendro intelektualio kapitalo apibrėžimo. Taip yra dėl to, jog ši sąvoka dažniausiai naudojama ekonomikos, vadybos, teisės ir sociologijos mokslų kontekstuose, todėl galimos įvairios jos interpretacijos (M. Taljūnaitė, 2010). Lyginant ir vertinant mokslo darbuose pateikiamas intelektualio kapitalo koncepcijos interpretacijas pastebimos kelios tendencijos:

- 1) *siekis išvardyti įvairias ir kaip įmanoma visas jo struktūrines dalis bei vengimas apibūdinti intelektualinį kapitalą kaip visumą* (N. Bontis, 2002a; L. Vaškelienė, 2003; D. Andriessen, 2004; P. C. Goh ir K. Ph. Lim, 2004; V. Bareišis, 2004; J. R. Hitchner, 2006; J. Fitzenz, 2009), pavyzdžiui, intelektualinis kapitalas – tai:

- a) darbuotojų įgūdžiai, kompetencijos ir motyvacija; duomenų bazės ir informacinės technologijos; efektyvūs ir savireguliuojantys organizaciniai procesai; produktų ir

¹ Indėlis į gamybą, investuojant į materialųjį kapitalą (pavyzdžiui, įmonės, įstaigas, įrangą, įrankius) ir *intelektinį kapitalą* (pavyzdžiui, bendrąjį išsilavinimą, profesinį pasirengimą). Kapitalas yra vienas iš trijų pagrindinių gamybos veiksnių, kiti du – darbo jėga ir gamtos ištekliai. Materialusis ir *intelektinis kapitalas* yra labai svarbūs ekonomikai plėtoti.

paslaugų inovacijos; santykiai su pirkėjais ir jų lojalumas; politinis, reguliavimo ir socialinis palaikymas; jis apima taikomus patirtį, organizacinę technologiją, santykius su klientais ir profesinius įgūdžius, kurie suteikia įmonei konkurencinį pranašumą rinkoje (pateiktas vienas iš Kaplan ir Norton (2001) suformuluotų apibrėžimų);

- b) įmonės sugebėjimas išgauti vertę iš įmonės turimo materialiojo ir intelektualiojo turto, kurį sudaro santykių ir žmogiškasis kapitalas;
- c) dviejų nematerialiųjų išteklių kategorijų įmonėje – organizacinio ir žmogiškojo kapitalo – ekonominė vertė (OECD teiginys);
- d) žmogiškojo ir organizacinio kapitalo suma;
- e) įmonės žmogiškojo, santykių, procesų ir inovacijų kapitalo visuma;
- f) keturių komponentų – rinkos, žmogiškųjų, intelektinės nuosavybės ir organizacinių išteklių – junginys;
- g) specifinių žinių, kurios gali būti valdomos ir lengvai mainomos, fizinis apibūdinimas;

2) *skirtumo tarp intelektualio kapitalo ir nematerialiojo turto atskleidimas* siekiant išryškinti nagrinėjamam kapitalui būdingas savybes (M. S. Lilly ir R. O. Reed, 2004), pavyzdžiui, intelektinis kapitalas skiriasi nuo nematerialiojo turto tuo, kad intelektinis kapitalas dar nėra dokumentuotas patentų, prekės ženklų, autorinių teisių ar kita specifine balanse pateikiamo turto forma. Tai tiesioginės tyrinėjimų ir vystymo išlaidos, kurios dar negarantuoja savo naudingumo įmonei ar perkamumo tarp išorinių asmenų. Intelektinės išlaidos kapitalizuojamos ir įmonės balanse pateikiamos tik tada, kai yra įsigytos iš išorės asmenų, o įmonės viduje patirtos išlaidos dažniausiai pripažįstamos sąnaudomis pagal visuotinai priimtus apskaitos principus (angl. *generally accepted accounting*

principles);

- 3) *lyginant jį su kitu kapitalu* (M. Borneman ir kt., 1999; B. Lev, 2001; L. Vaškelienė, 2003), pavyzdžiui: materialusis ar finansinis kapitalas – tai reikalavimas į būsimą naudą, tokią kaip nuompinigia iš komercinio turto, palūkanų sumos už obligacijas ar pinigų srautai naudojant gamybos priemones. Intelektinis kapitalas (B. Lev, 2001 vartoja terminą „nematerialusis turtas“, angl. intangible assets) – tai toks pats reikalavimas, tik jis neturi materialiojo (kitais – fizinio) ar finansinio (akcijos ar obligacijos) įkūnijimo. Arba kitaip – tai pretenzijos į ateityje gautiną naudą, kurios neturi fizinio arba finansinio įkūnijimo. 1 lentelėje pateiktas materialiojo ir intelektualio kapitalo palyginimas pagal M. Borneman ir kt. (1999) išskirtus kriterijus;

1 lentelė

Materialiojo ir intelektualio kapitalo skirtumai

Kriterijus	Materialusis kapitalas	Intelektinis kapitalas
Pagrindinės teorijos	Apskaitos teorijos ir neoklasikinės teorijos	Informacinės teorijos ir įvairios elgesio teorijos, įgyvendinimo ir empirinių įrodymų deficitas
Kainos nustatymo mechanizmai	Gera žinomos, funkcionuojančios rinkos, būdingas apibrėžtumas	Iš dalies žinomos, nebūdingas (arba būdingas dalinis) apibrėžtumas, rinkos nėra, arba tik atsirandančios
Nuosavybė	Tik vienam ar keliems asmenims (fiziniams arba juridiniams)	Trumpalaikė, gali būti valdoma daugelio, problemiška nuosavybės apsauga
Pelningumas	Mažėjantis	Gali būti didėjantis
Gamybos išlaidos	Fiksuotos arba kintamos išlaidos, paskirstytos vienodai per tarnavimo laiką	Aukštos fiksuotos išlaidos prieš sukuriant rinką, reprodukcinių išlaidos nereikšmingos
Vertės kitimas laike	Naudojant mažėja	Naudojant dažniausiai didėja
Vadyba	Kontroliuojant	Mokantis ir treniruojantis

Šaltinis: M. Borneman ir kt. (1999).

- 4) *siekimas kurti naują intelektualio kapitalo apibrėžimą* (J. H. Daum, 2003; J. Palumickaitė ir K. Matuzevičiūtė, 2007; J. Palumickaitė, 2008b), pavyzdžiui:

- a) intelektinis kapitalas laikomas vertę įmonėje kuriančiu bei didinančiu kapitalu, priklausančiu nuo nematerialiojo turto

- kiekio bei dydžio, besivystančio įmonei funkcionuojant, didėjant darbuotojų kompetencijai, gerėjant santykiams su klientais ir t. t.;
- b) intelektinis kapitalas, pasireiškiantis kaip šiuolaikinės ekonomikos varomoji jėga, yra žmogiškojo ir organizacinio kapitalo derinio, tinkamo įmonių vertei kurti ir puoselėti, rezultatas;
 - c) tai yra viskas, kas nėra materialu ar priskiriama investicijoms, bet yra vertinga įmonei; dažniausiai toks kapitalas yra ilgalaikis ir negali būti tiksliai įvertinamas tol, kol įmonė nėra parduodama (pardavus įmonę intelektiniam kapitalui suteikiamas *prestižo* terminas, kuris apskaičiuojamas kaip pirkimo-pardavimo kainos ir įmonės balansinės vertės skirtumas).

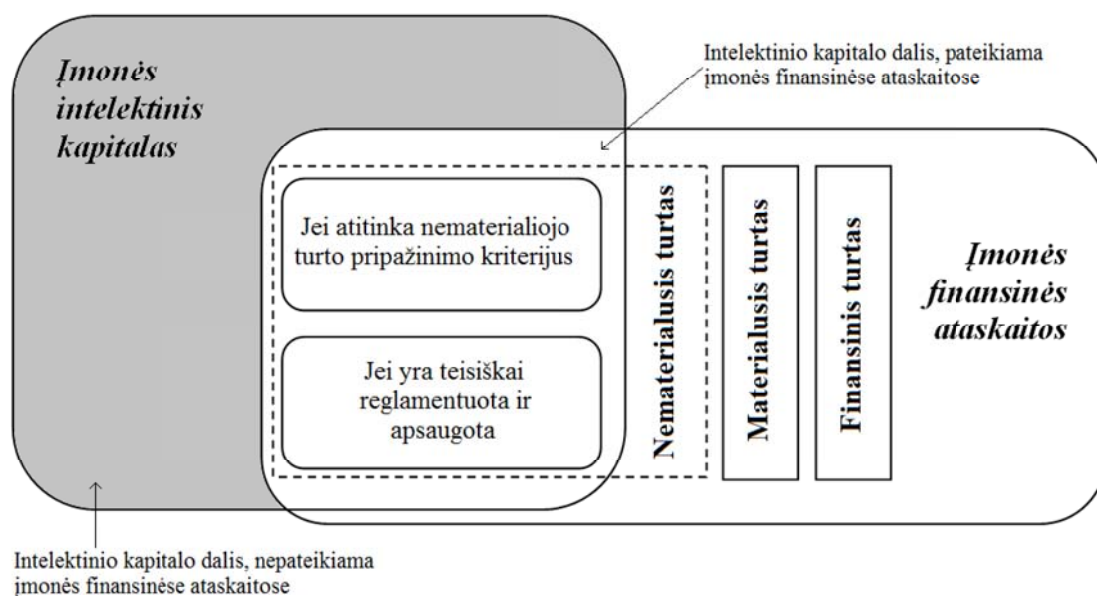
Mokslo darbuose pateikiamų intelektinio kapitalo apibrėžimų įvairovė jau ne kartą buvo analizuota kitų mokslininkų. Atliktų tyrimų (T. E. J. Engstrom ir kt., 2003; P. Westnes, 2005) rezultatai parodė, jog: 1) nėra vieno visuotinai priimto intelektinio kapitalo apibrėžimo; 2) dažnai minima vertės kūrimo koncepcija, o tai parodo, jog jei intelektinis kapitalas kokia nors forma nekuria įmonei pridėtinės vertės – jis nenaudingas; 3) daugumoje apibrėžimų vartojami tie patys žodžiai: žinios, įgūdžiai, „žinau kaip“ (angl. *know-how*), patirtis, nematerialieji ištekliai, informacija, procesai, vertės kūrimas.

Atsižvelgus į intelektinio kapitalo sampratą įvairovę moksliniuose darbuose, nustatyta būtinybė susitarti ir visuotinai įtvirtinti vieną intelektinio kapitalo apibrėžimą, siekiant sėkmingo tolimesnių mokslinių tyrimų atlikimo. Disertantės nuomone, intelektinis kapitalas – tai materialiosios formos neturintys įmonėje sukurti, įsigyti ar palaikomi ištekliai, kurie padeda kurti pridėtinę vertę. Šiame apibrėžime siekiama akcentuoti, kad:

- 1) intelektinis kapitalas neturi materialiosios formos (arba ši forma nėra vyraujanti);

- 2) intelektinis kapitalas gali būti įsigytas, sukurtas arba tiesiog palaikomas įmonėje, neatsižvelgiant į nuosavybės teises (pvz., žmogiškasis kapitalas negali priklausyti įmonei, tačiau įmonė gali į jį investuoti ar naudoti kitus jo įtraukimo į vertės kūrimo procesą metodus).

Remiantis atliktais moksliniais tyrimais (P. C. Goh ir K. Ph. Lim, 2004; K. Standfield, 2005; J. Sedláček ir A. Konečný, 2009; J. Mackevičius ir J. Jarmalaitė, 2011) informacijos apie intelektinio kapitalo pateikimo įmonių finansinėse ataskaitose srityje nustatyta, jog tik ta intelektinio kapitalo dalis, kuri yra teisėtai apsaugota ir tokiu būdu tampa įmonės nuosavybe arba atitinka nematerialiojo turto pripažinimo apskaitoje kriterijus (1 priedas), pateikiama įmonės finansinių ataskaitų nematerialiojo turto straipsnyje. Likusi intelektinio kapitalo dalis dabartinėse finansinėse ataskaitose lieka nepateikta (3 paveikslas).

Šaltinis: sukurta autorės.

3 pav. Finansinėse ataskaitose pateikiama intelektinio kapitalo dalis

Pagal tai įmonės intelektinis kapitalas gali būti skirstomas į: *konkurencinį* – tai žinios ir santykiai ne finansinėje formoje (tai konkurencinio pranašumo šaltinis ir, nors jie negali būti pasisavinami, tačiau jiems galima daryti įtaką); ir *teisėtą* – tai ta konkurencinio kapitalo dalis, kuri gali būti

teisėtai apsaugota. Pastarojo tipo kapitalui įvardyti literatūroje dažnai vartojamas intelektinės nuosavybės (angl. *intellectual property*) terminas. R. Mikulėnienės ir R. Jucevičiaus (2000), B. Lev (2001), N. Bontis (2002a), M. V. Antanaitienės ir R. Naujoko (2004), J. R. Hitchner (2006), V. J. Žilinsko ir kt. (2007) ir M. A. Golin (2008) teigimu, šis terminas vartojamas tuo atveju, kai reikalavimas į būsimą naudą yra teisiškai apsaugotas, pavyzdžiui, koduota, apibrėžta, apčiuopiama ar fiziškai aprašyta nauja informacija ir specifinės žinios, kurios surašomos ar įvedamos į kompiuterių bylas, į kurias autorius turi išimtinės nuosavybės teises ir gali jomis prekiauti. Kitaip tariant, tai teisiškai apsaugota intelektinio kapitalo dalis (pvz., patentai, prekės ženklai, komercinės paslaptys, autorinės teisės, „žinau kaip“, įvairių projektų teisės ar kiti infrastruktūros objektai), tapusi kasdieniu žmonių gyvenimo reiškiniu, būtinu kultūros ir technologinei pažangai ir neatsiejamu nuo daugelio kasdienio vartojimo prekių ir paslaugų. Šis terminas šiandien vartojamas taip pat dažnai, kaip ir kitų nuosavybės ar turto rūšių pavadinimai.

Anot M. V. Antanaitienės ir R. Naujoko (2004), konvencijos, įsteigusios Pasaulinę intelektinės nuosavybės organizaciją (angl. *World intellectual property organization*), 2 straipsnio apibrėžime kalbama apie dvi nuosavybės sritis – autorių teises ir pramoninę nuosavybę. *Autorių teisės* yra teisės į literatūros, mokslo ir meno kūrinius. Jos atsiranda tuoju pat sukūrus kūrinį ir jo nereikia registruoti, deponuoti arba atlikti kitokius formalumus. Tuo tarpu *pramoninė nuosavybė* yra teisės į išradimus, ženklus (prekių ir paslaugų ženklus), pramoninį dizainą, geografines nuorodas (prekių kilmės ir kilmės vietų pavadinimus), apsaugą nuo nesąžiningos konkurencijos ir pan. Šios teisės turi būti patvirtintos specialiais dokumentais – patentu arba liudijimu.

Išskiriama ypatinga intelektinės nuosavybės forma – „žinau kaip“, kuri oficialiai nepriskirta prie *pramoninės nuosavybės* objektų ir neregistruojama patentinėse tarnybose, tačiau rinkoje, esant tam tikroms sąlygoms, gali turėti potencialią ekonominę vertę. Pats tokių žinių savininkas turi rūpintis, kad jos būtų protingai saugomos ir viešai neprieinamos. M. V. Antanaitienė ir

R. Naujokas (2004) apibendrina, jog „žinau kaip“ yra tam tikrų technologinio, techninio, ekonominio, finansinio, organizacinio ar kitokio pobūdžio žinių sandauga, dažniausiai konfidencialių, kuri gali būti išreikšta materialiąja ir nematerialiąja forma. J. Mackevičius ir J. Jarmalaitė (2011) pabrėžia, kad jos iki šiol nėra teisiškai reglamentuotos ir apskaitomos, bet laikomos svarbiausiu įmonių, veikiančių žinių ekonomikos sąlygomis, konkurencinio pranašumo bei veiklos tęstinumo šaltiniu.

Taigi, tik dalis įmonės intelektualio kapitalo objektų yra reglamentuoti ir apsaugoti, nes vadovaujantis teisės aktų nuostatomis galima nustatyti intelektinę nuosavybę, kuri suteikia savininkams išskirtines teises jais naudotis ar disponuoti. Taip pat tampa įmanoma juos užregistruoti finansinėje apskaitoje ir pateikti finansinių ataskaitų nematerialiojo turto straipsnyje.

Toliau disertacijoje analizuojama intelektualio kapitalo struktūra, ją sudarančių sudedamųjų dalių tarpusavio ryšys ir vieta įmonėje, siekiant visapusiškai atskleisti intelektualio kapitalo savybes ir papildyti ar pakoreguoti aukščiau pasiūlytą intelektualio kapitalo apibrėžimą.

1.2. Intelektinio kapitalo sudedamosios dalys ir jų tarpusavio ryšys

Kaip minėta 1.1. skyriuje, viena iš tendencijų apibrėžiant intelektualio kapitalo koncepciją yra siekis išvardyti įvairias ir kaip įmanoma visas jo sudedamąsias dalis. Skirtingi autoriai teorinių ir empirinių tyrimų pagrindu pateikia skirtingus skaidymus. Todėl atlikta įvairių mokslo darbų turinio (angl. *content*) analizė, kurios rezultatai apibendrintai pateikti 2 lentelėje (ženklų „+“ žymima nurodytame šaltinyje išskirta intelektualio kapitalo sudedamoji dalis). Galima įžvelgti, kad mokslo darbuose pateikiamo intelektualio kapitalo skirstymo į sudedamąsias dalis įvairovė sąlygojo sudėtingą jų tarpusavio palyginimą ir todėl jau ne kartą buvo analizuota daugelyje tyrimų. Rezultatai rodo, jog plačiai priimtas intelektualio kapitalo skirstymas į tris struktūrines dalis: žmogiškąją, organizacinę ir santykių (M. Borneman ir kt., 1999; T. E. J. Engstrom ir kt., 2003; P. Westnes, 2005; P. L. Saez ir kt., 2007), tą parodo ir disertantės atliktas tyrimas. Be to, šių

sudedamųjų dalių svoris bendroje intelektinio kapitalo struktūroje remiantis P. L. Saez ir kt. (2007) atlikto tyrimo duomenimis yra panašus: žmogiškasis – 36 proc., organizacinis – 29 proc. ir santykių – 35 proc.

2 lentelė

Intelektinio kapitalo sudedamosios dalys

Eilės numeris	Išskiriamos sudedamosios dalys Autoriai (metai)	Žmogiškasis / Individų kompetencijos	Organizacinis / Struktūrinis / Vidinis / Procesų	Santykių / Klientų / Išorinis / Rinkos	Atsinaujinimas ir vystymas / Inovacijos / Atradimai	Intelektinės nuosavybės vertybės	Partnerių / Strateginių susivienijimų	Technologiniai gebėjimai / Techninis	Kultūra ir strateginiai gebėjimai	Reputacinis (angl. <i>reputational</i>) / Konkurencinis
1.	Sveiby ir kt. (1989)	+	+							
2.	Kaplan ir kt. (1992)	+	+	+						
3.	Brooking (1996)	+	+	+		+				
4.	Edvinsson ir kt. (1997)	+	+							
5.	Roos ir kt. (1997)	+	+							
6.	Sveiby (1997)	+	+	+						
7.	Sullivan (1998)	+				+				
8.	Borneman ir kt. (1999)	+	+	+						+
9.	Petty ir Guthrie (2000)	+	+	+						
10.	Pike ir kt. (2000)	+	+	+						
11.	Pulic (2000)	+	+							
12.	Abeysekera (2001)	+	+	+						
13.	Lev (2001)	+	+		+					
14.	Mouritsen ir kt. (2001)	+	+	+				+		
15.	M'Pherson ir kt. (2001)	+	+	+						
16.	Viedma (2001)	+	+	+						
17.	Bontis (2002a)	+	+							
18.	Bontis (2002b)	+	+	+		+				
19.	Bounfour (2002)	+	+	+	+					
20.	Rodov ir Leliaert (2002)	+	+	+						
21.	April ir kt. (2003)	+	+	+						
22.	Bozzolan ir kt. (2003)	+	+	+						
23.	Daum (2003a)	+	+	+			+		+	
24.	Daum (2003b)	+	+	+						

Tęsinys kitame puslapyje

2 lentelė (tęsinys)

Eilės numeris	Išskiriamos sudedamosios dalys	Autoriai (metai)	Žmogiškasis / Individų kompetencijos	Organizacinis / Struktūrinis / Vidinis / Procesų	Santykių / Klientų / Išorinis / Rinkos	Atsinaujinimas ir vystymas / Inovacijos / Atradimai	Intelektinės nuosavybės vertybės	Partnerių / Strateginių susivienijimų	Technologiniai gebėjimai / Techninis	Kultūra ir strateginiai gebėjimai	Reputacinis (angl. <i>reputational</i>) / Konkurencinis
25.	Gaižauskas ir Budrionytė (2003)		+	+	+		+				
26.	Vaškelienė (2003)		+	+	+	+					
27.	Abeysekera ir Guthrie (2004b)		+	+	+						
28.	Bareišis (2004)		+	+							
29.	Bornemann ir Sammer (2004)		+	+	+						
30.	Chen ir kt. (2004)		+	+	+	+					
31.	Goh ir Lim (2004)		+	+							
32.	Singhal (2004)		+	+	+	+					
33.	Chu ir kt. (2005)		+	+	+						
34.	Holmen (2005)		+	+	+	+					
35.	Ordonez de Pablos (2005b)		+	+	+						
36.	Vaškelienė (2005)		+	+	+						
37.	Westnes (2005)		+	+	+						
38.	Carlin ir kt. (2006)		+	+	+						
39.	Hitchner (2006)		+	+							
40.	Beattie ir Thomson (2007)		+	+	+						
41.	Campos ir Ordonez de Pablos (2007)		+	+	+						
42.	Palumickaitė ir Matuzevičiūtė (2007)		+	+							
43.	Pedrini (2007)		+	+	+						
44.	Saez ir kt. (2007)		+	+	+			+			
45.	Steenkamp (2007)		+	+	+						
46.	Sujan ir Abeysekera (2007)		+	+	+						
47.	Abeysekera (2008)		+	+	+						
48.	Barkauskas (2009)		+	+	+						
49.	Kuzmina (2008)		+	+	+						
50.	Palumickaitė (2008a)		+	+	+				+		
51.	Marr (2008)		+	+	+						
52.	Barkauskas (2009)		+	+	+	+					

Tęsinys kitame puslapyje

2 lentelė (tęsinys)

Eilės numeris	Išskiriamos sudedamosios dalys	Autoriai (metai)	Žmogiškasis / Individų kompetencijos	Organizacinis / Struktūrinis / Vidinis / Procesų	Santykių / Klientų / Išorinis / Rinkos	Atsinaujinimas ir vystymas / Inovacijos / Atradimai	Intelektinės nuosavybės vertybės	Partnerių / Strateginių susivienijimų	Technologiniai gebėjimai / Techninis	Kultūra ir strateginiai gebėjimai	Reputacinis (angl. <i>reputational</i>) / Konkurencinis
53.	Campbell ir Rahman (2009)		+	+	+						
54.	Fitz-enz (2009)		+		+						
55.	Bornemann ir Alwert (2010)		+	+	+						
56.	Campbell ir Rahman (2010)		+	+	+						
57.	Yaghoubi ir kt. (2010)		+	+	+						
58.	Abhayawansa (2011)		+	+	+						
59.	Bogdan ir kt. (2011)		+	+	+						
60.	Branco ir kt. (2011)		+	+	+						
61.	Mackevičius ir Jarmalaitė (2011)		+	+	+						
62.	Mačerinskienė ir Aleknavičiūtė (2011)		+	+	+						
63.	Mačerinskienė ir Survilaitė (2011a)		+	+	+						
64.	Mačerinskienė ir Survilaitė (2011b)		+	+	+						
65.	Mention (2011)		+	+	+						
66.	Nurunnabi ir kt. (2011)		+	+	+						
67.	Singh ir Kansal (2011)		+	+	+						
68.	Vafaei ir kt. (2011)		+	+	+						
69.	Barkauskas (2012)		+	+	+					+	
70.	Husin (2012)		+	+	+						
71.	Mačerinskienė ir Bartuševičienė (2012)		+	+	+						
72.	Papula ir Volna (2012)		+	+	+						
73.	Rudytė ir Bužinskienė (2012b)		+	+	+						
74.	Stankevičienė ir Liučvaitienė (2012)		+	+	+						
75.	Wagiciengo ir Belal (2012)		+	+	+						
Iš viso:			75	73	64	7	4	2	2	2	1

Šaltinis: sudaryta autorės.

Be jau minėtų rezultatų išryškėjo ir vartojamos terminijos skirtumai – toms pačioms intelektinio kapitalo sudedamosioms dalims įvardyti skirtingi autoriai vartoja vis kitus terminus, pavyzdžiui, „žmogiškasis kapitalas“

(angl. *human capital*) taip pat vadinamas „į žmogų orientuotas turtas“ (angl. *human-centered assets*) arba „personalo kompetencija“ (angl. *competence of personnel*), ar kitais sinonimais (N. Bontis, 2002a). Kituose moksliniuose darbuose „organizacinis kapitalas“ (angl. *organizational capital*) dar vadinamas „struktūriniu“ (angl. *structural*) ar „vidiniu“ (angl. *internal*), o „santykių kapitalas“ (angl. *relational capital*) įvardijamas ir kaip „klientų“ (angl. *customers*), „reputaciniu“ (angl. *reputational*) ar „išoriniu“ (angl. *external*) kapitalu ir kitais sinonimais. Atsižvelgusi į įvairių autorių atliktų teorinių ir empirinių tyrimų rezultatus, disertantė apibendrina ir išskiria tris intelektinio kapitalo *komponentus* (angl. *components*), o siekiant išvengti su vartojama terminija susijusių klaidingų interpretacijų siūlo intelektinio kapitalo komponentams įvardyti vartoti šiuos terminus: **žmogiškasis kapitalas** (angl. *human capital*), **organizacinis kapitalas** (angl. *organizational capital*) ir **santykių kapitalas** (angl. *relational capital*). Siūlomi terminai tiesiogiai atspindi įvardijamo kapitalo esmę: žmogiškasis – susijęs su žmonėmis, o kai kalbama apie įmonę – su darbuotojais; organizacinis – susijęs su veiklos ar procesų organizavimu; santykių – atspindi ryšius su kitais asmenimis (klientais, partneriais, konkurentais ar kontroliuojančiomis institucijomis). Tuo tarpu kitas 2 lentelėje išskirtas sudedamąsias dalis disertantė įvardija kaip galimus intelektinio kapitalo *elementus* (angl. *elements*), t. y. smulkesnes sudedamąsias dalis, nes jie tiesiogiai susiję su vienu ar keliais iš trijų aukščiau įvardytų intelektinio kapitalo komponentų. Pavyzdžiui, intelektinės nuosavybės vertybės ir technologiniai gebėjimai yra organizacinio; inovacijos², atsinaujinimas, vystymas / atradimai bei kultūra ir strateginiai gebėjimai – žmogiškojo; partneriai / strateginiai susivienijimai, reputacija ir konkurencingumas – santykių kapitalo elementai.

Kaip teigia N. Bontis (2002a), J. H. Daum (2003), L. Vaškelienė

² *Inovacijos* yra vienas svarbiausių konkurencingumą užtikrinančių veiksnių – tai toks procesas, kai į rinką įvedamas sukurtas naujas arba patobulintas produktas (V. Pukelienė ir R. Vitkauskaitė, 2010).

(2003), J. R. Hitchner (2006), P. L. Saez ir kt. (2007), J. Fitz-enz (2009), I. Dubra (2010) ir V. Gižienė ir Ž. Simanavičienė (2012), *žmogiškasis kapitalas* suvokiamas kaip įmonės darbuotojų žinių, įgūdžių, išsilavinimo, patirties, talento, novatoriškumo, kompetencijos, motyvacijos, lojalumo, kūrybiškumo, gebėjimų atlikti užduotį bei spręsti iškilusias problemas, lyderystės, verslumo, vadybos ir idėjų naujiems produktams visuma. Šis kapitalas pasižymi tuo, jog negali priklausyti įmonei. Teigiama, jog šis kapitalas yra vienas svarbiausių ir įtakingiausių įmonės išteklių konkurencinėje kovoje, kadangi įmonės gebėjimas konkuruoti rinkoje priklauso nuo jos darbuotojų sukauptų žinių ir gebėjimų, t. y. nuo žmogiškojo kapitalo efektyvumo.

Įvairūs autoriai išskiria skirtingus žmogiškojo kapitalo elementus (2 priedas), kuriuos susisteminsi ir remdamasi I. Abeysekera (2008), D. Campbell ir M. R. Rahman (2010), A.-L. Mention (2011), N. M. Husin (2012) bei M. M. Wagiciengo ir A. R. Belal (2012) pateikiamomis klasifikacijomis, disertantė suskirstė į šešias grupes: 1) išsilavinimas; 2) vystymas; 3) su darbu susijusios žinios; 4) inovatyvumas; 5) su darbuotojais susijusios charakteristikos; 6) tarpusavio santykiai. 3 lentelėje pateiktos pagrindinės šių grupių charakteristikos ir priskiriami elementai. Smulkesnės ar kitos sudedamosios dalys galėtų būti išskiriamos esant individualiems poreikiams.

Kaip teigia N. Bontis (2002a), J. H. Daum (2003), L. Vaškelienė (2003), J. R. Hitchner (2006) ir P. L. Saez ir kt. (2007), *organizacinis kapitalas* suvokiamas kaip įmonės organizacinė ir finansinė struktūra, strateginiai procesai, technologijos, procedūros, proceso dokumentacija, rizikos vertinimo metodika, programinė įranga, sistemos, informacinių technologijų panaudojimas, duomenų bazės (pvz., apimančios informaciją apie rinką ir klientus), patentai, prekės ženklai, pardavimo vadybos metodai, komunikacijos sistemos ir visos kitos organizacinės galimybės, kurios palaiko darbuotojų produktyvumą ir palengvina jų bendradarbiavimą. Į tai taip pat įeina įmonės vertė, kultūra ir filosofija. Galima teigti, jog tai apima tas technologijas,

metodikas ir procesus, kurie leidžia įmonei funkcionuoti. Kitais žodžiais tariant – tai lieka įmonėje darbo dienai pasibaigus ir darbuotojams išėjus. Skirtingai nuo žmogiškojo, šis kapitalas gali priklausyti įmonei ir tokiu būdu juo galima disponuoti. Šis kapitalas laikomas antru pagal svarbumą įmonėje po žmogiškojo kapitalo.

3 lentelė

Žmogiškojo kapitalo elementų grupavimas

Eil. nr.	Elementų grupė	Apibūdinimas ir priskiriami elementai
1.	Išsilavinimas	Įmonės darbuotojų išsilavinimas, išprusimas bei profesinė kvalifikacija ir pan.
2.	Vystymas	Tai įmonės veikla ar taikomos programos siekiant tiesiogiai ar netiesiogiai perteikti darbuotojams naujų įgūdžių, žinių ir pan. Priskiriami tokie elementai, kaip darbuotojų mokymai, karjeros galimybės, skatinimo ir motyvavimo sistema bei vadovavimas, taip pat darbuotojų saugumo klausimai ir pan.
3.	Su darbu susijusios žinios	Tam tikrų technologinio, techninio, ekonominio, finansinio, organizacinio ar kitokio pobūdžio žinių sankaupa, egzistuojanti darbuotojų galvose. Priskiriami tokie elementai, kaip darbuotojų specializacija, „žinau-kaip“, įgūdžiai ir kompetencijos bei patirtis ir pan.
4.	Inovatyvumas	Tai gebėjimai pritaikius turimas žinias sukurti kažką naujo. Priskiriami tokie elementai, kaip komandinė dvasia, novatoriškumas, kūrybingumas, inovatyvumas, proaktyvūs ir reaktyvūs gebėjimai, lankstumas, iniciatyvumas, aktyvumas bei sumanumas ir pan.
5.	Su darbuotojais susijusios charakteristikos	Darbuotojų skaičius, kaita, lojalumas, produktyvumas, intelekto lygis, lygybės klausimai (lytis, rasė, amžius, veiksnumas) bei įvairūs santykiniai rodikliai: vidutinė vieno darbuotojo pridėtinė vertė, vidutinė profesinė patirtis, darbuotojų amžiaus mediana, ekspertų amžius, vidutinis išsilavinimo lygmuo, vidutinė vieno darbuotojo-eksperto pridėtinė vertė ir pan.
6.	Tarpusavio santykiai	Darbuotojų tarpusavio santykiai, dalyvavimas bendruomenėje, profesinių sąjungų veikla, taip pat darbuotojų dėkingumas ir pasitenkinimas, įsipareigojimai bei kitos ypatybės: požiūris, elgesys, motyvacija ir pan.

Šaltinis: sudaryta autorės.

3 priede apibendrinti mokslo darbuose pateikiami organizacinio kapitalo elementai, kuriuos susisteminiusi ir remdamasi I. Abeysekera (2008), D. Campbell ir M. R. Rahman (2010), A.-L. Mention (2011), N. M. Husin (2012) bei M. M. Wagiciengo ir A. R. Belal (2012) pateikiamomis klasifikacijomis, disertantė suskirstė į šešias grupes: 1) intelektinė nuosavybė; 2) vadybos ir technologiniai procesai; 3) informacinės ir tinklo sistemos;

4) kultūra ir vadovavimo filosofija; 5) ryšių vadyba ir 6) atsinaujinimas ir vystymas. 4 lentelėje pateiktos pagrindinės šių grupių charakteristikos ir priskiriami elementai. Smulkesnės ar kitos sudedamosios dalys galėtų būti išskiriamos esant individualiems poreikiams.

4 lentelė

Organizacinio kapitalo elementų grupavimas

Eil. nr.	Elementų grupė	Apibūdinimas ir priskiriami elementai
1.	Intelektinė nuosavybė	Autorinės nuosavybės teisės – meno ir kitų kūrinių, tokių kaip literatūra, drama, muzika, dailė, išdėstymas ar įrašas, apsauga, pvz., interneto domeno vardas, dizainas ir kt.; prekės ženklai – skiriamasis požymis, pagal kurį asmuo ar daiktas tampa žinomu; patentai – išradėjui suteikta išimtinė teisė, leidžianti naudoti ar parduoti išradimą jo apsaugos laikotarpiu; ir pan.
2.	Vadybos ir technologiniai procesai	Įmonės pasirinkta ir naudojama procedūrų ir technologijos sistema, pvz., kokybės kontrolė, įvykdymo ataskaitos ir pan. Priskiriami tokie elementai, kaip įmonės vadybos sistema ir procesai, organizacinė struktūra, taip pat technologiniai procesai, klientų aptarnavimas bei pinigų, produktų ar paslaugų srautų vadyba ir pan.
3.	Informacinės ir tinklo sistemos	Sistema, susidedanti iš visų įmonės viduje naudojamų komunikavimo kanalų ir tinklų. Priskiriami tokie elementai, kaip informacinės sistemos ir su jomis susijusi programinė įranga, duomenų bazės, serveriai, informacijos šaltiniai, intranetas bei konfidencialūs duomenys ir pan.
4.	Kultūra ir vadovavimo filosofija	Susitarimų, duomenų ir elgesio modelis, kuris įdiegtas įmonėje, grupėje ar komandoje ir veikiantis kaip priimtinas problemų sprendimo būdas, pvz., misija, vizija, etikos kodeksas, elgesio kodeksas, praktikos kodeksas, veikimo principai ir pan. Taip pat tai, ką įmonė mano apie savo darbuotojus, klientus, aplinką ir bendruomenę, pvz., vystymosi išlaikymas, atsižvelgimas į klientų nuomonę, aplinkosauga, rūpestinga visuomenė ir pan. Priskiriami tokie elementai, kaip įmonės kultūra, strategijos ir vadovavimo filosofija, kokybės siekimas, atsakingas požiūris į aplinką ir pan.
5.	Ryšių vadyba	Finansinių ryšių ir partnerių tinklo palaikymas, taip pat bendradarbiavimo formų reguliavimas ir pan.
6.	Atsinaujinimas ir vystymas	Orientuojasi į ilgalaikius veiksmų planus ateityje siekiant pakilti į aukštesnį žinių pritaikymo lygį versle ir padidinti įmonės konkurencinį pranašumą. Priskiriami tokie elementai, kaip įmonės vertės kūrimas, lankstumas, orientacija į naujų produktų kūrimą, organizacinis mokymasis, žinių vadyba bei skleidimas ir pan.

Šaltinis: sudaryta autorės.

Kaip teigia N. Bontis (2002a), J. H. Daum (2003), L. Vaškelienė (2003), P. L. Saez ir kt. (2007) ir J. Fitz-enz (2009), santykių kapitalas

suvokiamas kaip žinios apie įmonę, prekės ženklai, įvaizdis, įmonės tinkliškumas, užsakymų įvykdymas, tiekimo kanalai, ilgalaikės sutartys, licencijų ir franšizės susitarimai bei santykiai su išoriniais asmenimis, kuriais pagrįsta įmonės rinkodara bei komerciniai gebėjimai. Išoriniai asmenys šiame kontekste apima tiek klientus / vartotojus, tiek verslo partnerius, tiek tiekėjus, tiek ir reguliuojančias institucijas.

Įvairiuose mokslo darbuose pateikiami santykių kapitalo elementai išvardyti 4 priede. Juos susisteminsi ir remdamasi I. Abeysekera (2008), D. Campbell ir M. R. Rahman (2010), A.-L. Mention (2011), N. M. Husin (2012) bei M. M. Wagiciengo ir A. R. Belal (2012) pateikiamomis klasifikacijomis, disertantė suskirstė į penkias grupes: 1) įvaizdis; 2) užimama rinkos dalis; 3) susivienijimai; 4) klientai ir 5) finansiniai santykiai. 5 lentelėje pateiktos pagrindinės šių grupių charakteristikos ir priskiriami elementai. Smulkesnės ar kitos sudedamosios dalys galėtų būti išskiriamos esant individualiems poreikiams.

Išnagrinėjusi intelektualio kapitalo skirstymą į sudedamąsias dalis (komponentus ir elementus) autorė pateikia tokią intelektualio kapitalo struktūros schemą (4 paveikslas). Atsižvelgus į intelektualio kapitalo komponentų santykį su įmone ir jos aplinka, organizacinis ir žmogiškasis kapitalas galėtų būti priskiriami vidiniam įmonės kapitalui, o santykių – išoriniam, todėl disertantė 4 paveikslą papildė minėtas savybes nurodančia skale.

5 lentelė

Santykių kapitalo elementų grupavimas

Eil. nr.	Elementų grupė	Apibūdinimas ir priskiriami elementai
1.	Įvaždis	Veiksmai ir veikla, kuri pastūmėtų įmonės reputaciją į aukštesnį lygį, pvz., rėmimas, bendruomenės įtraukimas, aplinkosaugos įvertinimas, socialinė atsakomybė. Kitaip tariant – tai bet koks veiksmas, kuris pakėlė įmonės reputaciją ar paskatino palankų susitarimą. Taip pat išvestiniai prekės ženklai, produkto ir paslaugų vardo diapazonas, produkto apdovanojimai ir pan. Priskiriami tokie elementai, kaip įmonės pavadinimo žinomumas, prekės ženklai, laimėjimai ir apdovanojimai, pripažinimas, pasitikėjimas, sėkmė ir pan.

Tęsinys kitame puslapyje

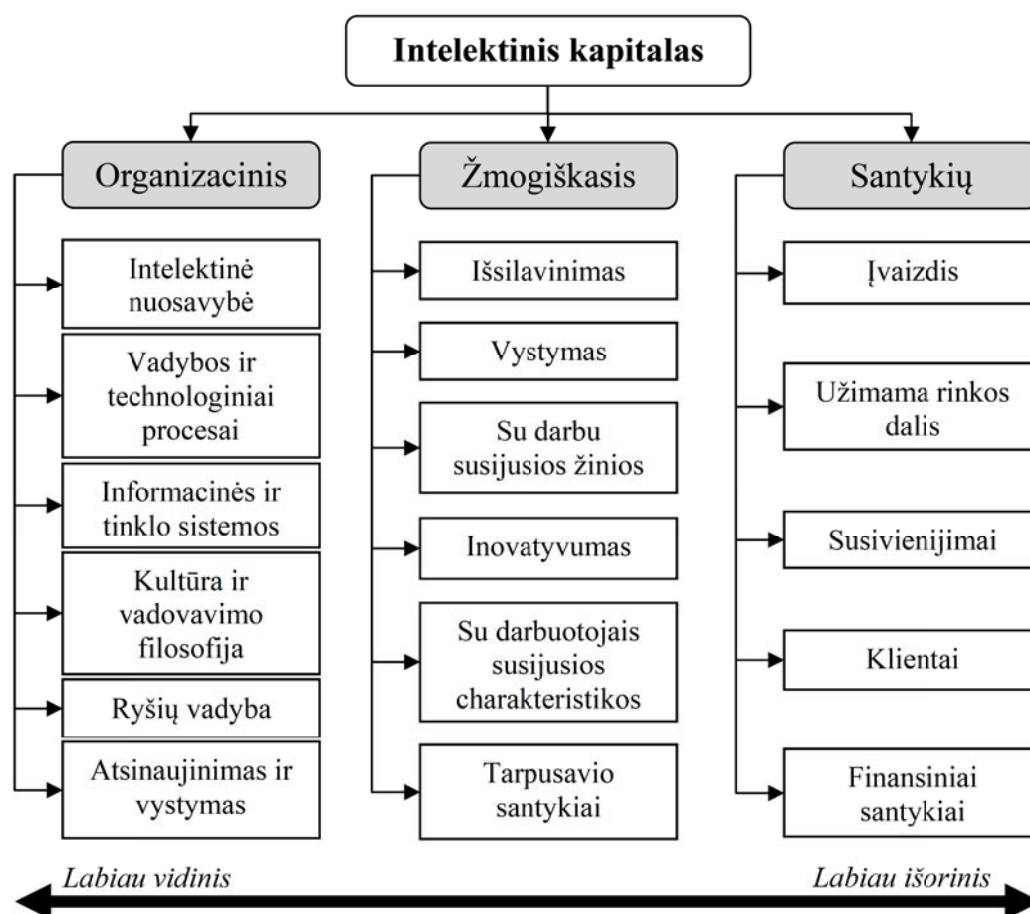
5 lentelė (tęsinys)

2.	Užimama rinkos dalis	Komercinis procesas, apimantis prekių ir paslaugų perkėlimą, pardavimą ir tiekimą į rinką, pvz., aprūpinimo grandinė, verslo tinklas, naujų parduotuvių plėtra regionuose, pristatymo sistema, rinkodara ir reklama, rinkos tyrimų atlikimas, prekyba internetu, katalogai, perkėlimo strategijos, ryšių palaikymas ir pan. Priskiriami tokie elementai, kaip paskirstymo ir tiekimo kanalai, rinkos dalis, konkurencingumas ir pan.
3.	Susivienijimai	Ryšiai tarp įmonės ir asmenų (ar jų grupių), kurie yra suinteresuoti abipusiu bendradarbiavimu siekiant verslo ar socialinių ar aplinkosauginių tikslų, pvz., franšizės, licencijavimas, bendradarbiavimas, užsakomosios paslaugos, tiekėjai, išoriniai ekspertai, konsultantai, agentai, Vyriausybė, vietos valdžia, žiniasklaida, spauda ir kt. Priskiriami tokie elementai, kaip verslo susivienijimai, bendros įmonės, licencinės sutartys, franšizės susitarimai, santykiai su tiekėjais ir partneriais, sąjungos, socialiniai tinklai ir pan.
4.	Klientai	Informacija ir pasiekimai kuriant bei palaikant ryšius su esamais ir potencialiais pirkėjais. Priskiriami tokie elementai, kaip klientų ir pirkėjų sąrašai, jų tipai, lojalumas ir pasitenkinimas, santykių palaikymas ir pan.
5.	Finansiniai santykiai	Apima visus įmonei palankius finansinius sandorius su kreditoriais, t. y. bankais ir tiekėjais. Priskiriami tokie elementai, kaip finansiniai santykiai, mokumo rodikliai, terminų laikymasis ir pan.

Šaltinis: sudaryta autorės.

Kaip pabrėžia B. Marr (2008) ir I. Rodov ir Ph. Leliaert (2002), visi išvardyti komponentai gali ir persidengti tokiu būdu formuodami atskiras jų kombinacijas, pavyzdžiui, persidengus žmogiškajam ir santykių kapitalui formuojasi klientų artumas, kitaip – santykiai su klientais ir jautrumas jų specifiniams poreikiams; organizacinio ir santykių kapitalo kombinacija atspindi įmonės gebėjimą sukurti prekės ženklus klientams, taip pat ir vertę, kurią klientai priskiria būtent tos įmonės registruotajam prekės ženklui; žmogiškojo ir organizacinio kapitalo kombinacija glūdi žinių judėjimo procesuose, t. y. žinių ir įgūdžių pasidalijimas ir platinimas. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog intelektinio kapitalo skirstymo į komponentus ir elementus tikslas yra ne nubrėžti gaires intelektinio kapitalo klasifikavimui į atitinkamas kategorijas, bet pateikti aiškesnę intelektinio kapitalo sampratą siekiant efektyvaus jo nustatymo ir identifikavimo įmonėje. Juk, kaip teigia B. Lev ir kt. (2003) ir J. Chen ir kt. (2004), susijungus visiems trimis intelektinio kapitalo komponentams – žmogiškajam, organizaciniam ir santykių kapitalui –

egzistuoja nuolatinis vertės kūrimas, t. y. trikampio vidurys (5 priedas). Ilgalaikis įmonės tikslas yra didinti šio persidengimo plotą palaikant ir vystant visus intelektualio kapitalo komponentus ir taip didinti įmonėje kuriamą vertę.

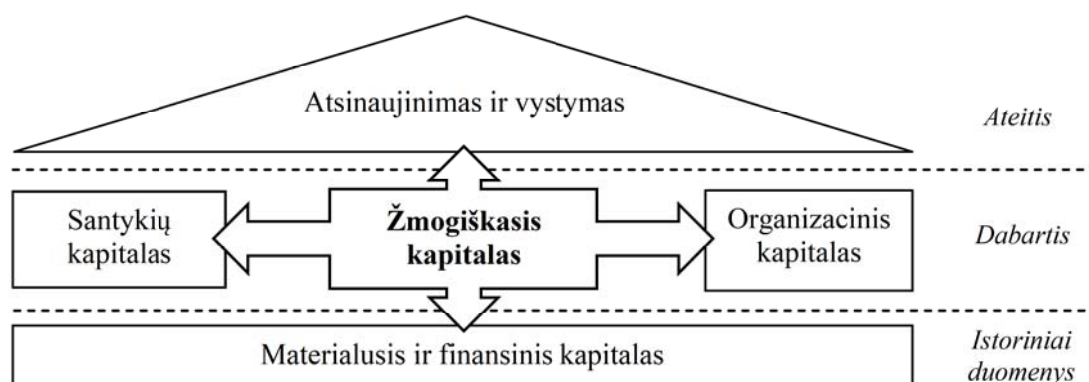
Šaltinis: sukurta autorės.

4 pav. Intelektinio kapitalo struktūros schema

Intelektinio kapitalo komponentų sąveiką ir vietą įmonėje (6 priedas) analizuoja ir E. B. Campos ir P. Ordenez de Pablos (2007). Autoriai aiškina, jog pats intelektualis kapitalas grindžiamas žiniomis, kurios yra įkūnytos individuose; žinios kaupiamos įmonės viduje ir juda tarp asmenų ir jų grupių, tokiu būdu jungdamos įmonę bei jos procesus; galiausiai kiekviename įmonės veiklos etape kuriami santykiai su klientais, tiekėjais, valstybinėmis institucijomis ir pan.

Tuo tarpu J. Holmen (2005) intelektualio kapitalo komponentus įterpia į namo fragmentą, kuriame finansinis kapitalas, t. y. istoriniai duomenys, atstoja namo stogą. Įmonės veiklos ateities perspektyvas vaizduoja namo pamatai –

atsinaujinimas ir vystymas. Šie du elementai kartu rodo įmonės pasirengimą tolesnei veiklai. Kiti namo elementai – atraminės sienos, vaizduoja įmonės organizacinį ir santykių kapitalą, o namo viduje yra žmogiškasis kapitalas, kuris sujungia visus paminėtus namo elementus. Atsižvelgusi J. Holmen (2005) siūlomą schemą ir jos aprašymą disertantė pateikia modifikuotą jos variantą (5 paveikslas): namas pradedamas statyti nuo pamatų ir būtent jie laiko tolesnę namo konstrukciją, todėl siūlomoje schemoje pamatai vaizduoja istorinius duomenis. Tačiau juos, kaip ištirta 1.1. skyriuje, sudaro ne tik finansinis, bet ir materialusis kapitalas, todėl namo pamatų interpretacija šiuo požiūriu išplėsta.

Šaltinis: sukurta autorės pagal J. Holmen (2005).

5 pav. Kapitalo vieta ir sąveika įmonėje

Taigi, įmonės ateitį, t. y. atsinaujinimą ir vystymą, simbolizuoja namo stogas, kuris kartu su pamatais rodo įmonės pasiruošimą ateičiai. Likę namo elementai vaizduojami taip pat, tačiau schema papildyta jų tarpusavio ryšius atspindinčiomis rodyklėmis. J. Chen ir kt. (2004) ir J. Fitz-enz (2009) nuomone, žmogiškasis kapitalas šioje struktūroje yra pagrindinis, nes: 1) jis gali paversti žinias į rinkos vertę konvertuodamas kitą kapitalą ir 2) gali nustatyti kito kapitalo naudojimą tuo metu, kai būna konvertuojamos žinios ir informacija į materialiąją formą ir naudą, taip sujungiant visus elementus vertės kūrimo. Būtent žmonės yra tas katalizatorius, kuris suaktyvina tiek neapčiuopiamas ir inertines intelektinio kapitalo formas, tiek ir pasyvias materialiojo ir finansinio kapitalo formas, taip pagerindami jų naudojimo efektyvumą.

Apibendrindama šiame skyriuje pateiktą medžiagą autorė papildo 1.1. skyriuje pasiūlytą intelektualio kapitalo apibrėžimą ir teigia, jog intelektualinis kapitalas – tai materialiosios formos neturintys įmonėje sukurti, įsigyti ar palaikomi ištekliai, kurie kartu su materialiuoju ir finansiniu įmonės kapitalu padeda kurti pridėtinę vertę. Intelektualinis kapitalas gali būti skirstomas į smulkesnes sudedamąsias dalis – komponentus ir elementus. Šiame apibrėžime siekiama akcentuoti, kad:

- 1) intelektualinis kapitalas neturi materialiosios formos (arba ši forma nėra vyraujanti);
- 2) intelektualinis kapitalas gali būti įsigytas, sukurtas arba tiesiog palaikomas įmonėje, neatsižvelgiant į nuosavybės teises (pavyzdžiui, žmogiškasis kapitalas negali priklausyti įmonei, tačiau įmonė gali į jį investuoti ar naudoti kitus įtraukimo į vertės kūrimo procesą metodus);
- 3) intelektualinis kapitalas skirstomas į tris komponentus: žmogiškasis kapitalas, organizacinis kapitalas ir santykių kapitalas kurie, atsižvelgus į įmonės poreikius bei specifiką, gali būti skirstomi į smulkesnes sudedamąsias dalis – elementus;
- 4) intelektualinis kapitalas ar jo komponentai negali veikti atskirai kaip tokie – tik visiems kartu ir tik su kitais įmonės ištekliais bus įmanomas vertės kūrimas ateityje.

Kitame skyriuje analizuojamos informacijos apie intelektualinį kapitalą pateikimo įmonių finansinėse ir kitose metinėse ataskaitose tendencijos, kurias atskleidžia įvairūs mokslininkai, šioje srityje atlikdami empirinius tyrimus. Taip pat vertinamas šio proceso standartizavimas tiek šalies, tiek regiono mastu tam, kad teikiamus duomenis būtų galima palyginti tarpusavyje.

1.3. Informacijos apie intelektualinį kapitalą pateikimo įmonių metinėse ataskaitose tendencijos

Kaip teigia N. Bontis (2002a), S. Cuganesan ir R. M. Petty (2007), V. Pukelienė ir kt. (2007), B. Marr (2008), J. Sedláček ir A. Konečný (2009),

J. Mackevičius ir J. Jarmalaitė (2011) ir L. Užienė (2012), nors intelektinis kapitalas tapo aktualiu verslo vystymosi rodikliu ir reikšmingu būsimų pajamų gavimo elementu, o jo svarba palyginti su materialiuoju ir finansiniu kapitalu išaugo, tačiau finansinėse ataskaitose jis visiškai ignoruojamas. Ribotos apskaitos taisyklės neleidžia įmonėms pateikti visos informacijos apie šį kapitalą naudojant dabartinę finansinę apskaitą, ir tai tampa panašu į ledkalnį, kurio tik maža dalis (virš vandens) pateikiama finansinėse ataskaitose, o duomenys apie likusią jo dalį (po vandeniu) nepateikiami, nors, pavyzdžiui, toks kapitalas kaip įmonės darbuotojų mokslinis potencialas, gebėjimai, įgūdžiai, žinios bei patirtis didina įmonės patrauklumą bei jos vertę. Tačiau informacijos apie šį intelektinį kapitalą dažnai neturi ne tik išoriniai rinkos dalyviai, bet ir pati įmonės vadovybė.

Atsižvelgus į tai, plinta nuomonė, jog duomenys, pateikti dabartinėse finansinėse ataskaitose, kurios, kaip teigia V. Lakis (2008, 2009, 2012), rinkos ekonomikos sąlygomis yra pagrindinis ir vienintelis viešas dokumentas, leidžiantis susipažinti su įmone ir jos veikla, nėra naudingi. Tačiau jais remdamiesi išoriniai informacijos vartotojai (partneriai, bankai, kreditoriai, auditoriai, kontroliuojančios institucijos ir kt.) vertina įmonės finansinę būklę, vystymosi perspektyvas, kuria investicinius projektus ir priima įvairius ekonominius sprendimus, pvz., dėl akcijų įsigijimo, sandorių sudarymo, kreditų suteikimo, partnerystės ir kt. Todėl, kaip teigia J. Mackevičius ir J. Jarmalaitė (2011), vadovaujantis finansinėmis ataskaitomis, kurios neatspindi viso jos vertę lemiančio kapitalo (tiek materialiojo ir finansinio, tiek ir intelektualio), priimti ekonominiai sprendimai gali būti žalingi tiek investuotojams, tiek ir pačioms įmonėms.

Daugelis autorių (M. Borneman ir kt., 1999; J. Van der Meer-Kooistra ir S. M. Zijlstra, 2001; J. R. Hitchner, 2006; T. H. Ismail, 2008; J. Fitz-enz, 2009; J. Mackevičius ir J. Jarmalaitė, 2011; L. Užienė, 2012 ir kt.) akcentuoja finansinių ataskaitų ribotumą ir pateikia esminius jų ir informacijos apie intelektinį kapitalą pateikimo skirtumus (6 lentelė), trukdančius pastarąją pateikti kartu su įprastinėmis metinėmis finansinėmis ataskaitomis.

Esminiai finansinių ataskaitų ir informacijos apie intelektinį kapitalą pateikimo skirtumai

Požymiai	Finansinės ataskaitos	Informacijos apie intelektinį kapitalą pateikimas
1. Įvertinimo metodika	Piniginė išraiška, fiksuojamas kiekis	Išreiškiama indeksais, fiksuojamos savybės
2. Pagrindinė informacijos vartotojų grupė	Akcininkai, investuotojai, kitos suinteresuotosios šalys	Tiek vidiniai, tiek išoriniai informacijos vartotojai
3. Pateikiamos informacijos apimtis	Pilnas pateikimas	Pateikiama atrinkta informacija
4. Įtaka sprendimų priėmimui	Išorinių informacijos vartotojų sprendimai	Įmonės vidaus sprendimai
5. Laikas	Istoriniai duomenys (orientuojasi į praeitį)	Prognoziniai duomenys (orientuojasi į ateitį)
6. Informacijos prieinamumas, standartų galiojimas	Aukštas	Žemas
7. Naudojamų duomenų apimtis	Tik tie, kurie gali būti patikimai įvertinti	Visi galimi kiekybiniai ir kokybiniai įvertinimai
8. Požiūris į intelektinį kapitalą	Būsimų veiksmų išdava (t. y. duomenys, kurie ateityje bus apskaitos duomenų atsiradimo pagrindas)	Sąlygoja vertės kūrimą
9. Prieinamumo laipsnis	Savininkui – be apribojimų	Sunkiau prieinamas tol, kol jis yra darbuotojų galvose arba tokiuose efemeriškuose reiškiniuose, kaip organizacijos mikroklimatas, inovacijos ar verslumo kultūra

Šaltinis: sudaryta autorės pagal M. Borneman ir kt. (1999), J. Van der Meer-Kooistra ir S. M. Zijlstra (2001), J. R. Hitchner (2006), T. H. Ismail (2008), J. Fitz-enz (2009).

Tačiau kai kurie autoriai (M. Borneman ir kt., 1999), apibendrinę įvairių autorių idėjas, pateikia minėtiems skirtumams kontrargumentus:

- 1) abi sritys orientuojasi į kapitalą (sudarant finansines ataskaitas – labiau į materialųjį, o informacijos apie intelektinį kapitalą pateikimas – labiau į intelektinį);
- 2) jei naudojant kapitalą gaminami ne tie produktai, tai investicijos į tokį kapitalą, tiek materialųjį, tiek intelektinį, nepasiteisins (kitą variantą, pastatai, įrengimai ar kitas materialusis kapitalas pats savaime vertės nekuria);
- 3) investicijos tiek į materialųjį, tiek į intelektinį kapitalą grindžiamos lūkesčiais, jog ateityje jos atsipirks. Nepasisekimo rizika abiem

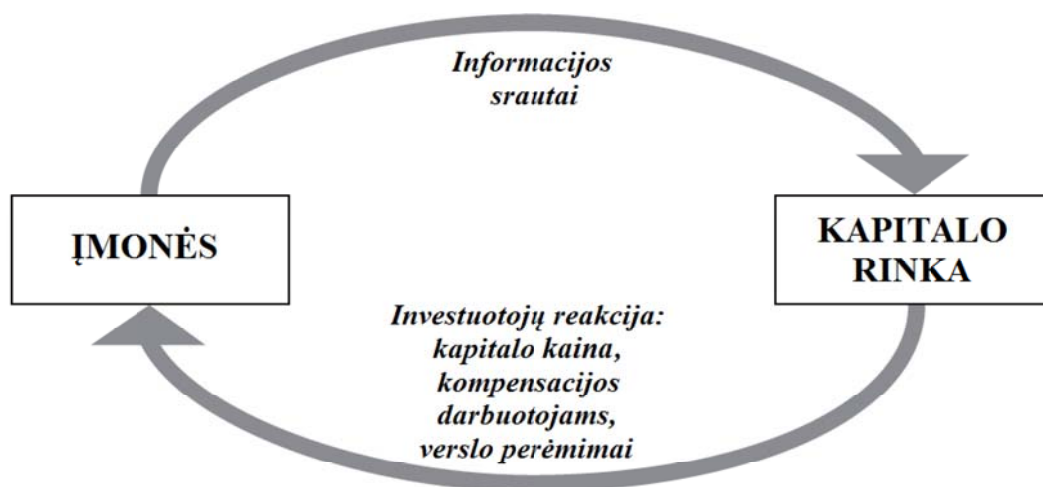
atvejais ta pati, tad skirtumas tik tas, jog lūkesčiams nepasiteisinus materialųjį kapitalą galima parduoti, nes yra aktyvi jo rinka.

Be to, egzistuoja ryškus skirtumas tarp įmonės rinkos vertės ir įmonės finansinėse ataskaitose pateikiamos vertės (kitai – balansinės vertės), o tai kelia daugelio autorių susidomėjimą (7 priedas). Akivaizdu, jog dabartinės finansinės ataskaitos neatspindi tikslų duomenų ir to, kad galioja reikšminga informacijos asimetrija tarp vidinių ir išorinių įmonės informacijos vartotojų (J. H. Daum, 2003; T. E. J. Engstrom ir kt., 2003; P. Westnes, 2005). J. H. Daum (2003) aiškina, jog balansas atspindi tik įmonės likvidacinę vertę. Anot autoriaus, tai ir buvo pagrindinis finansinės apskaitos tikslas – informuoti investuotojus ir kreditorius apie įmonės vertę likvidavimo atveju. Tačiau kaip matoma, įmonės rinkos vertė dabar yra daug daugiau negu balanse nurodytas nuosavas kapitalas (t. y. skirtumas tarp įmonės turto ir įsipareigojimų). Anot J. H. Daum (2003) ir J. A. Cezair (2008), vidutiniškai finansinėse ataskaitose materialiojo, nematerialiojo ir finansinio turto pavidalu pateikiama 20 proc. įmonės rinkos vertės, o kalbant apie žiniomis grįstą įmonę (angl. *knowledge-based organization*) – daugiausia 10 proc., ir tik toji dalis gali būti paaiškinama ir valdoma.

Anot J. Holmen (2005) ir J. Palumickaitės ir K. Matuzevičiūtės (2007), dažniausiai skirtumas tarp įmonės rinkos ir balansinės vertės suprantamas kaip intelektualio kapitalo vertė. Tačiau, kaip teigia M. Borneman ir kt. (1999) ir J. A. Cezair (2008), toks vertės suvokimas išryškina daugybę problemų, su kuriomis susiduria įmonių valdytojai, direktoriai, auditoriai bei buhalteriai. Skirtumas, susidaręs tarp įmonės rinkos ir balansinės vertės, gali būti prilygintas keliems veiksniams, t. y. jis gali būti ne tik intelektualinis kapitalas, bet ir nepakankamai įvertintas materialusis ar finansinis kapitalas, nematerialieji įsipareigojimai akcininkams ir pan. Juk jei rinkos vertė atspindi įmonės turimą intelektualinį kapitalą, tai kaip galėjo per vieną naktį pasaulio intelektualinis kapitalas sumažėti 40-čia procentų? – tokį faktą buvo galima pamatyti finansų krizės laikotarpiais.

Apibendrinus B. Lev (2001), P. Ordenez de Pablos (2002),

T. E. J. Engstrom ir kt. (2003), P. C. Goh ir K. Ph. Lim (2004), K. Standfield (2005), P. Westnes (2005) ir S. Cuganesan ir R. M. Petty (2007) požiūrį galima teigti, jog būtent dėl atotrūkio tarp įmonės rinkos ir balansinės vertės išoriniams informacijos vartotojams trūksta duomenų apie tai, kokią vaidmenį intelektinis kapitalas atlieka įmonės veikloje. Kaip pavaizduota 6 paveiksle, informacijos kaita yra nenutrūkstamas procesas, darantis įtaką įvairiems rinkos rodikliams. Todėl rinkos dalyviams svarbi informacija ne tik apie įmonę, į kurią jie investuoja ar su kuria bendradarbiauja, bet ir apie pramonės šaką, kuriai ji priklauso, ar apie ekonomiką bendrai. Be to, informacijos apie įmonės intelektinį kapitalą pateikimas yra esminis duomuo norint sukurti holistinį vaizdą apie tikrąją įmonės vertę, kuri padėtų suinteresuotiems asmenims įžvelgti įmonės gebėjimą ateityje kurti pridėtinę vertę. Pagal tai jie priimtų atitinkamus ekonominius sprendimus, todėl svarbu pateikti ne kuo daugiau duomenų, o tik tą informaciją, kuri padėtų suvokti tikrąsias įmonės stiprybes ir galimybes.

Šaltinis: B. Lev (2001), p. 96.

6 pav. Priežasties ir pasekmės ciklas

Taigi, viso pasaulio mastu vyksta didžiuliai debatai tarp apskaitą reglamentuojančių institucijų, įmonių vadovybės, informacijos vartotojų bei mokslininkų, siekiant išsiaiškinti, kaip investicijos į intelektinį kapitalą turėtų būti atspindėtos įmonių finansinėse ataskaitose (B. Lev ir kt., 2003). Juk visos investicijos – tiek į materialųjį, tiek į intelektinį kapitalą – daromos siekiant

gauti ekonominės naudos ateityje, t. y. tinkamai naudojamos kuria pridėtinę vertę. Ir, kaip teigia D. Zinkevičienė ir V. Bružauskas (2010), jų didinimas yra vienas iš svarbiausių veiksnių, turinčių įtakos įmonių finansinei būklei, veiklos tęstinumui, plėtrai ir konkurencingumui.

Apibendrinus K. Standfield (2005) ir J. Fitz-enz (2009) įžvalgas, galima teigti, jog informacija apie intelektualinį kapitalą yra būtina finansinių ataskaitų duomenims interpretuoti – jie teikia informaciją apie tai, kas įvyko, o duomenys apie intelektualinį kapitalą paaiškina kodėl. Todėl jeigu įmonė nori valdyti ateitį, o ne praeitį, jai reikalingi tiek retrospektyviniai, tiek perspektyviniai rodikliai. Dėl to apskaitiniai įvertinimai, kartu su informacija apie įmonės intelektualinį kapitalą pateiktų naujus finansinius tvirtinimus, kurie parodytų, kodėl „laikas yra pinigai“. Šie du komponentai yra du labiausiai riboti ištekliai šiandieninėje intelektualinio kapitalo vadybos ekonomikoje, lemiantys investuotojų saugumą. Taigi, tiek laikas (intelektinio kapitalo vadybos tvirtinimas), tiek pinigai (apskaitos tvirtinimas) turi būti naudojami kartu. Intelektinio kapitalo vadybos tvirtinimų svarba atsiskleidžia per jų sąsają su apskaitos tvirtinimais, nes tik taip investuotojai gali suprasti, kaip įmonės intelektualinis kapitalas padeda generuoti pajamas, pelną ir pinigų srautus.

Anot M. Borneman ir kt. (1999) ir J. Holmen (2005), didėjantis įmonės akcininkų ir kitų išorinių informacijos vartotojų suinteresuotumas skatina intelektualinio kapitalo vertinimo vystymąsi ir reikalauja daugiau skaidrumo jų atžvilgiu. Dėl to intelektualinio kapitalo įvertinimai turėtų papildyti finansinius duomenis, o tai paskatins grįžtamąjį ryšį, aprūpins informacija, reikalinga naujoms strategijoms vystyti, padės įvertinti skirtingų veiksmų naudingumą ir pagerins verslo vadybą. Ir nors, kaip teigia V. Pukelienė ir kt. (2007), intelektualinio kapitalo ir atskirų jo komponentų vertinimas laikomas sudėtingu procesu, tačiau, anot N. Bontis (2002a), yra tūkstančiai įmonių visame pasaulyje, kurios bando atrasti ir išbandyti naujus intelektualinio kapitalo vertinimo metodus. Todėl svarbu ir toliau dokumentuoti, skelbti bei dalytis savo praktika tarp šakų, kad būtų galima pasinaudoti visais šios inovacijos, kuri užima vis svarbesnę vietą pasaulyje, pranašumais. Kaip rodo Covin ir

Stivers (1999, op. cit.: N. Bontis 2002a) atliktas tyrimas, 63 proc. įmonių jaučia ir žino intelektualio kapitalo vertinimo svarbą, tačiau tik 14 proc. įmonių tai daro ir tik 10 proc. įmonių tai panaudoja savo strateginiam vystymuisi. Vadinasi, intelektualio kapitalo vertinimas ir duomenų apie tai pateikimas finansinėse ataskaitose naudingas ne tik išoriniams informacijos vartotojams, bet ir vidiniams. Kaip teigia T. E. J. Engstrom ir kt. (2003) ir P. Westnes (2005), vidiniais tikslais intelektualinis kapitalas gali būti vertinamas kaip įrankis gerinant bei skatinant įmonės vystymąsi, ir tai nėra galutinis šio proceso tikslas, o tik viena iš įmonės nusistatytos strategijos dalių.

Apibendrinusi M. Borneman ir kt. (1999), S. R. Ensslin ir F. Nitz de Carvalho (2005) ir J. Fitz-enz (2009) nuomonę, disertantė teigia, jog vidinis intelektualio kapitalo vertinimas tapo efektyvesnės išteklių vadybos pagrindu. Autorių teigimu, tai yra būtina vadovavimo įmonei ir jos vystymo priemonė, kadangi ši informacija leistų įmonės vadovybei įžvelgti jų potencialą bei įmonės konkurencinį pranašumą. Todėl turi būti integruoti visi intelektualio kapitalo komponentai: duomenys apie žmogiškąjį kapitalą, rodantys, kaip vieninteliai aktyvūs įmonės ištekliai – žmonės – atlieka savo įsipareigojimus siekiant įmonės užsibrėžtų tikslų; duomenys apie organizacinį kapitalą, kurie teikia informaciją apie tai, ką įmonė valdo; ir duomenys apie santykių kapitalą, kurie teikia informaciją apie tai, ko išoriniai informacijos vartotojai – klientai, konkurentai ir kiti suinteresuoti asmenys – nori ar jiems reikia iš įmonės. Tik suvokus šių trijų komponentų ryšį, įtaką ir priklausomybę, bus galima pasiekti efektyvios įmonės intelektualio kapitalo vadybos ir tokiu būdu priimant sprendimus vadovautis ne praeities, o ateities informacija.

Kaip teigia M. Borneman ir kt. (1999) ir J. Holmen (2005), intelektualio kapitalo vertinimas, kontroliavimas ir vystymas įmonės viduje yra labai susieti su įmonės sėkme. Čia veikia abipusė priklausomybė – intelektualio kapitalo vertinimas padeda gerinti jo vadybą ir atvirkščiai, efektyvi intelektualio kapitalo vadyba padeda jį įvertinti. Taigi, šio kapitalo vadybai turi būti skiriama ypač daug dėmesio, nes tai ne tik palengvina jo įvertinimą, bet ir daro įtaką sėkmingam įmonės veikimui. Intelektualio kapitalo svarba išaugo tiek

gamybiniuose, tiek socialiniuose procesuose ir neabejotinai prisidėjo prie žinių ekonomikos susiformavimo, kurioje pagrindinius gamybinius išteklius – darbą ir kapitalą, pakeitė žinios. Pasak L. Vaškelienės (2004), šie pokyčiai privertė ne tik susimąstyti apie intelektualio kapitalo svarbą įmonės veikloje, bet ir ieškoti priemonių šio kapitalo įvertinimui ir efektyviai vadybai.

Kaip išaiškinta aukščiau, atsiranda tiek išorinių, tiek ir vidinių informacijos vartotojų suinteresuotumas finansinėse ar kitose metinėse ataskaitose pateikti daugiau duomenų apie įmonės intelektualinį kapitalą. Dar 2005 metais P. Ordonez de Pablos (2005a) rašė, jog informacijos apie intelektualinį kapitalą pateikimas švenčia dešimtmetį. Autorės teigimu, peržvelgus šios srities istoriją matyti, jog laukia netrumpas kelias ir ateityje. Po 2007 metais atlikto tyrimo E. B. Campos ir P. Ordonez de Pablos (2007) teigė, jog kai įmonės pradininkės ėmė publikuoti informaciją apie savo intelektualinį kapitalą, daugumai jų tai buvo tik bandymų ir klaidų kelias atrandant naujus indeksus, matuojant savo intelektualinį kapitalą bei šiuos faktus pateikiant metinėse ataskaitose. Ataskaitas apie intelektualinį kapitalą įmonės pačios kuria remdamosi tiek savo, tiek kitų patirtimi, o tai lemia tvirtinimų apie intelektualinį kapitalą išskirtinumą ir nepalyginamumą. Autoriai atliko įmonių pradininkių tvirtinimų apie jų intelektualinį kapitalą apžvalgą ir apibendrino, kad įmonės savo intelektualio kapitalo vertinimui naudoja iš viso apie 300 įvairių indeksų, kuriuos galima suskirstyti pagal atskirus intelektualio kapitalo komponentus.

Didelį indėlį šiuose tyrinėjimuose įnešė dar 2002 metais N. Bontis (2002b) atlikta 10 000-čių Kanados įmonių metinių ataskaitų turinio analizė. Buvo nustatyta, kad intelektualio kapitalo pateikimas vis dar lieka mokslinė diskusija, nes nebuvo rasta pakankamai įrodymų, jog Kanados įmonės pateikia informaciją apie savo intelektualinį kapitalą.

K. A. April ir kt. (2003), atlikę tyrimą su Pietų Afrikos įmonių metinėse ataskaitose teikiama informacija, gautus rezultatus palygino su Australijoje atlikto tyrimo duomenimis ir nustatė, jog Pietų Afrikos įmonės nėra suinteresuotos ir neteikia duomenų apie intelektualinį kapitalą tokiu mastu, kaip teikia Australijos įmonės. Ir nors abiejuose kontinentuose įmonės daugiausia

dėmesio atkreipia į santykių kapitalą, Pietų Afrikos įmonės labiau negu Australijos koncentruojasi į verslo bendradarbiavimą ir sėkmingų kontraktų išlaikymą.

I. K. Abeysekera ir J. Guthrie (2004a) atliko tyrimą siekdami nustatyti, kokia apimtimi stambios Šri Lankos įmonės savo finansinėse ataskaitose pateikia informaciją apie intelektinį kapitalą. Autoriai nustatė, jog Šri Lankos, kaip besivystančios šalies, įmonių metinėse ataskaitose informacijos apie intelektinį kapitalą pateikimas palyginti su išsivysčiusiomis šalimis yra gana aktyvus, nors pats terminas „intelektinis kapitalas“ ir nebuvo vartojamas. Daugiausia informacijos, anot autorių, pateikiama apie žmogiškąjį kapitalą, o dažniausia informacijos forma – kokybinė, t. y. nenaudojant skaičių, pvz., aprašymas, diagrama, lentelė, nuotrauka.

I. K. Abeysekera ir J. Guthrie (2004b) atlikto tyrimo duomenimis, dažniausiai Šri Lankos įmonių metinėse ataskaitose minimas žmogiškojo kapitalo požymis yra „Darbuotojų ypatybės“ (šis rodiklis apėmė beveik pusę visų finansinėse ataskaitose pateiktų duomenų apie žmogiškąjį kapitalą), kuris apima darbuotojų vardus ar net nuotraukas. Antrasis pagal dažnumą – „Vidutinė vieno darbuotojo pridėtinė vertė“, o trečiasis – „Mokymo programos“. Tačiau šio tyrimo rezultatus palyginus su Australijos įmonių finansinėse ataskaitose atlikto tyrimo rezultatais nustatyta, jog eiliškumas neatitinka. Dėl to pateikta išvada, jog skirtumai šioje srityje tarp besivystančių ir išsivysčiusių šalių gali būti paaiškinti skirtingais valdžios reikalavimais politinėse, socialinėse ir ekonominėse srityse.

P. C. Goh ir K. Ph. Lim (2004) atliko tyrimą ir nustatė, jog intelektinio kapitalo pateikimas Malaizijos įmonių finansinėse ataskaitose yra pakankamai aukštas kokybine išraiška, bet ne kiekybine. Lyginant visus tris intelektinio kapitalo komponentus (žmogiškąjį, organizacinį ir santykių), įmonės daugiausia informacijos pateikė apie santykių kapitalą. Taip pat pastebėta, jog labai mažai informacijos pateikiama apie patentus, autorines teises, prekių ženklus, franšizės susitarimus, „žinau kaip“ ir profesinę kvalifikaciją. Šie rezultatai rodo, jog šalyje turėtų būti įvesti apskaitos standartai tokio tipo

kapitalui apskaityti bei pateikti finansinėse ataskaitose.

I. K. Abeysekera ir J. Guthrie (2005) atliko 30-ties Kolombo vertybinių popierių biržoje kotiruojamų Šri Lankos įmonių 1998-ųjų ir 1999-ųjų metų finansinių ataskaitų turinio analizę. Tyrimas parodė, jog įmonės savo finansinėse ataskaitose pabrėžia savo intelektualinį kapitalą ir apima platų intelektualinio kapitalo kategorijų diapazoną. Ir nors per dvejus analizuotus metus intelektualinio kapitalo pateikimas didėjo, nė vienoje finansinėje ataskaitoje nebuvo aiškiai užsiminta apie intelektualinio kapitalo terminą. Dėl to prieita prie išvados, jog įmonėms trūksta nuoseklios informacijos apie intelektualinį kapitalą pateikimo metodikos ir gairių. Be to, šio tyrimo rezultatai panašūs į kitose pasaulio regionuose atliktų tyrimų išvadas tuo, jog nors įmonės svarbiausiu intelektiniu kapitalu laiko žmogiškąjį kapitalą, tačiau savo ataskaitose labiau akcentuoja santykių kapitalą.

Turinio analizės metodą panaudojo ir L. Vaškelienė ir J. Šelepen (2008), tirdamos viešos informacijos apie intelektualinį kapitalą pateikimo aspektus Lietuvoje. Rezultatai byloja apie tai, jog akcinės bendrovės Lietuvoje, kaip ir užsienyje, šalia finansinių rodiklių metinėse įmonių ataskaitose vis dažniau skelbia ir nefinansinio pobūdžio informaciją apie įmonių strategijas, verslo modelius, darbuotojų pasiekimus, struktūrinius pokyčius, vidinių procesų tobulinimą, kitas vertę ilgalaikėje perspektyvoje kuriančias veiklas bei faktus. Tai leidžia teigti, jog vadovai vis didesnę dėmesį teikia intelektiniam kapitalui, kaip vienam iš svarbiausių išteklių žinių ekonomikos verslo aplinkoje, taip pat ir informacijos apie jį pateikimui investuotojams bei kitoms išorinėms interesų grupėms. Turinio požiūriu, daugiausia informacijos pateikiama apie žmogiškąjį kapitalą, o vyraujanti informacijos apie intelektualinį kapitalą pateikimo forma – tekstas.

D. Campbell ir M. R. Rahman (2009) atlikta „Marks & Spencer“ nuo 1978 iki 2008 metų finansinių ataskaitų turinio analizė parodė, jog intelektualinio kapitalo pateikimas 31-erių metų laikotarpiu iš esmės pasikeitė – periodiškai augo. Autorių teigimu, intelektualinio kapitalo pateikimo finansinėse ataskaitose

kaita, kaip ir struktūrinė ekonomikos kaita, rodo, jog ir ateityje metinės ataskaitos keisis atsižvelgiant į informacijos vartotojų poreikius.

Sh. Saad ir N. M. Salleh (2009) atliko empirinį tyrimą siekdami nustatyti koreliaciją tarp informacijos apie žmogiškąjį kapitalą pateikimo įmonių metinėse ataskaitose ir šešių kintamųjų: įmonės pelningumo, įmonės dydžio (imama turto suma iš įmonės finansinių ataskaitų), įmonės įsipareigojimų (apskaičiuojamas visų įmonės įsipareigojimų santykis su įmonės turtu), personalo sąnaudų, kotiravimo MESDAQ akcijų biržoje trukmės ir auditoriaus tipo (skirstoma, ar audito įmonė priklauso didžiajam ketvertui, ar ne). Tyrimui buvo pasirinktos 77 iš 117 Malaizijos įmonių, 2008 metais buvusių MESDAQ akcijų biržos sąraše. Buvo nustatyta, jog su informacijos apie žmogiškąjį kapitalą pateikimo apimtimi tiesiogiai susiję trys kintamieji: įmonės dydis ir įsipareigojimai – reikšmingai, bei personalo išlaidos – nereikšmingai. Autoriai pateikė išvadą, jog Malaizijos įmonių ataskaitose informacija apie žmogiškąjį kapitalą pateikiama netinkamai.

A. Rashid (2010) atliktas tyrimas parodė, jog vis daugiau informacijos apie intelektinį kapitalą pateikiama Bangladešo įmonių metinėse ataskaitose. Ir nors ypatingas dėmesys, kaip ir daugelyje kitų išsivysčiusių šalių, teikiamas žmogiškajam kapitalui – Bangladešo įmonėms nesisekė pateikti tokios informacijos, kaip lėgios galimybės, darbuotojų akcijos ir kt. Taip pat pasigesta ir aktualios informacijos apie prekės ženklus. Tyrėjas įvertino, jog Bangladešo informacinių technologijų sektorius yra beveik žemiausioje vietoje pateikiant informaciją apie intelektinį kapitalą, o tai parodo, jog žiniomis grįstoms įmonėms trūksta savo darbuotojų sugebėjimų vertinimo bei pateikimo. Tačiau siekdamas konkurencinio pranašumo įmonės turėtų plėsti šį neapčiuopiamą ir vertingą kapitalą išlaikydamos talentingus darbuotojus bei pasitelkdamos kitas priemones.

Apibendrinus šių tyrimų rezultatus galima teigti, jog:

- 1) įmonės, atsižvelgdamos į informacijos vartotojų poreikius, savo finansinėse ir kitose metinėse ataskaitose pateikia vis daugiau informacijos apie intelektinį kapitalą;

- 2) atskleidamos įvairią su intelektiniu kapitalu susijusią informaciją įmonės nevartoja termino „intelektinis kapitalas“;
- 3) įmonės laiko svarbiausiu ir daugiausia informacijos pateikia apie žmogiškąjį kapitalą (nors kai kuriose šalyse – santykių kapitalą);
- 4) vyraujanti informacijos apie intelektinį kapitalą pateikimo forma – kokybinė, pvz., diagrama, nuotrauka, tekstas, lentelė (be skaičių);
- 5) skirtingų šalių įmonių pateikiamos informacijos apimtis, pobūdis, eiliškumas ir forma skiriasi dėl šalių išsivystymo lygio bei skirtingų valdžios reikalavimų politinėse, socialinėse ir ekonominėse srityse;
- 6) įmonėms trūksta nuoseklios intelektinio kapitalo atskleidimo metodikos bei gairių.

Vertindami papildomos informacijos pateikimo naudą, S. Cuganesan ir R. M. Petty (2007) atliko Honkongo įmonių *išorinių* informacijos vartotojų apklausą ir nustatė, jog:

- 1) finansinėse ataskaitose teikiamos informacijos nauda pasitvirtino;
- 2) kasmetinės ataskaitos teikia būtiną informaciją išoriniams informacijos vartotojams priimant sprendimus;
- 3) yra poreikis pakoreguoti metinių ataskaitų turinį ir formą;
- 4) dėl platesnio informacijos apie intelektinį kapitalą pateikimo būtų gauta nauda.

Tuo tarpu P. Ordonez de Pablos (2002) apklausė *vidinius* tokios informacijos vartotojus ir apibendrino, jog įmonės, pateikdamos informaciją apie savo intelektinį kapitalą finansinėse ar kitose metinėse ataskaitose, remiasi posakiu „kas išmatuojama – tas valdoma“, ir stengiasi išoriniams informacijos vartotojams pateikti kuo aiškesnį ir tikslesnį įmonės intelektinio kapitalo apibūdinimą. Autorė teigia, jog įmonės, kurios pirmą kartą pabandė ir pateikė informaciją apie savo intelektinį kapitalą, tą darė ir kitais metais, nes pajuto gavusios ne tik vidinės, bet ir išorinės naudos: pelno augimas, klientų lojalumas, sąnaudų sumažėjimas, padidėjęs našumas ir pan. Jaučiamas ir kitų šalių įmonių susidomėjimas ir interesas platinti tokią informaciją, nors atskirų ataskaitų apie savo intelektinį kapitalą jos dar neteikia.

Tačiau, kaip teigia J. Van der Meer-Kooistra ir S. M. Zijlstra (2001), vadovai bijo pateikti per daug informacijos išoriniams informacijos vartotojams, nes taip gali būti pažeista jų konkurencinė padėtis. Taip pat jie bijosi sukurti didelius ateities lūkesčius, kurie gali ir nepasitvirtinti. Todėl darytina išvada, kad nesant vienodų reikalavimų visiems subjektams, informacijos kiekis bei kokybė apie intelektinį kapitalą bus pateikiama skirtingai.

Taigi, įmonių savanoriškai pateikiami duomenys yra skirtingi ir tarpusavyje sunkiai palyginami, o tai yra esminis trūkumas, su kuriuo susiduria išoriniai informacijos vartotojai vertindami ir lygindami įmones tarpusavyje. Kaip teigia J. Van der Meer-Kooistra ir S. M. Zijlstra (2001), B. Marr (2008) ir V. Lakis (2008), informacijos pateikimas išoriniams informacijos vartotojams turi savus reikalavimus: 1) jie nori, kad gautus duomenis apie atskiras įmones jie galėtų palyginti; 2) jie tikisi, kad pateikiama informacija bus patikima, objektyvi ir bus apribota galimybė atsirasti subjektyviems duomenims, todėl informacijos kokybė galėtų būti patikrinta nepriklausomo vertintojo.

Nežiūrint į tai, kad poreikis informacijos apie intelektinį kapitalą viešinimui yra žinomas ir visuotinai suprantamas, vis dar nėra visuotinai priimtų ir nusistovėjusių tokios informacijos pateikimo principų. Kaip teigia P. Ordonez de Pablos (2005a), E. B. Campos ir P. Ordonez de Pablos (2007), A. Sujan ir I. Abeysekera (2007) ir R. M. Petty ir kt. (2009), griežtų gairių nebuvimas iškelia tokius klausimus kaip „ką pateikti?“ ir „kaip pateikti?“ Todėl įmonėms, norinčioms imtis tokios praktikos, neabejotinai trūksta valstybiniu ar tarptautiniu lygmeniu pripažintų normų, principų, indeksų ir struktūros, nurodančių, kaip įvertinti ir pateikti informaciją apie įmonių intelektinį kapitalą, nes tik tokiu būdu pateikiama informacija bus naudinga ir galės būti palyginama tarp įmonių. Tai turi būti prioritetinga sritis siekiant efektyvesnio informacijos apie įmonių intelektinį kapitalą pateikimo. Kai tik šis klausimas bus išspręstas ir atsiras intelektinio kapitalo identifikavimo ir pateikimo standartizavimas nedviprasmiškame kiekybiniame piniginiame formate, tik tuomet kitą intelektinio kapitalo vertinimo žingsnį galės daryti

įmonės. Toks nuoseklumas garantuos didesnę naudą išoriniams informacijos vartotojams, o vienoda pateikimo praktika leis patikimai palyginti įmonių intelektualio kapitalo rodiklius tarpusavyje. O iki tol, anot A. Wall ir kt. (2004), kol bus išleisti standartai, nurodantys, kaip intelektualinį kapitalą pateikti įmonės balanse, šie ištekliai negali būti ignoruojami, o metinėse ataskaitose gali būti pateikiama informacija apie tai, kaip įmonės intelektualinis kapitalas kuria pridėtinę vertę ar pan. Pavyzdžiui, Švedijoje įmonės akcininkai gauna daug informacijos apie įvairius įmonės intelektualio kapitalo komponentus. Tačiau siekiant surinkti tokią informaciją, finansinės apskaitos specialistai turėtų pavesti vadybos specialistams kaupti, matuoti ir įvertinti šiuos neapčiuopiamus išteklius bei stebėti bet kokius jų pokyčius, kadangi įgūdžius tam atlikti vadybos specialistai jau turi.

N. Bontis (2002a) teigimu, Tarptautinių apskaitos standartų komitetas (angl. *International accounting standards committee*) ir jo nacionaliniai partneriai susiduria su iššūkiu standartizuoti intelektualio kapitalo pateikimą. Jo vertinimo metodai iki šiol buvo per daug specifiniai ir nė vienas iš jų nepasiteisintų, kadangi jų pritaikymas atsižvelgiant į skirtingus tarptautinius bei šakos poreikius ir požymius nebūtų įmanomas. Visų šių procesų auditavimas taip pat būtų beprasmiškas. Autorius teigia, jog standartų įvedimas šioje srityje būtų netgi žalingas šiame besiformuojančiame mokslinio tyrinėjimo plėtros etape. Taigi, savanoriškas pateikimas yra vienintelis galimas sprendimas trumpalaikėje perspektyvoje, o ilgalaikėje perspektyvoje reikalavimus diktuos kapitalo rinka. Jeigu akcininkai ir analitikai manys, jog intelektualio kapitalo pateikimas yra reikalingas teikiant ataskaitas apie verslo vystymą, tuomet įmonėms nieko kito nebeliks, kaip tik patenkinti jų poreikius. Tuo tarpu mokslinė bendruomenė turėtų skatinti tyrimus bei empirines studijas tam, kad padėtų plėsti intelektualinį kapitalą vertinančių ir pateikiančių įmonių ratą.

B. Lev (2001) aiškina kitą šioje srityje egzistuojančią problemą – intelektiniu kapitalu yra ypač sunku prekiauti. Teisėta nuosavybė dažnai miglota, kontraktai šioje srityje atsitiktiniai, o tokio kapitalo kainai nustatyti

nėra sistemos. Tai galėtų netrukus pasikeisti įdiegus internetu vykdomus mainus, tačiau tam bus reikalingi specifiniai mechanizmai, tokie kaip įvertinimas ir draudimo schemas. Privati licencijų ir franšizių prekyba plinta, bet tai neapima visos informacijos, būtinos intelektiniam kapitalui įvertinti.

J. H. Daum (2003) teigia, jog intelektinis kapitalas yra neatimamas, gali būti lengvai dauginamas, kuriamas darant dideles investicijas (laiko ir pinigų) ir dažnai valdomas kelių subjektų tuo pačiu metu (pvz., įmonė ir klientas). Jo vertė yra nenuspėjama, ypač jei atsižvelgiama tik į istorines kainas. Todėl nenuostabu, jog žiniomis grįstos įmonės, veikiančios tokiose sferose, kaip finansinės paslaugos ar programinė įranga, nuolat kinta.

Tačiau, kaip teigia J.R. Hitchner (2006), vien dėl to, jog intelektualio kapitalo negalima pamatyti, paliesti ar pasverti, tiesiogiai išmatuoti, tai nereiškia, kad negalima pasitikėti apytikrėmis netiesiogiai nustatytais vertėmis tam, kad būtų galima įvertinti jo įtaką kitiems kintamiesiems, kurie gali būti išmatuojami. Anot S. R. Ensslin ir F. Nitz de Carvalho (2005), daugumos tyrėjų siūlymai buvo atsižvelgiant į kiekvienos įmonės specifiką susikurti unikalią intelektualio kapitalo ataskaitą. Tačiau apibendrinę kitų tyrėjų paskelbtus rezultatus autoriai teigia, jog įmonės susiduria su sunkumais ne tik identifikuodamos savo intelektualinį kapitalą, bet ir parinkdamos jam tinkamus išmatavimo bei įvertinimo metodus. Apibendrinę kitų tyrėjų siūlymus dėl standartizuotos ataskaitos sukūrimo autoriai teigia, jog ši išeitis būtų naudinga siekiant palyginti įmones tarpusavyje, tačiau jos generuotų tik ribotą vaizdą apie įmonę, nes kai kurių intelektualio kapitalo elementų nebus galima užfiksuoti, jei jie nebus įtraukti į reglamentavimą.

L. Vaškelienė (2003) ir W. Frederick (2009) apibendrino ir išskyrė tris galimo informacijos apie intelektualinį kapitalą atskleidimo kryptis:

- 1) finansinės apskaitos sistemos principų peržiūrėjimas, reglamentuojant visapusišką investicijų į intelektualinį kapitalą kapitalizavimą;
- 2) visiškai naujos atskirós intelektualio kapitalo apskaitos sistemos organizavimas, kurios ataskaitos būtų rengiamos ir platinamos

lygiagrečiai dabartinėms finansinėms ataskaitoms;

- 3) įmonių savanoriškai be apribojimų pateikiama informacija apie jų turimą intelektualinį kapitalą unikaliose nereglamentuotose ataskaitose.

Nagrinėjant *pirmąją* kryptį teigiama (M. S. Lilly ir R. O. Reed, 2004; K. Standfield, 2005; S. Cuganesan ir R. M. Petty, 2007), jog reikalingas apskaitos koregavimas (ne tam, kad pakeistų apskaitą, o tam, kad ją papildytų) siekiant kapitalizuoti išlaidas, patirtas intelektualiam kapitalui įsigyti ar palaikyti. Šių išlaidų ignoravimas ar tiesiog pripažinimas sąnaudomis yra labai abejotinas. Anot autorių, informacija apie įmonės intelektualinį kapitalą galėtų būti pateikiama bent jau aiškinamajame rašte (angl. *notes to financial statements*).

Antroji kryptis, apibendrinus R. Roslender ir R. Fincham (2001), T. E. J. Engstrom ir kt. (2003), P. C. Goh ir K. Ph. Lim (2004), M. S. Lilly ir R. O. Reed (2004), K. Standfield (2005), P. Westnes (2005) ir B. Marr (2008) nuomonę, būtų įgyvendinta sukūrus ir šalyje įdiegus informacijos apie intelektualinį kapitalą atskleidimo metodiką, t. y. papildomų ataskaitų prie dabartinių finansinių ataskaitų pateikimą. Tai būtų naudinga investiciniams sprendimams priimti bei žinių ekonomikai augti. Šiame procese svarbu, jog būtų nustatyti stabilūs vertinami rodikliai (jie gali būti ir be įvertinimo piniginiiais vienetais, pvz., įmonės darbuotojų išsilavinimo, ugdymo ir praktikos lygis ar pan.). Taip būtų sudaromos galimybės lyginti įmones tarpusavyje. Atsižvelgus į tai, kad šiais laikais labai svarbu užtikrinti investuotojų saugumą, papildomos ataskaitos suteiktų galingą įrankį informuojant juos apie įmonės tikrąją būklę ir veiklą.

Apibendrinus N. Bontis (2002a), S. Cuganesan ir R. M. Petty (2007) ir L. Užienės ir J. D. Staliūnienės (2009) nuomonę dėl *trečiosios* krypties galima teigti, jog įmonės turėtų būti skatinamos imtis iniciatyvos ir vystyti savo intelektualinio kapitalo vertinimą bei pateikimą, nes tokiu būdu jos gaus dvejopą naudą: 1) įmonių akcijų rinkos kaina pakils, kadangi investuotojai, turėdami šią papildomą informaciją, bus labiau užtikrinti priimdami investicinius sprendimus; 2) tai naudinga panaudojant šiuos duomenis vidiniais įmonės

tikslais. Kurdamas savitas intelektualinio kapitalo vertinimo metodikas įmonė susipažįsta su intelektualinio kapitalo esme, primityviais, bet priimtinais būdais atpažinti intelektualinį kapitalą, įvertinti jo būklę ar „sveikatą“, t. y. tokiu būdu sukaupti reikiamą informaciją apie strategiškai svarbius, vertės kūrimo procese dalyvaujančius įmonės išteklius, kurie neatsispindi finansinėje apskaitoje.

Atsižvelgusi į J. H. Daum (2003), L. Vaškelienės (2003), J. Guthrie ir kt. (2004), P. Ordonez de Pablos (2005a) ir S. Cuganesan ir R. M. Petty (2007) nuomonę, disertantė teigia, jog visos minėtos siūlymų pateikti informaciją apie intelektualinį kapitalą kryptys atspindi mokslininkų iniciatyvą, kuri paremta pirmaisiais įmonių bandymais ir praktika pateikti informaciją apie savo intelektualinį kapitalą. Tačiau kol kas tai tik rekomendacinio pobūdžio gairės, kadangi įmonės nėra įpareigosotos tai daryti, o ir tikimybė, jog informacijos apie intelektualinį kapitalą viešinimas taps standartizuotas savaime, labai maža. Todėl čia būtinas reglamentuojančių institucijų įsikišimas nustatant naują apskaitos ir atskaitomybės modelį, kuris pateiktų svarbią informaciją apie aktualią įmonės ekonominę veiklą bei perspektyvas tiek investuotojams, verslo partneriams ir kitiems suinteresuotiems asmenims, tiek ir įmonės vadovybei.

B. Marr (2008) apibendrina, jog Europoje buvo stebimos įvairios reglamentuojančių institucijų iniciatyvos, nes vyriausybės ir Europos komisija rėmė tokius projektus. Pirmoji buvo Danijos vyriausybė, kuri iškėlė tikslą sukurti standartus, kuriais remiantis įmonės galėtų pateikti informaciją apie savo intelektualinį kapitalą. Standartai buvo išbandyti su 100 įmonių (tame skaičiuje ir pelno nesiekiančios įmonės) ir po sėkmingų rezultatų patvirtinti. Šiuo pavyzdžiu sekė daug kitų projektų, kuriuos rėmė Europos komisija. Taip pat buvo elgiama ir vokiškai kalbančiose šalyse (Vokietija, Austrija, Šveicarija) – Vyriausybė sudarė darbo grupę, kad ištirtų ir sukurtų nuostatus, kaip įmonės turėtų pateikti informaciją apie savo intelektualinį kapitalą. Pasak B. Marr (2008), visos parengtos rekomendacijos yra labai panašios – visos teikia intelektualinio kapitalo klasifikavimo gaires, taip pat jo vadybos ir įvertinimo nuostatus ir pateikia šabloną – pranešimo formą, kaip duomenys apie intelektualinį kapitalą turėtų būti pateikiami išoriniams informacijos

vardotojams. Anot B. Lev ir kt. (2003), po įvairių studijų atsiradusiomis specializuotomis instrukcijomis siekiama pasiūlyti įmonėms tam tikrus rodiklius ir struktūros elementus rengiant ataskaitas apie intelektualinį kapitalą. Populiariausios iš jų apibendrintai pateiktos 7 lentelėje.

7 lentelė

Informacijos apie intelektualinį kapitalą pateikimo studijos

Studijos pavadinimas	Tikslus pavadinimas	Aprašymas
IFAC Studija Nr. 7 (1998)	Įvadas į intelektualinio kapitalo vertinimą ir vadybą (angl. <i>The Measurement and Management of Intellectual Capital – An Introduction</i>)	Buvo siekiama padaryti pradžią finansinės apskaitos ir intelektualinio kapitalo vadybos sąjungai. Atliko Finansų ir vadybos apskaitos komitetas iš Tarptautinės buhalterijų federacijos (angl. <i>International Federation of Accountants – IFAC</i>). Studijoje aptartos pagrindinės sąvokos, apibūdintos vienijančios praktikos.
Danish Agency for Trade and Industry Guidelines (2000, 2003)	Ataskaitų apie intelektualinį kapitalą rengimo gairės – Raktas į žinių vadybą (angl. <i>Guideline for Intellectual Capital Statements – A Key to Knowledge Management</i>)	Tai unikalus tyrėjų, įmonių, konsultantų ir valstybės tarnautojų bendradarbiavimo rezultatas. Ši studija paremta praktine Danijos įmonių patirtimi. Pagrindinis tikslas – pritraukti kuo daugiau ir skirtingesnių įmonių, kad sujungus jų rengtas ataskaitas būtų galima suformuluoti bendras, visuotinai tinkančias intelektualinio kapitalo atskleidimo gaires. Nuo tada Danija tapo pirmąja šalimi, išvysčiusia intelektualinio kapitalo pateikimo nurodymus nacionaliniu lygmeniu.
Nordika Project Guidelines (2001)	Intelektinio kapitalo vadyba ir informacijos apie ją atskleidimas (angl. <i>Intellectual Capital – Managing and Reporting</i>)	Tai Skandinavijos pramoninio fondo (angl. <i>Nordic Industrial Fund</i>) inicijuotas projektas, įgyvendintas kartu su Vyriausybės specialiosiomis tarnybomis, verslo bei profesijų atstovais. Studijoje pateikti galimi požiūriai bei metodai intelektualinio kapitalo vadybai, vertinimui bei informacijos apie ją pateikimui, siekiama padėti pasirinkti tinkamiausią.
Meritum Project Guidelines (2002)	Nematerialiojo turto vadybos ir informacijos apie ją atskleidimo gairės – intelektualinio kapitalo ataskaita (angl. <i>Guidelines for Managing and Reporting on Intangibles – Intellectual Capital Report</i>)	Tai MERITUM (angl. <i>Measuring Intangibles to Understand and Improve Innovation Management</i>) projekto, kuris buvo vykdomas 1998–2001 metais ir finansuotas ES lėšomis, rezultatas. Šiame projekte bendradarbiavo Ispanija, Prancūzija, Danija, Suomija, Norvegija ir Švedija. Pagrindinis šio projekto tikslas buvo parengiant gaires intelektualinio kapitalo įvertinimui ir atskleidimui aprūpinti įmonės vadovybę ir akcininkus

Tęsinys kitame puslapyje

7 lentelė (tęsinys)

		papildoma informacija, reikalinga sprendimams priimti. Studijoje buvo aptarta ekonominė intelektinio kapitalo reikšmė, diskutuojama dėl jo apibrėžimo bei klasifikavimo.
Intangible management operating standards (2005)	Nematerialiojo turto vadybos ir veiklos standartai (angl. <i>Intangible management operating standards</i>), pagal kuriuos rengiamos Intelektinio kapitalo finansinės ataskaitos (angl. <i>intMgtOS®</i>)	K. Standfield (2005) pateikia 40 intelektinio kapitalo vadybos veiklos standartų ir paaiškina, jog pagrindinis jo knygos tikslas – suteikti vyriausybės politikos kūrėjams informacijos apie tai, kad intelektinio kapitalo finansinės ataskaitos jau gali būti įtraukiamos į reikalavimus ketvirtinėms ir metinėms įmonių finansinėms ataskaitoms. Autorius pabrėžia, jog šie standartai orientuojasi išskirtinai tik į konkurencinio intelektinio kapitalo finansinį įvertinimą, atskaitomybę ir vadybą. Lygindamas su tuo laiku išleistais ISO standartais autorius pažymi, jog nė vienas iš 14 000 paskelbtų ISO standartų nereglamentuoja konkurencinio intelektinio kapitalo objektyvaus finansinio įvertinimo ir nestruktūrizuoja jų atskaitomybės.
InCaS (2008)	Ataskaita apie intelektinį kapitalą – parengta Europoje (angl. <i>Intellectual Capital Statement – Made in Europe</i>)	Šį projektą finansavo Europos komisija. Jis buvo vykdomas 2006–2008 metais. Pagrindinis tikslas – sujungti iki šiol atliktų studijų rezultatus ir parengti bei praktiškai patikrinti apibendrintas gaires intelektiniam kapitalui vertinti ir ataskaitai apie jį pildyti. Šiame projekte dalyvavo 25 smulkaus ir vidutinio verslo įmonės iš penkių Europos valstybių (Prancūzija, Vokietija, Lenkija, Ispanija ir Slovėnija). Tyrimo pagrindu sukurtos ir paskelbtos Europos gairės Intelektinio kapitalo ataskaitoms pildyti (angl. <i>European Guideline for Intellectual Capital Statements</i>).

Šaltinis: sudaryta autorės pagal R. M. Petty ir J. Guthrie (2000), B. Lev (2001), K. Standfield (2005), N. Steenkamp (2007), K. Mertins ir M. Will (2007).

Apibendrinusi šiame skyriuje pateiktą medžiagą disertantė įžvelgia, jog mokslo darbų intelektinio kapitalo vertinimo ir atskleidimo tema paskelbta labai daug per palyginti trumpą laiką. Tačiau jų įvairovė, autorių siekis kurti naujus modelius ir sudėtingas jų pritaikymas apsunkina tolesnius tyrimus, o ypač – sėkmingą įgyvendinimą praktikoje ir gautų rezultatų palyginimą. Savita įmonių kultūra, veiklos specifika bei vadovų požiūris kliudo savaiminiam šio

proceso vystymuisi, taip pat ir pagrindinio tikslo – suteikti išoriniams informacijos vartotojams daugiau duomenų apie įmonės vertę kuriančius objektus, kurie būtų palyginami tarp skirtingų įmonių, šakų ar regionų – pasiekimui. Atsižvelgus į tai, daugelyje mokslo darbų akcentuojamas poreikis standartizuoti informacijos apie įmonės intelektinį kapitalą pateikimą suinteresuotiesiems asmenims.

Pirmojoje disertacijos dalyje autorė įrodė, jog mokslo darbuose pateikiama kapitalo sąvoka apima visus vertės kūrimui reikalingus materialiuosius ir nematerialiuosius išteklius. Tačiau įvairiuose šaltiniuose jie išskiriami ir apibūdinami skirtingai, nėra nusistovėjusių terminų, o tai apsunkina tyrimus šioje srityje. Nagrinėjamam kapitalui įvardyti disertantė pasirinko intelektinio kapitalo terminą, išanalizavo jo koncepciją, ištyrė jos interpretavimo kryptis bei apibendrino mokslo darbuose pateikiamas intelektinio kapitalo struktūrines dalis. Šio tyrimo pagrindu suformuluotas intelektinio kapitalo apibrėžimas ir sukurta jo klasifikavimo schema. Taip pat nustatyta, jog dalis įmonės intelektinio kapitalo objektų yra reglamentuoti ir teisiškai apsaugoti, nes vadovaujantis teisės aktų nuostatomis galima nustatyti intelektinę nuosavybę, kuri suteikia savininkams išskirtines teises jais naudotis ar disponuoti. Tokiu būdu šiuos objektus galima užregistruoti finansinėje apskaitoje ir pateikti balanso nematerialiojo turto straipsnyje, tačiau tai sudaro tik labai mažą dalį informacijos apie įmonės intelektinį kapitalą. Todėl pasaulyje stebima tendencija, atskleidžiama įvairiuose disertantės nagrinėtuose empiriniuose tyrimuose, savanoriškai pateikti tokią informaciją įmonių finansinėse ar kitose metinėse ataskaitose. Tačiau nustatyta, kad tokie duomenys yra skirtingi ir tarpusavyje sunkiai palyginami, o tai yra esminis trūkumas, su kuriuo susiduria išoriniai informacijos vartotojai vertindami ir lygindami įmones tarpusavyje. Kaip atsakas į šį trūkumą mokslo darbuose siūlomi įvairūs metodai intelektiniam kapitalui vertinti ir atskleisti, tačiau kol kas jie nėra standartizuoti nei šalies, nei tarptautiniu mastu.

2. INTELEKTINIO KAPITALO VERTINIMO METODŲ ANALIZĖ IR SINTEZĖ

Šioje darbo dalyje analizuojami įvairūs mokslo darbuose intelektinio kapitalo vertinimui siūlomi metodai, kurių integravimo į finansinės apskaitos sistemą galimybių vertinimo pagrindu pasirinkta apibendrinta šių metodų klasifikavimo schema. Siekiant išsikelti darbo tikslo, atrinkti ir plačiau nagrinėjami devyniolikos metodų, leidžiančių apskaičiuoti kiekybinį įmonės intelektinio kapitalo įvertį pinigine išraiška, teoriniai ir praktiniai aspektai, išskiriami jų privalumai ir trūkumai bei įvertinamas praktinis jų pritaikomumas. Atrinktų metodų analizės ir sintezės pagrindu pasirinktas tinkamiausias metodas ir jo pagrindu sukurtas teorinis modelis intelektiniam kapitalui įvertinti ir pateikti finansinėse ataskaitose.

2.1. Intelektinio kapitalo vertinimo metodai ir jų klasifikavimas

Intelektinio kapitalo vertinimo metodus nagrinėjo daugelis autorių (C. Bouteiller, 2002; J. Ratnatunga, 2002; I. Rodov ir Ph. Leliaert, 2002; B. Lev ir kt., 2003; D. Andriessen, 2004; V. Bareišis, 2004; C. Muller, 2004; A. S. Sitar ir V. Vasic, 2004; L. Vaškelienė, 2007a, 2007b; V. Pukelienė ir kt., 2007; A. Rodriguez-Castellanos ir kt., 2007; H. P. Tan ir kt., 2007; H. A. van den Berg, 2007; J. Jurczak, 2008; I. Kuzmina, 2008; K. E. Sveiby, 2010; R. T. Salman ir T. B. Mahamad, 2012 ir kt.), kurių darbuose minima apie šešiasdešimt skirtingų minėto kapitalo vertinimui siūlomų metodų. Vienuose darbuose jie nagrinėjami tiek teoriniu, tiek ir praktiniu aspektais, kituose pateiktas trumpas jų aprašymas, trečiuose – tik išvardijimas. Vieni iš siūlomų metodų yra teorinio pobūdžio, kiti diegiami praktiškai įvairaus pobūdžio įmonėse, tretį grindžiami tradicinėmis finansų teorijomis. Be to, skirtingi metodai siūlo skirtingas galimybes ir nė vienas iš mokslinėje literatūroje pateiktų metodų nesugebės patenkinti visų išsikeltų tikslų, o tam tikri įmonės intelektinio kapitalo vertinimo metodai pasiteisins tik tam tikrose pramonės šakose arba tik konkrečiose įmonėse (L. Vaškelienė, 2004; A. Wall

ir kt., 2004; E. B. Campos ir P. Ordonez de Pablos, 2007; K. E. Sveiby, 2010; J. Palumickaitė, 2008b). Taip yra dėl to, jog intelektualio kapitalo vertinimas yra sudėtingas (N. Bontis, 2002a) ir jį vertinant susiduriama su vienu iš pagrindinių sunkumų – ribos tarp intelektualio kapitalo ir kitų kapitalo formų dažnai yra miglotos, nes intelektualinis kapitalas dažnai įtrauktas į materialųjį kapitalą (pvz., technologijos ir žinios naujame lėktuve). Juk vertės kūrimas grindžiamas intelektualio ir materialiojo kapitalo sąveika, ir kuo ši sąveika didesnė, tuo sunkiau atskirti intelektualinį kapitalą ir vertinti jį kaip atskirą vienetą (B. Lev, 2001). Be to, vertinant intelektualinį kapitalą labiausiai orientuojamasi į rodiklius, paremtus vertės kūrimo ateityje potencialu. Tačiau būtent jie yra vieni rizikingiausių, kadangi visos projekcijos į ateitį nėra nieko daugiau kaip spėjimai, kurie gali subirti į šipulius įvykus neprognozuotiems pasikeitimams (M. Borneman ir kt., 1999).

Kitą problemą intelektualio kapitalo vertinimo metodų paieškose kelia E. B. Campos ir P. Ordonez de Pablos (2007) ir J. Palumickaitė (2008b) teigdami, jog mokslinėje literatūroje jaučiama tendencija kurti vis naujus metodus, rekomenduoti naujas rodiklių kategorijas ir grupes, ignoruoti jau atliktus teorinius darbus, naudotis „subjektyviuoju matavimu“, orientotis į kokybinius metodus, o daugumos atveju – net nesiekti visuotinio priimtimumo. Taigi, dauguma egzistuojančių metodų yra sudėtingi, riboti, kokybiniai arba teoriniai pasiūlymai su ribotais pritaikymo įrodymais, o tai sunkina vieno universalaus įmonės intelektualio kapitalo vertinimo metodo suradimą. Tą įrodo ir A. Wall ir kt. (2004), E. B. Campos ir P. Ordonez de Pablos (2007), V. Pukelienės ir kt. (2007) ir J. Palumickaitės (2008b) atliktų tyrimų rezultatai, jog nė vienas iš esamų metodų ar modelių nepelnė bendro teoretikų ir praktikų pripažinimo, tad nėra taikomas įmonėse nei nacionaliniu, nei tarptautiniu lygiu, ir kol kas lieka neišspręstu klausimu.

Tokia metodų gausa ir jų pritaikymo variacijos neabejotinai apsunkina tiek teorinius, tiek ir empirinius tyrimus šioje srityje. Tačiau, kaip teigia J. Guthrie ir kt. (2004), L. Vaškeliene (2004) ir A. Wall ir kt. (2004), tai gali paskatinti atsirasti standartizuotai intelektualio kapitalo vertinimo sistemai, kuri

įteisintų jau esančius metodus arba išvestų naujus, kurie galėtų būti kaip kelių paplitusių metodų ar minčių kombinacija ir leistų apeiti kai kuriuos dabar egzistuojančius žinomų metodų trūkumus. Nesant nei tarptautiniam, nei nacionaliniam šio proceso reglamentavimui, kiekviena įmonė turi nuspręsti, kuris metodas labiausiai atitinka jos tikslą, aplinkybes ir informacijos vartotojų poreikius. Istorija rodo, jog toms įmonėms, kurios nenuleido rankų ir išvystė savo intelektualio kapitalo vertinimo sistemą bei pritaikė ją praktikoje, pavyko išplėtoti savo žmogiškojo, organizacinio ir santykių kapitalo potencialą (A. Wall ir kt., 2004; K. E. Sveiby, 2010).

Mokslinėje literatūroje aptinkama įvairių intelektualio kapitalo vertinimo metodų: finansinių ir ne finansinių; vertinamų kiekybiniais, bet dažniau kokybiniais metodais; išorinių ir vidinių; intelektualinį kapitalą vertinančių kaip visumą arba siekiančių pateikti atskirų jo komponentų ar elementų vertę; remiantis įmonių finansine apskaita ar rinkos rodikliais konstatuojantys susiklosčiusią situaciją rinkoje; vadybiniai metodai, kai ieškoma susiklosčiusios situacijos priežasčių; pateikiantys sisteminę vienu rodikliu išreikštą intelektualio kapitalo vertę; vertinantys aibę veiksnių, darančių įtaką įmonės veiklai, ir t. t. (L. Vaškelienė, 2004; E. B. Campos ir P. Ordonez de Pablos, 2007; V. Pukelienė ir kt., 2007). Daugelis autorių, siekdami susisteminti ir atskleisti įvairiems metodams būdingus bruožus bei bendrumus, klasifikuoja juos pagal tam tikrus požymius. Dažniausiai mokslininkų darbuose pateikiama klasifikacija remiasi bendraisiais vertinimo principais ir išskiria keturias metodų grupes (8 lentelė).

8 lentelė

Intelektinio kapitalo vertinimo metodų klasifikacija pagal bendruosius vertinimo principus

Eil. nr.	Išskiriama metodų grupė	Savybės
1.	Rinkos kapitalizacijos (angl. <i>market capitalization methods</i> – MCM)	Pagrįsti skirtumo tarp įmonės rinkos ir balansinės vertės skaičiavimu, kuris ir prilyginamas intelektualio kapitalo vertei. Šie metodai sunkiai pritaikomi pelno nesiekiančioms įmonėms ar viešojo sektoriaus įmonėms.

Tęsinys kitame puslapyje

8 lentelė (tęsinys)

Eil. nr.	Išskiriama metodų grupė	Savybės
2.	Kapitalo pelningumo (angl. <i>return on assets methods – ROAM</i>)	Pagrįsti vidutinio pelno prieš ar po mokesčių vidutiniam kapitalo vienetui skaičiavimu. Vėliau šis rodiklis lyginamas su tos pramonės šakos vidurkiu, o skirtumas traktuojamas kaip intelektinio kapitalo pelningumo vidurkis.
3.	Tiesioginiai (angl. <i>direct intellectual capital methods</i>)	Pagrįsti intelektinio kapitalo vertinimu piniginiiais vienetais identifikuojant įvairius jų komponentus ar elementus.
4.	Vertinimo rodiklių sistemos (angl. <i>scorecard methods</i>)	Pagrįsti įvairių intelektinio kapitalo komponentų identifikavimu ir atskirų rodiklių ar indeksų jiems matuoti priskyrimu. Nuo pirmosios metodų grupės skiriasi tuo, jog nesiekama vertinti piniginiiais vienetais.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal T. E. J. Engstrom ir kt. (2003), B. Lev ir kt. (2003), C. Muller (2004), Wall ir kt. (2004), A. S. Sitar ir V. Vasic (2004), P. Westnes (2005), A. Kok (2007), V. Pukelienę ir kt. (2007), L. Vaškevienę (2007a, 2007b), J. Jurczak (2008), I. Kuzmina (2008), J. Palumickaitę (2008a), K. E. Sveiby (2010), A. Znakovaitę ir A. Pabedinskaitę (2010), D. Rudytę ir R. Bužinskienę (2012), R. T. Salman ir kt. (2012).

Antroji klasifikacija, dažniausiai pasitaikanti mokslininkų darbuose, grupuoja intelektinio kapitalo vertinimo metodus pagal vertinamus objektus į dvi grupes: mikro- ir makrometodus (9 lentelė).

9 lentelė

Intelektinio kapitalo vertinimo metodų klasifikacija pagal vertinamus objektus

Eil. nr.	Išskiriama metodų grupė	Savybės
1.	Mikrometodai (angl. <i>atomistic</i>)	Skirti konkrečios įmonės intelektinio kapitalo komponentų ar elementų analizei. Jie vertina atskirus intelektinio kapitalo komponentus ar elementus, tačiau nesuteikia informacijos apie visą įmonės turimą intelektinį kapitalą ir jo vertę. Dažniausiai naudojami atskiriems intelektinio kapitalo komponentams ar elementams identifiikuoti ir jų santykiniams dydžiams išvesti, tačiau šių dydžių interpretavimas pakankamai sudėtingas. Šie intelektinio kapitalo vertinimo metodai yra labiau subjektyvūs, nes dažnai remiasi nefinansiniais ir santykiniais rodikliais, kuriems suprasti reikalingas tam tikras kontekstas.
2.	Makrometodai (angl. <i>holistic</i>)	Skirti įmonės bendram intelektiniam kapitalui vertinti. Jie vertina visą įmonės intelektinį kapitalą, tačiau nesuteikia informacijos apie atskirų intelektinio kapitalo komponentų ar elementų vertę. Apima tuos metodus, kurie vertinimui naudoja finansinius modelius, pagrįstus įmonės finansinėmis ataskaitomis.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal C. Bouteiller (2002), B. Lev ir kt. (2003), V. Bareišį (2004), V. Pukelienę ir kt. (2007), A. Rodriguez-Castellanos ir kt. (2007), J. Palumickaitę (2008a), K. E. Sveiby (2010).

Kita mokslinėje literatūroje dažnai pateikiama klasifikacija skirsto intelektualio kapitalo vertinimo metodus pagal piniginio matavimo vieneto naudojimą vertinimo procese į dvi grupes: piniginius ir ne piniginius (10 lentelė).

10 lentelė

Intelektinio kapitalo vertinimo metodų klasifikacija pagal piniginio matavimo vieneto naudojimą vertinimo procese

Eil. nr.	Išskiriama metodų grupė	Savybės
1.	Piniginiai (angl. <i>monetary</i>)	Vertinimo procese naudojamas piniginis matavimo vienetas. Šiai grupei priskiriami metodai, kurie leidžia įvertinti intelektualinį kapitalą pinigine išraiška ir tie, kurie piniginį matavimo vienetą naudoja santykiniams dydžiams apskaičiuoti (tuomet vertinimo rezultatas išreiškiamas santykinio dydžiu). Šie metodai naudingi tam tikros šakos įmonių tarpusavio palyginimui. Be to, jie dažnai plėtojami jau galiojančių apskaitos principų pagrindu ir gali būti lengvai pritaikomi praktikoje.
2.	Ne piniginiai (angl. <i>non-monetary</i>)	Vertinimo procese nėra naudojamas piniginis matavimo vienetas. Šie metodai dažniausiai yra naujovė vertinant įmonės vystymąsi ar vadybos efektyvumą, dėl to sunkiau pritaikomi praktikoje. Tačiau jie gali būti sėkmingai įdiegti bet kuriame įmonės lygmenyje ir bet kokio tipo įmonėse (pelno nesiekiančiose, valstybinėse ir pan.).

Šaltinis: sudaryta autorės pagal B. Lev ir kt. (2003), H. P. Tan ir kt. (2007), K. E. Sveiby (2010).

Ketvirtoji mokslinėje literatūroje sutinkama klasifikacija grupuoja intelektualio kapitalo vertinimo metodus pagal vertinimo rezultato išraišką į keturias grupes (11 lentelė) ir pateikia šio skirstymo loginę schemą (8 priedas). Ją disertantė modifikavo ir sudarė apibendrintą intelektualio kapitalo *vertinimo* metodų klasifikavimo pagal rezultato išraišką sistemą (7 paveikslas), kuri aiškiai parodo esmines atskirų vertinimo metodų grupių pagal ketvirtąją klasifikaciją savybes ir yra gera priemonė siekiant suderinti šioje srityje vartojamus terminus.

Taigi, visus intelektualio kapitalo vertinimui siūlomus metodus reikėtų vadinti „vertinimo“ (angl. *valuation*) metodais, kuriuos būtų tikslinga skirstyti pagal rezultato išraišką į: 1) „įvertinimo“ (angl. *evaluation*) metodus ir

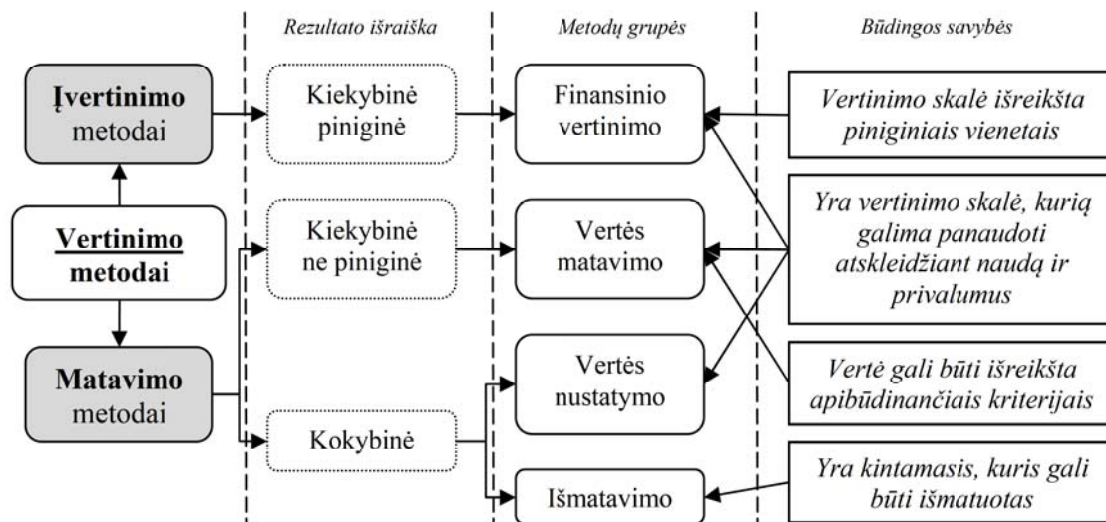
2) „matavimo“ (angl. *measurement*) metodus. Įvertinimo metodų rezultato išraiška yra kiekybinė pinigine ir šiai grupei priskiriami visi „finansinio vertinimo“ (angl. *financial valuation*) metodai. Matavimo metodų rezultato išraiška yra kiekybinė ne pinigine arba kokybinė ir šiai grupei atitinkamai priskiriami „vertės matavimo“ (angl. *value measurement*) metodai ir „vertės nustatymo“ (angl. *value assessment*) bei „išmatavimo“ (angl. *measurement*) metodai.

11 lentelė

Intelektinio kapitalo vertinimo metodų klasifikacija pagal vertinimo rezultato išraišką

Eil. nr.	Išskiriama metodų grupė	Savybės
1.	Finansinio vertinimo (angl. <i>financial valuation</i>)	Tai išteklių ar atsakomybės išraiška piniginiiais vienetais, t. y. siekia nustatyti intelektinio kapitalo vertę pinigine išraiška. Teorijoje yra ne vienas metodas šiam įvertinimui nustatyti, tačiau kiekvienas jų turi ir privalumų, ir trūkumų. Dažniausiai įvertinimo procesas siejamas su pinigų srautais. Gali vadovautis išlaidų, rinkos arba pajamų požūriais. Galima situacija, jog panaudojami ir visi trys minėti požūriai.
2.	Vertės matavimo (angl. <i>value measurement</i>)	Matavimo terminas suvokiamas plačiau nei įvertinimo terminas. Pasitelkiami santykiniai rodikliai ir apibrėžiamas skaičius atitinkamam reiškiniui. Nors jis ir susijęs su reiškinio verte, tačiau matuojamas ne piniginiiais vienetais, todėl kartais šis skaičius gali būti net nesusijęs su vertės suma. Kitaip tariant, vertei parodyti identifikuojami atskiri objektai, veiksniai ar kiti pastebimi dalykai, išmatuojama jų vertė ir interpretuojami gauti rezultatai.
3.	Vertės nustatymo (angl. <i>value assessment</i>)	Naudojami tuomet, kai nėra konkrečių veiksmų, tačiau vertinamas objektas gali būti apibūdinamas subjektyviais vertintojo pastebėjimais.
4.	Išmatavimo (angl. <i>measurement</i>)	Naudojami tuomet, kai egzistuoja bet koks kintamasis, kurį galima apibūdinti, t. y. vertinimo sistema neturi konkrečių kriterijų vertei nustatyti, tačiau apima tam tikrų pastebimų reiškinų vertinimo skales. Šie metodai nėra skirti vertinti, tačiau dažnai naudojami intelektinio kapitalo srityje.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal D. Andriessen (2004), J. Holmen (2005), A. M. King (2006), V. Pukeliene ir kt. (2007), A. Rodriguez-Castellanos ir kt. (2007) ir L. Vaškeliene (2007a, 2007b).

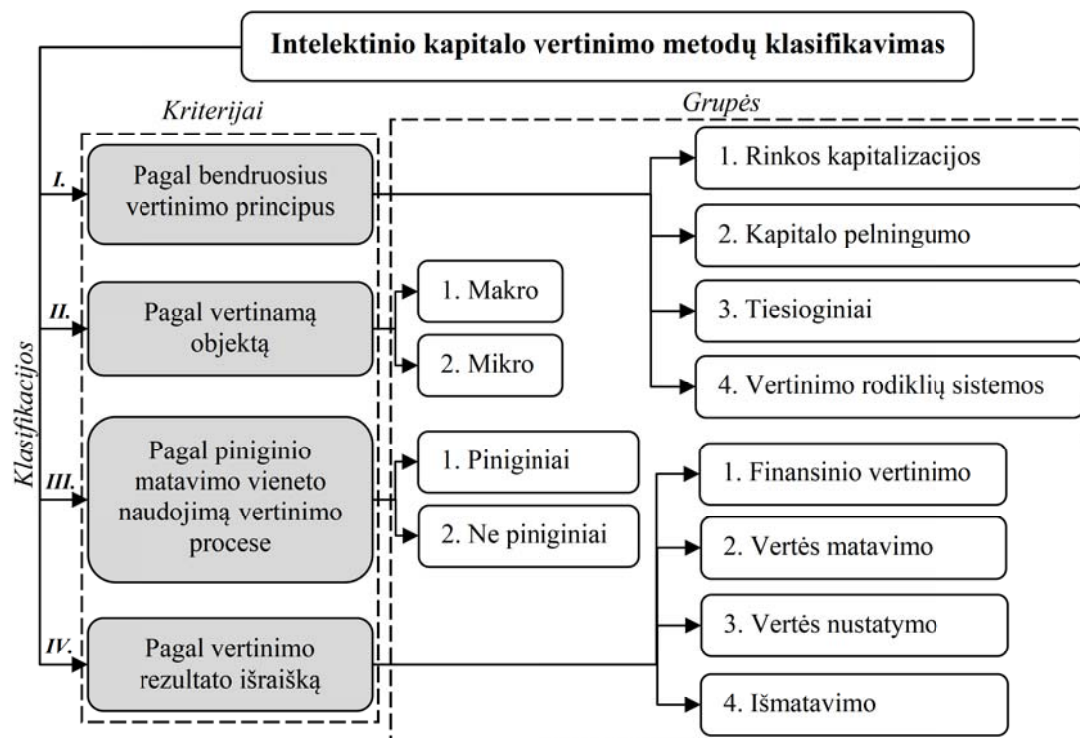

Šaltinis: sukurta autorės.

7 pav. Vertinimo metodų klasifikavimo pagal rezultato išraišką sistema

Atlikus tyrimą ir įvertinus visus mokslo darbuose pateikiamų intelektualio kapitalo vertinimo metodų klasifikavimo požiūrius, sukurta apibendrinta šių metodų klasifikavimo schema (8 paveikslas). Nustatyta, jog intelektualio kapitalo vertinimo metodai gali būti klasifikuojami remiantis keturiais kriterijais ir atitinkamai skirstomi. Ši klasifikavimo sistema leis tinkamai tolesniam disertaciniam tyrimui pasirinkti ir išnagrinėti intelektualio kapitalo vertinimui siūlomus metodus.

Susisteminti konkrečių intelektualio kapitalo vertinimo metodų priskyrimo tam tikrai grupei atskirose klasifikacijose duomenys pateikti 12 lentelėje (9 priede pateiktas šių metodų pavadinimų vertimas iš anglų kalbos). Metodų eiliškumas pateiktas atsižvelgiant į antrame stulpelyje nurodytą pasikartojimo rodiklį, kuris reiškia kiekį mokslinių publikacijų, kuriose šis metodas buvo įvardytas ir priskirtas kuriai nors iš grupių atskirose klasifikacijose. Stulpeliai suskirstyti pagal dažniausiai pateikiamų klasifikacijų grupes, o skaičius prie atitinkamo metodo juose rodo, keliuose mokslo darbuose šis metodas buvo priskirtas tai grupei.

Šaltinis: sukurta autorės.

8 pav. Intelektinio kapitalo vertinimo metodų klasifikavimo schema

Iš 12 lentelėje pateiktų duomenų matyti, jog kai kuriuos metodus (žr. eil. nr. 5, 6, 11, 12, 16, 22 ir 25) autoriai klasifikuoja skirtingai, t. y. priskiria kelioms grupėms toje pačioje klasifikacijoje. Tai būtų galima paaiškinti tuo, jog: 1) metodams būdingi keli požymiai toje pačioje klasifikacijoje, dėl ko juos sunku vienareikšmiškai priskirti vienai ar kitai grupei; ir 2) visi metodai yra labai skirtingi ir juos susisteminti siekiantys tyrėjai pasirinko skirtingus požymius ar aspektus, arba subjektyviai įvertino gautus rezultatus. Patamsinti laukeliai žymi dažniausiai mokslininkų darbuose pateikiamą skirstymą. Lentelės pabaigoje pateiktos sumuojančios eilutės, rodančios, kiek metodų iš viso priskirta atskirai klasifikacijos grupei ir kiek metodų iš viso priskirta atskirai klasifikacijai.

Kaip matyti iš 12 lentelėje pateiktų duomenų, daugiausia metodų pagal pirmąją klasifikaciją priskirta vertinimo rodiklių sistemų grupei, t. y. intelektinis kapitalas vertinamas nenaudojant piniginių vienetų, o priskiriant indeksus ar rodiklius atskiriems jo komponentams. Tai pagrindžia ir antrosios

Intelektinio kapitalo vertinimo metodai ir jų klasifikavimas

Eil. nr.	Pasikartojimas	Klasifikacija		I.				II.		III.		IV.			
		Metodų grupės	Metodai	1. Rinkos kapitalizacijos	2. Kapitalo pelningumo	3. Tiesioginiai	4. Vertinimo rodiklių sistemos	1. Makrometodai	2. Mikrometodai	1. Piniginiai	2. Ne piniginiai	1. Finansinio vertinimo	2. Vertės matavimo	3. Vertės nustatymo	4. Išmatavimo
1.	13	Rinkos ir balansinės vertės skirtumas		9				5		3		1			
2.	13	Tobino Q		9				5		3		1			
3.	11	Apskaičiuota nematerialioji vertė			8			5		3		1			
4.	11	Skandia navigatorius					7	3		3					1
5.	10	Intelektinio kapitalo indeksas					6	2	1	3					1
6.	10	Technologijos brokeris (kitur – Intelektinio kapitalo auditas)				6		3	2	1			1		
7.	10	Intelektinio kapitalo monitorius					6	3		3					1
8.	10	Pridėtinė ekonominė vertė			7			2		2		1			
9.	10	Vertinimo rodiklių sistema					7	2		3			1		
10.	9	Intelektinio kapitalo pridėtinės vertės koeficientas			7			2		1		1			
11.	8	Grynasis vertės kūrimas				6		1	2	2					
12.	8	Vertės tyrinėtojas			1	6			3	2					
13.	8	Patentų atkartojimo indeksas				6			2	2					1
14.	7	Intelektinio kapitalo pelnas			5			2		2					
15.	7	Vertės grandinės vertinimo lentelė					6		2		2				1
16.	7	Ateities apskaita			1	5		1	1	2					
17.	6	Investuotojų priskirta rinkos vertė		6				2		2					
18.	6	Žmogiškojo kapitalo įkainojimas ir apskaita			4				2	2					
19.	6	Intelektinio turto vertinimas				6			2	2					
20.	6	Visa apimančios vertės metodika				5			2	2			1		
21.	5	Žmogiškojo kapitalo intelektas					5		1		1				
22.	4	Žmogiškojo kapitalo apskaita				3						1	1		1
23.	3	Holistinės vertės požiūris					2						1		
24.	3	Žmogiškojo kapitalo ataskaita				3			1	1					
25.	3	Finansinis metodas intelektinio kapitalo vertinimui		1		1			2						
26.	3	Intelektinio kapitalo reitingas					3		1		1				
27.	3	Danijos gairės					3		1		1				
28.	3	Meritum gairės					3		1		1				
29.	2	Intelektinio kapitalo žemėlapis					2								
30.	2	Intelektinio kapitalo vertinimo lentelė			2			1				1			
31.	2	Technologijos veiksnys			2				1			1			

Tęsinys kitame puslapyje

12 lentelė (tęsinys)

Eil. nr.	Pasikartojimas	Klasifikacija	I.				II.		III.		IV.			
		Metodų grupės Metodai	1. Rinkos kapitalizacijos	2. Kapitalo pelningumo	3. Tiesioginiai	4. Vertinimo rodiklių sistemos	1. Makrometodai	2. Mikrometodai	1. Piniginiai	2. Ne piniginiai	1. Finansinio vertinimo	2. Vertės matavimo	3. Vertės nustatymo	4. Išmatavimo
32.	2	Intelektinio kapitalo įvertinimo pagal etaloną sistema				1	1		1				1	
33.	2	Vertės kūrimo indeksas				2		1	1					
34.	2	Verslo IQ				2	1		1					
35.	2	Intelektinio kapitalo vertinimas ir apskaita				2		1	1					
36.	2	Intelektinio kapitalo audito ciklas				2		1	1					
37.	2	Nematomas balansas	2				1		1					
38.	2	Dinaminė intelektinio kapitalo vertė				1		1	1					1
39.	1	Analogiškų akcijų rinkos vertė	1				1							
40.	1	Prestižas		1			1							
41.	1	Įsigijimo išlaidų			1			1						
42.	1	Įsigijimo išlaidų, įvertinus infliaciją			1			1						
43.	1	Atkūrimo išlaidų			1									
44.	1	Pakeitimo išlaidų			1									
45.	1	Įrankių rinkinys intelektinio kapitalo vertinimui		1				1						
46.	1	Realų galimybių vertinimas		1				1						
47.	1	Galimybių vertinimas		1							1			
48.	1	Įvertinimo veiksnys									1			
49.	1	<i>Sullivan'o</i> darbas		1							1			
50.	1	Vertinimo požiūriai									1			
51.	1	Intelektinio kapitalo ataskaita												1
52.	1	<i>Konrad'o</i> grupė												1
53.	1	Žinių vadybos matas				1	1		1					
54.	1	Gebėjimo mokytis indeksas				1	1		1					
55.	1	Euristinės gairės							1					
56.	1	<i>Vital</i> ženklo rodiklių sistema							1					
57.	1	<i>Ernst & Young</i> modelis							1					
58.	1	Holistinės sąskaitos				1	1		1					
59.	1	Nacionalinis intelektinis kapitalas				1	1		1					
60.	1	Intelektinio kapitalo analizės pagrindu nustatyta vertė			1			1	1					
Iš viso metodų klasifikacijos grupėje:			6	12	15	21	17	30	18	22	12	5	1	9
Iš viso metodų klasifikacijoje:			53				46		40		25			

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis C. Bouteiller (2002), B. Lev ir kt. (2003), D. Andriessen (2004), V. Bareišiu (2004), C. Muller (2004), A. S. Sitar ir V. Vasic (2004), A. Rodriguez-Castellanos ir kt. (2007), H. P. Tan ir kt. (2007), H. A. van den Berg (2007), J. Jurczak (2008), I. Kuzmina (2008), K. E. Sveiby (2010), R. T. Salman ir T. B. Mahamad (2012).

klasifikacijos mikrometodų grupei priskirtų metodų skaičius, t. y. dauguma metodų intelektualinį kapitalą vertina ne kaip visumą, o tik kaip atskirus jo komponentus. Trečiojoje klasifikacijoje abiem grupėms priskiriamų metodų skaičius apylygis, bet vis dėlto daugiau metodų vertinimo procese nenaudoja piniginio matavimo vieneto. Pagal ketvirtąją klasifikaciją daugiausia metodų priskirta finansinio vertinimo metodų grupei, tačiau atsižvelgus į tai, jog ši klasifikacija mokslo darbuose buvo analizuota mažiausiai, galima teigti, jog ši sritis dar nėra pakankamai ištirta ir apibendrinančioms išvadoms šie rezultatai turės mažiausią įtaką.

Atliekant šį tyrimą pastebėta, jog atskiruose mokslo darbuose nagrinėjami ir tarpusavyje lyginami tik keli tam tikri intelektualinio kapitalo vertinimo metodai. Įprastai tokį savo pasirinkimą autoriai motyvuoja tuo, jog tai dažniausiai literatūroje siūlomi metodai. Tačiau, kaip atskleidė šio tyrimo rezultatai, kai kurie metodai yra panašūs tarpusavyje, nes įvairių autorių buvo priskirti toms pačioms grupėms atskirose klasifikacijose (10 priedas). Tai galėtų būti pagrindas tolesniems moksliniams tyrimams lyginant juos tarpusavyje, vertinant jų privalumus, trūkumus bei tobulinimo galimybes.

Apibendrinant galima teigti, jog egzistuoja mažiausiai šešiasdešimt skirtingų metodų, siūlomų įmonės intelektualinio kapitalo vertinimui. Tyrimo rezultatai parodė, jog šie metodai klasifikuojami pagal keturis požymius ir atitinkamai skirstomi. Pagal tai sudaryta intelektualinio kapitalo vertinimo metodų klasifikavimo schema, kurios pagrindu atliekami tolesni tyrimai. Taip pat nustatyta, jog dauguma intelektualinio kapitalo vertinimo metodų remiasi vertinimo rodiklių sistemomis, vertina atskirus intelektualinio kapitalo komponentus ir vertinimo procese nenaudoja piniginio matavimo vieneto. Todėl vertinimo rezultato išraiška yra ne piniginė, o kokybinė – pateikiama tekstu, arba kiekybinė – išreiškiama indeksu.

2.2. Intelektinio kapitalo *įvertinimo* metodų teoriniai ir praktiniai aspektai

Apibendrinusi tai, kas pateikta 2.1. skyriuje, ir atsižvelgusi į išsikelto darbo tikslą, disertantė siaurina savo tyrimus intelektualinio kapitalo vertinimo

metodų srityje ir toliau gilinasi tik į *įvertinimo* metodus, kurie leidžia įvertinti įmonės intelektualio kapitalo visumą (*makrometodai*) ir nustatyti jos vertę pinigine išraiška (*finansinio vertinimo* metodai) pasitelkiant atitinkamus bendruosius vertinimo principus (*rinkos kapitalizacijos, kapitalo pelningumo ar tiesioginius intelektualio kapitalo vertinimo* metodus) ir piniginių matavimo vienetą vertinimo procese (*piniginiai* metodai). Tuo tikslu atrinkti minėtoms grupėms priskirti metodai (13 lentelė).

13 lentelė

Tolesnei analizei atrinkti intelektualio kapitalo *įvertinimo* metodai ir jų klasifikavimas

Eil. nr.	Klasifikacija		I.				II.		III.		IV.			
	Metodų grupės	Metodai	Rinkos kapitalizacijos	Kapitalo pelningumo	Tiesioginiai	Vertinimo rodiklių sistemos	Makrometodai	Mikrometodai	Piniginiai	Ne piniginiai	Finansinio vertinimo	Vertės matavimo	Vertės nustatymo	Išmatavimo
1.	Rinkos ir balansinės vertės skirtumas		x				x		x		x			
2.	Tobino Q		x				x		x		x			
3.	Apskaičiuota nematerialioji vertė			x			x		x		x			
4.	Intelektinio kapitalo indeksas					x	x	(x)		x				x
5.	Technologijos brokeris (kitur – Intelektinio kapitalo auditas)				x			x	x	(x)		x		
6.	Pridėtinė ekonominė vertė			x			x		x		x			
7.	Intelektinio kapitalo pridėtinės vertės koeficientas			x			x		x		x			
8.	Grynasis vertės kūrimas				x		(x)	x	x					
9.	Vertės tyrinėtojas			(x)	x			x	x					
10.	Patentų atkartojimo indeksas				x			x	x					x
11.	Intelektinio kapitalo pelnas			x			x		x					
12.	Ateities apskaita			(x)	x		(x)	(x)	x					
13.	Investuotojų priskirta rinkos vertė		x				x		x					
14.	Žmogiškojo kapitalo įkainojimas ir apskaita			x				x	x					
15.	Intelektinio turto vertinimas				x			x	x					
16.	Visa apimančios vertės metodika				x			x	x			x		
17.	Žmogiškojo kapitalo apskaita				x						(x)	(x)		(x)
18.	Žmogiškojo kapitalo ataskaita				x			x	x					
19.	Finansinis metodas intelektualio kapitalo vertinimui		(x)		(x)			x						

Šaltinis: sudaryta autorės.

Atsižvelgus į metodų gausą ir įvairovę siekiama išvengti retai nagrinėjamų metodų, todėl į atranką paimti tik tie, kurie analizuotuose mokslo darbuose paminėti tris ir daugiau kartų (12 lentelė, stulpelis „Pasikartojimas“) tikintis, kad tiriant atrinktus metodus nebus susiduriama su duomenų trūkumo problema. Taip pat pažymėtina, kad yra galimybė, jog ne visų atrinktų metodų rezultato išraiška yra kiekybinė pinigine (kas yra esminė *įvertinimo* metodų savybė ir ko siekiama šiame tyrime). Kaip matyti iš 13 lentelės duomenų, ne visi jie priskirti atrinktoms grupėms kiekvienoje klasifikacijoje (lentelėje „X“ reiškia dažniausiai pasitaikantį metodo priskyrimą grupei, o „(X)“ parodo skirtingą atskiruose mokslo darbuose pateikiamą skirstymą). Siekiant per klaidą neapriboti tyrimui reikalingų informacijos šaltinių, toliau šiame darbe teoriniu bei praktiniu aspektais nagrinėjami visi minėtu būdu pasirinkti metodai ir atrenkami tinkamiausi intelektinio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modeliui kurti. Be to, atlikta analizė leis papildyti ar patikslinti atrinktų metodų priskyrimą tam tikroms grupėms atskirose klasifikacijose.

Rinkos ir balansinės vertės skirtumas (angl. *market to book value* – **MTBV**). Tai dažniausiai literatūroje sutinkamas intelektinio kapitalo vertinimui siūlomas (C. Bouteiller, 2002) ir neabejotinai plačiausiai dėl savo matematinio paprastumo ir suprantamumo naudojamas (B. Lev ir kt., 2003) metodas, kurio esmė ta, jog vertinimo momentu įmonės apytikrė vertė, kurią sudaro materialusis, finansinis ir intelektinis kapitalas, atspindima įmonės rinkos vertėje (D. H. Luthy, 1996; I. K. Abeysekera, 2003; V. Pukelienė ir kt., 2007; J. Jurczak, 2008 ir kt.). Kituose šaltiniuose šis skirtumas dar vadinamas kainos ir balansinės vertės skirtumu (angl. *price to book value*) (R. T. Salman ir T. B. Mahamad, 2012). Tačiau absoliutus skaičius dažnai būna netinkamas įmonėms palyginti, todėl šis skirtumas išreiškiamas įmonės rinkos ir balansinės vertės santykiu (angl. *market to book ratio* – **MTBR**).

Šios vertės ar indekso apskaičiavimui reikalingi du rodikliai (D. H. Luthy, 1996; K. W. Maree, 2001; A. Wall ir kt., 2004): 1) įmonės rinkos vertė, kuri apskaičiuojama įmonės akcijos rinkos kainą padauginus iš

įmonės akcijų kiekio ir 2) įmonės balansinė vertė, kuri nurodoma įmonės finansinėse ataskaitose ir atitinka nuosavo kapitalo rodiklį. Įmonės intelektinio kapitalo (IİK) vertė apskaičiuojama iš įmonės rinkos vertės (ĮRV) atėmus įmonės balansinę vertę (ĮBV), todėl formulė atrodytų taip: IİK vertė = ĮRV – ĮBV. Šis skirtumas suvokiamas kaip apytikris intelektinio kapitalo įvertinimas (D. H. Luthy, 1996). MTBR formulė: ĮRV / ĮBV. Jei šis santykis yra didesnis už vienetą, tuomet traktuojama, jog įmonė turi intelektinio kapitalo, nepateikto įmonės finansinėse ataskaitose (V. Bareišis, 2004).

Tačiau daugelis autorių (D. H. Luthy, 1996; N. Brennan, 2001; P. N. Bukh ir kt., 2001; C. Bouteiller, 2002; D. Andriessen, 2003; B. Lev ir kt., 2003; D. Andriessen, 2004; V. Bareišis, 2004; A. Wall ir kt., 2004; R. Kasselmann, 2006; S. Iswati ir M. Anshori, 2007; H. P. Tan ir kt., 2007; J. Palumickaitė, 2008a) išskiria tokius šio metodo trūkumus:

- 1) įmonės rinkos vertę veikia daug veiksnių, kurie nebūtinai susiję su įmonės materialiuoju, finansiniu ar intelektiniu kapitalu arba jam net neturi įtakos, pvz., dėl paviešinto gando vienos įmonės akcijų kaina nukrito daugiau kaip 90 proc. per mažiau nei 18 mėnesių, nors pokyčių intelektiniame kapitale buvo nedaug. Lygiai taip pat akcijų rinkos vertę netiesiogiai gali paveikti ir makroekonominiai rodikliai, reguliavimo tam tikroje srityje panaikinimas ar įvedimas, žiniasklaida, politinė įtaka, akcijų paklausa ir pasiūla ir pan.;
- 2) dalis įmonės rinkos ir balansinės vertės skirtumo gali būti materialiojo kapitalo objektų vertės pokyčiai, neatspindėti finansinėse ataskaitose. Dažnai įmonės finansinėse ataskaitose pateiktų turto objektų vertė nesutampa su tikrąja pajamas kuriančio objekto verte dėl finansinėje apskaitoje taikomų istorinių ir nudėvėtų kainų, o tai eliminavus atotrūkis tarp įmonės rinkos ir balansinės vertės būtų mažesnis, ar kitais atvejais net didesnis. Materialiojo turto vertinimui naudojamos normos, taikomos nusidėvėjimo skaičiavimui, gali stipriai pakeisti balansinę vertę;
- 3) skirtumas tarp įmonės rinkos ir balansinės vertės nebūtinai atspindi

intelektinio kapitalo vertę. Jis atspindi ir tikėtinus įmonės augimo rezultatus, nes augančios įmonės faktinė pelningumo norma (FPN) bus didesnė už tikėtiną pelningumo normą (TPN), dėl to jos rinkos vertė bus didesnė už balansinę vertę. Šis teiginys grindžiamas ekonomikos teorija (11 priedas). Tačiau disertantės nuomone, čia aprašytas trūkumas kaip tik ir atskleidžia įmonės intelektualio kapitalo komponentų tarpusavio sąveikos rezultata, t. y. tinkama darbuotojų ir specialistų komanda, veikianti organizuotoje sistemoje bei turinti išorinį potencialą, skatina augimą ateityje;

- 4) įmonės balansinė vertė priklauso nuo nacionalinių finansinei apskaitai taikomų teisės aktų ir standartų, nurodančių, jog kiekvienas įmonės veikloje naudojamas išteklius atskiriamas ir apskaitoje registruojamas atskirai nuo kitų objektų. Tuo tarpu rinkos vertė apima įmonę visą kaip vienalytį objektą, todėl šiuo metodu apskaičiuotas intelektualio kapitalo įvertis atskiruose regionuose skiriasi dėl skirtingos vertinimo metodikos finansinėje apskaitoje taikymo;
- 5) intelektualinis kapitalas išreiškiamas terminais, kuriais jis nėra ir negali būti išreiškiamas – jis negali būti nei rinkos vertė, nei balansinė vertė, tad toks prilyginimas tolygus obuolių palyginimui su kriaušėmis, t. y. matematiškai neįmanoma vieną atimti iš kito;
- 6) keičiantis rinkos dalyvių požiūriui įmonės rinkos vertė kasdien kyla ir krinta ir dėl to nėra patikima intelektualio kapitalo vertės skaičiavimams trumpuoju laikotarpiu ir negali būti to pagrindas. Be to, kyla klausimas – nejaugi taip greitai ir stipriai gali svyruoti įmonės intelektualinis kapitalas?;
- 7) jei intelektualinis kapitalas naudojamas tik tam, kad paaiškintų rinkos vertę, tuomet kyla klausimas, kaip jis apskritai gali turėti kokią nors vertę. Tuo atveju, jei jis turi vertę, *jis* turi daryti įtaką įmonės rinkos vertei;
- 8) šis metodas vertina intelektualinį kapitalą kaip visumą ir netaiko jokių

metodikų siekiant išskirti atskirų jo komponentų ar elementų vertes;

- 9) rinkos verte pagrįsti intelektinio kapitalo vertinimo metodai gali būti pritaikomi tik toms įmonėms, kurių akcijomis prekiaujama vertybinių popierių biržoje. Tuo tarpu kitoms įmonėms reikia taikyti alternatyvų rinkos vertės apskaičiavimo būdą.

Siekiant išvengti kai kurių iš MTBV trūkumų dažnai skaičiuojamas MTBR, kuris leidžia tarpusavyje lyginti skirtingo dydžio įmones. Manoma, jog tokie veiksniai kaip palūkanų norma ir ekonominiai ciklai visas įmones veikia daugiau mažiau vienodai, todėl išvengiama kai kurių pašalinių veiksnių ir taip palyginimas tampa efektyvesnis. Nežiūrint į tai, MTBR taip pat yra kritikuojamas (D. H. Luthy, 1996; C. Bouteiller, 2002; B. Lev ir kt., 2003; V. Bareišis, 2004) dėl savo paprastumo ir grubaus apytikrio skaičiavimo, kurio skaitiklis ir vardiklis apskaičiuoti pagal skirtingas metodikas (IBV apskaičiuota pagal tai įmonei pritaikytą apskaitos politiką atsižvelgiant į galiojančius teisės aktus, o ĮRV tai sujungia su įmonės strateginiais tikslais, todėl ši vertė atspindi ne tik intelektinį kapitalą, bet ir investuotojų lūkesčius, susijusius su įmonės strategija ir jos potencialu ateityje uždirbti pelną).

Nežiūrint į tai, šio metodo šalininkai (J. B. Backhuijs ir kt., 1999; N. Brennan, 2001; C. Bouteiller, 2002; I. K. Abeysekera, 2003; V. Bareišis, 2004; A. Wall ir kt., 2004) išskiria ir tokius privalumus:

- 1) tai paprasčiausias metodas įmonės intelektinio kapitalo įvertinimui – nustatytas skirtumas aiškiai parodo, ar įmonė turi kapitalo, kuris nepateiktas jos finansinėse ataskaitose;
- 2) skaičiavimams užtenka minimalaus kiekio viešai prieinamos informacijos, todėl šį metodą patogiu taikyti bet kuriam išoriniam informacijos vartotojui;
- 3) finansinės apskaitos metodai vertina tik identifikuojamą įmonės kapitalą ir įsipareigojimus, o rinka įvertina įmonę kaip visumą – įtraukdama tiek identifikuojamą, tiek neidentifikuojamą įmonės kapitalą bei įsipareigojimus. Pabrėžtina tai, jog intelektinio kapitalo komponentai ir elementai susipynę tarpusavyje ir todėl jų atskyrimas

yra neįmanomas – versle vienas komponentas ar elementas be kitų yra nieko vertas. Žinoma, pasitelkiant pinigų srautų ar kitus metodus galbūt įmanoma atskirti jų vertes, tačiau tai būtų beprasmis skaičiavimas, nes gauti skaičiai neatspindėtų realios padėties.

- 4) MTBR puikiai panaudojamas lyginant įmonės rezultatus laike bei su konkurentais ar su tos pramonės šakos vidurkiu. Be to, jis plačiai naudojamas kaip kitų indeksų bazė.

Apibendrinusi visa, kas pateikta aukščiau, disertantė patvirtina MTBV metodo priskyrimą tam tikroms grupėms atskirose klasifikacijose: I. – rinkos kapitalizacijos; II. – makrometodai; III. – piniginiai ir IV. – finansinio vertinimo. Tačiau MTBR kaip atskiro metodo išskirti netikslinga, nes jis remiasi MTBV baze ir yra sudėtinė MTBV dalis. Disertantės nuomone, siejant su darbo tikslu šis metodas *yra tinkamas* intelektinio kapitalo įvertinimui ir pateikimui finansinėse ataskaitose, nes galutinis jo vertinimo rezultatas išreikštas įmonės intelektinio kapitalo verte piniginais vienetais, o nustatyta vertinimo metodika gali būti pritaikoma visoms įmonėms, kurių rinkos vertė gali būti nustatyta. Vertinimo duomenys palyginami tarpusavyje, todėl informatyvūs ir naudingi išoriniams informacijos vartotojams.

Tobino Q (angl. *Tobin's q* – **Tq**). Kaip teigia C. Bouteiller (2002), D. Andriessen (2004), V. Bareišis (2004), A. Seetharaman ir kt. (2004), A. Wall ir kt. (2004), H. A. van den Berg (2007) ir K. E. Sveiby (2010), tai dar vienas dažnai literatūroje intelektinio kapitalo vertinimui siūlomas metodas. Nors pirminė jo paskirtis buvo investuotojų elgesio prognozavimas bei kaip priemonės investiciniams sprendimams priimti taikymas, ilgainiui jis tapo geru įrankiu intelektinio kapitalo vertei nustatyti ir MTBR pagerinti, nes tai iš esmės yra pagerintas MTBR metodas.

Šio indekso apskaičiavimui, kaip ir MTBR, reikalingi du rodikliai (D. H. Luthy, 1996; I. K. Abeysekera, 2003; A. Seetharaman ir kt., 2004; V. Bareišis, 2004; M. A. A. Ortiz, 2006; V. Pukelienė ir kt., 2007 ir E. Fragouli, 2010): 1) įmonės rinkos vertė, kuri apskaičiuojama įmonės akcijos rinkos kainą padauginus iš jos akcijų kiekio ir 2) įmonės vertė po jos turto,

pateikto finansinėse ataskaitose, įvertinimo atkuriamąja verte (angl. *replacement cost*). Tq apskaičiuojamas kaip santykis (D. Andriessen, 2004; A. Wall ir kt., 2004; H. A. van den Berg, 2007; J. Jurczak, 2008; D. M. Ipate ir I. Parvu, 2009 ir K. E. Sveiby, 2010) tarp įmonės rinkos vertės (IRV) ir jos atkuriamosios vertės (IAV), todėl formulė atrodytų taip: $Tq = IRV / IAV$. Šis santykis suvokiamas kaip intelektinio kapitalo panaudojimo indeksas ir atspindi IIK (I. K. Abeysekera, 2003; V. Bareišis, 2004; V. Pukelienė ir kt., 2007). Tq pokyčiai laike rodo įmonės intelektinio kapitalo vystymosi tendencijas – efektyvumą arba kritimą (J. Jurczak, 2008; K. E. Sveiby, 2010).

Jei gauta Tq reikšmė yra daugiau už 1, tuomet (D. H. Luthy, 1996; V. Bareišis, 2004; A. Wall ir kt., 2004; M. A. A. Ortiz, 2006; D. M. Ipate ir I. Parvu, 2009 ir E. Fragouli, 2010) IAV yra mažesnė už IRV, ir įmonė gauna didesnę grąžą nei yra investavusi. Daugeliu atvejų tai reiškia, jog įmonės turtas rinkoje vertas daugiau nei jo atkuriamoji vertė ir įmonei rekomenduojama investuoti į tokio tipo turtą. Jei Tq yra didesnis lyginant su konkurentų Tq, tuomet įmonė turi gebėjimą sukurti didesnę pridėtinę vertę negu kitos įmonės toje šakoje. Įprasta, jog technologijų ir intelektualiose pramonės šakose šis indeksas yra gana aukštas palyginti su kitomis pramonės šakomis.

Tačiau išskiriami tokie šio metodo trūkumai (P. Megna ir M. Klock, 1993; K. W. Maree, 2001; B. Lev ir kt., 2003; A. Seetharaman ir kt., 2004; A. Wall ir kt., 2004; D. M. Ipate ir I. Parvu, 2009 ir R. T. Salman ir T. B. Mahamad, 2012):

- 1) įmonės rinkos vertės naudojimas skaičiavimuose neišvengia su tuo susijusių trūkumų (žr. rinkos-balansinės vertės skirtumo metodo kritiką);
- 2) šio metodo taikymas praktikoje yra gana komplikotas, nes atkuriamosios vertės apskaičiavimas (ypač kai kuriam specifiniam turtui) yra daug sudėtingesnis negu vertės nustatymas naudojant įmonės finansinių ataskaitų duomenis;
- 3) atlikus empirinį tyrimą išsiaiškinta, jog IIK turi įtakos įmonės Tq

kitimui, tačiau iki galo to nepaaiškina. Nustatyta, jog T_q kitimui įtaką daro tai pramonės šakai būdingi pastovūs veiksniai. Todėl šis metodas gali būti naudojamas intelektinio kapitalo vertinimui tik tuomet, jei nagrinėjamos įmonės būdingos tos pačios charakteristikos, jos priklauso tai pačiai pramonės šakai ir yra toje pačioje veiklos fazėje – kitu atveju šis rodiklis bus nepalyginamas tarp įmonių ir pramonės šakų.

Nežiūrint į tai, mokslinėje literatūroje (D. H. Luthy, 1996; K. W. Maree, 2001; C. Bouteiller, 2002; V. Bareišis, 2004; A. Wall ir kt., 2004; S. Iswati ir M. Anshori, 2007; H. A. van den Berg, 2007) minimi tokie šio metodo privalumai:

- 1) šis metodas eliminuoja vieną iš MTBR metodo trūkumų – vietoj įmonės balansinės vertės naudojama jos atkuriamoji vertė, todėl išvengiama įmonėse taikomų skirtingų nusidėvėjimo skaičiavimo metodų įtakos;
- 2) šis metodas įvertina infliacijos veiksni.

Apibendrinusi visa, kas pateikta aukščiau, disertantė patvirtina T_q metodo priskyrimą tam tikroms grupėms atskirose klasifikacijose: I. – rinkos kapitalizacijos; II. – makrometodai ir III. – piniginiai. Nežiūrint į tai, kad pati T_q metodika apibrėžia santykio skaičiavimą, ketvirtojoje klasifikacijoje šis metodas priskiriamas finansinio vertinimo metodams. Skaičiuojant T_q , skirtumas tarp įmonės rinkos ir atkuriamosios vertės gali būti išreikštas ir verte piniginiiais matavimo vienetais (analogiškai MTBV metodui), ir santykiu (analogiškai MTBR metodui).

Disertantės nuomone, siejant su darbo tikslu šis metodas *gali būti tinkamas* intelektinio kapitalo įvertinimui ir pateikimui finansinėse ataskaitose. Galutinis jo vertinimo rezultatas gali būti išreikštas įmonės intelektinio kapitalo verte piniginiiais vienetais, o nustatyta vertinimo metodika gali būti pritaikoma visoms įmonėms, kurių rinkos vertė gali būti nustatyta. Vertinimo duomenys palyginami tarpusavyje, todėl informatyvūs ir naudingi išoriniams informacijos vartotojams.

Apskaičiuota nematerialioji vertė (angl. *calculated intangible value – CIV*). Anot autorių (D. H. Luthy, 1996; I. K. Abeysekera, 2003; V. Bareišis, 2004; A. Wall ir kt., 2004; K. E. Sveiby, 2010), šis metodas buvo išvestas įmonės intelektualio kapitalo tikrajai vertei apskaičiuoti. Jis paremtas Jungtinių Amerikos Valstijų reglamentuotu metodu, kuris taikomas skaičiuojant intelektualio kapitalo vertę mokesčių tikslais ir panašus į įmonės vertinimui naudojamą super-pelno (angl. *super-profits*) metodą.

Šios vertės apskaičiavimui reikalingi penki rodikliai vertinimo momentui: 1) vidutinis įmonės pelnas prieš mokesčius per paskutinius trejus metus; 2) vidutinis įmonės turto per paskutinius trejus metus likutis; 3) pramonės šakos, kurioje veikia įmonė, vidutinis turto pelningumas (ROA) per paskutinius trejus metus; 4) pelno mokesčio tarifas, galiojęs paskutinius trejus metus; 5) kapitalo kainos svertinis vidurkis (angl. *weighted average cost of capital – WACC*) arba rinkos palūkanų norma. CIV vertė apskaičiuojama taikant 7 žingsnių algoritmą, kuris pateiktas 12 priede.

Kaip rodo skaičiavimai, CIV metodas pagrįstas įmonės turto kuriamos „papildomos gražos“ įvertinimu ir priskyrimu įmonės intelektualio kapitalo vertei (V. Pukelienė ir kt., 2007; J. Jurczak, 2008; K. E. Sveiby, 2010). Kylanti CIV reikšmė rodo, jog verslas turi galimybę ateityje padidinti savo vertę, nors rinka to dar nėra įvertinusi (pvz., įmonės rinkos vertė stabili ar mažėja). Krintanti, nors ir nežymiai, CIV reikšmė rodo, jog investicijos į intelektualinį kapitalą neatsiperka arba vis dar per daug investuojama į materialųjį turtą. Tokiu būdu įvertinamas įmonės gebėjimas efektyviai panaudoti savo intelektualinį kapitalą ir dirbti geriau nei kitos įmonės toje šakoje (C. Bouteiller, 2002; A. Wall ir kt., 2004).

Apibendrinus įvairių autorių (D. H. Luthy, 1996; C. Bouteiller, 2002; I. K. Abeysekera, 2003; A. Seetharaman ir kt., 2004; A. Wall ir kt., 2004) darbus galima išskirti tokius šio metodo trūkumus:

- 1) šis metodas naudoja pramonės šakos vidutinį ROA įvertį kaip pagrindą įmonės „papildomai gražai“ įvertinti, bet šis dydis gali būti netikslus dėl perdėtai aukštų ar žemų ROA verčių toje šakoje;

- 2) šis metodas neveiks, jei įmonės vidutinis ROA bus mažesnis už tos pramonės šakos vidutinį ROA;
- 3) įmonės kapitalo kainos norma lemia intelektualio kapitalo grynąją dabartinę vertę, tačiau šakos kapitalo kainos vidurkio naudojimas iškeltų pirmame punkte aptartą problemą. Todėl galima teigti, jog apskaičiuota vertė nesuteikia tokio tikslumo, kaip kiti finansinėse ataskaitose pateikiami skaičiai;
- 4) šiuo metodu apskaičiuojamas galimas įmonės veiklos pelningumas toje šakoje, todėl labiau tinka viso įmonės turto atsipirkimui vertinti, o ne įmonės intelektualiam kapitalui įvertinti;
- 5) skaičiavimuose naudojamas vidutinis, o ne faktinis įmonės turto pelningumo įvertis;
- 6) šis metodas neleidžia išskirti atskirų intelektualio kapitalo komponentų ar elementų, o vertina jį kaip vieną objektą;
- 7) šis metodas skaičiavimuose remiasi finansinės apskaitos duomenimis.

Nepaisant to, literatūroje (D. H. Luthy, 1996; A. Seetharaman ir kt., 2004; A. Wall ir kt., 2004; R. Kasselmann, 2006; A. Rodriguez-Castellanos ir kt., 2007; R. T. Salman ir T. B. Mahamad, 2012) išskiriami tokie šio metodo privalumai:

- 1) jis leidžia palyginti įmones pasirinktoje pramonės šakoje naudojantis audituotų finansinių ataskaitų duomenimis ir yra geras rodiklis įmonės turto efektyvumo palyginimui su konkurentais. Be to, taikant šį metodą galima įvertinti bet kokios įmonės intelektualinį kapitalą;
- 2) naudodama šį metodą žiniomis grįsta įmonė su keletu materialiojo turto vienetų galėtų kartu su finansinėmis ataskaitomis bankams teikti ir ataskaitas apie savo intelektualinį kapitalą – tai būtų įrodymas apie įmonės tikrąją vertę. Ir nors intelektualinis kapitalas negali būti įkeistas tradiciniu būdu, bet jo vertė, kurdamą ateities pinigų srautus, yra vertingesnis objektas nei bet koks kitas turtas, pateiktas įmonės finansinėse ataskaitose;

- 3) CIV eliminuoja MTBV metodo trūkumus ir vertina įmonės pelną, identifikuojamas išteklius, kurie jį sukūrė. Todėl dažniausiai šis metodas atskleidžia didelę finansinėse ataskaitose nepateiktos vertės apimtį, kuri nekinta keičiantis rinkos vertei;
- 4) apskaičiuota vertė padeda vertinti įmonę – šio rodiklio augimas ar kritimas aiškiai parodo, ar atliktos investicijos į intelektualinį kapitalą atsiperka, kaip keičiasi finansinėse ataskaitose nepateikto kapitalo vertė ir pan.;
- 5) metodas yra retrospektyvus ir įvertinantis diskontuotus pinigų srautus.

Apibendrinusi visa, kas pateikta aukščiau, disertantė patvirtina CIV metodo priskyrimą tam tikroms grupėms atskirose klasifikacijose: I. – kapitalo pelningumo; II. – makrometodai; III. – piniginiai ir IV. – finansinio vertinimo. Disertantės nuomone, siejant su darbo tikslu šis metodas yra *tinkamas* intelektualinio kapitalo įvertinimui ir pateikimui finansinėse ataskaitose, nes galutinis jo vertinimo rezultatas yra intelektualinio kapitalo vertė piniginiiais vienetais, o nustatyta vertinimo metodika gali būti pritaikoma kiekvienai įmonei. Tokie duomenys informatyvūs ir naudingi išoriniams informacijos vartotojams, nes palyginami tarpusavyje.

IK indeksas (angl. *IC index – ICI*). Kaip teigia N. Bontis (2002a), D. Andriessen (2004a), V. Bareišis (2004), L. Pukėnaitė (2005), D. J. Skyrme (2005), P. Westnes (2005), R. Kasselmann (2006), D. M. Ipate ir I. Parvu (2009), K. E. Sveiby (2010), šį metodą išrado Johan ir Goran Roos teigdami, jog patį intelektualinį kapitalą įvertinti yra labai sunku, todėl reikia orientuotis į pokyčių vertinimą. Tai pirmasis „antros kartos“ intelektualinio kapitalo vertinimui išrastas metodas, sujungiantis atskirų rodiklių pokyčius į vieną indeksą, kurio kaita siejama su įmonės rinkos vertės svyravimais. Vėliau šis metodas tapo kito – holistinės vertės (angl. *holistic value approach*) – metodo pagrindu.

Kaip teigia D. Andriessen (2004a), šiam indeksui apskaičiuoti nenaudojami kriterijai, bet reikalingi: 1) įvairūs požymiai, nustatyti

atsižvelgiant į įmonės specifiką, kurių kiekis neapibrėžtas, o nustatomas vertintojo sprendimu; 2) svariai kiekvienam požymiui; 3) rodiklių kiekvienam požymiui nustatymas ICI skaičiavimo momentu ir 4) įmonės rinkos vertė. Kaip aprašyta įvairių autorių (D. H. Luthy, 1996; I. K. Abeysekera, 2003; D. Andriessen, 2004a; V. Bareišis, 2004; V. Pukelienė ir kt., 2007; H. A. van den Berg, 2007; D. M. Ipate ir I. Parvu, 2009), skaičiuojant šį indeksą laikomasi tokio nuoseklumo:

- 1) sukuriamas nefinansinių požymių sąrašas, formuojamas atsižvelgiant į įmonės strategiją, kurioje atspindi įmonės tikslas ir kryptys bei atsiskleidžia svarbiausi įmonės veikloje naudojami intelektinio kapitalo komponentai ir elementai;
- 2) kritiškai peržiūrimi visi požymiai atsižvelgiant į jų tikslumą, pagrįstumą ir tinkamumą siekiant apibrėžti tam tikrą rodiklių apimtį, kuri apibūdintų visą įmonės intelektinį kapitalą, jo būklę ir srautus tarp atskirų jo komponentų ar elementų;
- 3) sudaroma požymių hierarchija ir kiekvienam iš jų priskiriamas svoris, kuris nustatomas atsižvelgiant į įmonės prioritetus;
- 4) kiekvienas požymis vertinimo momentu išreiškiamas „nedimensiniu“ skaičiumi, t. y. rodikliu. Nors šio metodo autoriai neapibrėžia termino „nedimensinis“, tačiau žvelgiant iš pavyzdžių galima daryti prielaidą, jog tai kiekybiniai įvertinimai (pvz., dirbtos valandos iš viso) arba siekiamybės (pvz., tam tikri duomenys apie artimiausią konkurentą);
- 5) apskaičiuojamas santykinis rodiklių pokytis lyginant su praėjusio laikotarpio duomenimis;
- 6) nustatomas konsoliduotas indeksas, gaunamas apskaičiavus visų rodiklių pokyčių svertinį vidurkį;
- 7) patikrinama gauto indekso ir įmonės rinkos vertės pokyčių koreliacija, nes ICI netiesiogiai susietas su įmonės rinkos verte. Tuo atveju, kai šis indeksas nekoreliuoja su įmonės rinkos verte, svorių ar rodiklių, ar net intelektinio kapitalo komponentų ar elementų

išskyrimas indekso skaičiavimo procese turi būti peržiūrėtas.

Anot kai kurių autorių (D. H. Luthy, 1996; Y. Malhotra, 2003; D. Andriessen, 2004a), jei gautas indeksas viršija 1, tuomet tai reiškia, jog įmonė turi intelektualio kapitalo, kuris nėra pateiktas įmonės finansinėse ataskaitose. Kitu atveju, kai indeksas neviršija 1, nereiškia, jog įmonė neturi intelektualio kapitalo – tiesiog gali būti taip, jog intelektualinis kapitalas padengtas / sumažintas su juo susijusiais įsipareigojimais. Šio indekso stebėjimas vizualizuoja įmonės intelektualio kapitalo pokyčius, dinamiką ir vystymąsi, padeda priimti vidinius sprendimus (pvz., nustatant tam tikrus rodiklius, kuriuos turi atitikti įmonės strategija tam, kad ji taptų sėkmingai įgyvendinama, o vertinant jų pokyčius laike būtų atskleidžiamas pasiekimo lygmuo).

Šis metodas mokslo darbuose (N. Brennan, 2001; V. Bareišis, 2004; L. Pukėnaitė, 2005; D. M. Ipate ir I. Parvu, 2009) kritikuojamas dėl to, jog:

- 1) atskirų rodiklių pasirinkimas, jų prioritizavimas ir santykinų svorių parinkimas yra labai subjektyvus ir individualus kiekvienai įmonei, todėl remiantis šiuo kriterijumi, įmonių lyginimas tarpusavyje tampa neįmanomas;
- 2) koncentruojasi į bendro vaizdo apie įmonės vertės kūrimo procesą pateikimą, o ne į atskirų intelektualio kapitalo komponentų ar elementų vertinimą;
- 3) indekso apskaičiavimui reikalingi duomenys nėra viešai prieinami, todėl šis metodas tinkamesnis naudoti vadovybės vidiniais įmonės tikslais.

Bet išskiriami ir šio metodo privalumai (D. H. Luthy, 1996; N. Bontis, 2002a; D. Andriessen, 2004a; P. Westnes, 2005; L. Pukėnaitė, 2005; H. A. van den Berg, 2007):

- 1) ICi yra save koreguojantis indeksas, nes, jei jo pokyčiai neatitinka rinkos vertės pokyčių, tuomet tai signalas, jog atliktus skaičiavimus reikia patikrinti;
- 2) informacijos vartotojui pateikiamas tik vienas rodiklis, kuris lengvai

palyginamas laike ar su kitomis toje pramonės šakoje veikiančiomis įmonėmis. Todėl gali būti naudojamas ne tik vidiniais įmonės tikslais, bet ir atskleidimui išoriniams informacijos vartotojams;

- 3) leidžia stebėti įmonės intelektualio kapitalo dinamiką laike bei gali būti skaičiuojamas atskiroms intelektualio kapitalo komponentų ar elementų grupėms;
- 4) ši sintezė leidžia įvertinti įmonės intelektualio kapitalo kaip visumos būklę, o „pirmos kartos“ metodai suteikia informacijos tik apie atskirus intelektualio kapitalo komponentus ar elementus;
- 5) indekso apskaičiavimo metodika leidžia stebėti, kaip konkreti įmonės strategija veikia intelektualinį kapitalą, ir parinkti tinkamiausią alternatyvą.

Apibendrinusi visa, kas pateikta aukščiau, disertantė patvirtina ICI metodo priskyrimą tam tikroms grupėms atskirose klasifikacijose: I. – vertinimo rodiklių sistemos; II. – makrometodai ir III. – ne piniginiai. Nežiūrint į tai, jog šiuo metodu galima vertinti ir atskirus intelektualio kapitalo komponentus, metodo pagrindas yra intelektualio kapitalo kaip visumos vertinimas, todėl priskiriamas makrometodų grupei. Be to, disertantė patikslina šio metodo skirstymą ketvirtojoje klasifikacijoje – tai vertės matavimo, o ne išmatavimo metodų grupei priklausantis metodas, nes jo rezultato išraiška yra kiekybinė ne piniginė, t. y. išreiškiama indeksu.

Disertantės nuomone, siejant su darbo tikslu šis metodas *nėra tinkamas* intelektualio kapitalo įvertinimui ir pateikimui finansinėse ataskaitose. Galutinis jo vertinimo rezultatas yra indeksas, kuris nėra informatyvus išoriniams informacijos vartotojams, o tuo labiau palyginamas su kitų įmonių rodikliais, nes apskaičiuojamas pagal kiekvienai įmonei taikomus individualius rodiklius ir jų pokyčius. Be to, vertinimo metodika yra subjektyvi, todėl šis metodas tinkamesnis naudojimui vidiniais įmonės tikslais.

Technologijos brokeris (angl. *technology broker* – **TB**; kitur – *intellectual capital audit* – **ICA**). Anot N. Bontis (2002a), V. Bareišio (2004), L. Pukėnaitės (2005), P. Westnes (2005), V. Pukelienės ir kt. (2007),

J. Jurczak (2008) ir K. E. Sveiby (2010), vadovaujantis šiuo metodu įmonės intelektualio kapitalo vertės nustatymas pradedamas diagnostine analize, kurią sudaro 20 klausimų apie įmonės intelektualio kapitalo komponentus ir elementus. Į kuo mažiau klausimų įmonė sugeba atsakyti, tuo labiau jai reikėtų stiprinti savo intelektualinį kapitalą. Iš viso intelektualio kapitalo auditą sudaro 178 klausimai. Šis metodas yra kiekybinis piniginis mikrolygio metodas, nes leidžia įvertinti įmonės intelektualio kapitalo sudedamųjų dalių piniginę vertę. Be to, šis metodas remiasi prielaida, jog įmonės rinkos vertė yra įmonės materialiojo, finansinio ir intelektualio kapitalo pridėtinė vertė.

Po diagnostinio 20 klausimų audito atliekamas mokslinėje literatūroje (D. H. Luthy, 1996; N. Bontis, 2002a; D. Andriessen, 2004; L. Pukėnaitė, 2005; P. Westnes, 2005) aprašytas aštuonių žingsnių procesas:

- 1) nustatomi įmonės poreikiai, atliekamo audito tikslas, sritis ir apribojimai;
- 2) identifikuojami ir sugrupuojami įmonės intelektualio kapitalo elementai;
- 3) nustatoma kiekvienos intelektualio kapitalo elementų grupės optimali būklė, atitinkanti vertinimo metu išsikeltus įmonės tikslus ir strategiją, kuri prilyginama audito kriterijams (kitur tai įvardijama kaip „svajonių bilieto“ nustatymas);
- 4) parenkamas atitinkamas audito metodas kiekvienos intelektualio kapitalo elementų grupės auditui atlikti – tam siūloma 30 metodų ir 158 klausimai;
- 5) faktiškai atliekamas auditas, kurio metu renkama informacija apie įmonės intelektualio kapitalo elementų stiprybes ir silpnybes, padedančias ar trukdančias audito kriterijų pasiekimui;
- 6) dokumentuojamos atliktos procedūros: aptikta intelektualio kapitalo elemento būklė lyginama su audito kriterijumi ir vertinama balais nuo 0 iki 5 (kai 5 – optimali padėtis);
- 7) gauti balai grafiškai išdėliojami apskritime, kuris suskaidytas į tiek dalių, kiek išskirta intelektualio kapitalo grupių, tokiu būdu

atskleidžiant, kuri sritis reikalauja daugiau dėmesio;

- 8) panaudojus išlaidų (grindžiamas turto atkuriamosios vertės nustatymu), rinkos (naudoja rinkos palyginamuosius vertės nustatymui) arba pajamų (vertina turto galimybę kurti pajamų srautus) požiūrius įvertinti identifikuotus intelektinio kapitalo elementus piniginiiais vienetais.

Mokslo darbuose (D. Andriessen, 2004; L. Pukėnaitė, 2005) pateikiama šio metodo kritika:

- 1) kiekvienas nustatytas intelektinio kapitalo elementas gali būti vertinamas keliais požiūriais ir dėl to gali turėti daug galimų verčių;
- 2) ateities pinigų srautų neapibrėžtumas ir racionalių įvertinimų subjektyvumas.

Taip pat mokslo darbuose (D. H. Luthy, 1996; L. Pukėnaitė, 2005) išskiriami šio metodo privalumai:

- 1) jis puikiai panaudojamas įmonės finansinėse ataskaitose nepateiktų gebėjimų pasiekti išsikeltų tikslų vertinimui;
- 2) metodas pateikia priemonės intelektinio kapitalo vertės išmatavimui ir suteikia galimybę įmonėms identifikuoti, įvertinti ir subalansuoti savo intelektinį kapitalą.

Apibendrinusi visa, kas pateikta aukščiau, disertantė patvirtina TB metodo priskyrimą tam tikroms grupėms atskirose klasifikacijose: I. – tiesioginiai; II. – mikrometodai ir III. – piniginiai. Nežiūrint į tai, jog taikant šį metodą audito procese gali būti naudojami ir ne piniginiai rodikliai, pagrindiniai skaičiavimai ir galutinis rezultatas išreiškiami piniginiiais vienetais, todėl šis metodas priskiriamas piniginių metodų grupei. Be to, disertantė patikslina šio metodo skirstymą ketvirtojoje klasifikacijoje – tai finansinio vertinimo, o ne vertės matavimo metodų grupei priklausančias metodus, nes jo rezultato išraiška yra kiekybinė piniginė.

Disertantės nuomone, siejant su darbo tikslu šis metodas *nėra tinkamas* intelektinio kapitalo įvertinimui ir pateikimui finansinėse ataskaitose, nes nėra apibrėžtos konkrečios intelektinio kapitalo komponento ar elemento įvertinimo

pinigine išraiška metodikos, todėl atskirų įmonių atlikti vertinimai negalėtų būti lyginami tarpusavyje. Šis metodas tinkamesnis naudojimui vidiniais įmonės tikslais.

Pridėtinė ekonominė vertė (angl. *economic value added* – *EVA*). Pagrindinis šio metodo tikslas, anot J. Ratnatunga (2002), D. Andriessen (2004), A. Wall ir kt. (2004), buvo atrasti tokį vystymosi matavimą, kurį būtų galima pritaikyti vertinant įmonės pridėtinės vertės kilimus ar nuosmukius siekiant nustatyti akcininkų gaunamą grąžą, t. y. skirtumą tarp grynosios kapitalo kainos ir ekonominio įmonės pelno. Tiksliai jo įvertinimui būtina apeiti daug apskaitos sistemos anomalijų, nes finansinės ataskaitos nepateikia tikslaus įmonės naudojamo kapitalo vaizdo (o tai dažniausiai susiję su informacijos apie intelektinį kapitalą nepateikimu). Todėl balanso duomenis dažnai reikia tikslinti. Anot J. Ratnatunga (2002) ir G. Kannan ir W. G. Aulbur (2004), pateiktas 164 skirtingų nuostatų sąrašas, kurį siūloma naudoti (atsižvelgiant į aplinkybes ir esmines nuostatas) finansinių ataskaitų teikiamos informacijos modifikavimui tam, kad būtų pasiektas ekonominio pelno matavimo tikslumas pagal EVA. Tokiu būdu (G. Kannan ir W. G. Aulbur, 2004; D. J. Skyrme, 2005; M. A. A. Ortiz, 2006; E. Fragouli, 2010) įvertinama tikslesnė investuoto kapitalo sukurta pridėtinė vertė pinigine išraiška. Teigiama, kad šio metodo sukūrimą paskatino tai, jog dauguma tradicinių metodų pagrįsti pajamų, o ne pinigų srautų skaičiavimu ir neįvertina kapitalo kainos (angl. *capital charge* – *CapChg*). Be to, literatūroje sutinkamas ir kitas su šiuo metodu glaudžiai susijęs žmogiškojo kapitalo vertinimui siūlomas metodas (angl. *knowledge value added*).

14 lentelėje pateiktas EVA apskaičiavimo algoritmas, paaiškinantis visus tarpiniuose skaičiavimuose naudojamus rodiklius. Priklausomai nuo turimų duomenų galimi du EVA apskaičiavimo būdai (žr. 1) ir 2).

Pagrindinis EVA principas yra grynojo įmonės pelno koregavimas atimant apskaičiuotą grynąjį naudojamo kapitalo kainą (D. J. Skyrme ir D. M. Amidon, 1998; G. Kannan ir W. G. Aulbur, 2004; H. A. van den Berg, 2007; J. Jurczak, 2008; K. E. Sveiby, 2010). Šis rodiklis yra svarbiausias ir

reikšmingiausias kintamasis šioje formulėje, kadangi veikla yra pelninga tik tuomet, kai įmonė uždirba pelną, kuris yra didesnis už jos kapitalo grynąją kainą. Ir visiškai nesvarbu, kad ji moka mokesčius nuo lyg ir „uždirbto pelno“ – ekonomikai vis tiek ji grąžina mažiau negu sunaudėjo vykdydama savo veiklą. Todėl ji vertės nekuria, o naikina (P. F. Drucker, 1995, op. cit.: R. Kasselmann, 2006). Būtent tai EVA rodiklis ir atskleidžia, kad sutelktų vadovybės dėmesį į grynąją kapitalo kainą ir taip paskatintų ją generuoti didesnę vertę iš to kapitalo, kuriuo ji disponuoja (J. Ratnatunga, 2002).

14 lentelė

EVA apskaičiavimo algoritmas

1) EVA = NOPAT – CapChg				
NOPAT (angl. <i>net operating profit after taxes</i>) – grynasis veiklos pelnas po mokesčių NOPAT = EBIT – COT			CapChg = WACC x InvK	
EBIT (angl. <i>earnings before interest and taxes</i>) – pelnas prieš palūkanas ir mokesčius EBIT = NS – OE		COT (angl. <i>cash operating taxes</i>) – gryniesi veiklos mokesčiai Apskaičiuojama iš finansinėse ataskaitose nurodytos pelno mokesčio sumos atėmus atidėtuosius mokesčius ir pridėjus avansu sumokėtus mokesčius	WACC (angl. <i>weighted average cost of capital</i>) – kapitalo kainos svertinis vidurkis	InvK (angl. <i>invested capital</i>) – investuotas kapitalas
NS (angl. <i>net sales</i>) – grynosios pardavimo pajamos	OE (angl. <i>operating expenses</i>) – veiklos sąnaudos			
2) EVA = (ROIC – WACC) x InvK				
ROIC (angl. <i>return on invested capital</i>) – investuoto kapitalo pelningumas, artimas ROI (angl. <i>return on investment</i>) – investicijų pelningumui ROIC = NOPAT / InvK				

Šaltinis: sudaryta autorės pagal N. Bontis ir kt. (1999), B. Lev ir kt. (2003), D. Andriessen (2004), R. Kasselmann (2006), M. A. A. Ortiz (2006), H. A. van den Berg (2007), C. Huang ir M.-Ch. Wang (2008), E. Fragouli (2010).

EVA pokyčiai, anot N. Bontis (2002a), J. Chen ir kt. (2004), L. Pukėnaitės (2005), R. Kasselmann (2006), J. Jurczak (2008), K. E. Sveiby (2010), parodo, ar įmonės intelektinis kapitalas, nauja veikla ar projektų įgyvendinimas yra produktyvūs. Taip pat tai yra svarbi priemonė pagrįsti įmonės vertę išoriniams informacijos vartotojams atskleidžiant EVA kitimą per tam tikrą laikotarpį. Jei intelektinio kapitalo vadyba ir plėtojimas efektyvus, tuomet EVA reikšmė kyla, ir atvirkščiai.

Tačiau šis metodas kritikuojamas, nes (N. Bontis ir kt., 1999; I. Rodov ir Ph. Leliaert, 2002; B. Lev ir kt., 2003; D. Andriessen, 2004; J. Chen ir kt., 2004; G. Kannan ir W. G. Aulbur, 2004; A. Wall ir kt., 2004; L. Pukėnaitė, 2005; R. Kasselmann, 2006; H. A. van den Berg, 2007):

- 1) apskaičiuoti ekonominį pelną remiantis apskaitos duomenimis nėra lengva – reikia daugybės korekcijų, pvz., dabartinėje finansinėje apskaitoje vykdomų tyrimų ar darbuotojų mokymo išlaidos pripažįstamos sąnaudomis, tačiau vertinant ekonominį pelną tai turėtų būti kapitalizuojama, nes šios investicijos didina būsimą ekonominę naudą;
- 2) vadybos efektyvumą sieja tik su akcininkų gaunama grąža ir remiasi prielaida, jog įmonės vadovybė ypač atsižvelgia į jų lūkesčius. Tai gali reikšti, jog pateikiama informacija gali dalinai atspindėti realią situaciją ir apsunkinti išorinį įmonių palyginimą arba tai taptų apskritai beprasmiška;
- 3) vertinant šiuo metodu remiamasi istorinėmis kainomis, o tai ne visada atitinka dabartinę rinkos ar atkuriamąją vertę. Tai gali būti ne visai tinkamas šaltinis vertinant intelektinį kapitalą;
- 4) nedetalizuoja ir nevertina atskirų įmonės intelektinio kapitalo komponentų ar elementų, o tai nesuteikia vadovybei pakankamos informacijos jo vadybai ir efektyvumo didinimui. Šis metodas tinkamesnis įmonės kaip verslo objekto vertinimui;
- 5) apskaičiavimas yra sudėtingas, o didelis galimų kintamųjų sąrašas skaičiavimuose daro jį nestandartiniu ir sunkiai palyginamu;
- 6) egzistuoja per silpnas praktinis šio metodo pagrindimas;
- 7) jis veikia tik tuo atveju, kai kapitalo generuojamas pelnas yra didesnis negu to kapitalo grynoji kaina.

Nežiūrint į tai, mokslo darbuose (N. Bontis ir kt., 1999; J. Ratnatunga, 2002; I. Rodov ir Ph. Leliaert, 2002; L. Pukėnaitė, 2005) išskiriami tokie šio metodo privalumai:

- 1) EVA koreliuoja su įmonės rinkos kaina;

- 2) išlaiko ryšį su finansiniu planavimu, biudžetų naudojimu, tikslų nustatymu ir atitinkamų veiklų skatinimu;
- 3) skaičiavimai grindžiami finansinės apskaitos duomenimis, todėl nereikalauja papildomų žinių.

Apibendrinusi visa, kas pateikta aukščiau, disertantė patvirtina EVA metodo priskyrimą tam tikroms grupėms atskirose klasifikacijose: I. – kapitalo pelningumo; II. – makrometodai; III. – piniginiai ir IV. – finansinio vertinimo. Disertantės nuomone, siejant su darbo tikslu šis metodas *gali būti tinkamas* intelektinio kapitalo įvertinimui ir pateikimui finansinėse ataskaitose, nes galutinis jo vertinimo rezultatas išreikštas piniginiiais vienetais, kuris atspindi įmonės kuriamą pridėtinę vertę. Tačiau šio metodo taikymas praktikoje gana sudėtingas ir reikalauja daug vidinės informacijos, kurios nustatymo procese atskiroje įmonėje gali įsivelti subjektyvumo veiksnys, o tai neleistų atskirų EVA lyginti tarpusavyje.

Pridėtinė rinkos vertė (angl. *market value added – MVA*). Kai kurių autorių (N. Bontis, 2002a; B. Lev ir kt., 2003; H. A. van den Berg, 2007) teigimu, MVA yra patobulintas EVA metodas ir buvo sukurtas jo pagrindu. Kitaip tariant, MVA yra dabartinė EVA vertė ir gali būti traktuojama kaip išorinis įmonės vystymosi rodiklis, kuriam įtaką daro tokie veiksniai, kaip politinė, ekonominė ir socialinė aplinka; rinkos struktūra; konkurencinis pranašumas ir pan., o tuo tarpu EVA – vidinis įmonės vystymosi rodiklis.

15 lentelėje pateikiamas MVA ir standartizuoto MVA, naudojamo įmonėms tarpusavyje palyginti, apskaičiavimo algoritmas. Pažymėtina, jog pateikti skaičiavimai analogiškai MTBV / MTBR skaičiavimams, tik vietoje įmonės balansinės vertės naudojama į įmonę investuoto kapitalo vertė, nustatoma finansinių ataskaitų teikiamos informacijos pagrindu.

Gautas MVA atspindi atotrūkį tarp kapitalo, kurį akcininkai įnešė į įmonę nuo pat jos veiklos pradžios, ir dabartinės įmonės vertės, kuri apskaičiuojama įvertinus galimą už parduotas akcijas gauti sumą. Todėl šis rodiklis yra reikšmingas suvestinis įmonės veiklos įvertinimas (D. J. Skyrme ir D. M. Amidon, 1998; N. Bontis, 1999, op. cit.: N. Bontis, 2002a; B. Lev ir kt.,

2003; H. A. van den Berg, 2007). MVA reikšmė parodo, jog įmonė padidino į ją investuotą kapitalą ir tokiu būdu akcininkams sukūrė pridėtinę vertę. O neigiamas MVA reiškia, jog įmonė jai patikėtą turtą sunaikino.

15 lentelė

MVA ir standartizuoto MVA apskaičiavimo algoritmas

Žingsnis	Aprašymas	Pavyzdys
1	Apskaičiuoti įmonės rinkos vertę – sudauginti įmonės akcijų skaičių iš vienos akcijos rinkos vertės	2,5 mlrd. Lt
2	Pagal finansinių ataskaitų duomenis nustatyti į įmonę investuoto kapitalo vertę	2,4 mlrd. Lt
3	Apskaičiuoti skirtumą tarp įmonės rinkos vertės ir investuoto kapitalo vertės	0,1 mlrd. Lt
	<i>Įmonės MVA</i>	<i>0,1 mlrd. Lt</i>
1	Įvertinti praėjusių metų įmonės MVA	0,075 mlrd. Lt
2	Įvertinti MVA pokytį per metus – lyginamas einamųjų metų įmonės MVA su praėjusių metų	0,025 mlrd. Lt
3	Apskaičiuoti standartizuotą MVA, dalijant pokytį iš investuoto kapitalo vertės	0,0104 (arba 1,04 %)
	<i>Standartizuotas MVA, pagal kurį įmonės gali būti lyginamos tarpusavyje</i>	<i>1,04 %</i>

Šaltinis: sudaryta autorės pagal H. A. van den Berg (2007).

Apibendrinusi visa, kas pateikta aukščiau, disertantė papildoma atrinktų intelektinio kapitalo vertinimo metodų sąrašą ir įtraukia MVA metodą priskirdama jį tam tikroms grupėms atskirose klasifikacijose: I. – rinkos kapitalizacijos; II. – makrometodai; III. – piniginiai ir IV. – finansinio vertinimo. Akivaizdu, jog MVA ir standartizuotas MVA labai panašūs į MTBV ir MTBR metodus, tik vietoje įmonės balansinės vertės naudoja investuoto į įmonę kapitalo vertę, nustatomą finansinių ataskaitų teikiamos informacijos pagrindu.

Disertantės nuomone, siejant su darbo tikslu šis metodas yra tinkamas intelektinio kapitalo įvertinimui ir pateikimui finansinėse ataskaitose, nes galutinis jo vertinimo rezultatas išreikštas piniginiiais vienetais (nors standartizuoto MVA išraiška – procentinė), kuris atspindi įmonės sukurtą pridėtinę vertę. Vertinimo metodika gali būti pritaikoma visoms įmonėms, kurių rinkos vertė gali būti nustatyta. Vertinimo duomenys palyginami tarpusavyje, todėl informatyvūs ir naudingi išoriniams informacijos vartotojams.

Intelektinio kapitalo pridėtinės vertės koeficientas (angl. *value added intellectual capital coefficient* – **VAIC**). Mokslinėje literatūroje (D. Andriessen, 2004; V. Pukelienė ir kt., 2007; H. P. Tan ir kt., 2007; J. Jurczak, 2008; D. Maditinos ir kt., 2011) teigiama, jog šio metodo tikslas yra teikti informaciją apie kapitalo – tiek materialiojo ir finansinio, tiek ir intelektinio – gebėjimą kurti pridėtinę vertę bei jo efektyvumą. Pagrindinis šio metodo bruožas yra tai, jog išlaidos darbuotojų naudai traktuojamos ne kaip sąnaudos, o kaip žmogiškasis kapitalas, kuris turėtų būti pateikiamas balanse, o ne pelno (nuostolių) ataskaitoje. Taikant šį metodą atliekamas koeficiento skaičiavimas, kurio algoritmas pateiktas 16 lentelėje.

16 lentelė

VAIC apskaičiavimo algoritmas

Žingsnis	Aprašymas	Skaičiavimas	Pavyzdys
1	Nustatyti įmonės žmogiškojo kapitalo (ŽK) vertę	ŽK vertė = išlaidų darbuotojų naudai per atskaitinį laikotarpį suma	6 mlrd. Lt
2	Pagal finansinių ataskaitų duomenis apskaičiuoti įmonės pridėtinę vertę (VA)	VA = Pardavimo pajamos – sąnaudos toms pajamoms uždirbti (išskyrus išlaidas darbuotojų naudai)	10 mlrd. Lt – (9 mlrd. Lt – 6 mlrd. Lt) = 7 mlrd. Lt
3	Apskaičiuoti VAHU koeficientą (angl. <i>human capital coefficient</i>)	$VAHU = VA / \text{ŽK}$	1,17
4	Apskaičiuoti įmonės organizacinio kapitalo (OK) vertę	OK vertė = VA – ŽK vertė	1 mlrd. Lt
5	Apskaičiuoti STVA koeficientą (angl. <i>structural capital coefficient</i>)	$STVA = VA / OK$	7
6	Apskaičiuoti naudojamo kapitalo vertę (CA)	CA = įmonės turto balansinė vertė	35 mlrd. Lt
7	Apskaičiuoti VACA koeficientą (angl. <i>value added capital coefficient</i>)	$VACA = VA / CA$	0,2
8	Apskaičiuoti VAIC	$VAIC = VAHU + STVA + VACA$	8,37

Šaltinis: sudaryta autorės pagal D. Andriessen (2004), A. Wall ir kt. (2004), H. P. Tan ir kt. (2007), D. Maditinos ir kt. (2011), J. Stankevičienę ir kt. (2012).

Anot kai kurių autorių (D. Andriessen, 2004; A. Wall ir kt., 2004; H. P. Tan ir kt., 2007; K. E. Svciby, 2010; R. T. Salman ir T. B. Mahamad, 2012), gautas koeficientas parodo vertės kūrimo efektyvumą įmonėje arba

įmonės „intelektines galimybes“ (angl. „*intellectual ability*“). Tai suteikia naujų spalvų vertės kūrimo vertinimo matams ir padeda kontroliuoti įmonės vertės kūrimo efektyvumą naudojant finansinės apskaitos informaciją. Kuo šis rodiklis aukštesnis, tuo efektyviau įmonė naudoja savo kapitalą.

Tačiau pateikiama tokia šio metodo kritika (A. Wall ir kt., 2004):

- 1) išlaidų darbuotojų naudai prilyginimas įmonės žmogiškajam kapitalui neįvertina gal net ir didelės dalies intelektualio kapitalo, nes, lyginant su kitais metodais, toks įvertinimas yra labai primityvus;
- 2) darbo išteklius naudojant neefektyviai išlaidų darbuotojų naudai suma didėtų. Tačiau kažin ar tai būtų susiję su didėjančia intelektualio kapitalo verte.

Nežiūrint į tai, pateikiami tokie šio metodo privalumai (A. Wall ir kt., 2004; J. Palumickaitė, 2008a; R. T. Salman ir T. B. Mahamad, 2012):

- 1) šį metodą vertina daugelis mokslininkų, kadangi jis naudoja įmonės finansinių ataskaitų informaciją ir sumažina galimą subjektyvumą dėl kitų duomenų įtraukimo į vertinimo procesą;
- 2) leidžia apskaičiuoti pridėtinę vertę, kurią sukuria atskiras intelektualio kapitalo komponentas;
- 3) tinkamas atskirų įmonių tarpusavio palyginimui.

Apibendrinusi visa, kas pateikta aukščiau, disertantė patvirtina VAIC metodo priskyrimą tam tikroms grupėms atskirose klasifikacijose: I. – kapitalo pelningumo; II. – makrometodai; III. – piniginiai ir IV. – finansinio vertinimo. Disertantės nuomone, siejant su darbo tikslu šis metodas *nėra tinkamas* intelektualio kapitalo įvertinimui ir pateikimui finansinėse ataskaitose. Galutinis jo vertinimo rezultatas išreiškiamas indeksu, o nustatyta vertinimo metodika yra gana primityvi vien jau dėl to, jog išlaidos darbuotojų naudai prilyginamos žmogiškajam kapitalui. Todėl gautų rezultatų tikslumas ir pagrindimas yra abejotinas.

Grynasis vertės kūrimas (angl. *total value creation – TVC*). Teigiama (C. Bouteiller, 2002; N. Al-Ali, 2003; Y. Malhotra, 2003; A. Singhal, 2004;

J. Jurczak, 2008; K. E. Sveiby, 2010), jog šio metodo sukūrimą inicijavo ir užpatentavo Kanados atestuotų apskaitininkų institutas (angl. *Canadian institute of chartered accountants*). Šiuo metodu buvo siekiama papildyti finansines ataskaitas tam, kad jos leistų tuo pačiu metu įvertinti ir atskleisti tiek finansinę, tiek ir nefinansinę informaciją apie įmonės gebėjimą kurti vertę bei pateikti apytikrį įmonės intelektualio kapitalo vertės kūrimo įvertį.

Anot A. Singhal (2004) ir V. Pukelienės ir kt. (2007), šis metodas naudoja sudėtingus skaičiavimus diskontuotų projektuojamų ateities įvykių kuriamų pinigų srautų vertei nustatyti ir tiria, kaip tam tikri įvykiai paliečia jau anksčiau suplanuotus veiksmus motyvuojant, jog daug vertės kūrimo proceso vyksta dar prieš sudarant sandorius su trečiosiomis šalimis. Naudojant šį metodą suteikiama galimybė pasirinkti daugiausia vertės ateityje sukuriantį scenarijų.

Autoriai (C. Bouteiller, 2002; N. Al-Ali, 2003) nurodo, jog šis metodas panašus į EVA, tik neatitinka finansinės apskaitos principų, o veikiau yra planuojamų ateities įvykių kuriamų pinigų srautų dabartinė vertė. Ši vertinimo metodika nėra nauja – jos taikymas sandoriams finansinėje apskaitoje įprastas, tik čia ji naudojama ateities įvykiams. Metodo taikymas susideda iš keturių žingsnių:

- 1) numatoma įmonės strategija vertės kūrimui ir jos realizavimas;
- 2) apskaičiuojami diskontuoti pinigų srautai dėl tikėtinų ateities įvykių įtakos vertės kūrimui;
- 3) parengiama įmonės ataskaita apie jos gebėjimą generuoti vertės kūrimą dėl tikėtinų ateities įvykių (šiuos gebėjimus atspindi įmonės pajėgumai, infrastruktūra ir ryšiai);
- 4) parengiama ataskaita išoriniams informacijos vartotojams apie vertės kūrimą naudojant finansinius ir nefinansinius duomenis.

N. Al-Ali (2003) pateikia šio metodo kritiką, jog nėra aiškus tikslus termino „įvykis“ apibrėžimas, o ir kaip dauguma kitų metodų, šis kol kas yra eksperimentinis.

Apibendrinusi visa, kas pateikta aukščiau, disertantė patvirtina TVC

metodo priskyrimą tam tikroms grupėms atskirose klasifikacijose: I. – tiesioginiai; II. – mikrometodai ir III. – piniginiai. Kadangi šis metodas vertina tam tikrų tikėtinų ateities įvykių įtaką vertės kūrimui – jis priskirtas mikrolygio metodams antrojoje klasifikacijoje. O ketvirtojoje klasifikacijoje šį metodą priskiria finansinio vertinimo metodams, nes jį taikant įmanoma apskaičiuoti atitinkamo objekto vertę piniginais vienetais, nors ir nėra nurodytos konkrečios skaičiavimo metodikos.

Disertantės nuomone, siejant su darbo tikslu šis metodas *nėra tinkamas* intelektinio kapitalo įvertinimui ir pateikimui finansinėse ataskaitose. Tam įtakos turi tiksli jo taikymo metodikos nebuvimas, nepakankamas ištyrimas ir menkas empirinis pagrindimas.

Vertės tyrinėtojas (angl. *the value explorer – TVE*). Literatūroje nurodoma (D. Andriessen, 2004b; K. E. Sveiby, 2010), jog šį metodą intelektinio kapitalo identifikavimui ir finansiniam jo įvertinimui sukūrė KPMG konsultacinių paslaugų komanda Olandijoje. Kaip teigia Y. Malhotra (2003), V. Pukelienė ir kt. (2007), J. Jurczak (2008) ir K. E. Sveiby (2010), šis metodas orientuojasi į pagrindines įmonės kompetencijas ir yra paremtas vertės paskirstymu penkioms intelektinio kapitalo elementų grupėms: 1) turtas ir aprūpinimas; 2) naujovės ir tyliosios žinios; 3) kolektyvinės vertybės ir normos; 4) technologijos ir aiškos žinios bei 5) naujovės ir vadybos procesai. Vėliau šis metodas buvo patobulintas ir pavadintas įrankių rinkiniu intelektinio kapitalo vertinimui (angl. *weightless wealth tool kit – WWTK*), kuris ir nagrinėjamas toliau.

Įrankių rinkinys intelektinio kapitalo vertinimui. Šį metodą sukūrė D. Andriessen (2004a) ir pritaikė jį 6 skirtingose įmonėse. Tyrimo rezultatus mokslininkas paskelbė vienoje iš savo publikacijų, tačiau pabrėžė, jog tokie tyrimai reikalingi testuojant ir kitus galimus intelektinio kapitalo vertinimo metodus. Šis įrankių rinkinys susideda iš žingsnių, klausimų, pratimų, kontrolinių klausimynų ir skaičiavimų. Po ilgų klausimynų ir įmonės intelektinio kapitalo elementų identifikavimo ir vertinimo D. Andriessen (2004b) siūlo apskaičiuoti jų vertę pinigine išraiška, o tam reikia duomenų apie

faktinės (3–5 metų) ir būsimas (3–5 metų) pajamų ir sąnaudų apimtis. Šio metodo taikymo algoritmas pateiktas 17 lentelėje.

17 lentelė

WWTK taikymo algoritmas

Žingsnis	Aprašymas
1	Identifikuojamas įmonės intelektinis kapitalas sudarant pagrindinių įmonės kompetencijų sąrašą. Tam autorius siūlo pasitelkti jo siūlomus klausimyną ir testų bei užduočių sąrašą.
2	Apskaičiuojamas kelerių metų (gali būti 3–5 m.) įmonės pelnas: iš pajamų atimamos sąnaudos, išskyrus neįprastus ir ypatinguosius straipsnius. Remiantis šiais duomenimis suprojektuojama ateities pardavimo apimtis (pvz. 3–5 m.), o rezultato tikimybė vertinama pagal praeitų laikotarpių rezultatus. Visų šių dydžių (6–10 metų) vidurkis bus laikomas baziniu pelnu (angl. <i>normalized earnings</i>) ir taip bus apibrėžtas įmonės veiklos efektyvumas.
3	Padalyti, kokią dalį bazinio pelno generuoja materialusis, finansinis ir intelektinis kapitalai. Tam imama materialiojo ir finansinio turto likutinė vertė iš įmonės balanso. Panaudojus atitinkamas pelningumo normas apskaičiuojamas šio kapitalo kuriamas pelnas (autorius siūlo materialiajam turtui taikyti 7 proc., o finansiniam – 4,5 proc.). Atėmus šį apskaičiuotą pelną iš bazinio pelno gaunama, kokį pelną generuoja intelektinis kapitalas (angl. <i>intangibles-driven earnings</i>).
4	Prognuoti intelektualio kapitalo generuojamą pelną keleriems metams į priekį naudojant tokius intervalus: 1–5 metai, 6–10 metai ir nuo 11-tų metų. Pirmajam periodui intelektualio kapitalo generuojamo pelno augimas prognozuojamas atsižvelgiant į 2 žingsnyje taikytą pelno augimą ateinantiems 3–5 metams. Trečiajam periodui IK generuojamo pelno augimas prognozuojamas pagal bendrą ekonomikos augimą (autorius nurodo 3 proc.).
5	Apskaičiuojama dabartinė vertė to, kas buvo prognozuota 3 žingsnyje. Diskonto norma šiuo atveju atspindi infliacijos laipsnį, kapitalo kainą ir rizikos veiksnius, kurie susiję su tokio tipo pajamomis.
6	Apskaičiuotą vertę padalyti įmonės intelektualio kapitalo elementams, vertinimo pradžioje identifikuotiems kaip svarbiausiems ir vertingiausiems įmonėje atsižvelgiant į jų kuriamą pridėtinę vertę, konkurencingumą, potencialą, palaikymą ir pastovumą. Čia galima pasitelkti matricas, vertinimo skalę (nuo 1 iki 5) ir pan., tokiu būdu gaunant intelektualio kapitalo elementus, įvertintus procentais bendroje įmonės intelektualio kapitalo struktūroje.
7	Parengti intelektualio kapitalo vertės kitimo ataskaitą bei vadybos planą, pagrįstą rekomendacijomis ir pasiūlymais, kaip didinti intelektualio kapitalo vertę.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal D. Andriessen (2004, 2004a, 2004b).

Anot L. Vaškelienės (2005), pagrindiniai šio metodo privalumai yra tai, jog metodika aiški bei universali, nes gali būti pritaikoma tiek sėkmingai (pelningai), tiek nesėkmingai įvairiuose veiklos sektoriuose veikiančiose įmonėse. Tačiau paviršutiniškais laikomi materialiojo ir finansinio turto įtakos pridėtinės vertės kūrimo procesui nustatymas bei sudėtingas ir kūrybiškumo reikalaujantis pelno atskiriems intelektualio kapitalo elementams paskirstymas. Atsižvelgusi į tai L. Vaškelienė (2005) konstatuoja, jog išoriniam informacijos

atskleidimui šis metodas yra sunkiai pritaikomas, nes reikalauja detalios rodiklių apskaičiavimo metodikos išaiškinimo, o tam dažniausiai naudojami konfidencialūs neviešinami duomenys.

Apibendrinusi visa, kas pateikta aukščiau, disertantė patvirtina TVE / WWTK metodo priskyrimą III. klasifikacijoje – piniginiai. Taip pat patikslina šio metodo priskyrimą atskirose klasifikacijose: I. – tai kapitalo pelningumo, o ne tiesioginių metodų grupei priklausantis metodas, nes jo pagrindas yra intelektinio kapitalo generuojamo pelno skaičiavimas ir jo paskirstymas atskiriems intelektinio kapitalo elementams. II. – tai makrometodas, nes paremtas bendros įmonės intelektinio kapitalo vertės nustatymu ir jos „padalijimu“ atskiriems intelektinio kapitalo komponentams, todėl tai labiau makro-, o ne mikrolygio metodas. O IV. klasifikacijoje šį metodą priskiria finansinio vertinimo metodams, nes jį taikant įmanoma apskaičiuoti intelektinio kapitalo elemento vertę piniginiiais vienetais.

Disertantės nuomone, siejant su darbo tikslu šis metodas yra *tinkamas* intelektinio kapitalo įvertinimui ir pateikimui finansinėse ataskaitose, nes galutinis jo vertinimo rezultatas gali būti išreikštas įmonės intelektinio kapitalo verte piniginiiais vienetais, o nustatyta vertinimo metodika gali būti pritaikoma visoms įmonėms. Vertinimo duomenys palyginami tarpusavyje, todėl informatyvūs ir naudingi išoriniams informacijos vartotojams. Abejonių kelia galimas subjektyvumas prognozuojant intelektinio kapitalo generuojamą pelną ir atitinkamų normų naudojimo pagrįstumas – tai būtų pagrindiniai šio metodo trūkumai.

Patentų atkartojimo indeksas (angl. *citation-weighted patents* – **CWP**). Kaip teigia Y. Malhotra (2003), D. Andriessen (2004a), V. Pukelienė ir kt. (2007), J. Jurczak (2008) ir K. E. Sveiby (2010), šis metodas įmonės intelektinį kapitalą ir jo vystymąsi vertina ir aiškina remdamasis įmonės vykdomų technologinių tyrinėjimų pasiekimais, išreikštais tokiais rodikliais kaip užregistruotų patentų skaičius, jų atkartojimas, patentų komercinės apyvartos išlaidos ir panašiais rodikliais, apibūdinančiais įmonės patentus. Patentai (angl. *patents*) – tai laikinės teisėtos išradimo monopolijos naudoti

komerciniais tikslais suteikimas, o atkartojimas (angl. *citation*) nusako technologinę išradimo praeitį apibūdindamas ankstesnius patentus ir kitą publikuotą medžiagą (B. H. Hall ir kt., 2001, op. cit.: D. Andriessen, 2004a).

Teigiama (Y. Malhotra, 2003; B. H. Hall ir kt., 2001, op. cit.: D. Andriessen, 2004a), jog patentai atspindi išrastą produkciją, o patentų atkartojimas atspindi žinių srautus arba poveikį žinioms. Tam tikro patento atkartojimas kitoje prieinamoje informacijoje apibūdina atkartoto technologinio patento „pėdsako“ dydį. Sujungus abi prielaidas ir buvo sukurtas CWP metodas, kuriame įmonės patentų skaičius palygintas su jų atkartojimo skaičiumi.

Dažniausiai šis metodas kritikuojamas dėl to, jog (D. Andriessen, 2004a; J. Palumickaitė, 2008a):

- 1) šis metodas neskirtas įmonės veiklai vertinti, o tuo labiau pateikti išoriniams informacijos vartotojams;
- 2) šis metodas skirtas ne įmonės vadybai gerinti, o veikiau jau rinkos vertei paaiškinti / pagrįsti;
- 3) šis metodas apsiriboja patentais ir neapima kitos su intelektiniu kapitalu susijusios informacijos;
- 4) jam būdingas didelis atsilikimas laike – pirmiausia išradimui sukurti reikia vidutiniškai 11 metų laiko tarpo, o jam atkartoti – dar 4–6 metų laikotarpis, todėl taikant šį metodą reikia žvelgti toli į praeitį;
- 5) šis rodiklis gali būti dirbtinai padidintas, jeigu pati įmonė dirbtinai atkartos savo patentus.

Nežiūrint į tai, išskiriamas šio metodo privalumas (D. Andriessen, 2004a), jog šis indeksas daug labiau negu pats patentų skaičius koreliuoja su rinkos verte. Taip yra todėl, kad tos įmonės, kurios turi plačiai atkartojamus patentus, labiau vertinamos. Nustatyta, jog 1 proc. atkartojimų vienam patentui išaugimas sąlygoja 3 proc. rinkos vertės augimą.

Apibendrinusi visa, kas pateikta aukščiau, disertantė patvirtina CWP metodo priskyrimą tam tikroms grupėms atskirose klasifikacijose: I. – tiesioginiai; II. – mikrometodai ir IV. – išmatavimo. Nors mokslinėje

literatūroje nėra aprašytos tikslios šio metodo taikymo metodikos, tačiau vertinant rastą informaciją disertantė daro išvadą, jog šio metodo rezultatas – indeksas, atspindintis patentų atkartojimo laipsnį, o šio skaičiavimo procese piniginis vienetas nenaudojamas, todėl disertantė patikslina šio metodo priskyrimą trečiojoje klasifikacijoje, jog tai ne piniginių metodų grupei priklausančias metodas.

Disertantės nuomone, siejant su darbo tikslu šis metodas *nėra tinkamas* intelektinio kapitalo įvertinimui ir pateikimui finansinėse ataskaitose, nes galutinis jo vertinimo rezultatas išreiškiamas indeksu. Be to, šiuo metodu vertinama tik dalis intelektinio kapitalo, t. y. užregistruoti patentai, todėl tai nesuteikia galimybės šį metodą pritaikyti įmonėms, nevykdančioms technologinių tyrinėjimų.

Intelektinio kapitalo pelnas (angl. *knowledge capital earnings* – **KCE**). Anot autorių (D. Andriessen, 2004; A. Wall ir kt., 2004; V. Pukelienė ir kt., 2007; K. E. Sveiby, 2010), šio metodo pagrindu paimta CIV metodika ir naudojami tokie kintamieji, kaip turto vertė ir pelnas siekiant įvertinti, kiek jo kuria konkretūs įmonės ištekliai, bei išmatuoti intelektinio kapitalo poveikį jam. Šiuo metodu siūloma papildyti finansinės apskaitos sistemą, t. y. patobulinti ją naujais žiniomis grįštais (angl. *knowledge based*) metodais.

Kaip teigia A. Wall ir kt. (2004), skaičiavimuose naudojami du laukiamo grynojo kapitalo pelningumo vidurkiai, iš kurių vienas – intelektinio kapitalo pelningumo vidurkis. Jis skaičiuojamas naudojant koreliacijas tarp akcijų gražos ir pinigų srautų, grynojo pelno ar intelektinio kapitalo kuriamo pelno. 18 lentelėje pateikiamas metodo apskaičiavimo algoritmas.

Vertinant gautą įmonės intelektinio kapitalo vertę galima stebėti jo vystymąsi, kuriam, anot C. Bouteiller (2002), didžiausią įtaką daro trys rodikliai: tyrimai ir plėtra, reklama ir kapitalo sunaudojimas. Nežiūrint į tai, literatūroje (C. Bouteiller, 2002; I. K. Abeysekera, 2003; A. Wall ir kt., 2004) išskiriami tokie šio metodo trūkumai:

- 1) gauti rezultatai nėra labai tikslūs, nes, pavyzdžiui, įmonės, kuri neinvestuoja į intelektinį kapitalą, pelnas bus didesnis, nes bus

patyrusi mažiau sąnaudų investicijoms, todėl bus gautas KCE vertės augimas. Tuo tarpu kitos įmonės, kuri investuoja į intelektualinį kapitalą, pelnas bus mažesnis, nes ji patyrė daugiau su investicijomis susijusių sąnaudų, todėl tikėtinas KCE vertės mažėjimas, nors būtent ji vystė savo intelektualinį kapitalą;

- 2) šis, kaip ir kiti tokio tipo metodai, nepašalina vidutinių dydžių vertinimo trūkumo;
- 3) intelektualinio kapitalo pelningumo normos nustatymas reikalauja papildomų tyrimų;
- 4) šio metodo praktinis pritaikymas reikalauja daug pastangų;

18 lentelė

KCE metodo taikymo algoritmas

Žingsnis	Aprašymas	Pavyzdys
1	Apskaičiuoti vidutinį metinį įmonės grynąjį pelną. Patariama naudoti trijų istorinių ir trijų prognozuojamų metų duomenis.	1 mlrd. Lt
2	Iš įmonės balanso nustatyti finansinio turto vertę. Įvertinti jo vidutinį grynąjį pelningumą. Žinant šiuos du kintamuosius galima apskaičiuoti, kokią dalį grynojo pelno įmonė gaus iš savo turimo finansinio turto.	5 mlrd. Lt 0,045 (arba 4,5 %) 0,225 mlrd. Lt
3	Iš įmonės balanso nustatyti materialiojo turto vertę. Įvertinti jo vidutinį grynąjį pelningumą. Žinant šiuos du kintamuosius galima apskaičiuoti, kokią dalį grynojo pelno įmonė gaus iš savo turimo materialiojo turto.	5 mlrd. Lt 0,07 (arba 7 %) 0,35 mlrd. Lt
4	Apskaičiuoti likusią balanso duomenimis nepagrįstą grynojo pelno dalį. Ši suma įvardijama kaip intelektualinio kapitalo pelnas (angl. <i>knowledge capital earnings</i>).	$1 - 0,225 - 0,35 = 0,425$ mlrd. Lt
5	Įvertinti vidutinę grynojo intelektualinio kapitalo pelningumo normą (šiai normai pagrįsti modelio autorius atliko koreliacinę analizę, pagal kurią tikrino pinigų srautų, grynojo pelno ir intelektualinio kapitalo generuojamo pelno koreliaciją su akcijų grąža ir nustatė, jog stipriausia koreliacija egzistuoja tarp intelektualinio kapitalo generuojamo pelno ir akcijų grąžos – 0,53, o kitoms atitinkamai 0,11 ir 0,29).	0,105 (arba 10,5 %)
6	4 etape gautą sumą padalyti iš 5 etape gautos normos.	$0,425 / 0,105$
	Gauta reikšmė parodo, kokio dydžio intelektualinį kapitalą turi įmonė, nes dalis įmonės uždirbto grynojo pelno nėra pagrįsta balanse pateiktais duomenimis. Siūloma šią sumą kapitalizuoti ir pateikti finansinėse ataskaitose.	4,05 mlrd. Lt

Šaltinis: sudaryta autorės pagal C. Bouteiller (2002), I. K. Abeysekera (2003), B. Lev ir kt. (2003), G. Kannan ir W. G. Aulbur (2004), A. Seetharaman ir kt. (2004), N. Steenkamp (2004), A. Wall ir kt. (2004), J. Jurczak (2008), K. E. Sveiby (2010).

- 5) šiuo metodu intelektinis kapitalas vertinamas kaip vienas objektas, neišskiriant atskirų jo komponentų ar elementų vertės.

Nežiūrint į tai, pateikiami (C. Bouteiller, 2002; I. K. Abeysekera, 2003; A. Seetharaman ir kt., 2004) tokie šio metodo privalumai:

- 1) augant intelektinio kapitalo pelningumui nustatyta stipri koreliacija su įmonės rinkos verte;
- 2) gali būti naudojamas visos intelektinio kapitalo vertės apskaičiavimui pasitelkiant vidutinį aukšto žinių lygio pramonės šakų pelningumo rodiklį;
- 3) šis metodas naudoja abu – istorinės ir perspektyviosios informacijos apie pelną – vertinimus;
- 4) šio metodo evoliucija atvėrė kelią kitų santykinų rodiklių vystymuisi, pavyzdžiui, žmogiškasis kapitalas / įmonės balansinė vertė; žmogiškojo kapitalo generuojamas pelnas / grynas pelnas ir pan. Šių rodiklių „komplektai“ padeda vertinti įmonės intelektinio kapitalo vertę, taip pat gali parodyti ryšį tarp atskirų investicijų į intelektinį kapitalą rūšių ir pelno pasikeitimo.

Apibendrinusi visa, kas pateikta aukščiau, disertantė patvirtina KCE metodo priskyrimą tam tikroms grupėms atskirose klasifikacijose: I. – kapitalo pelningumo; II. – makrometodai; ir III. – piniginiai. O ketvirtojoje klasifikacijoje šį metodą priskiria finansinio vertinimo metodams, nes taikant šį metodą įmanoma apskaičiuoti intelektinio kapitalo vertę piniginais vienetais.

Disertantės nuomone, siejant su darbo tikslu šis metodas *gali būti tinkamas* intelektinio kapitalo įvertinimui ir pateikimui finansinėse ataskaitose, nes galutinis jo vertinimo rezultatas yra intelektinio kapitalo vertė piniginais vienetais. Nustatyta vertinimo metodika gali būti pritaikoma kiekvienai įmonei, todėl tokie duomenys informatyvūs ir naudingi išoriniams informacijos vartotojams, nes palyginami tarpusavyje. Abejonių kelia ir daugiau pagrindimo reikalauja atitinkamų pelningumo normų nustatymas, kuris tiesiogiai lemia šių skaičiavimų rezultatus.

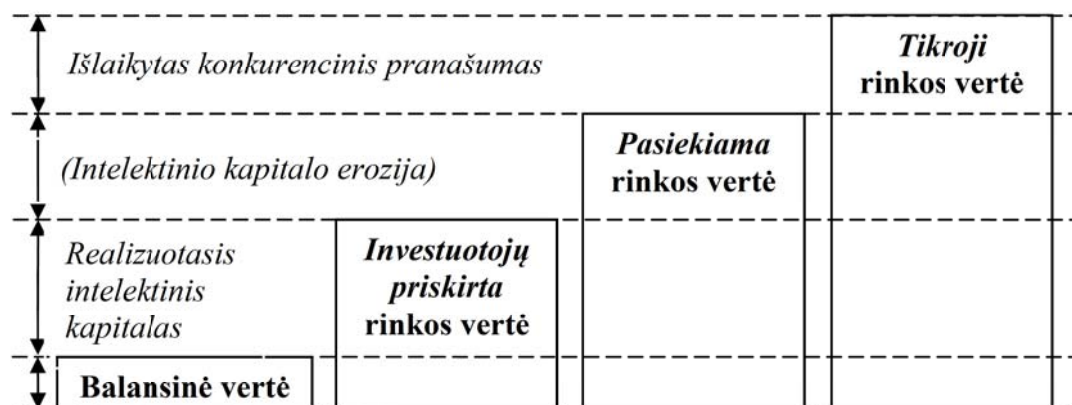
Ateities apskaita (angl. *accounting for the future* – **AFTF**). Literatūroje (H. Nash, 1998; Y. Malhotra, 2003; A. S. Sitar ir V. Vasic, 2004; V. Pukelienė ir kt., 2007; J. Jurczak, 2008; K. E. Sveiby, 2010) nurodoma, jog šio metodo principas – diskontuotų ateities pinigų srautų, kuriuos kuria visas įmonės turtas ir atskirai turtas be intelektinio kapitalo, suprojektuotų pagal planuojamus vadybos sprendimus, sistema. Skirtumas tarp AFTF vertės periodo pradžioje ir pabaigoje prilyginamas pridėtinei vertei, kurią skaičiuojant įvertinama akcininkų įnešto kapitalo kaina, apskaičiuota pagal toje pramonės šakoje, kurioje veikia įmonė, galiojančią kapitalo rinkos kainą.

Apibendrinusi visa, kas pateikta aukščiau, disertantė patvirtina AFTF metodo priskyrimą tam tikroms grupėms atskirose klasifikacijose: I. – kapitalo pelningumo; II. – makrometodai ir III. – piniginiai. I. klasifikacijoje daugelis autorių priskyrė šį metodą tiesioginių metodų grupei, tačiau įvertinus tai, jog šiuo metodu skaičiuojamas tam tikrų planuojamų ateities sprendimų sąlygojamų pinigų srautų ir grynosios kapitalo kainos skirtumas, kuris prilyginamas pridėtinei vertei, jis turėtų būti priskirtas kapitalo pelningumo metodų grupei. II. klasifikacijoje šis metodas yra labiau makrolygio dėl to, jog vertina visą būsimą pridėtinę vertę bendrai ir neskirsto jos atskiroms kapitalo grupėms. O IV. klasifikacijoje šį metodą priskiria finansinio vertinimo metodams, nes taikant šį metodą įmanoma apskaičiuoti būsimą pridėtinę vertę piniginiiais vienetais.

Disertantės nuomone, siejant su darbo tikslu šis metodas *nėra tinkamas* intelektinio kapitalo įvertinimui ir pateikimui finansinėse ataskaitose. Nors galutinis jo vertinimo rezultatas yra vertė piniginiiais vienetais ir tokie duomenys būtų informatyvūs bei naudingi išoriniams informacijos vartotojams juos lyginant tarpusavyje, tačiau nėra tikslios jo taikymo metodikos, jis nepakankamai ištirtas ir empiriškai nepagrįstas.

Investuotojų priskirta rinkos vertė (angl. *investor's assigned market value* – **IAMV**). Remiantis šiuo metodu (K. Standfield, 2001; Y. Malhotra, 2003; S. Firer, 2005; J. Jurczak, 2008; K. E. Sveiby, 2010), išskiriamos kelios įmonės rinkos vertės nustatymo kryptys ir jų susiejimo su įmonės intelektiniu

kapitalu interpretacijos (9 paveikslas). Teigiama, jog įprastai apskaičiuota įmonės rinkos vertė yra tiesiog *investuotojų priskirta* rinkos vertė, kurią lemia investuotojų lūkesčiai ir emocijų pokyčiai, todėl skirtumas tarp šios ir įmonės balansinės vertės atspindi *realizuotojo* įmonės intelektualio kapitalo vertę konkrečiu momentu. Jei nebūtų intelektualio kapitalo *erozijos*, kurią lemia neefektyvumo veiksniai, trukdantys įmonei pasiekti optimalų lygį, tuomet įmonės intelektualio kapitalo vertė būtų didesnė, o jos rinkos vertė būtų įvardijama kaip *pasiekiamą*, kuri atspindėtų įmonės rinkos vertę tuo atveju, kai neefektyvumo veiksniai būtų pašalinti ar tinkamai įmonės suvaldyti. Be to, keičiantis rinkos sąlygoms bei vystantis technologiniams pasiekimams ne kiekviena įmonė sugeba išlaikyti ar padidinti savo produktų paklausą ateityje, todėl išskiriama *tikroji* rinkos vertė, kuri priklauso nuo įmonės gebėjimo išlaikyti konkurencinį pranašumą (angl. *sustainable competitive advantage*). Tačiau autoriai nepaaiškina, koku būdu minėtos vertės galėtų būti nustatytos.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal K. Standfield (2001), N. Steenkamp (2004), K. E. Sveiby (2010).

9 pav. Įmonės rinkos vertės ir jų ryšys su intelektiniu kapitalu

Nors literatūroje nepavyko rasti konkrečios metodikos šiam metodui pritaikyti, disertantė patvirtina IAMV metodo priskyrimą tam tikroms grupėms atskirose klasifikacijose: I. – rinkos kapitalizacijos; II. – makrometodai ir III. – piniginiai, o IV. klasifikacijoje šį metodą priskiria finansinio vertinimo metodams. Disertantės nuomone, siejant su darbo tikslu šio metodo idėjos *gali būti* pritaikytos intelektualio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse

ataskaitose modelio kūrimo, nors pati metodika nėra tiksliai aprašyta, jis nėra pakankamai ištirtas ir empiriškai pagrįstas.

Žmogiškojo kapitalo (įkainojimas ir) apskaita (angl. *human resource (costing &) accounting – HR(C)A*). Pažymėtina, jog literatūroje šis metodas vadinamas dvejopai: žmogiškojo kapitalo apskaita ir žmogiškojo kapitalo įkainojimas ir apskaita. Tačiau, kaip teigia D. Andriessen (2004a), tai yra vienas ir tas pats metodas, nors veikiau ne metodas, o plati minties srovė, ir tikriausiai tokia plati, kaip paties intelektualio kapitalo judėjimas, turintis daugiau kaip 35 metų istoriją ir apimantis daug žmogiškajam kapitalui vertinti taikomų metodų. Tačiau S. Sackman ir kt. (1989, op. cit.: D. Andriessen, 2004a) atskiria žmogiškojo kapitalo kainos nustatymo metodus nuo žmogiškojo kapitalo vertės nustatymo metodų: kainos nustatymo metodai yra piniginiai metodai, naudojami nustatyti žmogiškojo kapitalo kainą, tam naudojant įvairius kainos nustatymo modelius. Žmogiškojo kapitalo vertės nustatymo metodai gali būti piniginiai, ne piniginiai arba šių dviejų kombinacija.

Teigiama (N. Bontis ir kt., 1999; Y. Malhotra, 2003; V. Pukelienė ir kt., 2007; J. Jurczak, 2008; K. E. Sveiby, 2010, R. T. Salman ir T. B. Mahamad, 2012), jog HR(C)A vertina žmogiškojo kapitalo įtaką įmonės rezultatams, apskaičiuodamas ekonominę įmonės žmogiškojo kapitalo vertę tam, kad suteiktų daugiau informacijos vadybos ir finansiniams sprendimams priimti. Šiai vertei nustatyti literatūroje (N. Bontis ir kt., 1999; Y. Malhotra, 2003; V. Pukelienė ir kt., 2007; J. Jurczak, 2008; K. E. Sveiby, 2010; R. T. Salman ir T. B. Mahamad, 2012) siūlomi trys modeliai:

- 1) vertinimo modeliai, kuriuose sujungiami piniginiai ir ne piniginiai ekonominio vertinimo modeliai;
- 2) išskirtinai piniginiai išlaidų modeliai, kurie naudoja žmogiškojo kapitalo istorines, įsigijimo, atkūrimo arba galimybių kainas;
- 3) finansiniai modeliai, kurie skaičiuoja diskontuotus būsimųjų pajamų ar sąnaudų darbo užmokesčiui srautus.

N. Bontis ir kt. (1999) teigimu, paprasčiausia tokių skaičiavimų forma būtų sąnaudų darbo užmokesčiui kapitalizavimas. Pavyzdžiui:

- 1) įmonėje dirba 1000 darbuotojų, kurių vidutinis metinis darbo užmokestis yra 10 000 Lt žmogui (finansinėje apskaitoje tai būtų $1000 \times 10\,000$ Lt sąnaudų per metus);
- 2) skaičiuojant HR(C)A reikalingi dar keli kintamieji:
 - a. vidutinis vieno darbuotojo darbo įmonėje laikas;
 - b. vidutinis sąnaudų darbo užmokesčiui padidėjimas per metus;
- 3) visi paminėti kintamieji sudauginami, o gauta suma diskontuojama.

Tačiau literatūroje trūksta aiškos šio principo taikymo metodikos ir empirinio pagrindimo. Be to, kaip teigia A. Wall ir kt. (2004), kapitalizuoti sąnaudas darbuotojų naudai yra tik dalis HR(C)A. Papildomu tikslu buvo numatyta nustatyti įmonėje dirbančių asmenų ekonominę vertę. Istoriskai tam buvo siūlomi įvairūs vertės nustatymo metodai, siekiant įvertinti kiekvieno darbuotojo indėlį įmonei. Šis metodas kritikuojamas (N. Bontis ir kt., 1999; D. Andriessen, 2004a) dėl būdingo subjektyvumo, daugybės prielaidų naudojimo ir HR(C)A taikymo efektyvumo įrodymų trūkumo. Be to, šis metodas gali būti taikomas išskirtinai vidiniam naudojimui tam tikrose pramonės šakose. Privalumu įvardijama galimybė apskaičiuoti intelektualio kapitalo vertę piniginiiais vienetais.

Apibendrinusi tai, disertantė patikslina HR(C)A metodo priskyrimą tam tikroms grupėms atskirose klasifikacijose: I. – tiesioginiai; II. – mikrometodai; III. – piniginiai ir IV. – finansinio vertinimo. Disertantės nuomone, siejant su darbo tikslu šis metodas *nėra tinkamas* intelektualio kapitalo įvertinimui ir pateikimui finansinėse ataskaitose, nes nėra tikslios jo taikymo metodikos, jis nėra pakankamai ištirtas ir empiriškai pagrįstas. Be to, šis metodas orientuotas tik į vieną intelektualio kapitalo komponentą – žmogiškąjį kapitalą.

Intelektinio turto vertinimas (angl. *intellectual assets valuation* – *IAV*). Teigiama (Y. Malhotra, 2003; V. Pukelienė ir kt., 2007; J. Jurczak, 2008; K. E. Sveiby, 2010), jog šis metodas taikomas vertinant intelektinės nuosavybės objektus. R. Mikulėnienės ir R. Jucevičiaus (2000) teigimu,

intelektinė nuosavybė (angl. *intellectual property*) – tai teisiškai apsaugotas intelektinis turtas, o intelektinis turtas (angl. *intellectual assets*) – tai koduotos, apčiuopiamos ar fiziškai aprašytos specifinės žinios, į kurias įmonė turi nuosavybės teisę ir gali jomis prekiauti. Bet kokios apibrėžtos žinios, kurios surašomos ar įvedamos į kompiuterių bylas, gali būti laikomos intelektiniu turtu ir gali būti apsaugotos.

V. J. Žilinsko ir kt. (2007) teigimu, intelektinei nuosavybei vertinti gali būti taikomi trys požiūriai: rinkos, išlaidų ir pelno (19 lentelė).

19 lentelė

Intelektinės nuosavybės objektų vertės nustatymo požiūriai ir metodai

Požiūris	Apibrėžimas	Nustatymo metodas	Apibūdinimas
<i>Rinkos</i>	Tai apskaičiuota pinigų suma, kuri gali būti įvardyta, pasiūlyta ar sumokėta už parduodamą intelektinės nuosavybės objektą vertinimo dieną sandorio šalims laisvai veikiant, t. y. neatsižvelgiant į kitus sandorius, nepaisant kitų interesų.	<i>Lyginamosios vertės metodas</i>	Intelektinės nuosavybės objekto vertė nustatoma lyginant analogiškų objektų faktinių sandorių kainas ir atsižvelgiant į nedidelius vertinamo turto bei jo analogo skirtumus.
<i>Išlaidų</i>	Tai apskaičiuota pinigų suma (išlaidos), kurios reikėtų tokiam pat intelektinės nuosavybės objektui sukurti, pagaminti ar įrengti.	<i>Atkuriamosios vertės metodas</i>	Intelektinės nuosavybės objekto vertė nustatoma apskaičiavus, kiek kainuotų atkurti esamos fizinės būklės ir panašių naudojimo savybių objektus vertinimo metu taikomomis technologijomis ir kainomis.
<i>Pelno</i>	Tai apskaičiuota pinigų suma, išreiškianti turto, taigi ir intelektinės nuosavybės objekto (pvz., išradimo), ekonominį naudingumą.	<i>Naudojimo pajamų vertės metodas</i>	Intelektinės nuosavybės objekto vertė nustatoma kaip verslo objekto kuriamas pelnas.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal V. J. Žilinską ir kt. (2007).

Apibendrinusi tai, disertantė patvirtina IAV metodo priskyrimą tam tikroms grupėms atskirose klasifikacijose: I. – tiesioginiai; II. – mikrometodai ir III. – piniginiai, o IV. klasifikacijoje šį metodą priskiria finansinio vertinimo metodams. Disertantės nuomone, siejant su darbo tikslu šis metodas *nėra tinkamas* intelektinio kapitalo įvertinimui ir pateikimui finansinėse ataskaitose, nes jis vertina tik dalį intelektinio kapitalo elementų – intelektinę nuosavybę.

Visa apimančios vertės metodika (angl. *inclusive value methodology* – *IVM*). Šis metodas (D. J. Skyrme ir D. M. Amidon, 1998; Y. Malhotra, 2003; D. J. Skyrme, 2005; V. Pukelienė ir kt., 2007; K. E. Sveiby, 2010; R. T. Salman ir T. B. Mahamad, 2012) parodo ryšį tarp įmonės vertės, intelektinio kapitalo ir piniginio įvertinimo, siekdamas nustatyti visa apimančią verslo vertę. Tam naudojama sujungiančių ir į konkrečią sritį koncentruotų finansinių ir ne finansinių „rodiklių hierarchija“. Šiame vertinime labai svarbus tarp minėtų kintamųjų egzistuojantis persidengimas, kuriam nustatyti naudojama atskira nepriklausoma ir absoliučiomis vertėmis neparemta skalė, tokiu būdu integruojant tradicines vertinimo teorijas ir taikomosios matematikos požiūrius.

Literatūroje (D. J. Skyrme ir D. M. Amidon, 1998; D. Andriessen, 2004a; K. E. Sveiby, 2010; R. T. Salman ir T. B. Mahamad, 2012) pateikiami tokie šio metodo taikymo žingsniai:

- 1) aprašyti įmonės intelektinį kapitalą išreiškiant jį įvairiais požymiais;
- 2) sukurti matematinį įmonės verslo modelį, kuris imituotų įvairius alternatyvius vadybos veiksmus. Imitavimas turi būti apibūdintas vystymosi išmatavimais, sąnaudų ir pajamų duomenimis;
- 3) apibrėžti tikslus, žvelgiant iš išorinių informacijos vartotojų perspektyvos, ir apibūdinti juos išmatuojamais požymiais, naudojant „rodiklių hierarchiją“, nustatant minimalią ir maksimalią reikšmes. Požymiai sukombinuojami naudojant atitinkamą kombinavimo taisyklę, todėl jokie svoriai nenaudojami;
- 4) įverčiai, apibūdinantys vykdomą veiklą, naudojami kaip įvesties matai „rodiklių hierarchijoje“ tam, kad apskaičiuotų visa apimančią sujungtą intelektinio kapitalo vertę, kurios nustatymo principas apibrėžiamas taip: sujungta pridėtinė vertė (angl. *combined value added*) prilyginama finansinei pridėtinei vertei (angl. *monetary value added*), sujungtai su intelektinio kapitalo kuriama pridėtine verte (angl. *intangible value added*). Finansinių ir ne finansinių duomenų sujungimas duoda pagrindą analizei.

Kadangi literatūroje nepavyko rasti konkrečios metodikos šiam metodui pritaikyti, disertantė netikslina IVM metodo priskyrimo tam tikroms grupėms atskirose klasifikacijose: I. – tiesioginiai; II. – mikrometodai; III. – piniginiai ir IV. – vertės matavimo. Disertantės nuomone, siejant su darbo tikslu šis metodas *nėra tinkamas* intelektualio kapitalo įvertinimui ir pateikimui finansinėse ataskaitose, nes nėra aiški šio metodo pritaikymo metodika, naudojami kintamieji yra neapibrėžti, be to, trūksta šio metodo taikymo praktikoje pagrindimo.

Žmogiškojo kapitalo ataskaita (angl. *human resource statement – HRS*). Anot K. E. Sveiby (2010), šis metodas yra viena iš HR(C)A metodo sričių, orientuota į vadybos sprendimų priėmimą. Pagal šį metodą sąnaudos darbuotojų naudai skirstomos į tris su įmonės žmogiškuoju kapitalu susijusias sąnaudų grupes: atsinaujinimo, plėtros ir „nusidėvėjimo“. Šias ataskaitas dar 1999 metais Suomijoje rengė 150 kotiruojamų įmonių. Anot L. Vaškelienės (2005), ataskaita pagrįsta konkrečiomis veiklomis, kurios skatina efektyvią žinių vadybą, o jos rengimo procesas naudingas įmonei vizijos, misijos, strategijos bei prioritetų žinių vadybos sferoje įvertinimo požiūriu. Tačiau čia nenaudojami įverčiai, kurie atspindėtų įmonės progresą užsibrėžtų tikslų siekimo kryptimi, o siekiant patenkinti tiek išorinių, tiek vidinių informacijos vartotojų poreikius, apsunkinamas rodiklių parinkimo procesas, nes reikalavimai parenkamiems rodikliams yra neapibrėžti.

Nors literatūroje nepavyko rasti konkrečios metodikos šiam metodui pritaikyti, disertantė patvirtina HRS metodo priskyrimą tam tikroms grupėms atskirose klasifikacijose: I. – tiesioginiai; II. – mikrometodai; III. – piniginiai, o IV. – priskiria finansinio vertinimo metodams. Disertantės nuomone, siejant su darbo tikslu šis metodas *nėra tinkamas* intelektualio kapitalo įvertinimui ir pateikimui finansinėse ataskaitose, nes pati metodika nėra tiksliai aprašyta, jis nėra pakankamai ištirtas ir empiriškai pagrįstas.

Finansinis metodas intelektualio kapitalo vertinimui (angl. *financial method of intangible assets measurement – FiMIAM*). Teigiama (I. Rodov ir Ph. Leliaert, 2002; N. Steenkamp, 2004; S. Iswati ir M. Anshori, 2007;

K. E. Sveiby, 2010), jog šis metodas skirtumą tarp įmonės rinkos ir balansinės vertės prilygina „realizuotajam“ įmonės intelektiniam kapitalui, kuris turėtų būti suprantamas kaip įmonės „tikrasis“ intelektinis kapitalas, kurio vertė gali būti didesnė ar mažesnė už apskaičiuotą skirtumą. Tokiu būdu atsižvelgiama į tai, jog įmonės rinkos vertė svyruoja įskaitant investuotojo nuojautą. „Realizuotasis“ įmonės intelektinis kapitalas skiriasi nuo „realaus“ įmonės intelektualio kapitalo, nes pastarąjį mažina intelektualio kapitalo erozija, kuri apibrėžiama kaip galimi su intelektiniu kapitalu susiję nuostoliai. Apskaičiuotas skirtumas paskirstomas trims intelektualio kapitalo komponentams, taip sudarant galimybę įvertinti kiekvieną iš jų pinigine išraiška ir šiais duomenimis papildyti įmonės balansą, tokiu būdu suteikiant išoriniams informacijos vartotojams papildomos informacijos įmonių tarpusavio palyginimui. Metodo taikymo algoritmas pateiktas 13 priede.

Metodo autoriai (I. Rodov ir Ph. Leliaert, 2002) pateikia tokius šio metodo privalumus:

- 1) šis metodas buvo suformuotas remiantis daugumos anksčiau sukurtų metodų pranašumais – jis visa apimantis, kiekybinis, piniginis, bet taip pat glaustas ir paprastas, o intelektiniam kapitalui vertinti naudoja įmonės balansinę vertę;
- 2) šis metodas leidžia įvertinti svarbius intelektualio kapitalo komponentus pinigine išraiška ir įtraukti juos į įmonės balansą;
- 3) suteikia informacijos vadovams, kad jie kaskart galėtų įvertinti ir palyginti įmonės pasiekimus.

Tačiau šis metodas neišvengė su rinkos vertės naudojimu susijusios rizikos (žr. rinkos-balansinės vertės skirtumo metodo kritiką). Apibendrinusi tai, disertantė patvirtina FiMIAM metodo priskyrimą I. klasifikacijoje – rinkos kapitalizacijos, nežiūrint į tai, jog šis metodas turi tiesioginiams vertinimo metodams būdingų bruožų, tačiau jo pagrindas yra rinkos vertės kapitalizavimas. II. klasifikacijoje disertantė patikslina šio metodo skirstymą ir priskiria jį makrometodams, nes šis metodas paremtas bendros įmonės intelektualio kapitalo vertės nustatymu ir jos „padalijimu“ atskiriems

intelektinio kapitalo komponentams, todėl tai labiau makro-, o ne mikrolygio metodas. III. klasifikacijoje šį metodą disertantė priskiria piniginių metodų grupei, o IV. – finansinio vertinimo.

Disertantės nuomone, siejant su darbo tikslu šis metodas yra *tinkamas* intelektinio kapitalo įvertinimui ir pateikimui finansinėse ataskaitose, nes galutinis jo vertinimo rezultatas yra intelektinio kapitalo vertė piniginais vienetais, o nustatyta vertinimo metodika pritaikoma visoms įmonėms, kurių rinkos vertė gali būti nustatyta. Vertinimo duomenys palyginami tarpusavyje, todėl informatyvūs ir naudingi išoriniams informacijos vartotojams.

Išnagrinėjusi mokslinėje literatūroje pateikiamą medžiagą apie visus šio skyriaus pradžioje atrinktus intelektinio kapitalo įvertinimui siūlomus metodus, disertantė patikslina atrinktų metodų klasifikaciją apibendrinantį sąrašą (20 lentelė). Stulpelyje „pritaikymas finansinėje apskaitoje“ žymėjimas „+“ reiškia, jog metodas tinkamas intelektinio kapitalo įvertinimui ir pateikimui finansinėse ataskaitose taip papildant finansinėje apskaitoje taikomus metodus; „+/-“ – jog galėtų būti pritaikomas; „-“ – netinka ir negali būti pritaikomas.

20 lentelė

Intelektinio kapitalo įvertinimo metodai ir patikslintas jų klasifikavimas

Eil. nr.	Klasifikacija	I.				II.		III.		IV.				Pritaikymas finansinėje apskaitoje
	Metodų grupės Metodo sutrumpintas pavadinimas	Rinkos kapitalizacijos	Kapitalo pelningumo	Tiesioginiai	Vertinimo rodiklių sistemos	Makrometodai	Mikrometodai	Piniginiai	Ne piniginiai	Finansinio vertinimo	Vertės matavimo	Vertės nustatymo	Išmatavimo	
1.	MTBV / MTBR	X				X		X		X				+
2.	Tq	X				X		X		X				+/-
3.	CIV		X			X		X		X				+
4.	ICi				X	X			X		X			-
5.	TB (kitur – ICA)			X			X	X		X				-
6.	EVA		X			X		X		X				+/-
7.	MVA	X				X		X		X				+
8.	VAIC		X			X		X		X				-

Tęsinys kitame puslapyje

20 lentelė (tęsinys)

Eil. nr.	Klasifikacija	I.				II.		III.		IV.				Pritaikymas finansinėje apskaitoje
	Metodų grupės Metodo sutrumpintas pavadinimas	Rinkos kapitalizacijos	Kapitalo pelningumo	Tiesioginiai	Vertinimo rodiklių sistemos	Makrometodai	Mikrometodai	Piniginiai	Ne piniginiai	Finansinio vertinimo	Vertės matavimo	Vertės nustatymo	Išmatavimo	
9.	TVC			X			X	X		X				-
10.	TVE / WWTK		X			X		X		X				+
11.	CWP			X			X		X				X	-
12.	KCE		X			X		X		X				+/-
13.	AFTF		X			X		X		X				-
14.	IAMV	X				X		X		X				+/-
15.	HR(C)A			X			X	X		X				-
16.	IAV			X			X	X		X				-
17.	IVM			X			X	X			X			-
18.	HRS			X			X	X		X				-
19.	FiMIAM	X				X		X		X				+

Šaltinis: sudaryta autorės.

Apibendrinus gautus rezultatus matyti, jog iš devyniolikos skyriaus pradžioje atrinktų metodų sąrašė liko aštuoniolika, bet sąrašas pasipildė į jį prieš tai neįtrauktu metodu – MVA. Atlikus metodų teorinių ir praktinių aspektų analizę nustatyta, jog penki iš jų yra tinkami modeliui kurti, keturi – galėtų būti pritaikomi, o likę dešimt – netinkami arba negali būti panaudoti dėl sunkios arba neaiškos taikymo metodikos.

2.3. Intelektinio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelio sudarymas

Analizuojant 2.2. skyriuje gautus rezultatus galima teigti, jog išsiskyrė dvi nagrinėtų metodų, kurie atitinka išsiskeltą darbo tikslą ir gali būti pritaikomi finansinėje apskaitoje, grupės (21 lentelė). A grupės metodai skaičiavimuose kaip pagrindą naudoja 1) pelningumo (pvz., įmonės turto pelningumo, į įmonę investuoto kapitalo pelningumo) rodiklio, arba 2) vidutinio įmonės grynojo pelno pagal istorinius ir prognozinius duomenis skaičiavimą ir taikymą intelektinio kapitalo vertei apskaičiuoti. Galima teigti, jog visi šie metodai grindžiami vienu ar kelių iš 10 paveiksle pateiktų komponentų vertinimu, tokiu

būdu siekiant išskirti įmonės intelektualio kapitalo kuriamą pelną arba jo pelningumo normą.

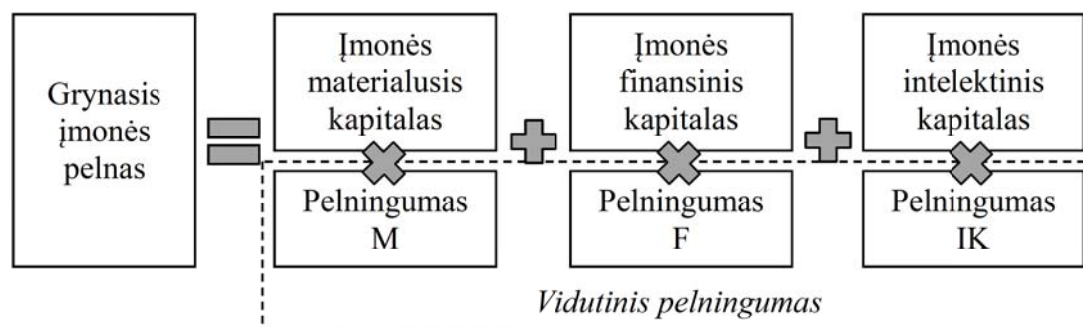
21 lentelė

Sugrupuoti darbo tikslą atitinkantys intelektualio kapitalo įvertinimo metodai

Grupė	Priskiriami metodai	Būdingos savybės
A	CIV EVA TVE / WWKT KCE	Tai finansinio vertinimo metodai, leidžiantys apskaičiuoti bendrą įmonės intelektualio kapitalo (makrometodai) vertę piniginiiais vienetais (piniginiai metodai), kurių skaičiavimai grindžiami <i>kapitalo pelningumo vertinimu</i> .
B	MTBV / MTBR Tq MVA IAMV FiMIAM	Tai finansinio vertinimo metodai, leidžiantys apskaičiuoti bendrą įmonės intelektualio kapitalo (makrometodai) vertę piniginiiais vienetais (piniginiai metodai), kurių skaičiavimai grindžiami <i>rinkos vertės kapitalizavimu</i> . Todėl šie metodai gali būti pritaikomi tik toms įmonėms, kurių rinkos vertė gali būti patikimai nustatyta.

Šaltinis: sudaryta autorės.

Nagrinėjant A grupės metodus, tam pasiekti galimi trys variantai: (1) vidutinį įmonės turto pelningumą lyginant su tos pramonės šakos vidutiniu turto pelningumu, o skirtumą tarp jų prilyginant įmonės intelektualio kapitalo pelningumui. Tačiau disertantė abejoja, ar šis skirtumas galėtų atspindėti visą tos įmonės intelektualio kapitalo kuriamą pelną. Dalis vidutinio tos pramonės šakos turto pelningumo taip pat atspindi ir intelektualio kapitalo pelningumą, todėl šis skirtumas galėtų būti traktuojamas kaip konkurencinis pranašumas (o tai būtų vienas iš santykių kapitalo elementų) ir labiau tiktų viso įmonės turto atsipirkimui vertinti, o ne įmonės intelektualiam kapitalui įvertinti. Be to,

Šaltinis: sukurta autorės.

10 pav. A grupės metodų vertinami kintamieji

pramonės šakos vidutinis turto pelningumas yra netikslus dėl perdėtai aukštų ar žemų jo verčių toje pramonės šakoje, o jo nustatymas yra pakankamai sudėtingas, jei nėra bendros tam taikomos sistemos, įdiegtos šalies ar regiono mastu.

Kitu atveju, (2) į įmonę investuoto kapitalo vidutinį generuojamą pelną lyginant su grynąja investuoto kapitalo kaina – tuomet skirtumas tarp jų prilyginamas įmonės intelektualio kapitalo generuojamam pelnui. Tačiau šis skirtumas labiau siejamas su vadybos efektyvumu ir tokiu būdu įvertina akcininkų gaunamą grąžą, o tai nebūtinai bus tik intelektualio kapitalo generuojamas pelnas. Be to, skaičiuojant į įmonę investuoto kapitalo pelningumą neišvengiama vertintojo subjektyvumo, nes siekiant įvertinti įmonės ekonominį pelną reikalingos įvairios finansinės apskaitos duomenų korekcijos. Taigi, šio rodiklio apskaičiavimas yra sudėtingas, didelis galimų kintamųjų sąrašas skaičiavimuose daro jį nestandartinį ir sunkiai palyginamą, be to, egzistuoja per silpnas praktinis šio metodo pagrindimas.

Trečiuoju atveju, (3) skaičiuojant vidutinį įmonės bazinį (žr. WWTK metodo aprašymą) pelną pagal istorinius ir prognozuojamus pajamų ir sąnaudų duomenis, lyginamas įmonės materialiojo ir finansinio turto kuriamas pelnas tam pasitelkiant atitinkamas pelningumo normas. Likusi pelno suma prilyginama įmonės intelektualio kapitalo generuojamam pelnui. Tačiau toks vertinimo procesas neabejotinai susiduria su vertintojo subjektyvumu prognozuojant įmonės pelną, taip pat informacijos trūkumu nustatant materialiojo ir finansinio turto pelningumo normas, kurios, be abejonės, gali skirtis priklausomai nuo pramonės šakos, ekonominių procesų ar kitų aplinkybių.

Vienu iš nurodytų variantų apskaičiavus įmonės intelektualio kapitalo generuojamą pelną A grupės metodai siūlo tris variantus intelektualio kapitalo vertei nustatyti: 1) pritaikius WACC arba rinkos palūkanų normą apskaičiuoti įmonės intelektualio kapitalo dabartinę vertę; 2) gautą įmonės intelektualio kapitalo kuriamą pelną prognozuoti 10–15 metų į priekį ir apskaičiuoti dabartinę vertę naudojant pasirinktą diskonto normą; arba 3) pritaikyti vidutinę

grynojo intelektualio kapitalo pelningumo normą, kuri apskaičiuojama naudojant koreliacijas tarp akcijų grąžos ir pinigų srautų, grynojo pelno ar intelektualio kapitalo kuriamo pelno, ir apskaičiuoti įmonės intelektualio kapitalo vertę. Tačiau pažymėtina, jog grynojo intelektualio kapitalo pelningumo normos nustatymas reikalauja papildomų tyrimų.

Disertantė apibendrina atliktą A grupės metodų sintezę ir pabrėžia, jog šiems metodams būdingas vertintojo subjektyvumas dėl to, jog dalis duomenų, naudojamų vertinimo procese, yra prognozuojami. Taip pat nepašalinamas vidutinių dydžių naudojimo trūkumas. Be to, nėra aiškus vertinimo procese taikytinas atskirų kapitalo grupių pelningumas arba netiesioginis jų apskaičiavimas. Galima teigti, jog nė vienas kintamasis šiame vertinimo procese nėra tikslus, o jų nustatymas neatsiejamas nuo subjektyvumo veiksnio, tokiu būdu nesuteikiant galimybės gautus rezultatus palyginti tarpusavyje. Todėl siejant su darbo tikslu disertantė šiuos metodus atmeta.

B grupės metodai skaičiavimuose kaip pagrindą naudoja įmonės rinkos vertę teigdami, jog būtent ji atspindi įmonės tikrąją vertę ir jo turimą kapitalą – tiek materialųjį ir finansinį, tiek ir intelektualinį. Tačiau toks prilyginimas labai kritikuojamas dėl to, jog 1) įmonės rinkos vertę veikia daug veiksnių, kurie nebūtinai susiję su įmonės materialiuoju, finansiniu ar intelektualiniu kapitalu arba jam net neturi įtakos; 2) keičiantis rinkos dalyvių požiūriui įmonės rinkos vertė kasdien kyla ir krinta, dėl to nėra patikima intelektualio kapitalo vertės skaičiavimams trumpuoju laikotarpiu ir negali būti to pagrindas; 3) jei intelektualinis kapitalas naudojamas tik tam, kad paaiškintų rinkos vertę, tuomet kyla klausimas, kaip jis apskritai gali turėti kokią nors vertę, nes tuo atveju, jei jis turi vertę, *jis* turi daryti įtaką įmonės rinkos vertei. Kontrargumentuodama mokslo darbuose dėstomai kritikai disertantė pabrėžia, jog rinkos vertė yra labai konkretus bet kuriuo momentu paprastai nustatomas dydis, kurio neveikia vertintojo subjektyvumas, prognoziniai duomenys ar kiti vertinimo proceso veiksniai. Todėl jis yra ypač patikimas ir naudotinas intelektualio kapitalo vertinime. Vienintelis uždavinys šioje srityje yra tiesiog tinkamai ją panaudoti / paaiškinti. Disertantė pabrėžia, jog rinkos vertė gali būti nustatoma

ne visoms įmonėms, o tai apriboja vertinamų įmonių ratą. Bet investavimo sprendimus dažniausiai priima akcijų rinkoje dalyvaujantys asmenys, todėl, siekiant patenkinti jų padidėjusį informacijos poreikį, tinkamiausias sprendimas yra būtent intelektinio kapitalo vertinimo metodų, paremtų įmonės rinkos verte, taikymas.

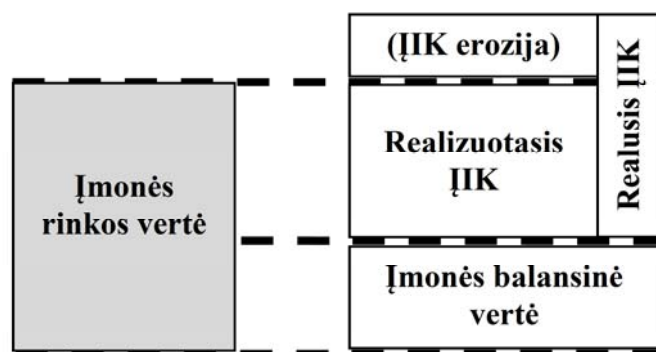
B grupės metodai įmonės rinkos vertę lygina su: 1) įmonės balansine verte; 2) įmonės turto atkuriamąja verte; arba 3) investuoto kapitalo verte. Įmonės rinkos vertės lyginimas su įmonės balansine verte kritikuojamas dėl to, jog 1) dalis jo gali būti materialiojo kapitalo objektų vertės pokyčiai, neatspindėti finansinėse ataskaitose; 2) gali atspindėti ir tikėtinus įmonės augimo rezultatus; 3) įmonės balansinė vertė priklauso nuo nacionalinių finansinei apskaitai taikomų teisės aktų ir standartų, nurodančių, jog kiekvienas įmonės veikloje naudojamas išteklius atskiriamas ir apskaitoje registruojamas atskirai nuo kitų objektų. Tuo tarpu rinkos vertė apima įmonę visą kaip vienalytį objektą, todėl skirtumas tarp šių verčių atskiruose regionuose bus skirtingas.

Tačiau disertantė kontrargumentuoja mokslo darbuose dėstomai kritikai ir teigia, jog tikėtini įmonės augimo rezultatai gali būti traktuojami kaip intelektinio kapitalo sudėtinės dalys. Taip yra todėl, kad reikiami darbuotojai, kontroliuojamoje sistemoje bei turint išorinį potencialą, skatina įmonę augti, o žymūs materialiojo kapitalo objektų vertės pokyčiai, vadovaujantis galiojančiais apskaitos standartais ir principais finansinėse ataskaitose, turėtų būti atspindėti (tuo tarpu nežymūs pokyčiai, tikėtina, vertinimo rezultatų neiškreips). Be to, atskiruose regionuose galiojantys skirtingi apskaitos standartai ar principai yra neatsiejami nuo apskaitos standartizacijos globalizacijos proceso. Kuo toliau, tuo labiau finansinių ataskaitų informacija bus palyginama tarpusavyje, nes bus sudaroma vadovaujantis tais pačiais apskaitos principais. Be to, įmonės finansinių ataskaitų teikiamos informacijos naudojimas sumažina galimą subjektyvumą dėl kitų duomenų įtraukimo į vertinimo procesą.

Įmonės rinkos vertės lyginimas su įmonės turto atkuriamąja verte

kritikuojamas dėl to, jog šio metodo taikymas yra gana komplikotas, nes atkuriamosios vertės apskaičiavimas (ypač kai kuriam specifiniam turtui) yra daug sudėtingesnis, negu vertės nustatymas naudojant įmonės finansinių ataskaitų duomenis. Disertantė pritaria šiai kritikai teigdama, jog atkuriamosios vertės skaičiavime neabejotinai turės įtakos vertintojo subjektyvumas ir naudojamų kintamųjų netikslumo rizika. O įmonės rinkos vertės lyginimą su į įmonę investuoto kapitalo verte disertantė kritikuoja dėl to, jog intelektinis kapitalas negali būti prilyginamas skirtumui tarp įdėto kapitalo ir įmonės rinkos vertės vien dėl to, jog iš investuoto kapitalo gautas pelnas gali būti investuojamas tiek į materialiojo, tiek į intelektualio kapitalo vystymą. Taigi, šis skirtumas nebūtinai atspindės būtent intelektualio kapitalo prieaugį.

Nustatytas skirtumas tarp įmonės rinkos ir balansinės vertės taikant B grupės metodus gali būti skaidomas į tris dalis: 1) realizuotasis įmonės intelektinis kapitalas; 2) įmonės intelektualio kapitalo erozija ir 3) išlaikytas konkurencinis pranašumas. Disertantės nuomone, pastarasis taip pat turėtų būti priskiriamas vienam iš intelektualio kapitalo komponentų, t. y. santykių kapitalui, nes tai neabejotinai yra įmonės santykių su pirkėjais ir tiekėjais dalis. Atsižvelgusi į tai ir apibendrinusi įvairių autorių idėjas, disertantė 11 paveiksle pateikia grafinį skirtumo tarp ĮRV ir ĮBV aiškinimą. Pažymėtina, jog paveiksle atvaizduotų dalių užimamas plotas nebūtinai sutampa jiems priskiriamos vertės dydžiu.

Šaltinis: sukurta autorės.

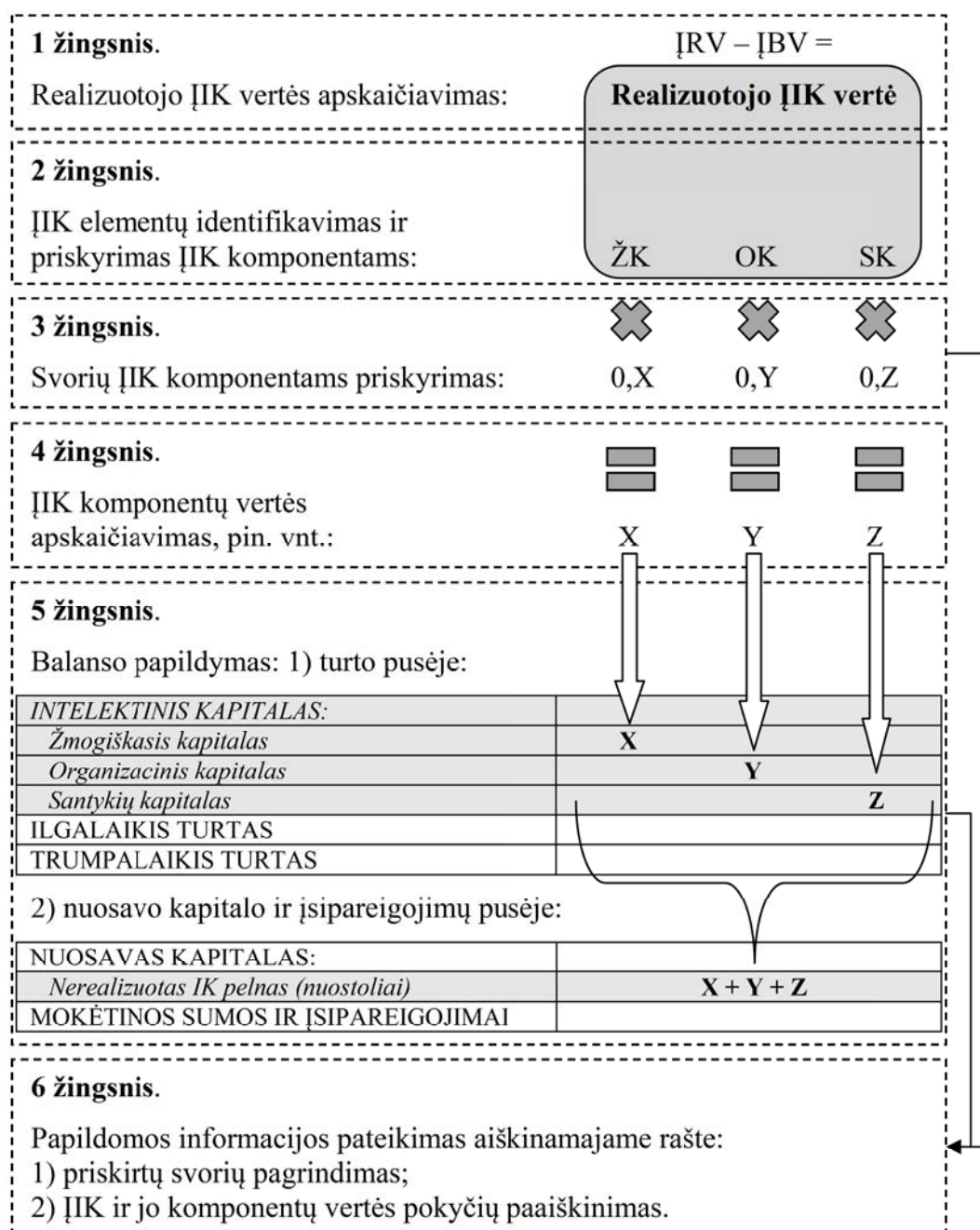
11 pav. Skirtumo tarp ĮRV ir ĮBV aiškinimas

Kadangi įmonės rinkos vertė nuolat svyruoja, teigiama, jog apskaičiuotas skirtumas neatspindi realiojo, t. y. tikrojo, įmonės intelektualio kapitalo vertės. Todėl ji mažinama įmonės intelektualio kapitalo erozijos suma, kuri apibūdinama kaip galimi nuostoliai dėl neefektyvaus intelektualio kapitalo naudojimo (paveiksle ĮIK erozija pateikiama skliausteliuose, kurie reiškia neigiamą įtaką ĮIK vertei). Pažymėtina, jog tai yra tik hipotetinė atimtis, nes nė vienas iš B grupės metodų nepateikia algoritmo, kaip apskaičiuoti realiojo įmonės intelektualio kapitalo ar jo erozijos vertę. Taigi, skirtumas tarp ĮRV ir ĮBV prilyginamas realizuotojo įmonės intelektualio kapitalo vertei, kuri, analogiškai rinkos vertės svyravimams, bėgant laikui kinta dėl pokyčių įmonės viduje (žmogiškojo ir organizacinio kapitalo sferoje) bei išorėje (santykiuose su klientais, tiekėjais ir pan.).

Apibendrinama atliktą B grupės metodų sintezę disertantė teigia, jog rinkos vertės naudojimas vertinimo procese išvengia su vertintojo subjektyvumu susijusių trūkumų. Ši vertė yra konkreti, nustatoma bet kuriuo momentu ir vertinanti įmonę kaip visumą, apimanti tiek identifikuojamus, tiek neidentifikuojamus įmonės kapitalo objektus. Šios vertės lyginimas su įmonės balansine verte paprastai ir aiškiai atskleidžia, ar įmonė turi kapitalo, kuris nepateiktas jos finansinėse ataskaitose. Pabrėžtina, kad prieš nustatant įmonės balansinę vertę reikėtų patikrinti, ar įmonės turto ir įsipareigojimų vertės yra artimos jų tikrosioms vertėms (kaip to reikalaujama pagal apskaitos standartus). Gautą skirtumą vienas iš B grupės metodų – FiMIAM – pasitelkdamas įmonės viduje nustatytus svorius paskirsto trims intelektualio kapitalo komponentams – žmogiškajam, organizaciniam ir santykių – taip nustatydamas jų vertę pinigine išraiška. Toks intelektualio kapitalo komponentų vertės nustatymas yra pagrįstas ir logiškas vien jau dėl to, jog visi intelektualio kapitalo komponentai ir elementai susiję tarpusavyje – vieni be kitų jie yra nieko verti, todėl jų vertės atskyrimas yra labai sudėtingas ar net neįmanomas procesas.

Atsižvelgusi į tai, *Intelektinio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelio* kūrimui disertantė pasirinko naudoti FiMIAM

metodą. Juo paremti 1–4 siūlomo modelio (12 paveikslas) žingsniai, o 5–6 žingsniai sukurti disertantės. Taigi, siūlomas modelis susideda iš šešių žingsnių, iš kurių **pirmuoju** apskaičiuojamas įmonės rinkos ir balansinės vertės skirtumas, kuris prilyginamas realizuotojo įmonės intelektualio kapitalo vertei. Pažymėtina, jog šiai idėjai pradžia davė IAMV metodo kūrėjai.

Šaltinis: sukurta autorės.

12 pav. Intelektinio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelis

Antruoju žingsniu įmonės viduje identifikuojami įmonės intelektualio kapitalo elementai, kurie sąlygoja ir aiškina būsimus pinigų srautus. Tuomet jie priskiriami atitinkamiems įmonės intelektualio kapitalo komponentams. **Trečiajame** žingsnyje, remiantis antrojo žingsnio rezultatais, patvirtinami įmonės intelektualio kapitalo komponentų svoriai bendrame įmonės intelektualio kapitalo kontekste taip, kad būtų atspindėta reliatyvi kiekvieno iš jų įtaka ir svarba visam intelektualiam kapitalui. Tai turėtų atlikti įmonės vadovybė, remdamasi patirtimi ir vertės kūrimo supratimu įmonėje. Pažymėtina, jog reikalinga ir naudinga papildoma antrojo ir trečiojo žingsnių atlikimo reglamentacija ar rekomendacijos šalies ar regiono mastu. Pavyzdžiui, 14 priede pateikta įmonės intelektualio kapitalo vertinimo lentelė, kuri padėtų įmonės viduje atlikti intelektualio kapitalo elementų identifikavimą bei svorių atskiriems intelektualio kapitalo komponentams priskyrimą. Joje išvardyti intelektualio kapitalo elementai (disertantė šiuo atveju panaudojo 2–4 prieduose apibendrintus įvairiuose mokslo darbuose išskiriamus intelektualio kapitalo elementus), kurie sugrupuoti pagal disertantės sudarytą intelektualio kapitalo struktūros schemą (4 paveikslas). Atsižvelgiant į įmonės poreikius bei specifiką gali būti išskiriami ir kiti šiame sąraše nepaminėti, tačiau svarbūs ir vertingi tam tikros įmonės veikloje intelektualio kapitalo elementai. Todėl, siekiant neapsiriboti, sąrašas papildytas eilutėmis „Kiti“. Kiekvieno intelektualio kapitalo elemento vertinimui galėtų būti skirti trys stulpeliai: pirmasis – „neaktualus“ – reikštų, jog įmonės veiklai šis elementas nėra svarbus (arba jo apskritai nėra) ir ji nededa pastangų jam vystyti ar palaikyti; antrasis – „aktualus / yra“ – reikštų, kad įmonės veiklai šis elementas svarbus (arba jis tiesiog egzistuoja toje įmonėje), tačiau ji ataskaitiniu laikotarpiu neskyrė dėmesio jam vystyti ar palaikyti; trečiasis – „vystomas / palaikomas“ – reikštų, jog šį elementą įmonė laiko svarbiu ir reikalingu jos veiklai bei ataskaitiniu laikotarpiu dėjo pastangas jam vystyti, palaikyti ar efektyvumui gerinti. Atitinkamai jiems kiekvienas įmonės intelektualio kapitalo elementas būtų vertinamas nuliu, vienetu ar dvejetu. Užpildžius visą vertinimo lentelę skirti balai būtų susumuoti ir parodytų atskiro įmonės intelektualio

kapitalo komponento svorį bendrame įmonės intelektualio kapitalo kontekste (žr. 14 priede pateiktus pavyzdinius skaičiavimus). Pažymėtina, jog tai vienas iš galimų intelektualio kapitalo identifikavimo ir svorių jiems priskyrimo įmonės viduje būdų. Siekiant sudaryti visa apimančias šio proceso atlikimo gaires reikalingas gilesnis intelektualio kapitalo *matavimo* metodų tyrimas, kuris šioje disertacijoje nebuvo atliekamas. Disertantės nuomone, šiuose žingsniuose būtų galima pritaikyti įvairius kiekybinius nepiniginius bei kokybinius vertinimo metodus, padėsiančius įmonėms tiksliau nustatyti jų intelektualio kapitalo būklę ir kitimo tendencijas.

Ketvirtajame siūlomo modelio žingsnyje pagal trečiajame žingsnyje patvirtintus komponentų svorius apskaičiuojamos įmonės intelektualio kapitalo komponentų vertės piniginiiais vienetais, kurios atitinkamai pateikiamos balanse (**penktasis** žingsnis): 1) turto pusėje įtraukiant papildomą straipsnį³ „*Intelektinis kapitalas*“ ir jo komponentus „*Žmogiškasis kapitalas*“, „*Organizacinis kapitalas*“ ir „*Santykių kapitalas*“ – kad šios sąvokos būtų vienodai traktuojamos, reikalinga reglamentacija šalies ar regiono mastu; o 2) nuosavo kapitalo ir įsipareigojimų balanso pusę papildyti straipsniu „*Nerealizuotas intelektualio kapitalo pelnas (nuostoliai)*“, tokiu būdu atkuriant įmonės intelektualio kapitalo palaikymui patirtas išlaidas, kurios buvo pripažintos sąnaudomis (pelno atveju), arba pripažįstant neefektyvaus intelektualio kapitalo naudojimo pasekmes (nuostolių atveju). Pažymėtina, jog siūlomų balanso straipsnių pavadinimai gali būti koreguotini, tačiau tai reikalauja papildomo tyrimo.

Remiantis **šeštuoju** modelio žingsniu, aiškinamajame rašte pateikiama papildoma informacija, kad būtų geriau paaiškintos balanse pateikiamos intelektualio kapitalo ir jo komponentų vertės: 1) pagrindžiami ir argumentuojami atskiriems įmonės intelektualio kapitalo komponentams priskirti svoriai ir 2) paaiškinami intelektualio kapitalo ir jo komponentų vertės

³ Balanso pradžioje, nes į balansą turtas įtraukiamas pagal jo likvidumą, pradedant mažiausiai likvidžiu, o šiuo atveju intelektinis kapitalas yra nelikvidus.

pokyčiai. Šiam žingsniui taip pat reikalinga ir naudinga papildoma reglamentacija ir (ar) rekomendacijos šalies ar regiono mastu.

Taigi, pritaikius šį modelį įmonės ne tik pateiktų savo intelektualio kapitalo ir jo komponentų vertes balanse, bet ir teiktų šių verčių apskaičiavimo pagrindimus bei pokyčių paaiškinimus aiškinamajame rašte. Taip išoriniai informacijos vartotojai būtų aprūpinti papildoma informacija apie įmonės turimą kapitalą išvengiant naujų ataskaitų kūrimo, pildymo ir teikimo. Tačiau reikėtų pabrėžti, kad pasirinkta tyrimo kryptis – intelektualio kapitalo vertinimas informacijos viešinimo tikslais – skiriasi nuo intelektualio kapitalo vertinimo vadybos tikslais. Norint šį kapitalą valdyti, reikia kuo tiksliau įvertinti, o tam reikia kurti didelės apimties vertinimo sistemas bei išbandyti jas praktiškai, kad jos taptų veiksmingos. Šiame darbe siekiama, kad sukurtą modelį būtų galima integruoti į finansinės apskaitos sistemą, todėl sudėtingų ir didelės apimties vertinimo procedūrų stengiamasi išvengti. Nors toks darbo krypties pasirinkimas riboja gaunamų rezultatų tikslumą, tačiau įvertis, apskaičiuotas remiantis ta pačia metodika, tampa palyginamas ir suteikia galimybę išoriniams informacijos vartotojams įmones lyginti tarpusavyje.

Antroje disertacijos dalyje autorė susistemino mokslo darbuose pateikiamą intelektualio kapitalo vertinimo metodų grupavimą ir to pagrindu sukūrė jų klasifikavimo schemą. Nustatyta, jog egzistuoja keturios intelektualio kapitalo vertinimo metodų klasifikacijos: I. Pagal bendruosius vertinimo principus; II. Pagal vertinamą objektą; III. Pagal piniginio matavimo vieneto naudojimą vertinimo procese; ir IV. Pagal vertinimo rezultato išraišką. Atliktos analizės pagrindu sudarytas intelektualio kapitalo vertinimo metodų priskyrimo tam tikroms grupėms atskirose klasifikacijose sąrašas. Apibendrinta, jog dauguma intelektualio kapitalo vertinimo metodų remiasi vertinimo rodiklių sistemomis, vertina atskirus intelektualio kapitalo komponentus ir vertinimo procese nenaudoja piniginio matavimo vieneto. Išnagrinėjusi intelektualio kapitalo įvertinimo metodų teorinius ir praktinius aspektus, disertantė patikslino jų klasifikavimą ir atrinko tuos, kurie galėtų būti pritaikyti finansinėje apskaitoje. Atrinktų metodų sintezės pagrindu

atskleistos dvi jų grupės, grindžiamos: a) kapitalo pelningumo vertinimu, ir b) rinkos kapitalizacija. Atsižvelgusi į kiekvienai iš jų būdingus privalumus ir trūkumus disertantė pasirinko B grupės metodus ir jų pagrindu sudarė teorinį šešių žingsnių **Intelektinio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelį**, kurį integravus į finansinės apskaitos ir atskaitomybės sistemą įmonės ne tik pateiktų savo realizuotojo intelektualio kapitalo ir jo komponentų vertes balanse, bet ir teiktų šių verčių apskaičiavimo pagrindimus bei pokyčių paaiškinimus aiškinamajame rašte. Taip išoriniai informacijos vartotojai būtų aprūpinti papildomais duomenimis apie įmonę išvengiant naujų ataskaitų kūrimo, pildymo ir teikimo.

3. INTELEKTINIO KAPITALO ĮVERTINIMO IR PATEIKIMO FINANSINĖSE ATASKAITOSE MODELIO PRITAIKYMAS LIETUVOS ĮMONĖSE

Šioje dalyje parengta sukurto modelio intelektualio kapitalo įvertinimui ir pateikimui finansinėse ataskaitose pritaikymo praktikoje bei gautų rezultatų įvertinimo tyrimo metodika. Jos pagrindu, naudojantis Lietuvos pieno ir alkoholio pramonės šakose veikiančių akcinių bendrovių teikiamų metinių ataskaitų duomenimis, įvertinamos disertantės sukurto *Intelektinio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelio* integravimo į finansinės apskaitos sistemą galimybės ir reikšmė finansinių ataskaitų teikiamos informacijos pagrindu priimamiems sprendimams.

3.1. Intelektinio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelio pritaikymo tyrimo metodika

Tyrimo objektas – intelektualio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelis. *Tyrimo tikslas* – įvertinti modelio pritaikymo praktikoje galimybes ir reikšmę vartotojų sprendimams, priimamiems finansinių ataskaitų teikiamos informacijos pagrindu. Tikslui pasiekti iškelti *tyrimo uždaviniai*:

- 1) išsiaiškinti modelio taikymo praktikoje problemas;
- 2) ištirti modelio integravimo į finansinę apskaitą reikšmę išorinių informacijos vartotojų priimamiems sprendimams.

Tyrimo metodai. Iškeltiems uždaviniams įgyvendinti pasirinktas indukcinis tyrimo metodas. Anot R. Tidikio (2003), indukcija – tai mąstymo būdas, kai atskiri daliniai teiginiai, atvejai ir požymiai įtraukiami į apibendrinimą, kai nuo pavienių faktų ir žinių einama prie bendrų išvadų. Tai vienas iš apibendrinimo būdų, todėl indukcijos išvada yra apibendrinamojo pobūdžio ir tikėtina. Tikėtinumo lygis gali būti įvairus – nuo mažai tikėtino iki daugiau ar mažiau tikslaus, beveik tikėtino. Taigi, indukcija yra toks reiškinių empirinio nagrinėjimo būdas, kai ištyrus tam tikrus objektus ir nustačius jų tam tikrą savybę, daroma išvada, kad tą savybę turi visi tos klasės objektai

(R. Plečkaitis, 1978; cit. pagal: R. Tidikis, 2003). Atitinkamai iškelti tiriamieji teiginiai, kurie tikrinami empirinio tyrimo metu:

T(1): intelektinio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelis **nėra** pritaikomas;

T(2): informacija apie įmonės intelektinį kapitalą papildytos finansinės ataskaitos **nekeičia** jų pagrindu atliekamos finansinės analizės rezultatų.

Tiriamųjų teiginių tikrinimui pasirinktas kokybinis tyrimas, apimantis dokumentų ir turinio analizės metodus. Anot R. Tidikio (2003), I. K. Abeysekera ir J. Guthrie (2005), K. Kardelio (2007), S. Abhayawansa (2011) ir S. M. Taliyang ir M. Jusop (2011), *turinio analizės* metodo esmė yra išskirti analizuojamo šaltinio (pvz., įvairių dokumentų, žinių, bei kito pobūdžio informacijos) duomenyse tam tikrus prasminius vienetus (pvz., žodžius), sugrupuoti juos į kategorijas, kurios atstovauja atskiriems tyrimo uždaviniuose ar klausimuose numatytiems kintamiesiems, apskaičiuoti jų naudojimo apimtį, dažnį bei ištirti įvairių teksto ar grafinių elementų ryšius tiek vieno su kitu, tiek su visa informacijos apimtimi. Šio metodo paskirtis naudojant kodavimo sistemą atskleisti, susisteminti ir apibendrinti skirtingais būdais ir variantais užfiksuotą ir išsaugotą informaciją (tiek kokybinę, tiek kiekybinę) apie faktus, įvykius, reiškinius, objektyvią tikrovę, taip pat apie žmonių mąstymo, kūrybinę, administracinę ir praktinę veiklą. Kaip teigia N. Steenkamp (2007) ir S. Abhayawansa (2011), turinio analizė gali būti: *kokybinė* – kai tyrėjas formuluoja išvadas vadovaudamasis nagrinėjamos tekstinės ir vaizdinės informacijos interpretacijomis; ir *kiekybinė* – kai kiekvienas ieškomos informacijos pateikimo faktas, neatsižvelgiant į jo pobūdį, yra skaičiuojamas ir kiekybiškai įvertinamas jo dažnumas ar apimtis. Pastaroji, anot L. Vaškelienės ir J. Šelepen (2008), tapo ypač populiari.

Tyrimo imtis. Nustatant tyrimo imtį atsižvelgta į tai, kad pagrindinis modeliui pritaikyti reikalingas duomuo yra įmonės rinkos vertė. Lietuvoje veikiančių įmonių rinkos vertę galima patikimai nustatyti tik toms įmonėms, kurių akcijomis viešai prekiaujama rinkoje – tokių iš viso yra 33 (15 priedas),

iš kurių 18 yra Baltijos Oficialiajame prekybos sąraše⁴ (žym. „Of“) ir 15 – Baltijos Papildomajame prekybos sąraše (žym. „Pa“).

Šiam tyrimui atlikti įmonės atrinktos atsižvelgiant į pramonės šaką ir listingavimo pradžios datą. Siekiama atrinkti tas įmones ir tas pramonės šakas, kurių duomenis būtų galima palyginti tarpusavyje (tiek tarp įmonių, tiek tarp pramonės šakų). Dėl to 15 priede įmonės išvardytos pagal priklausymą tam tikrai pramonės šakai, o jai priklausančių listinguojamų įmonių skaičius nurodytas stulpelyje „Σ“. Pirmoji įmonių grupė, priklausanti pramonės šakai „komunalinės paslaugos“, buvo atmesta dėl to, jog dalis įmonių buvo įrašytos į prekybos sąrašus tik 2010–2011 metais. Antroji įmonių grupė, priklausanti pramonės šakai „maistas ir gėrimai (alkoholis)“, atitinka atrankai keliamus reikalavimus. Analogiškai su trečiąja įmonių grupe, priklausančia pramonės šakai „maistas ir gėrimai (pienas)“. Ketvirtoji įmonių grupė, priklausanti pramonės šakai „pramonės prekės ir paslaugos“, atrankos reikalavimų neatitinka dėl to, jog visos keturios įmonės yra tarpusavyje nepalyginamos, t. y. nors ir priklauso tai pačiai pramonės šakai, tačiau verčiasi itin skirtinga veikla. Atsižvelgus į tai, kas išdėstyta aukščiau, disertantė tolesnei analizei atrinko aštuonias įmones, veikiančias pramonės šakoje „maistas ir gėrimai“, iš kurių keturios užsiima alkoholio gamyba ir prekyba (AB „Anykščių vynas“, AB GUBERNIJA, Įmonių grupė „ALITA“, AB ir AB „Vilniaus degtinė“), o keturios – pieno produktų gamyba ir prekyba (AB „Pieno žvaigždės“, AB „Rokiškio sūris“, AB „Vilkyškių pieninė“ ir AB „Žemaitijos pienas“). Atrinktų įmonių specifiškai leis palyginti jas tiek tarpusavyje, tiek tarp pramonės šakų.

Nustatant tiriamąjį laikotarpį atsižvelgta į duomenų prieinamumą. Iš atrinktų įmonių vėliausiai į listinguojamų įmonių sąrašą buvo įrašyta Įmonių grupė „ALITA“, AB, t. y. 2010-01-04 dieną, tačiau finansinės ataskaitos

⁴ Akcijų prekybos sąrašas – tai vertybinių popierių biržoje sudaromas prekybos sąrašas. Priklausomai nuo to, kuriame prekybos sąraše yra prekiaujama, vertybiniams popieriams ir jų emitentams taikomi skirtingi įtraukimo į sąrašus reikalavimai. Bendrovėms, kurios norėtų įtraukti savo vertybinius popierius į Oficialųjį prekybos sąrašą, taikomi griežtesni biržos nustatytų reikalavimų atitikimo kriterijai.

skelbiamos nuo 2009 m. Tai davė pagrindą nagrinėjamam laikotarpiui pasirinkti – disertantė tolesnei analizei pasirinko nagrinėti ketverių metų laikotarpį, t. y. 2009–2012 metus. Atliekant tyrimą naudojama viešai internete skelbiama informacija (t. y. įmonių metinių finansinių ataskaitų ir vertybinių popierių biržos internetinio puslapio duomenimis), kuri prieinama visiems išoriniams informacijos vartotojams.

Tyrimo organizavimas ir eiga. Įgyvendinant *pirmąjį uždavinį* ir siekiant išsiaiškinti intelektualio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelio taikymo praktikoje problemas, ir to pagrindu patvirtinti arba paneigti tiriamąjį teiginį T(1), laikomasi 22 lentelėje aprašyto tyrimo instrumentarijaus, kuris paremtas nuosekliu tikrinamo modelio žingsnių įgyvendinimu.

22 lentelė

Tyrimo eigos aprašymas

Žingsnis	Aprašymas	Įgyvendinimo aprašymas
1	Įmonės balansinės vertės nustatymas	Daroma prielaida, kad įmonės turtas finansinėse ataskaitose pateiktas tikrąja verte, todėl ĮBV lygi balanso straipsnyje „Nuosavas kapitalas“, į kurį įeina įstatinis kapitalas, akcijų priedai, rezervai bei nepaskirstytasis pelnas (nuostoliai), nurodytai sumai.
2	Realizuotojo ĮIK vertės apskaičiavimas	ĮRV apskaičiuojama sudauginus įmonės išleistų akcijų skaičių, kuris nurodytas įmonių finansinėse ataskaitose, su vienos akcijos rinkos kaina, kurią finansinių ataskaitų sudarymo dienai skelbia VP birža. Skirtumas tarp ĮBV ir ĮRV prilyginamas realizuotojo ĮIK vertei.
3	ĮIK elementų identifikavimas ir priskyrimas ĮIK komponentams	Atsižvelgusi į tai, kad nėra galimybių prieiti prie atrinktų įmonių vidinės informacijos, disertantė pasirinko reikiamus duomenis nustatyti išnagrinėjusi šių įmonių viešai skelbiamą informaciją. Tam pasirinkta pritaikyti turinio (angl. <i>content</i>) analizės metodą, kurio nuostatos pateiktos tolesniame šio tyrimo eigos aprašyme.
4	Svorių ĮIK komponentams priskyrimas	Nesant galimybių prieiti prie vidinių įmonės duomenų, disertantė pasirinko šiuos svorius nustatyti remdamasi atliktos atrinktų įmonių viešai skelbiamos informacijos turinio analizės rezultatais, kurie atskleidžia kiekvienos įmonės pateikiamos informacijos apie intelektualinį kapitalą apimtį ir struktūrą. Būtent struktūros išraišką procentais pasirinkta prilyginti atskirų įmonės intelektualio kapitalo komponentų svoriams.
5	ĮIK komponentų vertės apskaičiavimas	Apskaičiuojama sudauginus atskiros įmonės realizuotojo ĮIK vertę ir ketvirtame žingsnyje nustatytą atskiros ĮIK komponento svorį.

Tęsinys kitame puslapyje

22 lentelė (tęsinys)

6	Balanso papildymas informacija apie IIK	Tiriamų įmonių balansai papildomi informacija apie IIK: 1) turto pusėje įtraukiamas papildomas straipsnis „ <i>Intelektinis kapitalas</i> “ ir jo komponentai „ <i>Žmogiškasis kapitalas</i> “, „ <i>Organizacinis kapitalas</i> “ ir „ <i>Santykių kapitalas</i> “; o 2) nuosavo kapitalo ir įsipareigojimų pusė papildoma straipsniu „ <i>Nerealizuotas intelektinio kapitalo pelnas (nuostoliai)</i> “.
7	Modelio pritaikymo problemų identifikavimas ir vertinimas	Identifikuojamos pagrindinės problemos, kylančios pritaikant tikrinamą modelį praktikoje. Taip pat ieškoma būdų ir sprendimų, kaip tas problemas išspręsti. To pagrindu patvirtinamas arba paneigiamas tiriamasis teiginys P(1).

Šaltinis: sudaryta autorės.

Kaip galima pastebėti, tyrimo eigos aprašyme neišskirtas šeštasis modelio žingsnis (t. y. aiškinamojo rašto papildymas informacija apie IIK komponentams priskirtų svorių pagrindą ir IIK komponentų vertės pokyčius). Jo disertantė nusprendė neatlikti, kadangi nėra galimybių prieiti prie įmonių vidinių duomenų, o tikrinamo modelio pritaikymui informacija apie IIK elementus ir komponentams priskirtus svorius gaunami alternatyviais būdais, t. y. atliekant viešai skelbiamų duomenų turinio analizę.

Remiantis S. R. Ensslin ir F. Nitz de Carvalho (2005), L. Vaškelienės ir J. Šelepen (2008), M. L. Bhasin (2011a), M. Nurunnabi ir kt. (2011), M. Joshi ir kt. (2012) ir M. M. Wagiciengo ir A. R. Belal (2012) darbais, turinio analizės metodas plačiai naudojamas užsienio autorių tyrimuose analizuojant įmonių pateikiamą informaciją apie intelektinį kapitalą. Įvertinta, jog šis metodas buvo naudojamas apie 60 proc. tyrimų, iš kurių 20 proc. jis taikytas kartu su kitais tyrimo metodais – regresine analize (10 proc.) arba interviu / klausimynu (10 proc.). Likusioje tyrimų dalyje buvo taikyti įvairūs kiti metodai, iš kurių dažniau sutinkami – interviu ir klausimynas.

Apibendrinus T. H. Ismail (2008), L. Vaškelienės ir J. Šelepen (2008), M. L. Bhasin (2011a), M. C. Branco ir kt. (2011), M. Cordazzo ir P. G. M. C. Vergauwen (2012), J. Papula ir J. Volna (2012) ir A. A. Rashid ir kt. (2012) tyrimų rezultatus, taikant turinio analizės metodą informacijos apie įmonių intelektinį kapitalą atskleidimo tyrimuose, mokslininkai pagrindiniu informacijos šaltiniu bei komunikavimo su išoriniais informacijos vartotojais

priemone dažniausiai laiko įmonių metines finansines ataskaitas. Kiti tyrėjai pasirinko analizuoti įmonių metines verslo ataskaitas, prospektus, savarankiškas intelektinio kapitalo ataskaitas, ataskaitas apie darbuotojus arba kitus įmonių skelbiamus dokumentus ar duomenis, pvz., pranešimus spaudai, analitikų pristatymus, reklaminius pranešimus arba net įmonių internetinius puslapius, nes, kaip teigia R. Tidikis (2003), turinio analizės metodu galima tirti įvairius duomenis: tiek rašytinius, tiek vaizdinius bei garsinius.

Metinių finansinių ataskaitų pasirinkimą Cameron ir kt. (1993, op. cit.: T. H. Ismail, 2008), L. Vaškeliienė ir J. Šelepen (2008), M. L. Bhasin (2011b), M. Nurunnabi ir kt. (2011) ir S. Singh ir M. Kansal (2011) motyvuoja tuo, jog ankstesni empiriniai tyrimai rodo, kad būtent jos yra pagrindinė ir visiems prieinama komunikavimo su išoriniais informacijos vartotojais priemonė, suteikianti galimybę įmonėms praplėsti jų bendravimą su išoriniais informacijos vartotojais, pateikiant jose tiek finansinio, tiek ir nefinansinio pobūdžio informaciją. Nagrinėjant įmonių metines finansines ataskaitas, kuriose periodiškai, išsamiai, nuosekliai ir glaustai pateikiama aktuali bei patikima (nes audituota) informacija, galima atlikti ilgalaikį / tęstinį (angl. *longitudinal*) intelektinio kapitalo vietos ir kitimo tendencijų tarp atskirų įmonių, ūkio šakų ar šalių palyginimą.

Kaip teigia L. Vaškeliienė ir J. Šelepen (2008), bendra šio metodo taikymo technika informacijos apie intelektinį kapitalą atskleidimo tyrimuose kol kas nėra nusistovėjusi. Apibendrinusi R. Tidikio (2003), J. Guthrie ir kt. (2003), K. Kardelio (2007), N. Steenkamp (2007), D. Campbell ir M. R. Rahman (2010), S. Abhayawansa (2011), M. L. Bhasin (2011b), A.-L. Mention (2011), S. M. Taliyang ir M. Jusop (2011), L. Cinquini ir kt. (2012), N. M. Husin (2012), J. Papula ir J. Volna (2012) bei A. A. Rashid ir kt. (2012) nuomonę, disertantė išskiria šešis pagrindinius šio metodo pritaikymo žingsnius: 1) atrenkama reprezentatyvi analizei pasirinktų duomenų imtis, kuriai būdingas autentiškumas, prasmingumas ir patikimumas; 2) sukurama intelektinio kapitalo komponentų ir elementų sistema, kurioje apibrėžiamos vartojamos sąvokos bei kategorijos (gali būti naudojami 3 lygiai: komponentai,

elementai ir rodikliai); 3) nustatomi skaičiavimo vienetai; 4) apibrėžiamos kodavimo taisyklės (įskaitant kodavimo skalę / sistemą); 5) atliekamas atrinktų duomenų skenavimas / peržiūra ir skaičiavimo vienetų analizė pritaikant sukurta intelektualio kapitalo elementų sistemą ir 6) sudaroma kiekybinių charakteristikų skaičiavimo sistema, apimanti tyrinėjamos kategorijos, sąvokos buvimo ar nebuvimo nustatymą bei jų pasikartojimo dažnumo nustatymą, tiriamas ryšys tarp atskleidžiamos informacijos charakteristikų ir kitų veiksnių, siekiant nustatyti, ar įmonių dydis, ūkio šaka ir kiti veiksniai paaiškina skirtingą informacijos apie intelektualinį kapitalą atskleidimo praktiką. Tačiau kiekviename iš šių žingsnių galimi įvairūs pasirinkimai, todėl, anot L. Vaškelienės ir J. Šelepen (2008), skirtingi autoriai naudoja skirtingas intelektualio kapitalo elementų sistemas, skirtingai traktuoja jų struktūrą ir apibrėžia elementus, pasirenka skirtingus skaičiavimo vienetus, naudoja skirtingas duomenų kodavimo taisykles ir pan.

Kaip teigia L. Vaškelienė ir J. Šelepen (2008), intelektualio kapitalo komponentų ir elementų sistema sudaro įmonių metinių ataskaitų turinio analizės pagrindą. Tačiau skirtingi autoriai savo tyrimuose nagrinėja skirtingas informacijos apie intelektualinį kapitalą charakteristikas, t. y. tyrimuose naudojamos įvairios intelektualio kapitalo komponentų ir elementų klasifikacijos, įvairūs jas sudarantys elementai, kuriems priskiriami konkretūs analizuojamos visumos fragmentai. Apibendrinusi S. R. Ensslin ir F. Nitz de Carvalho (2005), V. Beattie ir S. J. Thomson (2007), T. H. Ismail (2008), L. Vaškelienės ir J. Šelepen (2008), M. Nurunnabi ir kt. (2011) bei J. Papula ir J. Volna (2012) tyrimus disertantė teigia, jog dauguma autorių, atlikusių informacijos apie intelektualinį kapitalą atskleidimo tyrimus turinio analizės būdu, nustatydami intelektualio kapitalo komponentų ir elementų sistemas, išskyrė tris komponentus (žmogiškąjį, organizacinį ir santykių), tačiau išskiriamų intelektualio kapitalo elementų skaičius svyravo nuo 18 iki 86. Nežiūrint į tai, jog dalis tyrėjų (M. Cordazzo ir P. G. M. C. Vergauwen, 2012; D. Branswijck ir P. Everaert, 2012; A. A. Rashid ir kt., 2012) šiuos elementus skirstė į šešias kategorijas (t. y. žmogiškieji ištekliai, informacinės

technologijos, atsinaujinimas ir vystymas, procesai, strategija ir klientai), visiems jiems bendra tai, kad intelektualio kapitalo sistemą traktavo kaip visumą tam tikrų aukštesnio lygio kategorijų (t. y. komponentų), kurias sudarydavo žemesnio lygio kategorijos (t. y. elementai).

Disertantė apibendrina R. Tidikio (2003), N. Steenkamp (2007) L. Vaškelienės ir J. Šelepen (2008), D. Campbell ir M. R. Rahman (2010) ir M. Joshi ir kt. (2012) nuomones, jog studijuojant pasirinktus duomenis turinio analizės metodu labai svarbus yra skaičiavimo vieneto nustatymas. Juo gali būti: 1) žodžiai, sakiniai, teksto eilutės, straipsniai, pastraipos, paragrafai, skyriai ir kiti panašūs teksto dariniai; 2) frazės, sąvokos, terminai, simboliai, kategorijos, temos, pranešimai; 3) personažai, pobūdis (kai analizuojami meno kūriniai, filmo, radijo ar kita medžiaga); 4) visas tekstas (kai analizuojamas trumpas apimties tekstas) bei 5) kiti prasminiai vienetai. Pastebėta, jog intelektualio kapitalo tyrimuose skaičiavimo vienetu dažniausiai pasirenkamas sakiny (S. Bozzolan ir kt., 2003; I. K. Abeysekera ir J. Guthrie, 2005; L. Vaškelienė ir J. Šelepen, 2008). Motyvuojama tuo, jog įvertinus ankstesnių mokslininkų patirtį, jų įvardytus galimų skaičiavimo vienetų privalumus bei trūkumus, sakiniai yra laikomi lengvai nustatomais, patikimiausiais ir labiausiai išbaigtais skaičiavimo vienetais, kurių pasirinkimas padeda išvengti nereikalingo nepatikimumo, kurį suteiktų žodžių, pastraipų, skyrių ar puslapių pasirinkimas. Pavieniai žodžiai paprastai turi mažai reikšmės, iš jų negalima suprasti konteksto, o paragrafai ar teksto dalys gali apimti keletą skirtingų, tyrėją dominančių reikšmių, dėl ko jų kodavimas taptų per daug sudėtingas. Tačiau, anot N. Steenkamp (2007), L. Vaškelienės ir J. Šelepen (2008) ir S. Abhayawansa (2011), turi būti nagrinėjama ir sisteminama ne tik tekstinė, bet ir vaizdinė informacija (t. y. paveikslai, nuotraukos, grafikai, diagramos ir pan.), nes atlikto informacijos apie intelektualinį kapitalą atskleidimo tyrimo Naujosios Zelandijos įmonėse duomenimis, tik 62 proc. atskleidžiamos informacijos buvo pateikta tekstu, o 38 proc. – vaizdinėmis priemonėmis. Tai įrodo, kad vaizdinių informacijos priemonių eliminavimas gali stipriai iškreipti tyrimo rezultatus, nes jos, kaip ir tekstas, yra svarbi ir reikšminga informacija.

Skaičiavimo vienetu nustačius pačią vaizdinę priemonę (pvz., paveikslą, nuotrauką ir pan.), jas galima nagrinėti ir sisteminti kaip ir tekstu pateikiamą informaciją.

Pagal I. K. Abeysekera ir J. Guthrie (2005), K. Kardelj (2007), T. H. Ismail (2008), L. Vaškelienę ir J. Šelepen (2008), M. L. Bhasin (2011b), A. Vafaei ir kt. (2011), M. Cordazzo ir P. G. M. C. Vergauwen (2012) ir A. A. Rashid ir kt. (2012), atliekant pačią analizę nagrinėjamas kiekvienas skaičiavimo vienetas ir vertinama, ar jis apima prasmingą tyrimui informaciją apie vieną konkretų intelektinio kapitalo komponentą, elementą ar rodiklį, apibrėžtą intelektinio kapitalo kategorijų sistemoje. Tačiau norint sėkmingai ir kokybiškai pasiekti iškeltus konkrečius tyrimo tikslus, būtina apibrėžti kodavimo taisykles (pvz., 16 priede pateikiamos L. Cinquini ir kt., 2012 tyrime naudotos taisyklės) ir sukurti atitinkamą kintamųjų kodavimo sistemą / skalę, kuri daugelyje tyrimų yra dvejopa:

1) nagrinėjami sakiniai vertinami pagal tai, ar juose yra ar nėra informacijos, susijusios su intelektiniu kapitalu (S. Bozzolan ir kt., 2003; I. K. Abeysekera ir J. Guthrie, 2005; V. Beattie ir S. J. Thomson, 2007; L. Vaškelienė ir J. Šelepen, 2008): a) pasirinkus kodavimo skalę nuo 0 iki 1, kai atitinkami kodai suteikiami sakiniams, kuriuose pateikiama informacija apie intelektinį kapitalą, ir sakiniams, kuriuose tokios informacijos nėra, galima nustatyti informacijos apie intelektinį kapitalą pateikimo apimtį ir struktūrą, palyginti šiuos duomenis laike arba tarp atskirų įmonių, ūkio šakų ar šalių; b) pasirinkus kodavimo skalę nuo 0 iki 2, kai atitinkami kodai atskiriems sakiniams suteikiami ne tik pagal informacijos apie intelektinį kapitalą pateikimą ar nepateikimą, bet ir vertinant tos informacijos išraišką, pvz., kiekybinei informacijai suteikiamas aukštesnis įvertinimas negu kokybinei informacijai, tokiu būdu nustatant ne tik informacijos apie intelektinį kapitalą pateikimo apimtį ar struktūrą, bet ir jos kokybines charakteristikas bei reikšmingumą šios informacijos vartotojams.

2) nagrinėjami sakiniai vertinami pagal tai, ar juose yra, ar nėra informacijos, susijusios su atskira intelektinio kapitalo kategorija (N. Brennan,

2001; K. A. April ir kt., 2003; A. Sujan ir I. Abeysekera, 2007; T. H. Ismail, 2008; A. A. Rashid ir kt., 2009; V. Bogdan ir kt., 2011; A.-L. Mention, 2011; M. Nurunnabi ir kt., 2011; S. Singh ir M. Kansal, 2011; R. H. Whiting ir J. Woodcock, 2011; D. Branswijck ir P. Everaert, 2012; M. Cordazzo ir P. G. M. C. Vergauwen, 2012; A. A. Haji ir N. A. M. Ghazali, 2012; J. Papula ir J. Volna, 2012; A. A. Rashid ir kt., 2012): a) pasirinkus kodavimo skalę nuo 0 iki 1, kai atitinkami kodai suteikiami atskiroms intelektinio kapitalo kategorijoms, išskirtoms taikomoje intelektinio kapitalo komponentų ir elementų sistemoje, pvz., „0“ – kai informacija apie konkretų komponentą, elementą ar rodiklį nagrinėjamosiose ataskaitose nėra pateikta, o „1“ – kai tokia informacija pateikta bent vieną kartą ir bet kokia forma. Dažniausiai tokio kodavimo pabaigoje kiekvienai nagrinėjamai ataskaitai apskaičiuojamas intelektinio kapitalo atskleidimo indeksas (angl. *intellectual capital disclosure index*), kuris išreiškia maksimalios ir faktinės tokio pobūdžio informacijos pateikimo apimtį santykiu, atspindintį ne tik apimtį, bet tokios informacijos turinį bei struktūrą, dėl to gali būti lyginamas laike arba tarp atskirų įmonių, ūkio šakų ar šalių; b) pasirinkus kodavimo skalę nuo 0 iki 2 (arba daugiau), kai atitinkami kodai atskiroms intelektinio kapitalo kategorijoms suteikiami ne tik pagal su jais susijusios informacijos pateikimą ar nepateikimą nagrinėjamosiose ataskaitose, bet ir vertinant tos informacijos išraišką vadovaujantis nuostata, jog vertingesnei ir tikslesnei informacijai suteikiamas aukštesnis įvertinimas, tokiu būdu nustatant ne tik informacijos apie atskiras intelektinio kapitalo kategorijas pateikimo faktą, apimtį ar turinį, bet ir jos kokybines charakteristikas bei reikšmingumą šios informacijos vartotojams. Nepriklausomai nuo pasirinktos kodavimo skalės galima siekti suskaičiuoti atskirų intelektinio kapitalo kategorijų visuose nagrinėjamuose dokumentuose pasikartojimo dažnį, kuris apibrėžiamas kaip skaičius kartų, kai atskira intelektinio kapitalo kategorija buvo aprašyta. Tam įgyvendinti dažniausiai naudojama kompiuterinė technika, kai pagal intelektinio kapitalo komponentų, elementų ir rodiklių sąrašą nagrinėjami dokumentai skenuojami ir nustatoma, ar kuris nors iš kintamųjų buvo paminėtas, ir jei taip – kiek kartų. Tačiau,

disertantės nuomone, tokia technika daro neigiamą įtaką gautų rezultatų kokybei, kadangi atskira intelektinio kapitalo kategorija nagrinėjamose ataskaitose gali būti aprašyta nevarojant tokių terminų, kurie įvardyti konkrečiam tyrimui sukurtoje intelektinio kapitalo komponentų ir elementų sistemoje.

Anot J. Guthrie ir kt. (2003), R. Tidikio (2003) ir J. Guthrie ir kt. (2004), kad turinio analizės rezultatai būtų patikimi, tyrėjas privalo laikytis tam tikrų techninių reikalavimų, iš kurių svarbiausi: 1) skaičiavimo vieneto, kuris būtų įdomus bei prasmingas tyrėjui, nustatymas ir aiškus apibrėžimas; 2) detalus visų kategorijų aprašymas, kad nekiltų dviprasmiškų interpretacijų skirstant nagrinėjamus skaičiavimo vienetus; 3) svarbu, kad informaciją būtų galima išreikšti kiekybiškai; 4) reikalingas patikimas nagrinėjamos informacijos koduotojas, nuo kurio priklauso tyrimo nuoseklumas, logiškumas ir patikimumas; 5) svarbu suvokiant šio metodo ribotumą nustatyti aiškius tyrimo tikslus bei nusibrėžti jo atlikimo gaires, nes tik tuomet gauti duomenys bus efektyvūs.

Išnagrinėjusi pagrindines turinio analizės metodo nuostatas ir ypatybes, disertantė šiam tyrimui pasirinko pritaikyti L. Vaškelienės ir J. Šelepen (2008) studijoje aprašytą kiekybinės turinio analizės metodiką. Būtent ji padės įgyvendinti 3–5 šio tyrimo eigos žingsnius, t. y. išnagrinėjus atrinktų įmonių viešai skelbiama informaciją identifikuoti jų intelektinio kapitalo elementus, priskirti juos trimis intelektinio kapitalo komponentams ir nustatyti jų svorį bendroje atskleidžiamos informacijos apie intelektinį kapitalą struktūroje. 23 lentelėje pateikiami pagrindiniai šio metodo taikymo žingsniai ir atskleidžiami esminiai tyrėjos sprendimai.

Anot L. Vaškelienės ir J. Šelepen (2008), Lietuvoje kol kas neturime įmonių, kurios rengtų ir platintų savarankiškas intelektinio kapitalo ataskaitas (išskyrus užsienio kapitalo įmonių filialus), todėl pagrindiniu ir svarbiausiu informacijos šaltiniu minėtame tyrime pasirinkti įmonių metinės ataskaitos-prospektai, kuriuose, palyginti su metinėmis finansinėmis ataskaitomis, pateikiama gerokai daugiau nefinansinio pobūdžio informacijos.

Tyrimui taikoma kiekybinės turinio analizės metodika

Eil. nr.	Žingsnis	L. Vaškelienė ir J. Šelepen (2008)	Šiame tyrime taikoma
1.	Tiriami duomenys	17 įmonių metinės ataskaitos-prospektai už 2003 ir 2006 metus.	8 įmonių metiniai pranešimai už 2009–2012 metus.
2.	Intelektinio kapitalo komponentų ir elementų sistema	36 elementai, suskirstyti 3 komponentams: žmonių, struktūriniam ir ryšių kapitalui.	3 komponentai: žmogiškasis, organizacinis ir santykių kapitalas.
3.	Skaičiavimo vienetai	Sakiniai, pastraipos ir vaizdinės priemonės (paveikslai, nuotraukos ir pan.).	Sakiniai ir grafinės priemonės (lentelės, paveikslai, nuotraukos ir pan.).
4.	Kodavimo skalė / sistema	0 – jeigu sakinyje nėra informacijos apie intelektinį kapitalą; 1 – jeigu sakinyje susijęs su intelektiniu kapitalu. Sakiniai apie intelektinį kapitalą vertinami pagal tai, kokiam šio kapitalo komponentui, o vėliau – elementui, juos galima priskirti.	0 – jeigu skaičiavimo vienetą nėra informacijos apie intelektinį kapitalą; 1 – jeigu skaičiavimo vienetas susijęs su intelektiniu kapitalu. Skaičiavimo vienetai apie intelektinį kapitalą vertinami pagal tai, kokiam šio kapitalo komponentui juos galima priskirti.
5.	Kodavimo atlikimas	Parengta metodika pritaikoma skaitant ir analizuojant atrinktų įmonių metines ataskaitas-prospektus.	Parengta metodika pritaikoma skaitant ir analizuojant atrinktų įmonių metinius pranešimus.
6.	Gautų rezultatų analizė	Bendro informacijos apie intelektinį kapitalą atskleidimo lygio pokyčio analizė. Informacijos apie intelektinį kapitalą atskleidimo pasiskirstymo pokytis pagal intelektinio kapitalo komponentus. Informacijos apie intelektinį kapitalą atskleidimo technikų nustatymas.	Intelektinio kapitalo komponentų svorio bendroje atskleidžiamos informacijos apie intelektinį kapitalą struktūroje analizė.

Šaltinis: sudaryta autorės pritaikius L. Vaškelienės ir J. Šelepen (2008) aprašytą metodiką.

Tačiau disertantės atliekamame tyrime nagrinėti minėtų metinių ataskaitų-prospektų nepavyks, nes nuo 2007 metų Lietuvos įmonės nebeprivalo jų periodiškai rengti. Nagrinėjamu laikotarpiu, t. y. 2009–2012 m., tyrimui atrinktos įmonės rengė ir Vertybinių popierių biržos interneto tinklalapyje skelbė audituotas metines finansines ataskaitas, kurias sudaro:

1) nepriklausomo auditoriaus išvada, 2) finansinės būklės ataskaita, 3) bendrųjų pajamų ataskaita, 4) nuosavo kapitalo pokyčių ataskaita, 5) pinigų srautų ataskaita, 6) finansinių ataskaitų pastabos ir 7) metinis pranešimas. Atsižvelgusi į visų išvardytų ataskaitų pobūdį ir jose privalomos pateikti informacijos charakteristikas, disertantė nusprendė nagrinėti metinius pranešimus, kadangi tai metinės finansinės ataskaitas papildanti ataskaita, kurioje pateikiami įmonės finansinių metų veiklos ir numatomos veiklos duomenys, kurie gali būti tiek kiekybiniai ir kokybiniai, tiek finansiniai ir nefinansiniai, tiek istoriniai ir perspektyviniai.

Nustatant intelektinio kapitalo komponentų ir elementų sistemą atsižvelgta į atliekamo tyrimo tikslą. Kadangi šiuo tyrimu siekiama identifikuoti įmonių intelektinio kapitalo komponentus ir nustatyti jų svorį bendroje intelektinio kapitalo struktūroje, pasirinkta intelektinio kapitalo kategorijų sistema apima tik tris intelektinio kapitalo komponentus, kurie plačiai aprašyti ir išnagrinėti 1.2. disertacijos skyriuje.

Įgyvendinant *antrąjį uždavinį* ir siekiant ištirti modelio integravimo į finansinę apskaitą reikšmę išorinių informacijos vartotojų sprendimams, nagrinėjamų įmonių finansinių ataskaitų pagrindu atliekama šių įmonių veiklos analizė. Ji, anot J. Mackevičiaus (2006b; 2008a; 2008b) – įvairios ekonominės informacijos apie įmonės veiklą rinkimas, visapusiš ir objektyvus jos tyrimas ir vertinimas siekiant padėti suinteresuotiesiems pasiekti numatytus tikslus. Atliekant ją nagrinėjama įvairių rodiklių dinamika ir struktūra, jų tarpusavio ryšiai ir priklausomybė, nustatomi veiksniai, turėję įtakos tam tikrų rodiklių pokyčiams. Gerai atlikta įmonių veiklos analizė padeda atsakyti į daugelį klausimų, tačiau pažymėtina, jog priimant ekonominius sprendimus ir siekiant konkrečių tikslų, reikia nagrinėti visų finansinių ataskaitų, o ne kurios nors vienos, duomenis. Analizuojant finansinių ataskaitų rodiklius dažniausiai naudojamos horizontalioji ir vertikalioji bei santykinų rodiklių analizės rūšys.

Horizontalioji analizė, kaip teigia J. Mackevičius (2006b), L. Juozaitienė (2007) ir H. Šakienė ir K. Puleikienė (2009), padeda nustatyti ataskaitinių ir praėjusiųjų metų rodiklių dinamiką absoliučiaisiais dydžiais ir

procentais bei nukrypimus nuo bazinių rodiklių, tačiau neišryškina priežasčių, dėl kurių įvyko nagrinėjamų rodiklių pakitimai. Teigiama, jog balanso horizontalioji analizė padeda įvertinti turto vertės ir įsipareigojimų kitimo tempus ir prognozuoti galimas šių pasikeitimų tendencijas.

Vertikaliąją analizę, kaip teigia V. Bagdžiūnienė (2005, cit. pagal: H. Šakienė ir K. Puleikienė, 2009), J. Mackevičius (2006b), G. Kancerevyčius (2009) bei H. Šakienė ir K. Puleikienė (2009), padeda nustatyti tam tikro rodiklio lyginamąjį svorį procentais visumos atžvilgiu, taip pat atliekama tada, kai kiekvienas finansinės ataskaitos rodiklis lyginamas su bendroju baziniu tos ataskaitos rodikliu. Gautas dydis – lyginamasis svoris – išreiškiamas procentais. Šią analizę rekomenduojama naudoti įmonėms palyginti, nes sąskaitų balansų dydis jai jokios įtakos nedaro.

Kaip teigia J. Mackevičius (2006b), atlikus finansinių ataskaitų horizontaliąją ir vertikaliąją analizę apibendrinami gauti rezultatai, daromos išvados. Apibendrinant svarbu nurodyti tuos finansinių ataskaitų straipsnių kitimo atvejus, kurie parodo įmonės finansinės būklės ir veiklos rezultatų pablogėjimą. Atsižvelgus į tai, būtina nuodugniau tirti identifikuotus veiklos aspektus ir ieškoti neigiamų tendencijų susidarymo priežasčių.

Kartais, anot J. Mackevičiaus (2006b), analizuojant balanso, pelno (nuostolių) ir kitų ataskaitų informaciją (tiek horizontaliai, tiek vertikalčiai), gali susidaryti įspūdis, kad įmonėje nėra probleminių veiklos sričių. Todėl norint įsitikinti, ar tikrai taip yra, būtina apskaičiuoti santykinius rodiklius ir juos palyginti su vidutiniais šakos arba geriausių šakos įmonių bei analogiško profilio užsienio įmonių rodikliais. Tuo tikslu atliekama *santykinių rodiklių* (dažnai dar vadinama *koeficientų*) analizė, kuri, apibendrinus V. Kvedaraitės (2004, cit. pagal: V. Janovič, 2012), V. Bagdžiūnienės (2005; cit. pagal: H. Šakienė ir K. Puleikienė, 2009), J. Mackevičiaus (2006a, 2007), R. Milerio (2008), H. Šakienės ir K. Puleikienės (2009) ir V. Janovič (2012) tyrimus, yra dažniausiai finansų analitikų naudojama technika, padedanti interpretuoti atskirų finansinės ataskaitos sumų bei kitos informacijos tarpusavio ryšį ir labai plačiai taikoma atliekant lyginamąją kelių įmonių ir tam tikro laikotarpio

analizę. Atliekant šią analizę skaičiuojami įvairūs mokslinėje literatūroje nurodomi ir praktikoje naudojami santykiniai rodikliai, kurie atspindi finansinių ataskaitų ir jų straipsnių tarpusavio bei įmonėje vykstančių finansinių procesų ryšius ir fiksuoja pastarųjų finansinės būklės pasikeitimus, iliustruoja pokyčius ir jų pakitimo charakterį. Remiantis finansinių ataskaitų informacija galima apskaičiuoti daugiau kaip šimtą reikšmingų santykinų rodiklių. Tačiau nors juos apskaičiuoti paprasta – interpretuoti sunku. Patys vieni santykiniai rodikliai nieko nesako, o reikšmę įgauna tik tuomet, kai yra lyginami su: 1) tos pačios įmonės praėjusio laikotarpio rodikliais; 2) numatytais tam tikrais parametriniais rodikliais; 3) tos pačios pramonės šakos kitų įmonių rodikliais; 4) pagrindinių konkurentų rinkoje rodikliais; arba 5) šalies ekonomikos rodikliais. Palyginimas su pastaraisiais svarbus, nes leidžia įvertinti ekonomikos recesijos ar augimo laikotarpio įtaką įmonės veiklai. Tačiau dažniausiai santykiniai rodikliai lyginami su šakiniais rodikliais, nes skirtingos pramonės šakų ypatybės daro nevienodą įtaką joms priklausančių įmonių rodikliams.

Anot H. Šakienės ir K. Puleikienės (2009), tiek užsienio, tiek lietuvių autorių moksliniuose darbuose nėra bendros santykinų rodiklių klasifikavimo sistemos: išskiriamos skirtingos rodiklių grupės su nevienodu rodiklių kiekiu ir netgi jų pavadinimais. Kaip teigia J. Mackevičius ir R. Valkauskas (2010), dažniausiai išskiriamos *pelningumo*, *apyvartumo* ir *mokumo* santykinų rodiklių grupės. Būtent šioms grupėms priskiriamus rodiklius disertantė pasirinko išanalizuoti ir pritaikyti šiame tyrime. Atrenkant santykinus rodiklius atsižvelgta į tai, kad papildomos informacijos apie įmonės intelektinį kapitalą įtraukimas į balansą keičia šiuos santykinų rodiklių skaičiavime naudojamus straipsnius: turto, ilgalaikio turto ir nuosavo kapitalo. Taigi, tai turi tiesioginę įtaką kai kurių santykinų rodiklių reikšmėms. To pagrindu disertantė atrinko ir atlikdama finansinę analizę skaičiuoja tokius rodiklius, kurių apskaičiavimo tvarka ir reikšmių interpretavimas pateikiamas atitinkamuose prieduose: *tris* pelningumo rodiklius (17 priedas); *keturis* apyvartumo rodiklius (18 priedas) ir *keturis* mokumo rodiklius (19 priedas).

Kaip teigia V. Aleknevičienė ir E. Aleknevičiūtė (2012), vertinant atskirų įmonių santykinius rodiklius, tiksliau nustatyti įmonės finansinę būklę ir veiklos rezultatus galima imant kuo ilgesnį laikotarpį, nes taip geriau eliminuojamas vienerių metų poveikis vidurkiui. Todėl šiame tyrime, skaičiuojant pasirinktus santykinius rodiklius, imamas analizuojamo laikotarpio, t. y. 2009–2012 metų, aritmetinis vidurkis.

Atsižvelgus į tai, kas išdėstyta aukščiau, skyriaus pradžioje suformuluotas tiriamasis teiginys T(2) (*informacija apie įmonės intelektinį kapitalą papildytos finansinės ataskaitos **nekeičia** jų pagrindu atliekamos finansinės analizės rezultatų*) išskaidomas ir tikrinamas per penkis darbinis teiginius:

T(2)₁: *Balanso turto pusės papildymas informacija apie įmonės intelektinį kapitalą **nekeičia** horizontaliosios ir vertikaliosios analizės rezultatų.*

T(2)₂: *Balanso nuosavybės pusės papildymas informacija apie nerealizuotą įmonės intelektinio kapitalo pelną **nekeičia** horizontaliosios ir vertikaliosios analizės rezultatų.*

T(2)₃: *Balanso papildymas informacija apie įmonės intelektinį kapitalą **nekeičia** santykinų pelningumo rodiklių analizės rezultatų.*

T(2)₄: *Balanso papildymas informacija apie įmonės intelektinį kapitalą **nekeičia** santykinų apyvartumo rodiklių analizės rezultatų.*

T(2)₅: *Balanso papildymas informacija apie įmonės intelektinį kapitalą **nekeičia** santykinų mokumo rodiklių analizės rezultatų.*

Šiuos teiginius disertantė pasirinko tikrinti kiekvienai nagrinėjamai pramonės šakai (alkoholio ir pieno) atskirai, todėl kiekvienas darbinis teiginys skaidomas į du, t. y. iš viso tikrinama dešimt darbinių teiginių: T(2)_{1A}, T(2)_{1P}, T(2)_{2A}, T(2)_{2P}, T(2)_{3A}, T(2)_{3P}, T(2)_{4A}, T(2)_{4P}, T(2)_{5A} ir T(2)_{5P}, kur indeksas A reiškia alkoholio pramonės šaką, o P – pieno pramonės šaką. Suformuluoti teiginiai empiriškai tikrinami tyrimo metu. Statistiniam bei grafiniam duomenų apdorojimui naudojama „Microsoft Excel“ programa.

3.2. Modelio pritaikymas ir jo integravimo į finansinę apskaitą galimybių bei rezultatų vertinimas

Šiame skyriuje, remiantis 3.1. skyriuje aprašyta tyrimo metodika, atliktas sukurto *Intelektinio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelio* pritaikymo tyrimas. Įgyvendinant **pirmąjį** ir **antrąjį** tyrimo žingsnius (t. y. įmonės balansinės, rinkos ir realizuotojo IIK vertės nustatymas) sudaryta 24 lentelė, kurioje pateikti disertantės atliktų skaičiavimų rezultatai. Įmonių balansinės vertės bei rinkos vertės skaičiavimai paremti viešai internete skelbiama informacija (t. y. įmonių metinių finansinių ataskaitų ir vertybinių popierių biržos interneto tinklalapio duomenimis), kuri prieinama visiems išoriniams informacijos vartotojams.

24 lentelė

Atrinktų įmonių realizuotojo intelektualio kapitalo vertės apskaičiavimas

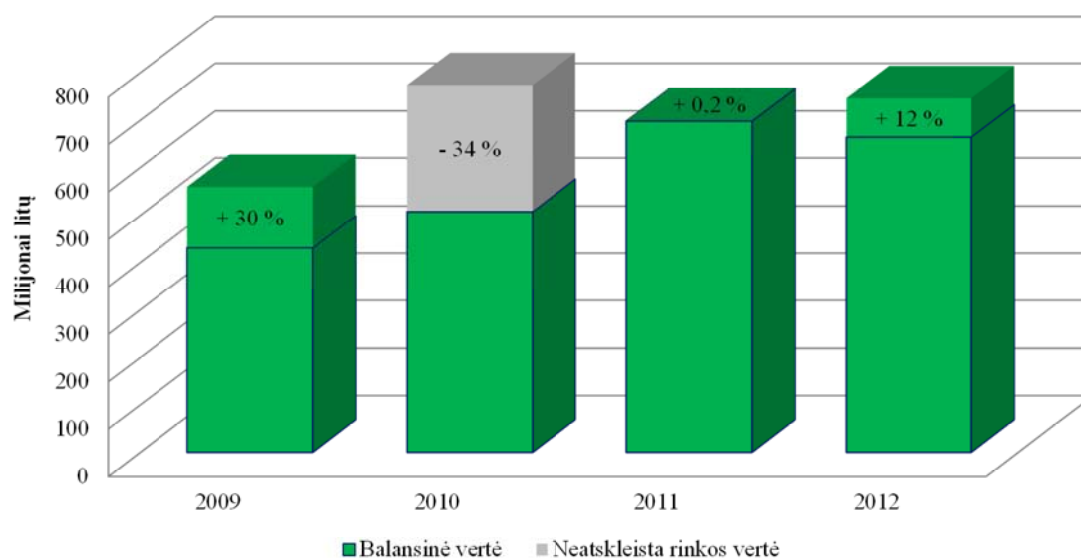
Eil. nr.	Įmonės pavadinimo trumpinys	Apskaičiuota realizuotojo intelektualio kapitalo vertė, Lt			
		2009	2010	2011	2012
1.	ANKIL	-7 091 397	-8 006 209	-5 462 000	-7 823 000
2.	GUBIL	21 826	2 657 866	-3 708 296	-3 971 758
3.	AGPIL	9 962 276	84 123 368	5 801 000	-8 312 000
4.	VDGIL	-5 124 465	-1 883 940	-15 055 154	-17 357 387
5.	PZVIL	10 550 791	129 944 708	168 291 741	156 554 139
6.	RSUIL	-70 100 318	43 224 559	-128 601 758	-141 751 233
7.	VLPIL	-10 435 800	21 116 477	-6 652 151	-9 279 079
8.	ZMPIL	-56 477 750	-5 117 750	-15 956 000	-49 910 000
Iš viso, Lt:		-128 694 837	266 059 079	-1 342 618	-81 850 318

Šaltinis: sudaryta autorės.

Gauti rezultatai grafiškai pavaizduoti 13 paveiksle. Kaip matoma, 2009 ir 2012 metais bendra atrinktų įmonių realizuotojo intelektualio kapitalo vertė buvo neigiama, o tai reiškia, jog balansinė vertė viršijo bendrą šių įmonių rinkos vertę – atitinkamai 30 proc. ir 12 proc. Tuo tarpu 2010 metais realizuotojo intelektualio kapitalo vertė buvo teigiama, o tai reiškia, jog bendra įmonių balansinė vertė neatskleidė 34 proc. bendros šių įmonių rinkos vertės. 2011 metais bendra realizuotojo intelektualio kapitalo vertė buvo neigiama, tačiau šis skirtumas buvo nežymus (t. y. 0,2 proc. bendros rinkos vertės).

Įgyvendinant **trečiąjį** tyrimo žingsnį (t. y. IIK elementų identifikavimas ir priskyrimas IIK komponentams), atlikta nagrinėjamų įmonių metinių

pranešimų turinio analizė. Gauti rezultatai siejami su tyrimo tikslu ir apibendrintai pateikti 25 lentelėje. Kaip nurodyta **ketvirtajame** tyrimo žingsnyje (t. y. svorių IIK komponentams priskyrimas), gauta IIK struktūros išraiška procentais padalijus iš 100 prilyginama atskirų komponentų svoriams.

Šaltinis: sukurta autorės.

13 pav. Skirtumas tarp atrinktų įmonių balansinės ir rinkos vertės

Kaip jau minėta pačiame modelio aprašyme, šiuos du žingsnius turėtų atlikti įmonės vadovybė. Kadangi šiame tyrime reikiama informacija gauta alternatyviais metodais, todėl sunku tiksliai įvardyti problemas, galinčias kilti praktikoje. Atsižvelgdama į tai disertantė mano, kad sėkmingam šių žingsnių įgyvendinimui praktikoje būtų naudinga išsami intelektualio kapitalo elementų sampratos bei galimų jų identifikavimo procedūrų ir priskyrimo atskiriems intelektualio kapitalo komponentams metodų reglamentacija.

Siekiant įgyvendinti **penktąjį** tyrimo žingsnį (t. y. IIK komponentų vertės apskaičiavimas) pasinaudota 24 ir 25 lentelių duomenimis, t. y. apskaičiuota realizuotojo IIK vertė sudauginama su ketvirtame tyrimo žingsnyje nustatytu kiekvienos įmonės intelektualio kapitalo komponento svoriu. Skaičiavimo rezultatai pateikti 26 lentelėje. Šioje lentelėje apskaičiuota realizuotojo IIK vertė paimta iš 24 lentelės, o atskiro IIK komponento svoris – iš 25 lentelės. Šie du kintamieji sudauginami ir gaunama atskiro IIK komponento vertė piniginiiais vienetais.

Turinio analizės rezultatai

Įmonės pavadinimo trumpinys	Metai	Rasta skaičiavimo vienetų iš viso	Iš kurių apie:					
			Žmogiškąjį kapitalą		Santykių kapitalą		Organizacinį kapitalą	
			vnt.	t. y.	vnt.	t. y.	vnt.	t. y.
ANK1L	2009	129	19	15 %	77	60 %	33	25 %
	2010	134	18	14 %	74	55 %	42	31 %
	2011	55	17	31 %	32	58 %	6	11 %
	2012	80	21	26 %	44	55 %	15	19 %
GUB1L	2009	24	7	29 %	16	67 %	1	4 %
	2010	71	14	20 %	11	15 %	46	65 %
	2011	72	14	19 %	12	17 %	46	64 %
	2012	22	3	14 %	8	36 %	11	50 %
AGP1L	2009	231	53	23 %	85	37 %	93	40 %
	2010	262	43	16 %	92	35 %	127	49 %
	2011	45	27	60 %	6	13 %	12	27 %
	2012	122	33	27 %	57	47 %	32	26 %
VDG1L	2009	63	10	16 %	32	51 %	21	33 %
	2010	70	9	13 %	35	50 %	26	37 %
	2011	69	14	20 %	27	39 %	28	41 %
	2012	92	12	13 %	48	52 %	32	35 %
PZV1L	2009	21	3	14 %	7	33 %	11	53 %
	2010	52	4	8 %	26	50 %	22	42 %
	2011	56	4	7 %	31	55 %	21	38 %
	2012	52	3	6 %	26	50 %	23	44 %
RSU1L	2009	170	20	12 %	60	35 %	90	53 %
	2010	200	51	25 %	77	39 %	72	36 %
	2011	199	50	25 %	78	39 %	71	36 %
	2012	192	11	6 %	94	49 %	87	45 %
VLP1L	2009	81	7	9 %	35	43 %	39	48 %
	2010	67	7	11 %	29	43 %	31	46 %
	2011	77	7	9 %	36	47 %	34	44 %
	2012	80	7	9 %	36	45 %	37	46 %
ZMP1L	2009	107	8	8 %	56	52 %	43	40 %
	2010	105	8	7 %	49	47 %	48	46 %
	2011	103	8	8 %	47	46 %	48	46 %
	2012	157	13	8 %	74	47 %	70	45 %

Šaltinis: sudaryta autorės.

Šeštasis tyrimo žingsnis (t. y. balanso papildymas informacija apie IĮK) numato apskaičiuotų atskirų intelektinio kapitalo komponentų verčių pateikimą balanse (finansinės būklės ataskaitoje). Disertantė papildė minėtas nagrinėjamų įmonių ataskaitas už 2009–2012 metus informacija apie apskaičiuotą realizuotąjį intelektinį kapitalą – ataskaitų fragmentai pateikti 20 priede (papildyti duomenys pažymėti pilkais).

**Apskaičiuota nagrinėjamų įmonių realizuotojo intelektualio kapitalo vertė
ir struktūra**

Įmonės pavadinimo trumpinys	Metai	Apskaičiuota realizuotojo IĮK vertė, Lt	Iš kurios:					
			Žmogiškojo kapitalo		Santykių kapitalo		Organizacinio kapitalo	
			svoris	vertė, Lt	svoris	vertė, Lt	svoris	vertė, Lt
ANKIL	2009	-7 091 397	0,15	-1 063 710	0,60	-4 254 838	0,25	-1 772 849
	2010	-8 006 209	0,14	-1 120 869	0,55	-4 403 415	0,31	-2 481 925
	2011	-5 462 000	0,31	-1 693 220	0,58	-3 167 960	0,11	-600 820
	2012	-7 823 000	0,26	-2 033 980	0,55	-4 302 650	0,19	-1 486 370
GUBIL	2009	21 826	0,29	6 330	0,67	14 623	0,04	873
	2010	2 657 866	0,20	531 573	0,15	398 680	0,65	1 727 613
	2011	-3 708 296	0,19	-704 576	0,17	-630 410	0,64	-2 373 310
	2012	-3 971 758	0,14	-556 046	0,36	-1 429 833	0,50	-1 985 879
AGPIL	2009	9 962 276	0,23	2 291 324	0,37	3 686 042	0,40	3 984 910
	2010	84 123 368	0,16	13 459 739	0,35	29 443 179	0,49	41 220 450
	2011	5 801 000	0,60	3 480 600	0,13	754 130	0,27	1 566 270
	2012	-8 312 000	0,27	-2 244 240	0,47	-3 906 640	0,26	-2 161 120
VDGIL	2009	-5 124 465	0,16	-819 914	0,51	-2 613 477	0,33	-1 691 074
	2010	-1 883 940	0,13	-244 912	0,50	-941 970	0,37	-697 058
	2011	-15 055 154	0,20	-3 011 031	0,39	-5 871 510	0,41	-6 172 613
	2012	-17 357 387	0,13	-2 256 460	0,52	-9 025 841	0,35	-6 075 086
PZVIL	2009	10 550 791	0,14	1 477 111	0,33	3 481 761	0,53	5 591 919
	2010	129 944 708	0,08	10 395 577	0,50	64 972 354	0,42	54 576 777
	2011	168 291 741	0,07	11 780 422	0,55	92 560 457	0,38	63 950 862
	2012	156 554 139	0,06	9 393 248	0,50	78 277 070	0,44	68 883 821
RSUIL	2009	-70 100 318	0,12	-8 412 038	0,35	-24 535 111	0,53	-37 153 169
	2010	43 224 559	0,25	10 806 140	0,39	16 857 578	0,36	15 560 841
	2011	-128 601 758	0,25	-32 150 439	0,39	-50 154 686	0,36	-46 296 633
	2012	-141 751 233	0,06	-8 505 074	0,49	-69 458 104	0,45	-63 788 055
VLPIL	2009	-10 435 800	0,09	-939 222	0,43	-4 487 394	0,48	-5 009 184
	2010	21 116 477	0,11	2 322 813	0,43	9 080 085	0,46	9 713 579
	2011	-6 652 151	0,09	-598 694	0,47	-3 126 511	0,44	-2 926 946
	2012	-9 279 079	0,09	-835 117	0,45	-4 175 586	0,46	-4 268 376
ZMPIL	2009	-56 477 750	0,08	-4 518 220	0,52	-29 368 430	0,40	-22 591 100
	2010	-5 117 750	0,07	-358 243	0,47	-2 405 343	0,46	-2 354 165
	2011	-15 956 000	0,08	-1 276 480	0,46	-7 339 760	0,46	-7 339 760
	2012	-49 910 000	0,08	-3 992 800	0,47	-23 457 700	0,45	-22 459 500

Šaltinis: sudaryta autorės.

Be to, įmonės turėtų papildyti ir aiškinamąjį raštą jame pateikdamos papildomą informaciją, pagrindžiančią atskiriems IĮK komponentams priskirtus svorius ir paaiškinančią intelektualio kapitalo ir jo komponentų verčių pokyčius. Ir nors šiame tyrime minėto tikrinamo modelio žingsnio nuspręsta neatlikti, tačiau, disertantės nuomone, galutiniam šio tyrimo rezultatui tai įtakos neturi, nes pateikimas aiškinamajame rašte praktikoje nėra naujas ir, parengus atitinkamus reglamentus, būtų sėkmingai įgyvendintas.

Atliekant **septintąjį** tyrimo žingsnį (t. y. modelio pritaikymo problemų identifikavimas ir vertinimas), nustatytos *keturios* tikrinamo modelio taikymo

praktikoje problemos. Pirmoji – *IRV nustatymas įmonėms, kurių akcijomis rinkoje neprekiuojama*. Siekiant panaikinti šį trūkumą reikėtų į intelektinio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelį integruoti metodą (ar metodus), leidžiantį patikimai nustatyti konkrečios įmonės vertę piniginiiais vienetais. Tačiau tai reikalauja papildomų tyrimų įmonės vertės nustatymo srityje, kurie šioje disertacijoje nebuvo atliekami. Kita vertus, investavimo sprendimus dažniausiai priima akcijų rinkoje dalyvaujantys asmenys, o jie yra suinteresuoti būtent tomis įmonėmis, kurių akcijomis prekiaujama rinkoje.

Antroji taikymo praktikoje problema – *IK elementų identifikavimas įmonėje ir jų priskyrimas IK komponentams*. Su tuo glaudžiai susijusi ir trečioji šio modelio pritaikymo praktikoje problema – *svorių IIK komponentams priskyrimas*. Siekiant padėti įmonėms tinkamai įgyvendinti šiuos modelio žingsnius reikalinga ir naudinga papildoma reglamentacija ar rekomendacijos, kuriose būtų: 1) išsamiai paaiškinta atskirų IIK elementų samprata; 2) pateikti galimi jų identifikavimo ir priskyrimo intelektinio kapitalo komponentams metodai bei 3) rekomenduojami svorių atskiriems IIK komponentams priskyrimo būdai. Disertantės sukurtas vienas iš galimų šių žingsnių įgyvendinimo būdų aprašytas 2.3. skyriuje.

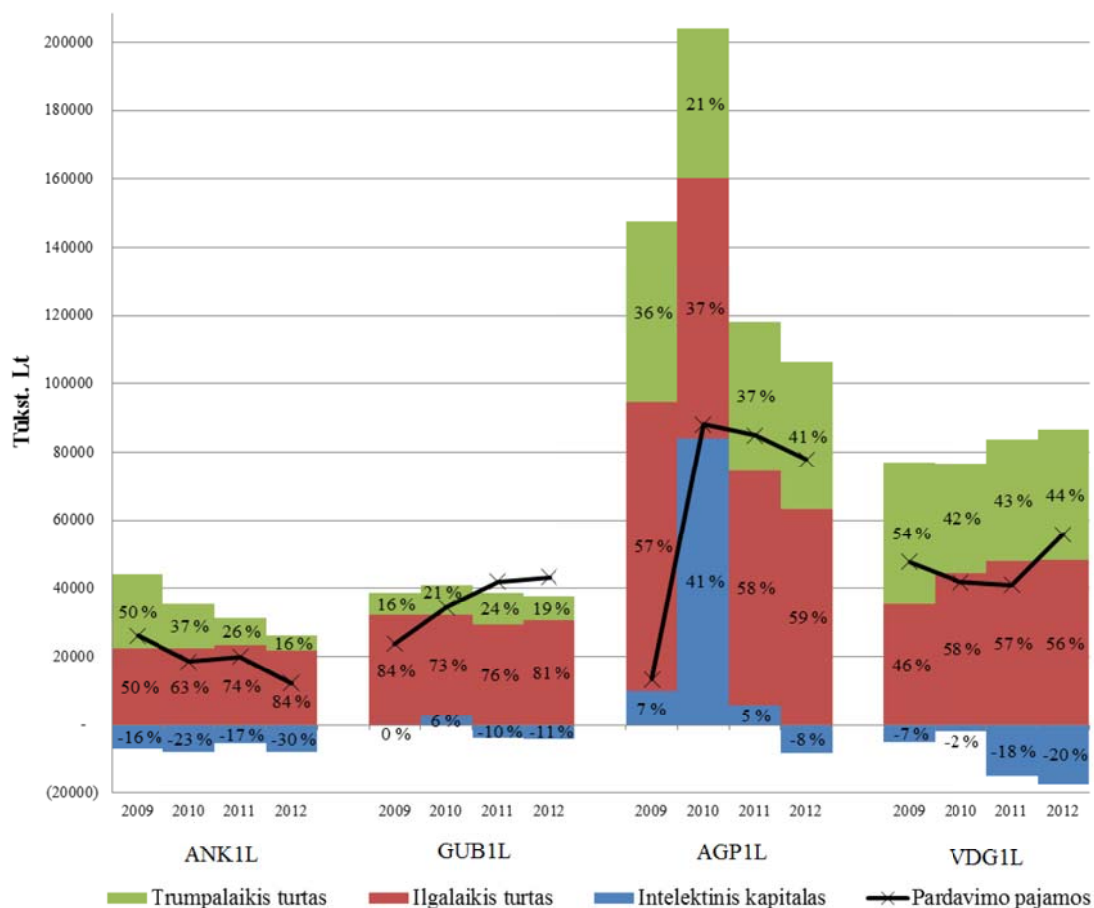
Ketvirtoji taikymo praktikoje problema – *papildomos informacijos pateikimas aiškinamajame rašte*. Čia taip pat reikalinga ir naudinga papildoma reglamentacija ar rekomendacijos šalies ar regiono mastu. Siekiant suvienodinti įmonių pateikiamos informacijos pobūdį ir formą, turėtų būti aiškiai reglamentuota, kokia minimali informacija, susijusi su 1) svorių atskiriems įmonės intelektinio kapitalo komponentams priskyrimu, ir 2) intelektinio kapitalo ir jo komponentų verčių pokyčiais, turėtų būti pateikta aiškinamajame rašte.

Atlikto empirinio tyrimo rezultatai parodė, jog sukurtas intelektinio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelis **yra pritaikomas** ir parengus atitinkamus reglamentus ar rekomendacijas gali būti

sėkmingai integruotas į finansinės apskaitos sistemą. *To pagrindu disertantė paneigia tiriamąją teiginį T(1).*

Toliau šiame skyriuje, remiantis 3.1. skyriuje aprašyta tyrimo metodika, atliktas modelio integravimo į finansinę apskaitą reikšmės išorinių informacijos vartotojų sprendimams tyrimas. 14 paveiksle pateikti alkoholio pramonės šakos įmonių turto horizontaliosios ir vertikaliosios analizės rezultatai. Stulpeliai vaizduoja absoliučias atskirų įmonių turto ir intelektualio kapitalo vertes (tiek teigiamas, tiek ir neigiamas) bei atskleidžia jų pokytį nagrinėjamu laikotarpiu. Stulpeliai suskaidyti į tris dalis ir atspindi įmonių turto struktūrą – trumpalaikį turtą, ilgalaikį turtą ir intelektualinį kapitalą, o nurodyta procentinė dalis atskleidžia jų dalį visame turte. Tais atvejais, kai intelektualio kapitalo vertė yra neigiama, procentinės dalys skaičiuojamos nuo absoliučios turto vertės, t. y. eliminavus neigiamą intelektualio kapitalo vertę, tuo būdu išvengiant nelogiškų 100 proc. viršijančių sudedamosios dalies įverčių.

Nagrinėjant gautus rezultatus matyti, kad bendros turto apimties atžvilgiu kitas tris įmones lenkia Įmonių grupė „ALITA“, AB, tačiau po augimo (38 proc.) 2009–2010 metais ėjo kritimas (atitinkamai 42 proc. ir 17 proc.) 2010–2012 metais. Palyginimui paveiksle pateiktų šios įmonės pardavimo pajamų apimties kitimo tendencijos nagrinėjamu laikotarpiu yra analogiškos – jos kilo (beveik 7 kartus) 2009–2010 metais ir krito (atitinkamai 4 proc. ir 8 proc.) 2010–2012 metais. Nagrinėjant turto struktūrą matyti, kad didžiąją dalį (apie 40 proc. 2010 metais ir apie 60 proc. – kitais) jo sudarė ilgalaikis turtas, kurio apimtis šiuo laikotarpiu nuolat mažėjo (atitinkamai 10 proc., 10 proc. ir 8 proc., žr. 18 paveikslą). Tuo tarpu trumpalaikio turto apimtis mažėjo (18 proc.) tik 2009–2010 metais, o kitais metais išliko tame pačiame lygyje. Intelektinio kapitalo apimties kitimas atitinka šios įmonės pardavimo pajamų kitimo tendencijas nagrinėjamu laikotarpiu – kilo (daugiau kaip 8 kartus) 2009–2010 metais ir krito (beveik 15 kartų) 2010–2011 metais, o 2012 metais tapo neigiamas.

Šaltinis: sukurta autorės.

14 pav. Alkoholio pramonės šakos įmonių turto horizontaliosios ir vertikaliosios analizės pagal papildytų finansinių ataskaitų duomenis rezultatai

Apibendrinant galima teigti, jog Įmonių grupės „ALITA“, AB pastarųjų trejų metų duomenys rodo neigiamas tendencijas. Kitokia situacija matoma nagrinėjant AB „Vilniaus degtinė“ duomenis – nors šios įmonės bendra turto apimtis siekia tik apie 40–70 proc. Įmonių grupės „ALITA“, AB bendros turto apimtys, tačiau analizuojamu laikotarpiu ji išliko maždaug tame pačiame lygyje: ilgalaikio turto apimtis augo atitinkamai 26 proc., 8 proc. ir 1 proc.; trumpalaikio turto apimtis krito (23 proc.) 2009–2010 metais ir augo (atitinkamai 11 proc. ir 8 proc.) 2010–2012 metais; o intelektualio kapitalo kitimo tendencijos atitiko Įmonių grupės „ALITA“, AB tendencijas (t. y. kilo 63 proc. 2009–2010 metais ir krito 8 kartais 2010–2011 metais bei dar 15 proc. 2011–2012 metais), tačiau visu nagrinėjamu laikotarpiu buvo neigiamas. Nežiūrint į tai, šios įmonės pardavimo apimtys 2011–2012 metais parodė

36 proc. augimą, o iki tol buvo atitinkamai 12 proc. ir 2 proc. kritimas. Apibendrinant galima teigti, kad AB „Vilniaus degtinė“ finansinių duomenų analizė rodo geresnes kitimo tendencijas nei Įmonių grupė „ALITA“, AB.

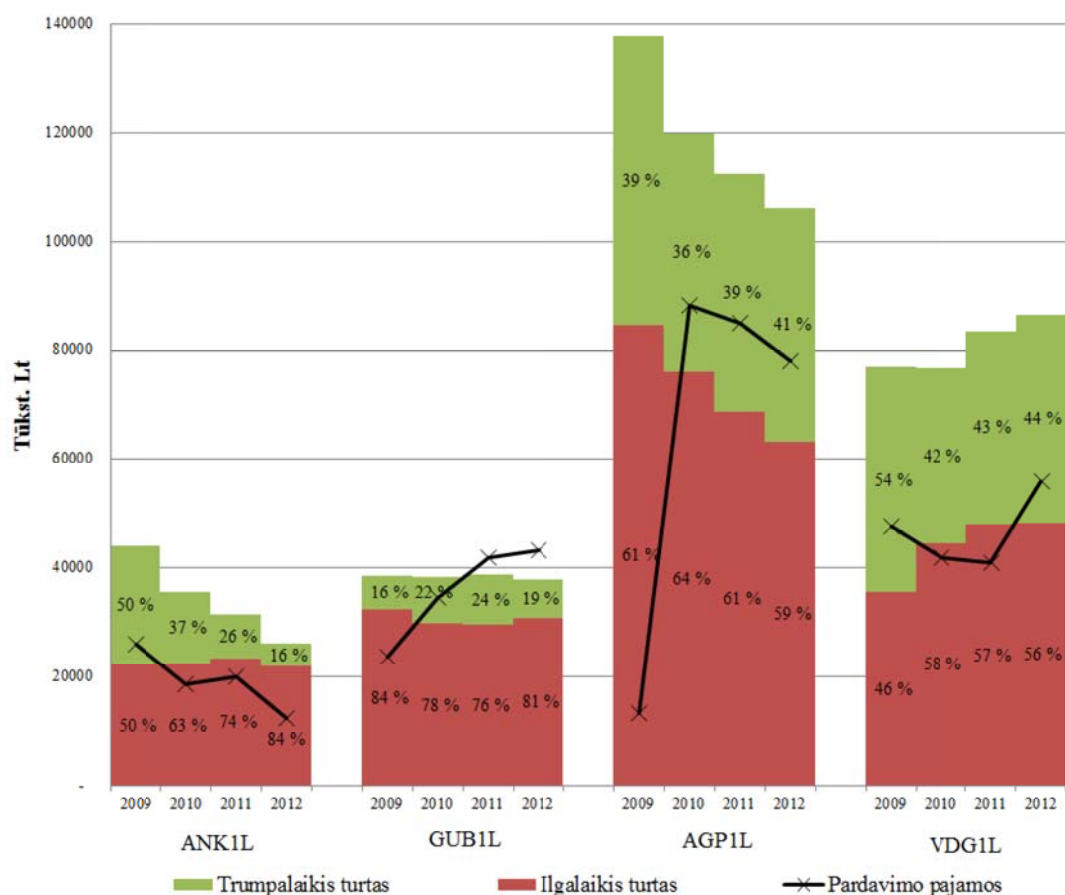
Nagrinėjant AB „Anykščių vynos“ duomenis pastebima, jog jos turto apimtis šiuo laikotarpiu nuolat krito (atitinkamai 26 proc., 5 proc. ir 29 proc.) – tai sąlygojo ryškus įmonės trumpalaikio turto apimties mažėjimas (atitinkamai 40 proc., 39 proc. ir 47 proc.). Ilgalaikio turto apimtis nagrinėjamu laikotarpiu išliko tame pačiame lygyje, o intelektinis kapitalas svyravo: krito 13 proc. 2009–2010 metais, kilo 32 proc. 2010–2011 metais ir vėl krito 43 proc. 2011–2012 metais. Analogiškas svyravimas pastebimas analizuojant šios įmonės pardavimo apimtis – jos krito 29 proc. 2009–2010 metais, kilo 8 proc. 2010–2011 metais ir vėl krito 38 proc. 2011–2012 metais. Apibendrinant galima teigti, kad AB „Anykščių vynos“ duomenų analizės rezultatai rodo neigiamas kitimo tendencijas, nors įmonė ir išlaiko stabilią ilgalaikio turto apimtį.

Tačiau priešinga situacija stebima nagrinėjant AB GUBERNIJA duomenis: įmonė analizuojamu laikotarpiu išlaikė stabilią turto apimtį, kurią apie 80 proc. sudaro ilgalaikis turtas ir apie 20 proc. – trumpalaikis turtas, o intelektualio kapitalo judėjimas nežymus. Tuo tarpu pardavimo apimtys visu nagrinėjamu laikotarpiu augo (atitinkamai 45 proc., 22 proc. ir 3 proc.).

Taigi, geriausias tendencijas, remiantis įmonių turto ir pardavimo apimčių pagal papildytų 2009–2012 metų finansinių ataskaitų duomenis kitimo analize, rodo AB GUBERNIJA.

Palyginimui pateikiami analizės, atliktos pagal prieš papildymą buvusių finansinių ataskaitų duomenis, rezultatai (15 paveikslas). Kaip galima pastebėti, Įmonių grupė „ALITA“, AB išlaikė savo trumpalaikio turto apimtį tame pačiame lygyje, tačiau jos ilgalaikio turto apimtys nagrinėjamu laikotarpiu krito; AB „Anykščių vynos“ situacija visiškai priešinga; AB GUBERNIJA turto apimtis ir struktūra nagrinėjamu laikotarpiu išliko tame pačiame lygyje, o geriausią būklę rodo AB „Vilniaus degtinė“ duomenys: tiek bendros turto apimties augimą, tiek ilgalaikio turto augimą bei trumpalaikio turto 2010–2012 metais augimą. Lyginant šiuos ir prieš tai pagal papildytų

finansinių ataskaitų duomenis atliktos analizės rezultatus akivaizdus skirtumas: pirmuoju atveju geriausiai vertinama būtų AB GUBERNIJA, o antruoju – AB „Vilniaus degtinė“. To pagrindu disertantė paneigia tiriamąjį teiginį $T(2)_{IA}$.

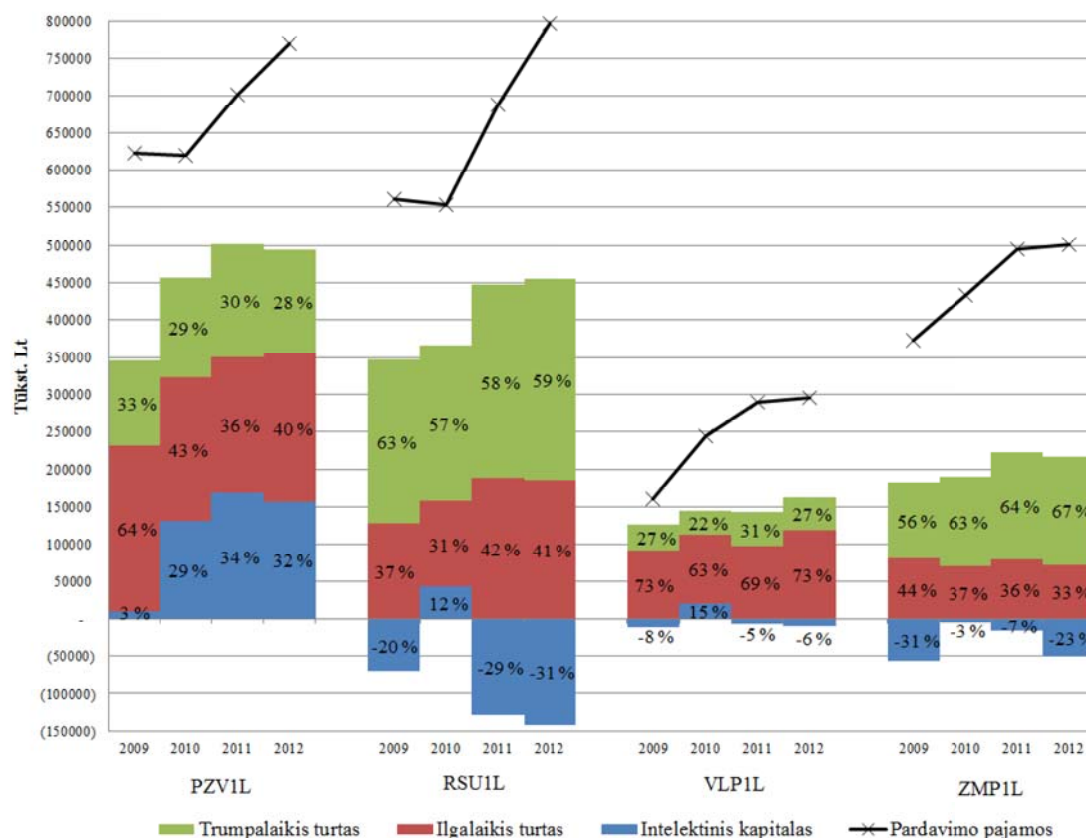

Šaltinis: sukurta autorės.

15 pav. Alkoholio pramonės šakos įmonių turto horizontaliosios ir vertikaliosios analizės pagal finansinių ataskaitų prieš papildymą duomenis rezultatai

Analogiški skaičiavimai atlikti ir su pieno pramonės šakos įmonių duomenimis. 16 paveiksle pateikti šių įmonių turto horizontaliosios ir vertikaliosios analizės rezultatai, kuriuos nagrinėjant galima pastebėti, jog AB „Pieno žvaigždės“ išsiskiria didžiausia turto apimtimi, kuri 2009–2011 metais augo atitinkamai 32 proc. ir 10 proc., o 2011–2012 metais 1 proc. krito. Ilgalaikio ir trumpalaikio turto apimtys nagrinėjamu laikotarpiu šiek tiek svyravo, tačiau išliko maždaug tame pačiame lygyje, o intelektualio kapitalo

kitimas atitiko bendras turto kitimo tendencijas, t. y. 2009–2011 metais augo atitinkamai daugiau kaip 12 kartų ir 30 proc., o 2011–2012 metais 7 proc. krito, tačiau visais laikotarpiais buvo teigiamas. Tuo tarpu pardavimo pajamos išliko tame pačiame lygyje 2009–2010 metais ir kilo 2010–2012 metais atitinkamai 13 proc. ir 10 proc. Apibendrinant galima teigti, kad AB „Pieno žvaigždės“ turto ir pardavimo pajamų kitimo tendencijos teigiamos.

Šaltinis: sukurta autorės.

16 pav. Pieno pramonės šakos įmonių turto horizontaliosios ir vertikaliosios analizės pagal papildytų finansinių ataskaitų duomenis rezultatai

Panaši situacija stebima ir nagrinėjant AB „Rokiškio sūris“ duomenis – nors bendra turto apimtis šioje įmonėje mažesnė, nei prieš tai nagrinėtos įmonės (apie 20 proc. 2009–2010 metais ir apie 40 proc. 2011–2012 metais), tačiau bendras pardavimo pajamų lygis mažesnis tik apie 10 proc. 2009–2010 metais ir panašaus lygio 2011–2012 metais. Nagrinėjant šios įmonės turto struktūrą matyti, jog ilgalaikio turto apimtis krito 10 proc. 2009–2010 metais, tačiau 2010–2011 metais išaugo 65 proc. ir tame lygyje išliko iki 2012 metų.

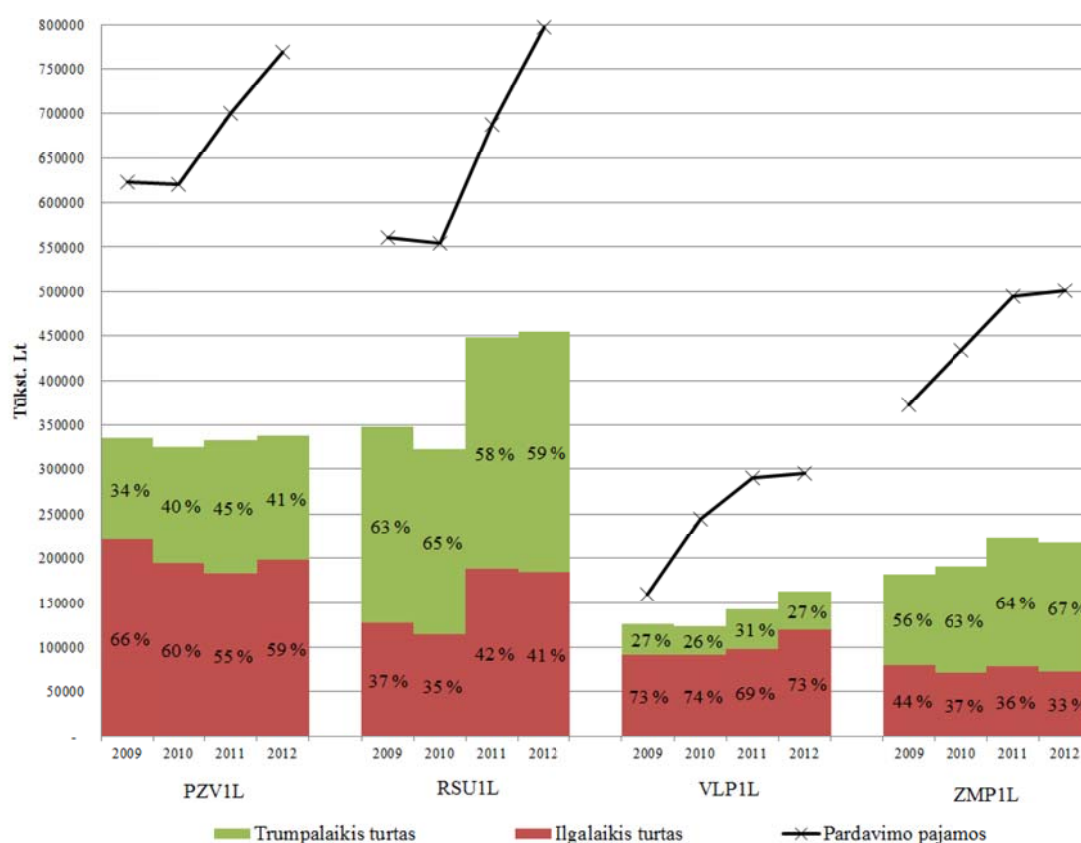
Analogiška situacija stebima ir nagrinėjant trumpalaikio turto kitimo tendencijas – sumažėjo 5 proc. 2009–2010 metais, 2010–2011 metais išaugo 25 proc. ir tame lygyje išliko iki 2012 metų.

Tačiau nagrinėjant intelektinio kapitalo kitimą matoma visiškai priešinga situacija – išaugo apie 1,5 karto 2009–2010 metais, tada smuko apie 4 kartus 2010–2011 metais ir dar krito 10 proc. 2011–2012 metais. Kaip matyti, tik vienais metais intelektinis kapitalas buvo teigiamas. Nepaisant to, įmonės pardavimo pajamų kitimo tendencijos – teigiamos, nes 2010–2012 metais augo atitinkamai 24 proc. ir 16 proc. Apibendrinant galima teigti, jog AB „Rokiškio sūris“ bendros turto kitimo tendencijos teigiamos, tačiau turėtų būti atkreiptas dėmesys į intelektinio kapitalo svyravimus bei neigiamas jo kitimo tendencijas. Tačiau analogiškai intelektinio kapitalo svyravimai pastebimi ir nagrinėjant AB „Žemaitijos pienas“ duomenis – jis išaugo apie 91 proc. 2009–2010 metais, tada smuko apie 3 kartus 2010–2011 metais ir dar apie 3 kartus 2011–2012 metais. Nežiūrint į tai, įmonės ilgalaikis turtas rodo tik nežymias mažėjimo tendencijas, o trumpalaikio turto apimtis nagrinėjamu laikotarpiu augo atitinkamai 18 proc., 20 proc. ir 1 proc. Lyginant šiuos duomenis su pardavimo pajamų apimtimi matyti, jog 2009–2011 metais augusios atitinkamai 16 proc. ir 14 proc., 2011–2012 metais jos augo tik 1 proc. Apibendrinant galima teigti, kad AB „Žemaitijos pienas“ aiškių teigiamų veiklos perspektyvų nerodo.

Likusi įmonė šioje grupėje – AB „Vilkyškių pieninė“, bendra turto apimtimi yra mažiausia, tačiau pastebimas ilgalaikio turto apimties augimas (atitinkamai 7 proc. ir 22 proc. 2010–2012 metais) bei trumpalaikio turto apimties svyravimai (krito 5 proc. 2009–2010 metais, išaugo 39 proc. 2010–2011 metais ir vėl krito 4 proc. 2011–2012 metais). Analogiškai ir su šios įmonės intelektiniu kapitalu – išaugo 3 kartus 2009–2010 metais, krito beveik 1,5 karto 2010–2011 metais ir vėl krito 40 proc. 2011–2012 metais. Kaip matyti, nors bendra intelektinio kapitalo apimtis, lyginant su kitomis įmonėmis, nereikšminga, tačiau bendra kitimo tendencija – neigiama. Lyginant šiuos duomenis su pardavimo apimtimi pastebima, jog 2009–2011 metais

augusios atitinkamai 53 proc. ir 19 proc., 2011–2012 metais jos augo tik 2 proc. Apibendrinant galima teigti, kad AB „Vilkyškių pieninė“ aiškių teigiamų veiklos perspektyvų nerodo.

Palyginimui pateikiami analizės, atliktos pagal prieš papildymą buvusių finansinių ataskaitų duomenis, rezultatai (17 paveikslas). Kaip galima pastebėti, AB „Pieno žvaigždės“ išlaikė turto apimtį ir struktūrą maždaug tame pačiame lygyje; AB „Rokiškio sūris“ turto apimtį 2011 metais išaugo ir 2012 metais tiek apimtimi, tiek struktūra išliko tame pačiame lygyje; AB „Žemaitijos pienas“ bendra turto apimtį nagrinėjamu laikotarpiu rodė augimo tendencijas, tačiau 2012 metais kiek nukrito, o pokyčiai buvo sąlygoti trumpalaikio turto apimtį kitimu; AB „Vilkyškių pieninė“ bendros turto apimtį augimas buvo sąlygotas ilgalaikio turto apimtį augimo.

Šaltinis: sukurta autorės.

17 pav. Pieno pramonės šakos įmonių turto horizontaliosios ir vertikaliosios analizės pagal finansinių ataskaitų prieš papildymą duomenis rezultatai

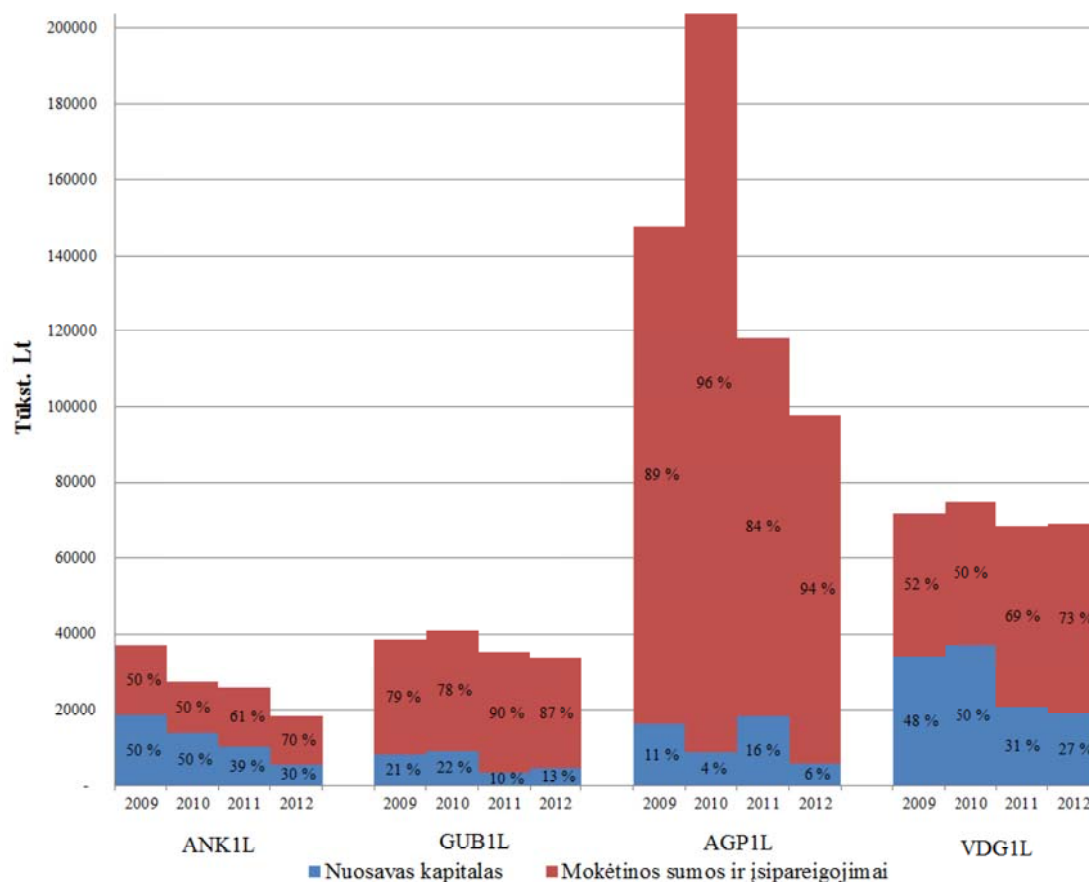
Apibendrinant ir įvertinant nagrinėjamų įmonių pardavimo apimčių kitimą galima teigti, jog palankiausias tendencijas rodo AB „Rokiškio sūris“ duomenų analizės rezultatai. Lyginant šiuos ir prieš tai pagal papildytų finansinių ataskaitų duomenis atliktos analizės rezultatus, pagal kuriuos geriausiai vertinama būtų AB „Pieno žvaigždės“, matomas skirtumas. *To pagrindu disertantė paneigia tiriamąjį teiginį $T(2)_{IP}$.*

Toliau (18 paveikslas) pateikiami alkoholio pramonės šakos įmonių kapitalo ir įsipareigojimų horizontaliosios ir vertikaliosios analizės rezultatai. Stulpeliai vaizduoja absoliučias atskirų įmonių nuosavo ir skolinto kapitalo vertes bei atskleidžia jų pokytį nagrinėjamu laikotarpiu. Taip pat jie suskaidyti į dvi dalis ir atspindi įmonių nuosavo ir skolinto kapitalo santykį, kuris išreikštas procentais.

Nagrinėjant gautus rezultatus matyti, kad Įmonių grupė „ALITA“, AB išsiskiria didžiausia nuosavybės apimtimi, kuri nagrinėjamo laikotarpio pradžioje kilo 38 proc., o vėliau krito atitinkamai 42 proc. ir 17 proc. Rezultatai rodo, jog įsiskolinimų dalis nuosavybėje gana didelė – svyruoja nuo 84 proc. 2011 metais iki 96 proc. 2010 metais, tačiau lyginant nagrinėjamo laikotarpio pradžios ir pabaigos duomenis matyti, jog įsipareigojimų apimtis sumažėjo 30 proc., tačiau nuosavo kapitalo – net 64 proc.

Visiškai priešinga situacija stebima analizuojant AB „Vilniaus degtinė“ duomenis. Jos nuosavybės apimtis visu nagrinėjamu laikotarpiu išliko tame pačiame lygyje, tačiau įsipareigojimų dalis sudarė apie 50 proc. 2009–2010 metais ir apie 70 proc. 2011–2012 metais. Tad lyginant nagrinėjamo laikotarpio pradžios ir pabaigos duomenis įsipareigojimai padidėjo 33 proc., o nuosavas kapitalas sumažėjo net 44 proc.

Šiek tiek kitokia situacija matoma nagrinėjant AB „Anykščių vynas“ duomenis – nuosavybė šiuo laikotarpiu nuolat mažėjo, o įsipareigojimų ir nuosavo kapitalo santykis kito nuo 50 / 50 proc. iki 70 / 30 proc. Tačiau lyginant laikotarpio pradžios ir pabaigos duomenis įsipareigojimai sumažėjo 30 proc., o nuosavas kapitalas – net 70 proc.

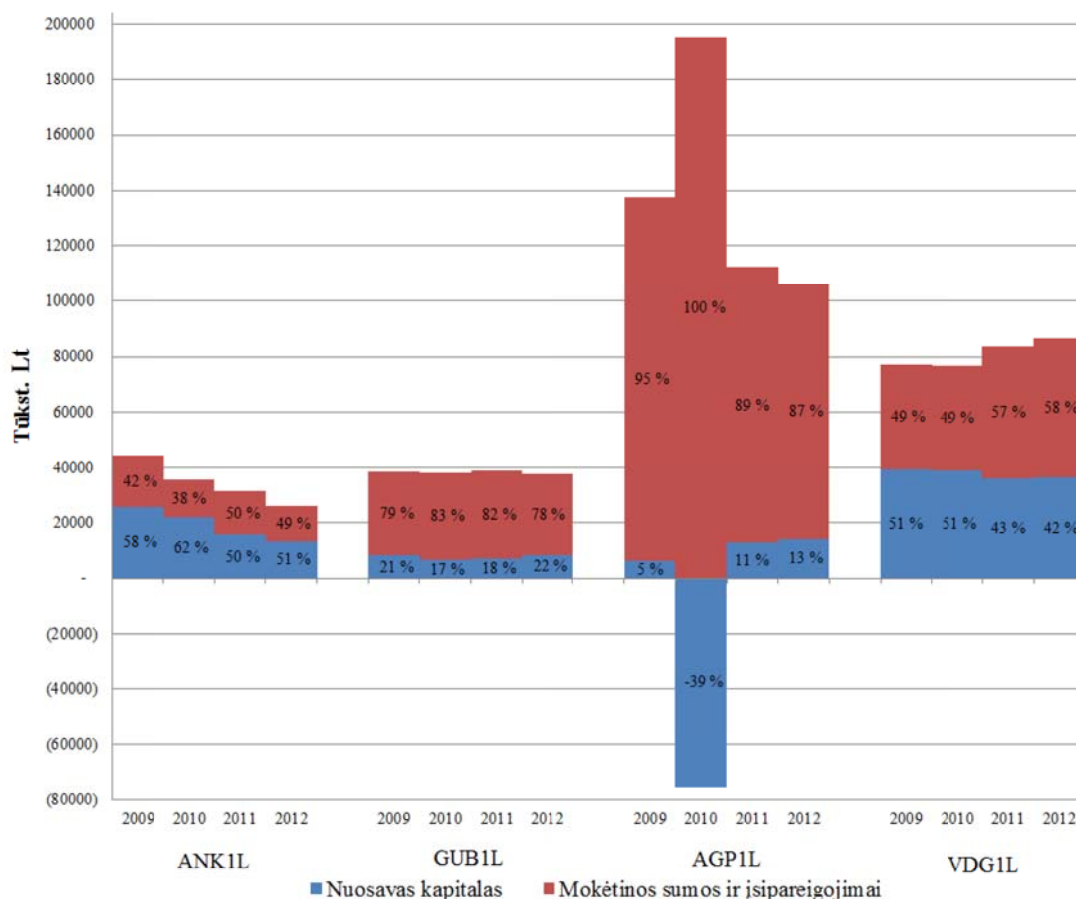
Šaltinis: sukurta autorės.

18 pav. Alkoholio pramonės šakos įmonių kapitalo ir įsipareigojimų horizontaliosios ir vertikaliosios analizės pagal papildytų finansinių ataskaitų duomenis rezultatai

Nagrinėjant AB GUBERNIJA duomenis galima pastebėti, jog jos nuosavybė visu laikotarpiu išliko maždaug tame pačiame lygyje, t. y. kilo 6 proc. 2009–2010 metais, krito 14 proc. 2010–2011 metais ir vėl kilo 4 proc. 2011–2012 metais. Įsipareigojimų dalis nuosavybėje sudarė apie 80–90 proc., o lyginant laikotarpio pradžios ir pabaigos duomenis – sumažėjo 4 proc., tačiau nuosavas kapitalas sumažėjo net 46 proc. Apibendrinant galima teigti, kad stabiliausia situacija ir skolinto bei nuosavo kapitalo santykio išlaikymas matomas nagrinėjant AB GUBERNIJA duomenis.

Palyginimui pateikiami analizės, atliktos pagal prieš papildymą buvusių finansinių ataskaitų duomenis, rezultatai (19 paveikslas). Kaip galima pastebėti, 2010 metais Įmonių grupės „ALITA“, AB nuosavo kapitalo suma

buvo neigiama, tačiau vėlesniais laikotarpiais tapo teigiama ir lyginant su 2009 metais padidėjo daugiau nei 2 kartus, o įsipareigojimų dalis nuosavybėje sumažėjo nuo 95 proc. iki 87 proc., o tai yra 30 proc. lyginant laikotarpio pradžios ir pabaigos duomenis.

Šaltinis: sukurta autorės.

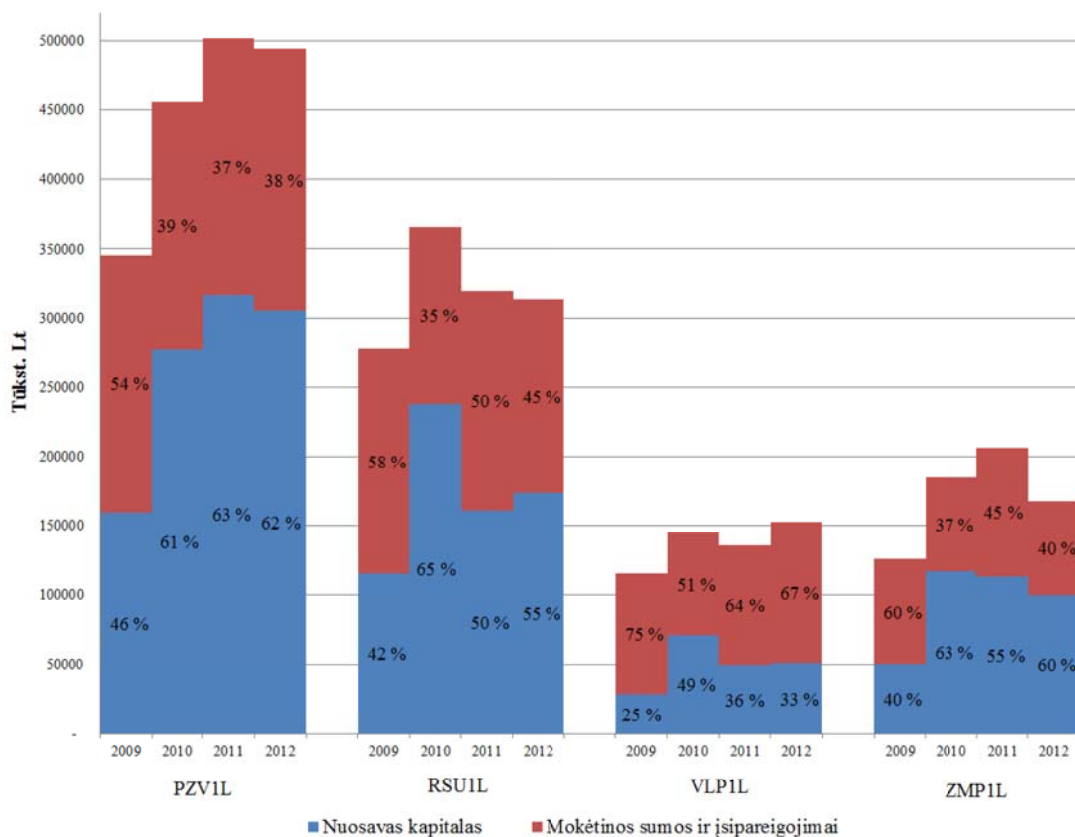
19 pav. Alkoholio pramonės šakos įmonių kapitalo ir įsipareigojimų horizontaliosios ir vertikaliosios analizės pagal finansinių ataskaitų prieš papildymą duomenis rezultatai

AB „Anykščių vynas“ situacija šiek tiek kitokia – visu nagrinėjamu laikotarpiu įmonės nuosavybės apimtis mažėjo, įsipareigojimų dalis sudarė apie 40–50 proc., tačiau lyginant laikotarpio pradžios ir pabaigos duomenis, įsipareigojimai sumažėjo 30 proc., o nuosavas kapitalas – net 48 proc. Stabilesnė situacija stebima nagrinėjant AB GUBERNIJA duomenis – visu nagrinėjamu laikotarpiu įmonė išlaikė panašią nuosavybės apimtį bei struktūrą, tačiau nuosavo kapitalo dalis joje užima tik apie 20 proc.

Nagrinėjant AB „Vilniaus degtinė“ duomenis matyti, kad bendra nuosavybės apimtis nagrinėjamu laikotarpiu šiek tiek augo, tačiau tą sąlygojo augantys įsipareigojimai – jie, lyginant laikotarpio pradžios ir pabaigos duomenis, padidėjo 33 proc., o nuosavo kapitalo apimtis sumažėjo 8 proc. Nežiūrint į tai, šiai įmonei pavyko išlaikyti gana aukštą nuosavo kapitalo lygį nuosavybėje, todėl remiantis šiais duomenimis AB „Vilniaus degtinė“ laikytina stabiliausia iš šių įmonių grupės. Lyginant šiuos ir prieš tai pagal papildytų finansinių ataskaitų duomenis atliktos analizės rezultatus, pagal kuriuos geriausiai vertinama būtų AB GUBERNIJA, matomas skirtumas. *To pagrindu disertantė paneigia tiriamąjį teiginį T(2)_{2A}.*

Toliau (20 paveikslas) pateikiami pieno pramonės šakos įmonių kapitalo ir įsipareigojimų horizontaliosios ir vertikaliosios analizės rezultatai, kuriuos nagrinėjant pastebima, jog AB „Pieno žvaigždės“ išsiskiria didžiausia nuosavybės apimtimi, kurios apie 60 proc. 2010–2012 metais sudarė nuosavas kapitalas, o apie 40 proc. – įsipareigojimai. Nežiūrint į tai, nuosavo kapitalo apimtis augo tik 2009–2011 metais (atitinkamai 74 proc. ir 14 proc.), o 2012 metais šiek tiek (4 proc.) krito, tačiau lyginant analizuojamo laikotarpio pradžios ir pabaigos duomenis stebimas 91 proc. augimas, o įsipareigojimai augo tik 2 proc. Labai panaši situacija ir su AB „Žemaitijos pienas“ – nuosavybės apimtys augimas matomas 2009–2011 metais (atitinkamai 47 proc. ir 12 proc.), tačiau 2011–2012 metais pastebimas 19 proc. kritimas. Lyginant analizuojamo laikotarpio pradžios ir pabaigos duomenis matyti, jog nuosavas kapitalas išaugo 2 kartus, o įsipareigojimai krito 12 proc.

Analizuojant AB „Rokiškio sūris“ duomenis matoma, kad 2010 metais bendra nuosavybės apimtis išaugo 32 proc., ir tą lėmė daugiau nei 2 kartus išaugusi nuosavo kapitalo apimtis. Tačiau vėlesniais metais stebimas bendros nuosavybės apimtys mažėjimas, santykinės įsipareigojimų dalies didėjimas bei nuosavo kapitalo mažėjimas. Vis dėlto lyginant analizuojamo laikotarpio pradžios ir pabaigos duomenis matoma, jog nuosavas kapitalas išaugo 50 proc., o įsipareigojimai sumažėjo 14 proc., tai lėmė nuosavo kapitalo dalies nuosavybėje išaugimą iki 55 proc.

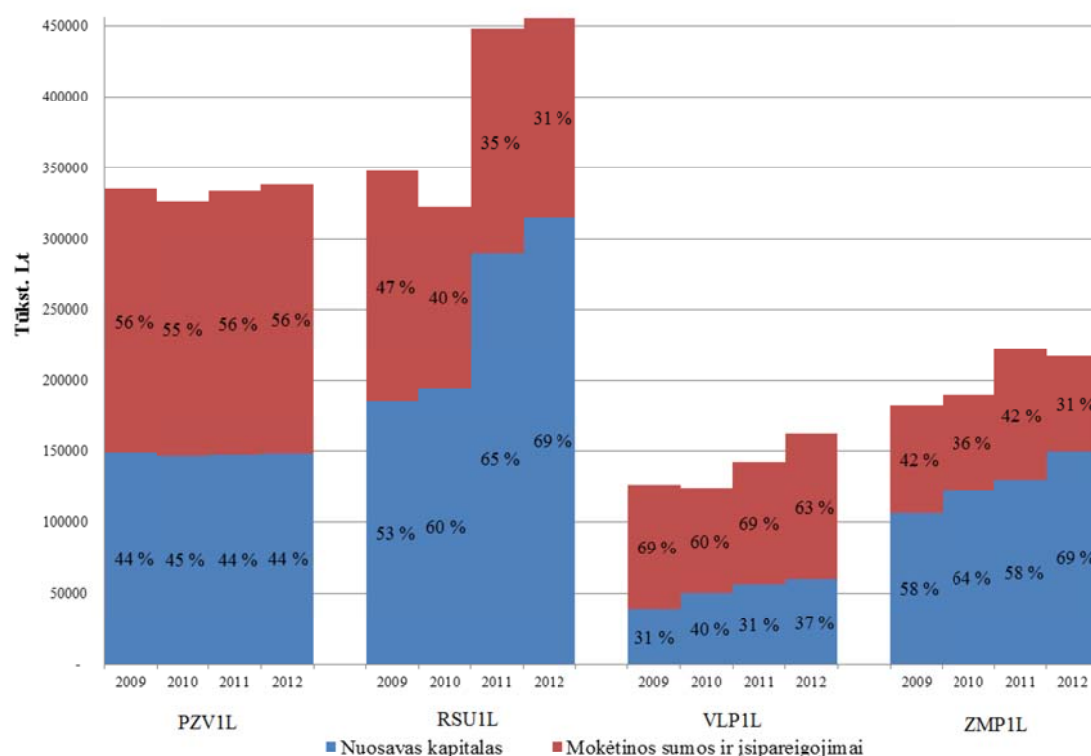
Šaltinis: sukurta autorės.

20 pav. Pieno pramonės šakos įmonių kapitalo ir įsipareigojimų horizontaliosios ir vertikaliosios analizės pagal papildytų finansinių ataskaitų duomenis rezultatai

Šiek tiek kitokia situacija stebima analizuojant AB „Vilkyškių pieninė“ duomenis – nagrinėjamu laikotarpiu matomi nuosavybės apimtys bei struktūros svyravimai. Vis dėlto lyginant laikotarpio pradžios ir pabaigos duomenis matyti, jog nuosavas kapitalas išaugo 77 proc., o įsipareigojimai – tik 18 proc., nors nuosavo kapitalo dalis sudaro trečdalį. Apibendrinant galima teigti, jog palankiausia situacija dėl nuosavo kapitalo augimo ir bendros apimtys teigiamų kitimo tendencijų matoma nagrinėjant AB „Pieno žvaigždės“ ir AB „Žemaitijos pienas“ duomenis.

Palyginimui pateikiami analizės, atliktos pagal prieš papildymą buvusių finansinių ataskaitų duomenis, rezultatai (21 paveikslas). Kaip galima pastebėti, AB „Rokiškio sūris“ išsiskiria didžiausia nuosavybės apimtimi, kuri 2009–2010 metais šiek tiek krito (2 proc.), tačiau 2010–2012 metais išaugo

atitinkamai 39 proc. ir 2 proc. Be to, nuosavo kapitalo dalis šioje struktūroje išaugo, o įsipareigojimais lyginant laikotarpio pradžios ir pabaigos duomenis krito 14 proc. Panaši situacija stebima ir nagrinėjant AB „Vilkyškių pieninė“ duomenis – nuosavybės apimtis 2010–2012 metais augo atitinkamai 15 proc. ir 14 proc., nuosavo kapitalo dalis šioje struktūroje išaugo, tačiau įsipareigojimais, lyginant laikotarpio pradžios ir pabaigos duomenis, taip pat išaugo 18 proc.

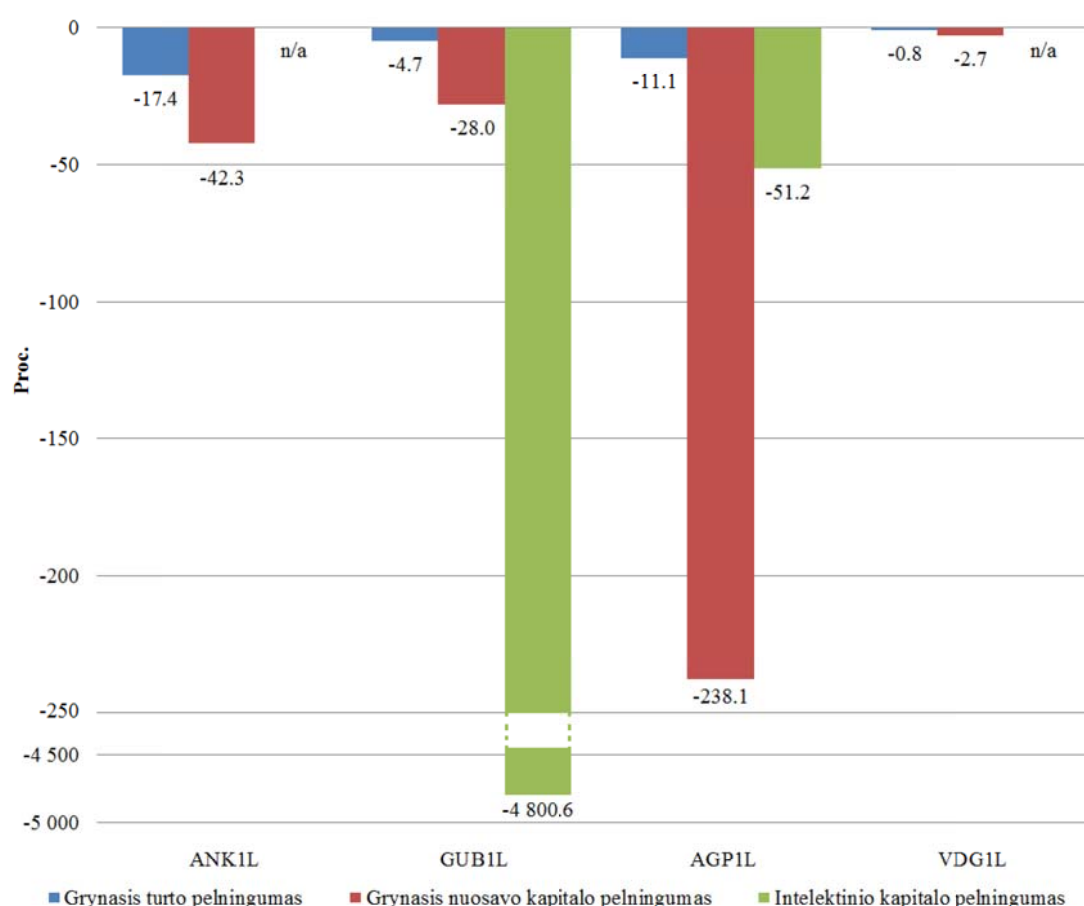
Šaltinis: sukurta autorės.

21 pav. Pieno pramonės šakos įmonių kapitalo ir įsipareigojimų horizontaliosios ir vertikaliosios analizės pagal finansinių ataskaitų prieš papildymą duomenis rezultatai

Stabiliausia situacija stebima nagrinėjant AB „Pieno žvaigždės“ duomenis – tiek nuosavybė, tiek nuosavas kapitalas, tiek įsipareigojimais analizuojamu laikotarpiu išliko tos pačios apimtys bei struktūros. Tuo tarpu AB „Žemaitijos pienas“ situacija palankesnė dėl stebimo bendros nuosavybės apimtys 2009–2011 metais augimo (atitinkamai 4 proc. ir 7 proc.) bei nuosavo kapitalo dalies šioje struktūroje kilimo. Be to, nagrinėjant šios įmonės įsipareigojimus pasirinkto laikotarpio pradžioje bei pabaigoje stebimas

12 proc. kritimas. Apibendrinant galima teigti, jog palankiausia situacija dėl nuosavo kapitalo augimo ir bendros apimties teigiamų kitimo tendencijų matoma nagrinėjant AB „Rokiškio sūris“ ir AB „Žemaitijos pienas“ duomenis. Lyginant šiuos ir prieš tai pagal papildytų finansinių ataskaitų duomenis atliktos analizės rezultatus, kuriais remiantis geriausiai vertinamos AB „Pieno žvaigždės“ ir AB „Žemaitijos pienas“, matomas skirtumas. *To pagrindu disertantė paneigia tiriamąją teiginį T(2)_{2P}.*

22 paveiksle pateikti alkoholio pramonės įmonių pelningumo rodiklių pagal papildytas finansines ataskaitas skaičiavimo rezultatai. Analizuojant gautus duomenis matyti, kad visų nagrinėjamų įmonių pelningumo rodikliai yra neigiami.

Šaltinis: sukurta autorės.

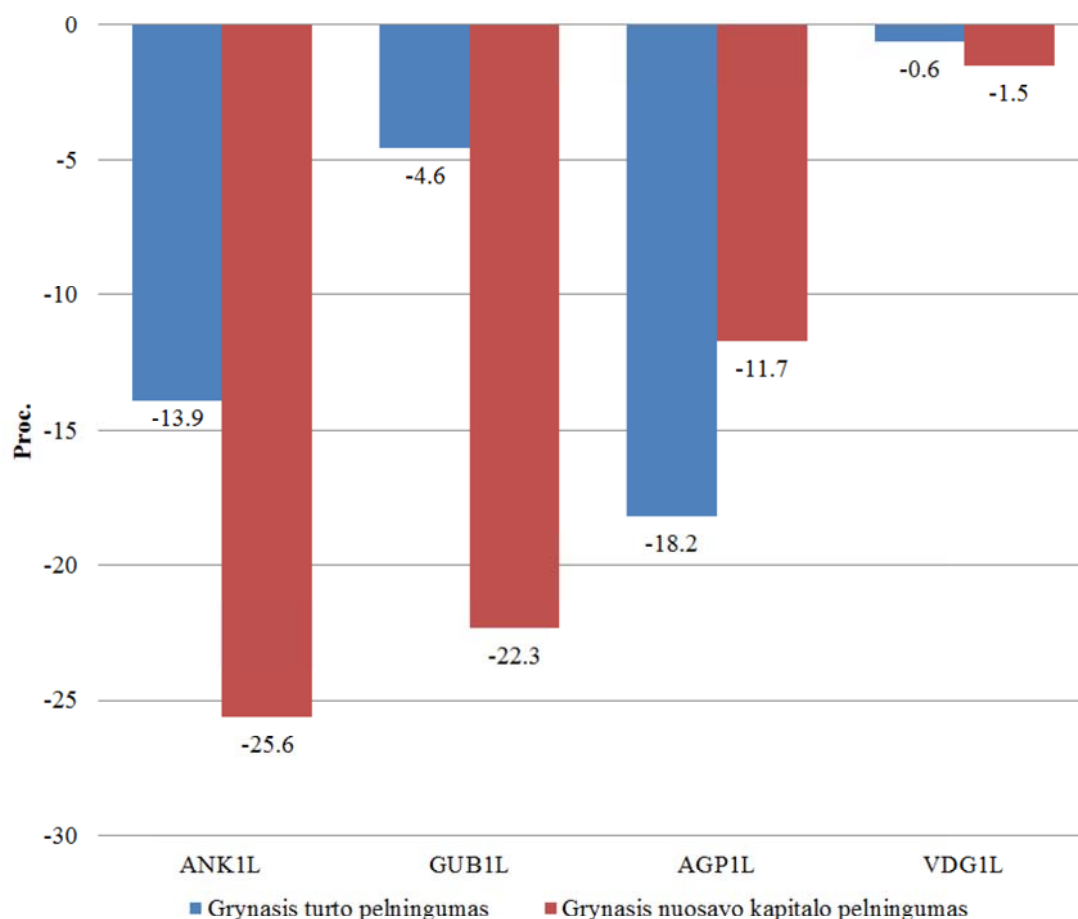
22 pav. Alkoholio pramonės šakos įmonių pelningumo rodiklių pagal papildytų finansinių ataskaitų duomenis rezultatai

Vertinant šių rodiklių visumą iš kitų išsiskiria AB „Vilniaus degtinė“, nes jos rodikliai – aukščiausi. Nežiūrint į tai, nė vienos iš nagrinėjamų įmonių būklė nėra gera. Nagrinėjant naujai sukurtą santykinio rodiklio – intelektualio kapitalo pelningumo – reikšmes matyti, jog keliose įmonėse jis neapskaičiuojamas. Tą sąlygojo neigiama intelektualio kapitalo reikšmė – loginiu požiūriu, neigiami išteklių negali kurti pridėtinės vertės, uždirbti pelną ir pan. Šį rodiklį lyginant su kitų įmonių duomenimis matyti, jog nors jose yra intelektualio kapitalo, t. y. jo reikšmė teigiama, tačiau jis generuoja neigiamus rezultatus ir dėl to vertinamas neigiamai.

Palyginimui pateikiami pelningumo rodiklių analizės, atliktos pagal prieš papildymą buvusių finansinių ataskaitų duomenis, rezultatai (23 paveikslas). Kaip galima pastebėti, visų nagrinėjamų įmonių pelningumo rodikliai yra neigiami. Atsižvelgus į tai, palankiausiai vertintina AB „Vilniaus degtinė“, nes jos rodikliai, nors ir neigiami, tačiau yra aukščiausi iš visų nagrinėjamų įmonių. Lyginant šiuos ir prieš tai pagal papildytų finansinių ataskaitų duomenis atliktos analizės rezultatus skirtumo nėra. *To pagrindu disertantė patvirtina tiriamąją teiginį T(2)_{3A}.*

Lyginant atskirų pelningumo rodiklių įverčius pagal papildytų ir prieš papildymą buvusių finansinių ataskaitų duomenis matyti, jog grynojo turto pelningumo rodikliai nepakito įmonėse AB GUBERNIJA ir AB „Vilniaus degtinė“, tačiau AB „Anykščių vynas“ atveju jis krito, o Įmonių grupė „ALITA“, AB atveju – kilo. Tą galima paaiškinti intelektualio kapitalo vertės įtaka bendram įmonės turto rodikliui – AB GUBERNIJA atveju, visu nagrinėjamu laikotarpiu intelektualio kapitalo reikšmė buvo neigiama ir tai mažino bendrą įmonės turto vertę, o tai neigiamai paveikė grynojo turto pelningumo rodiklį – vienam turto litui teko didesnė įmonės patirtų nuostolių (nes nagrinėjamu laikotarpiu įmonė patyrė tik nuostolius) dalis. Tuo tarpu Įmonių grupė „ALITA“, AB atveju geresnę grynojo turto pelningumo rodiklio reikšmę lėmė 2009–2011 metais buvusi teigiama intelektualio kapitalo vertė (kai įmonė patyrė nuostolių) ir 2012 metais buvusi neigiama intelektualio kapitalo vertė (kai įmonė uždirbo grynojo pelno). Lyginant grynojo nuosavo

kapitalo pelningumo rodiklį pagal prieš ir po papildymo buvusias finansines ataskaitas matyti, jog visais atvejais jis krito. Tam įtakos tiesiogiai turėjo nerealizuoto intelektualio kapitalo pelno (nuostolių) pripažinimas ir priskyrimas nuosavo kapitalo straipsniui.

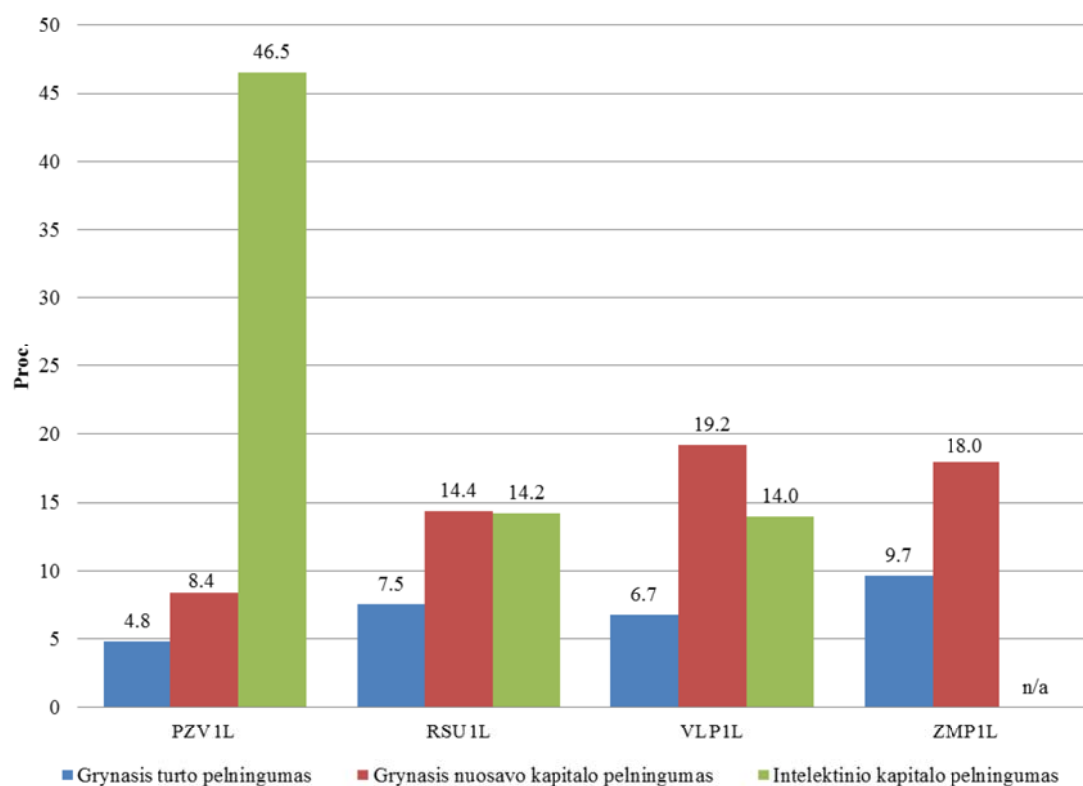

Šaltinis: sukurta autorės.

23 pav. Alkoholio pramonės šakos įmonių pelningumo rodiklių skaičiavimo pagal finansinių ataskaitų prieš papildymą duomenis rezultatai

Analogiški skaičiavimai atlikti ir su pieno pramonės šakos įmonių duomenimis – 24 paveiksle pateikti šių įmonių pelningumo rodiklių pagal papildytas finansines ataskaitas skaičiavimo rezultatai. Analizuojant gautus duomenis matyti, kad visi rodikliai teigiami, tik AB „Žemaitijos pienas“ grynojo intelektualio kapitalo pelningumo rodiklio nėra, nes analizuojamu laikotarpiu šios įmonės intelektualio kapitalo vertė buvo neigiama. Tuo tarpu didžiausią grynojo intelektualio kapitalo pelningumo reikšmę rodo AB „Pieno

žvaigždės“ rezultatai. Atsižvelgiant į tai, jog ir pati turto bei nuosavo kapitalo apimtis šioje įmonėje yra didžiausia, darytina išvada, jog būtent ši įmonė rodo geriausius rodiklius.

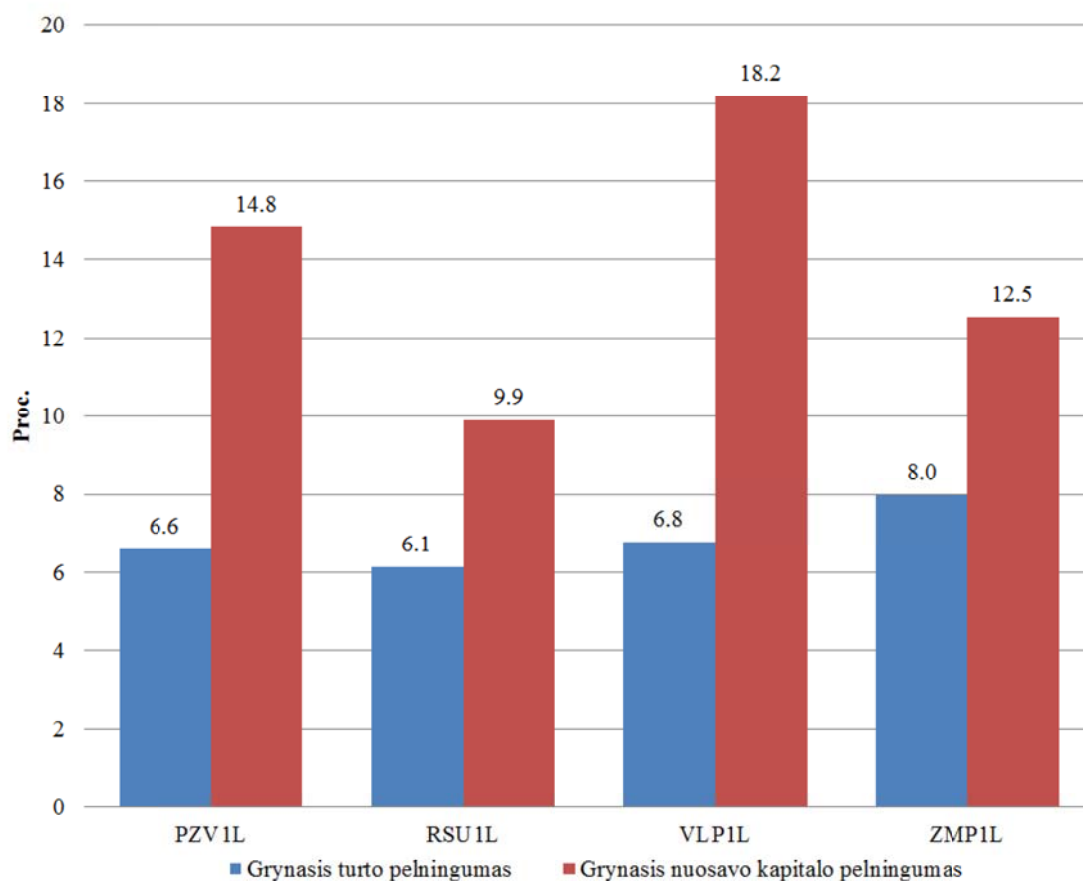
Šaltinis: sukurta autorės.

24 pav. Pieno pramonės šakos įmonių pelningumo rodiklių pagal papildytų finansinių ataskaitų duomenis rezultatai

Palyginimui pateikiami pelningumo rodiklių analizės, atliktos pagal prieš papildymą buvusių finansinių ataskaitų duomenis, rezultatai (25 paveikslas). Kaip galima pastebėti, visi nagrinėjamų įmonių rodikliai teigiami, o aukščiausius rodo AB „Vilkyškių pieninė“ duomenys. Lyginant šiuos ir prieš tai pagal papildytų finansinių ataskaitų duomenis atliktos analizės rezultatus, pagal kuriuos geriausiai vertinama būtų AB „Pieno žvaigždės“, matomas skirtumas. *To pagrindu disertantė paneigia tiriamąją teiginį $T(2)_{3P}$.*

Lyginant atskirų pelningumo rodiklių įverčius pagal papildytų ir prieš papildymą buvusių finansinių ataskaitų duomenis matyti, jog grynojo turto pelningumo rodiklis nepakito tik įmonėje AB „Vilkyškių pieninė“. Tačiau kitų įmonių rodikliai tiek padidėjo, tiek sumažėjo. Tai dar kartą įrodo, jog papildytų

finansinių ataskaitų duomenys gali atskleisti visai kitas įmonės būklės ir veiklos tendencijas, pvz., AB „Pieno žvaigždės“ grynojo nuosavo kapitalo pelningumo rodiklis pagal prieš papildymą buvusių finansinių ataskaitų duomenis yra 15 proc. ir vertinamas patenkinamai, tačiau po papildymo duomenimis apie nerealizuotą intelektualio kapitalo pelną (nuostolius) sumažėjo pusiau – iki 8 proc. ir vertinamas nepatenkinamai.

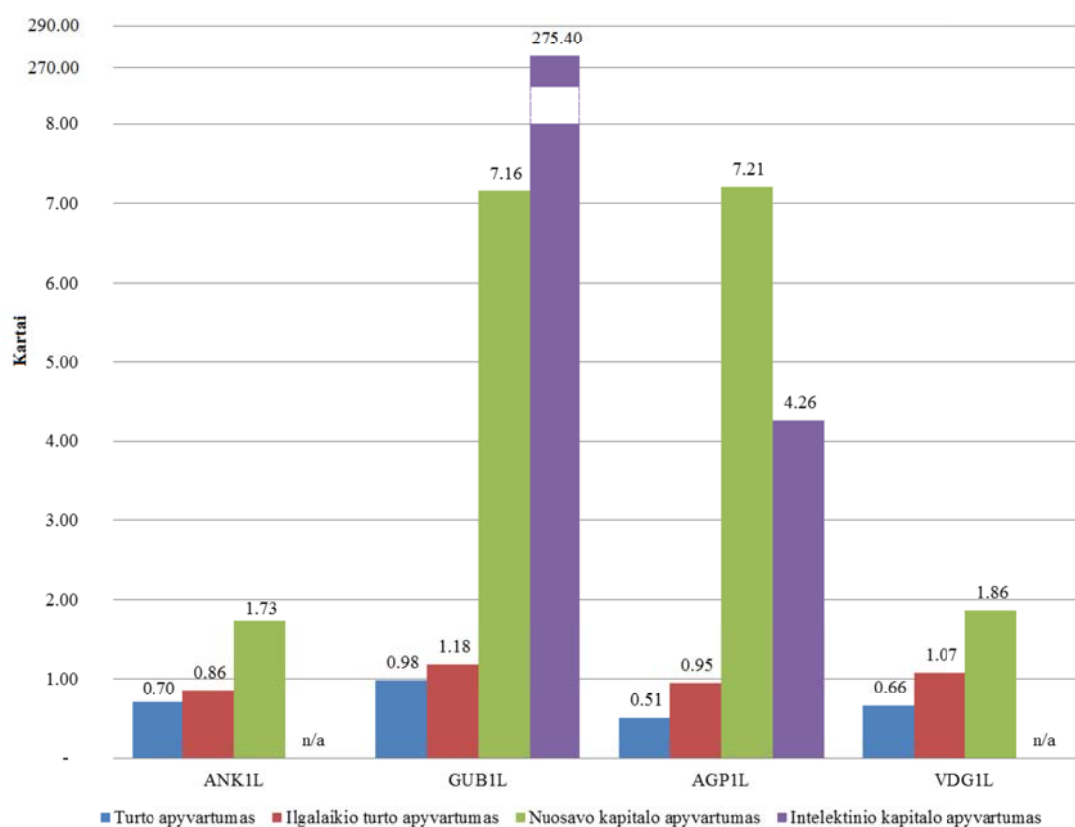

Šaltinis: sukurta autorės.

25 pav. Pieno pramonės šakos įmonių pelningumo rodiklių skaičiavimo pagal finansinių ataskaitų prieš papildymą duomenis rezultatai

26 paveiksle pateikti alkoholio pramonės įmonių apyvartumo rodiklių, pagal papildytas finansines ataskaitas, skaičiavimo rezultatai. Analizuojant gautus duomenis matyti, kad intelektualio kapitalo apyvartumas nėra įvertintas įmonėms AB „Anykščių vinas“ ir AB „Vilniaus degtinė“, nes nagrinėjamu laikotarpiu jų intelektualio kapitalo vertė buvo neigiama. Tuo tarpu AB GUBERNIJA intelektualio kapitalo apyvartumas labai aukštas ir gerokai

lenkia Įmonių grupė „ALITA“, AB rezultatus. Tačiau tą galima paaiškinti itin mažos vertės AB GUBERNIJA intelektiniu kapitalu. Vertinant nuosavo kapitalo apyvartumą išsiskiria Įmonių grupė „ALITA“, AB ir AB GUBERNIJA, tačiau pagal turto ir ilgalaikio turto apyvartumą – visos nagrinėjamos įmonės vertinamos nepatenkinamai. Apibendrinant galima teigti, kad palankiausiai iš lyginamų įmonių turėtų būti vertinamos įmonės AB GUBERNIJA ir Įmonių grupė „ALITA“, AB.

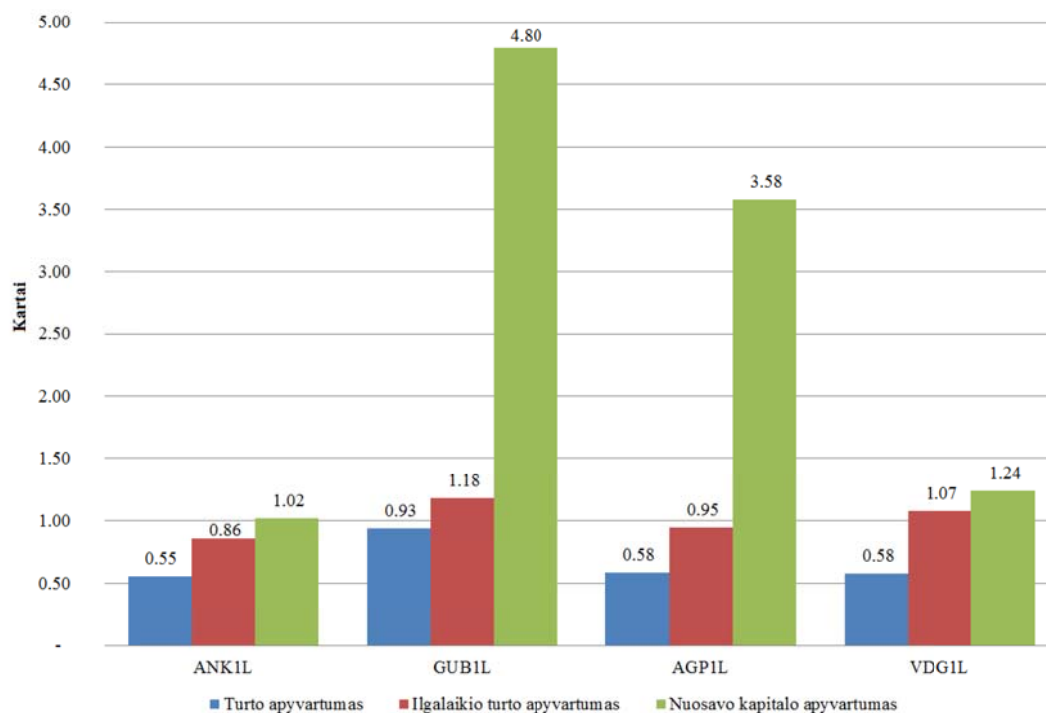

Šaltinis: sukurta autorės.

26 pav. Alkoholio pramonės šakos įmonių apyvartumo rodiklių pagal papildytų finansinių ataskaitų duomenis rezultatai

Palyginimui pateikiami apyvartumo rodiklių analizės, atliktos pagal prieš papildymą buvusių finansinių ataskaitų duomenis, rezultatai (27 paveikslas). Kaip galima pastebėti, pagal nuosavo kapitalo apyvartumą išsiskiria tos pačios įmonės, t. y. AB GUBERNIJA ir Įmonių grupė „ALITA“, AB, o pagal kitus du rodiklius visos įmonės vertinamos nepatenkinamai. Apibendrinant galima teigti, kad palankiausiai iš lyginamų

įmonių dėl aukščiausio nuosavo kapitalo apyvartumo rodiklio turėtų būti vertinamos įmonės AB GUBERNIJA ir Įmonių grupė „ALITA“, AB. Lyginant šiuos ir prieš tai pagal papildytų finansinių ataskaitų duomenis atliktos analizės rezultatus skirtumo nėra. *To pagrindu disertantė patvirtina tiriamąją teiginį $T(2)_{4A}$.*

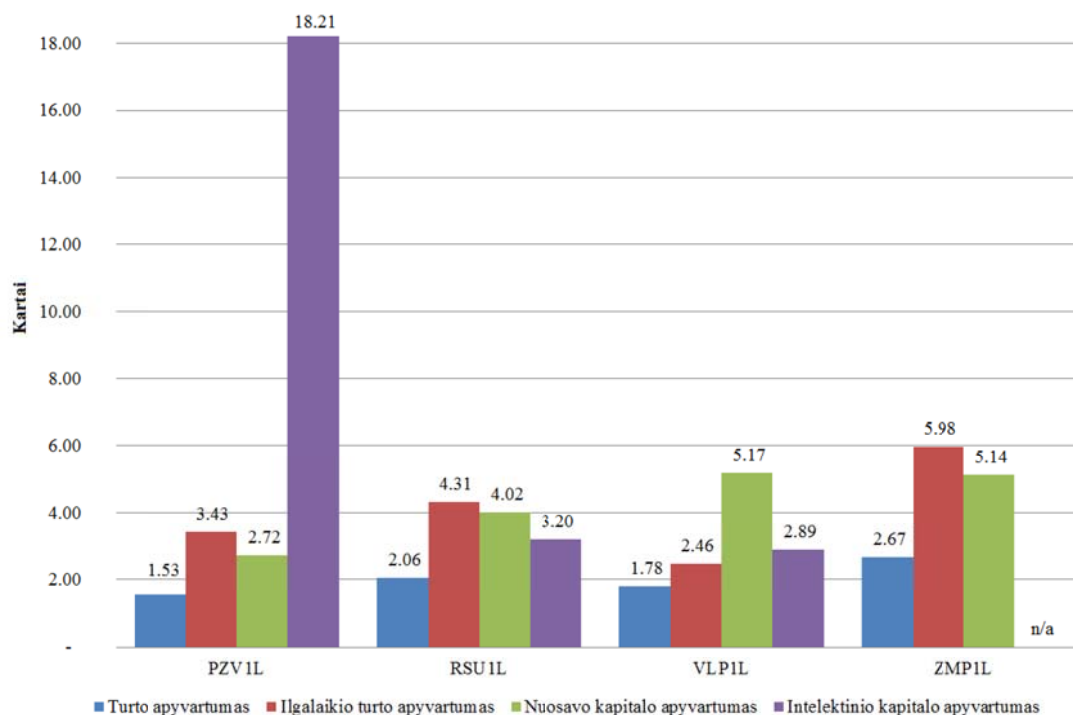

Šaltinis: sukurta autorės.

27 pav. Alkoholio pramonės šakos įmonių apyvartumo rodiklių skaičiavimo pagal finansinių ataskaitų prieš papildymą duomenis rezultatai

Analogiškai skaičiavimai atlikti ir su pieno pramonės šakos įmonių duomenimis – 28 paveiksle pateikti šių įmonių apyvartumo rodiklių, pagal papildytas finansines ataskaitas, skaičiavimo rezultatai. Analizuojant gautus duomenis matyti, kad intelektinio kapitalo apyvartumu išsiskiria AB „Pieno žvaigždės“, o AB „Žemaitijos pienas“ šio rodiklio nepavyko apskaičiuoti, nes visu nagrinėjamu laikotarpiu jos intelektinio kapitalo vertė buvo neigiama. Lyginant įmones pagal turto apyvartumą matyti, jog jos visos vertinamos nepatenkinamai, pagal ilgalaikio turto apyvartumą – dauguma (išskyrus AB „Vilkyškių pieninė“, kuri vertinama nepatenkinamai) vertinamos gerai, o pagal nuosavo kapitalo apyvartumą šiek tiek aukštesnius rodiklius rodo

AB „Vilkyškių pieninė“ ir AB „Žemaitijos pienas“. Apibendrinant galima teigti, kad palankiausiai iš lyginamų įmonių turėtų būti vertinama AB „Žemaitijos pienas“, nes pagal tris įvertinamus rodiklius ji lenkia kitas analizuojamas įmones.

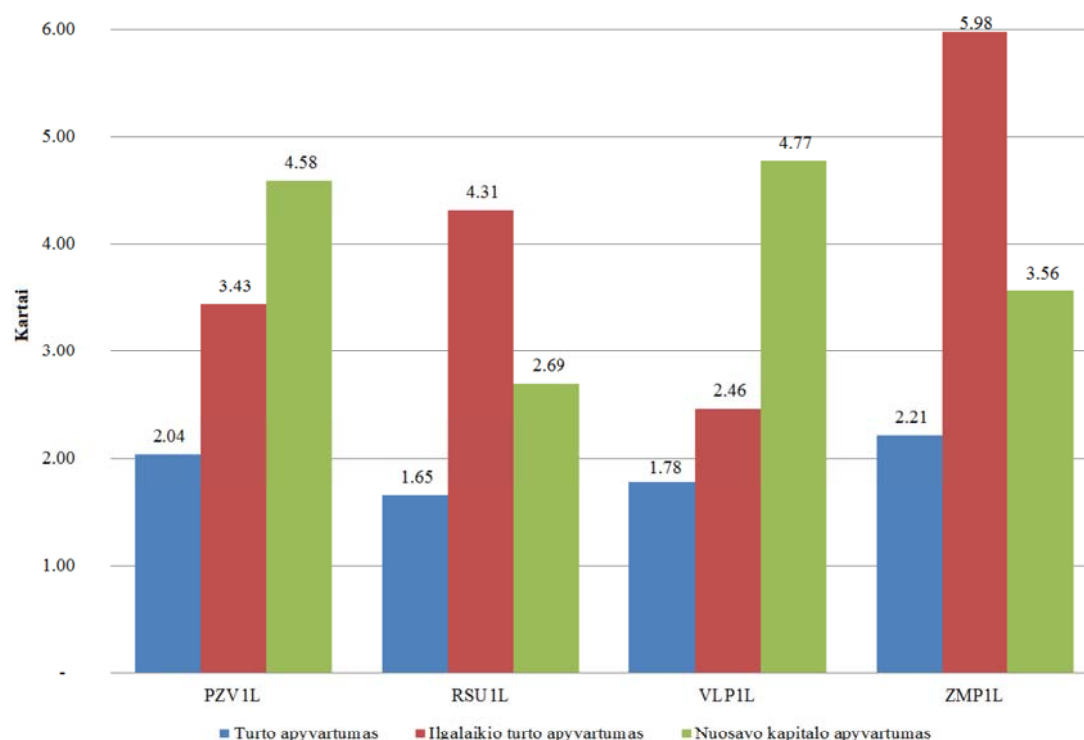

Šaltinis: sukurta autorės.

28 pav. Pieno pramonės šakos įmonių apyvartumo rodiklių pagal papildytų finansinių ataskaitų duomenis rezultatai

Palyginimui pateikiami apyvartumo rodiklių analizės, atliktos pagal prieš papildymą buvusių finansinių ataskaitų duomenis, rezultatai (29 paveikslas). Kaip galima pastebėti, pagal turto apyvartumą visos įmonės vertinamos nepatenkinamai, pagal ilgalaikio turto apyvartumą – dauguma (išskyrus AB „Vilkyškių pieninė“, kuri vertinama nepatenkinamai) vertinamos gerai, o pagal nuosavo kapitalo apyvartumą aukščiausiu įverčiu išsiskiria AB „Pieno žvaigždės“ ir AB „Vilkyškių pieninė“. Apibendrinant galima teigti, kad palankiausiai iš lyginamų įmonių turėtų būti vertinama AB „Žemaitijos pienas“, nes jos apyvartumo rodikliai rodo geriausias tendencijas. Lyginant šiuos ir prieš tai pagal papildytų finansinių ataskaitų duomenis atliktos analizės

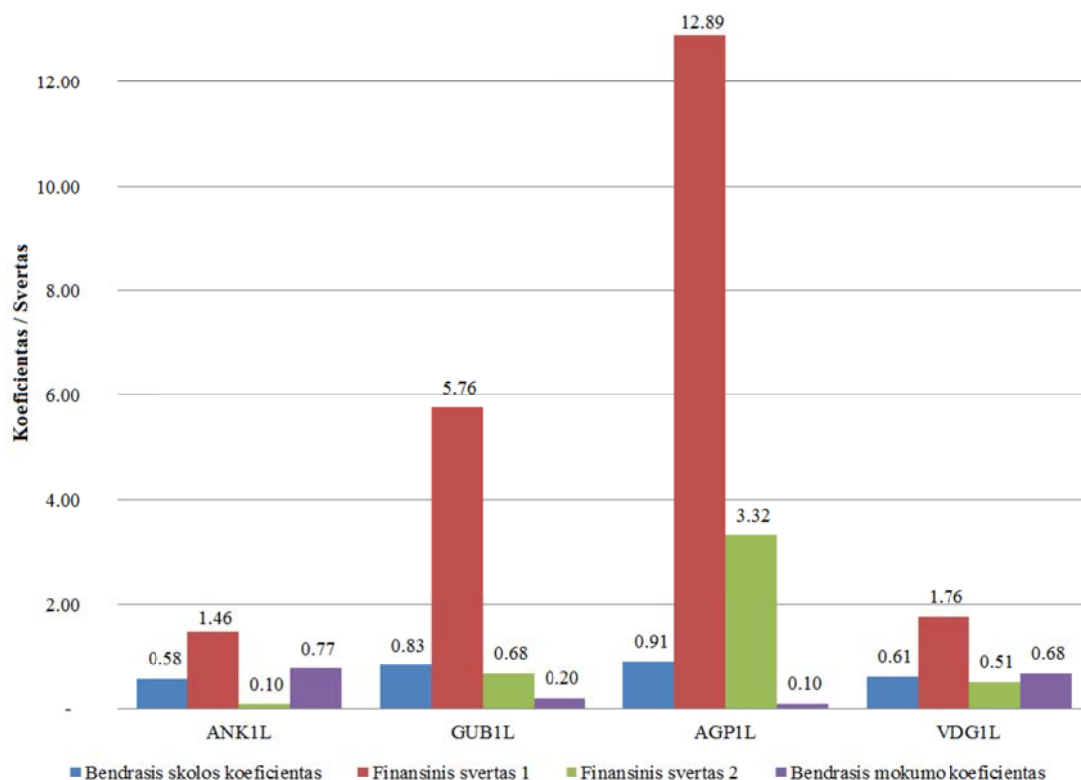
rezultatus skirtumo nėra. To pagrindu disertantė patvirtina tiriamąjį teiginį $T(2)_{4P}$.

Šaltinis: sukurta autorės.

29 pav. Pieno pramonės šakos įmonių apyvartumo rodiklių skaičiavimo pagal finansinių ataskaitų prieš papildymą duomenis rezultatai

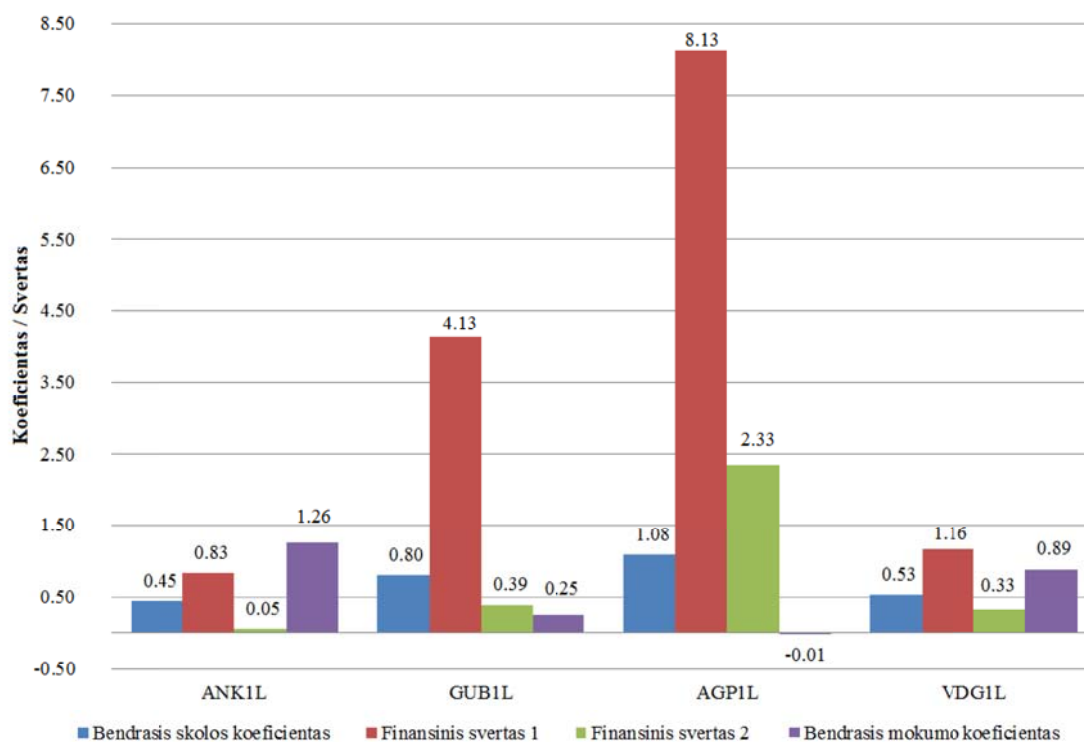
30 paveiksle pateikti alkoholio pramonės įmonių mokumo rodiklių pagal papildytas finansines ataskaitas skaičiavimo rezultatai. Juos analizuojant matyti, kad geriausią padėtį atspindi AB „Anykščių vynas“ duomenys – bendrasis skolos koeficientas ir abu finansinio svėrto rodikliai yra mažiausi, o bendrojo mokumo rodiklis – didžiausias iš visų analizuojamų įmonių. Tuo tarpu visiškai priešinga situacija stebima analizuojant Įmonių grupę „ALITA“, AB duomenis, todėl šioje pramonės šakoje ji vertinama kaip rizikingiausia mokumo atžvilgiu.

Šaltinis: sukurta autorės.

30 pav. Alkoholio pramonės šakos įmonių mokumo rodiklių pagal papildytų finansinių ataskaitų duomenis rezultatai

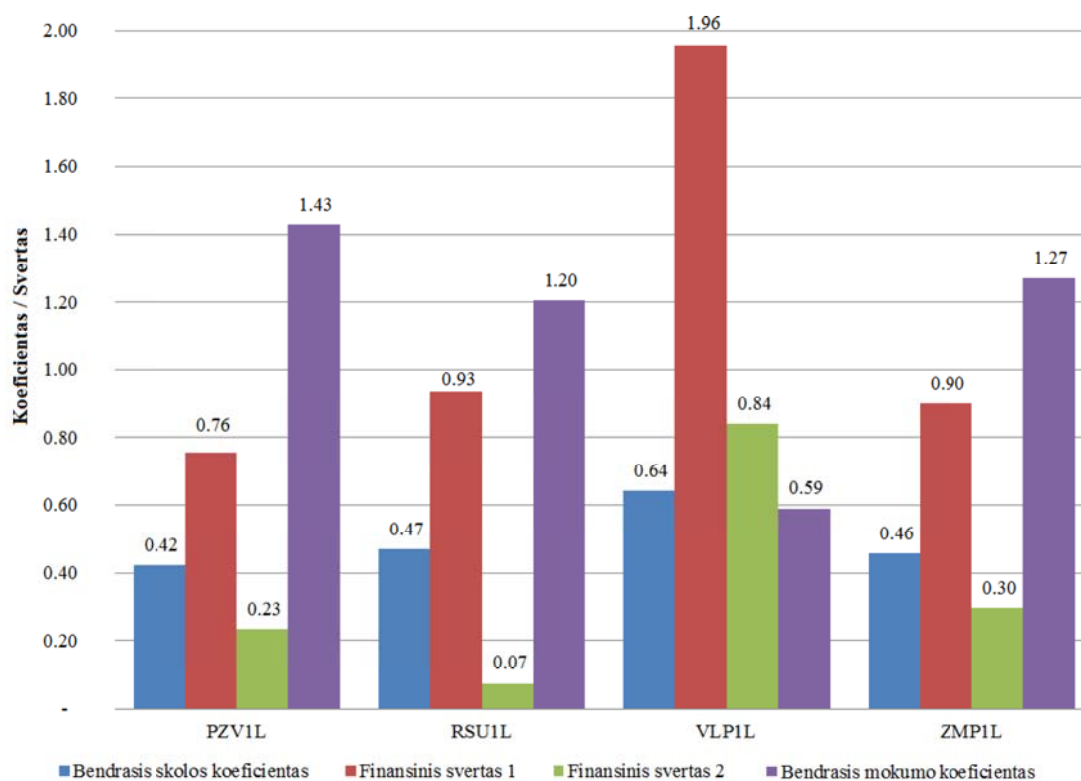
Palyginimui pateikiami mokumo rodiklių analizės, atliktos pagal prieš papildymą buvusių finansinių ataskaitų duomenis, rezultatai (31 paveikslas). Nagrinėjant juos aiškiai matyti, kad geriausiai vertinama AB „Anykščių vynas“, o rizikingiausia įmonė – Įmonių grupė „ALITA“, AB. Ir nors mokumo rodiklių, apskaičiuotų pirmuoju (pagal finansines ataskaitas po papildymo) ir antruoju (pagal finansines ataskaitas prieš papildymą) atveju, reikšmės akivaizdžiai skiriasi (pvz., Įmonių grupė „ALITA“, AB bendrojo mokumo rodiklis pirmuoju atveju buvo teigiamas, o antruoju – neigiamas), galutinis jų analizės rezultatas – toks pats. *To pagrindu disertantė patvirtina tiriamąjį teiginį $T(2)_{5A}$.*

Šaltinis: sukurta autorės.

31 pav. Alkoholio pramonės šakos įmonių mokumo rodiklių skaičiavimo pagal finansinių ataskaitų prieš papildymą duomenis rezultatai

Analogiški skaičiavimai atlikti remiantis pieno pramonės įmonių duomenimis – jų rezultatai pateikti 32 paveiksle. Analizuojant juos pastebima, kad pagal tris iš keturių nagrinėjamų mokumo rodiklių geriausius rezultatus rodo AB „Pieno žvaigždės“ – bendrojo skolos koeficiento ir pirmo finansinio svarto rodikliai čia yra žemiausi, o bendrojo mokumo – aukščiausias tarp analizuojamų įmonių. Tačiau nuo šios įmonės nedaug atsilieka ir AB „Rokiškio sūris“ bei AB „Žemaitijos pienas“ – bendrojo skolos koeficiento rodikliai yra panašiam lygyje, pirmojo finansinio svarto rodiklis apie 0,2 punkto aukštesnis, o bendrojo mokumo rodiklis atitinkamai žemesnis. Vertinant šių įmonių antrąjį finansinio svarto rodiklį galima pastebėti, kad jis žemiausias AB „Rokiškio sūris“, o AB „Pieno žvaigždės“ ir AB „Žemaitijos pienas“ – maždaug panašiam lygyje. Apibendrinant galima teigti, kad geriausiai šioje pramonės šakoje turėtų būti vertinama AB „Pieno žvaigždės“, o prasčiausius duomenis galima pastebėti nagrinėjant AB „Vilkyškių pieninė“ rodiklius.

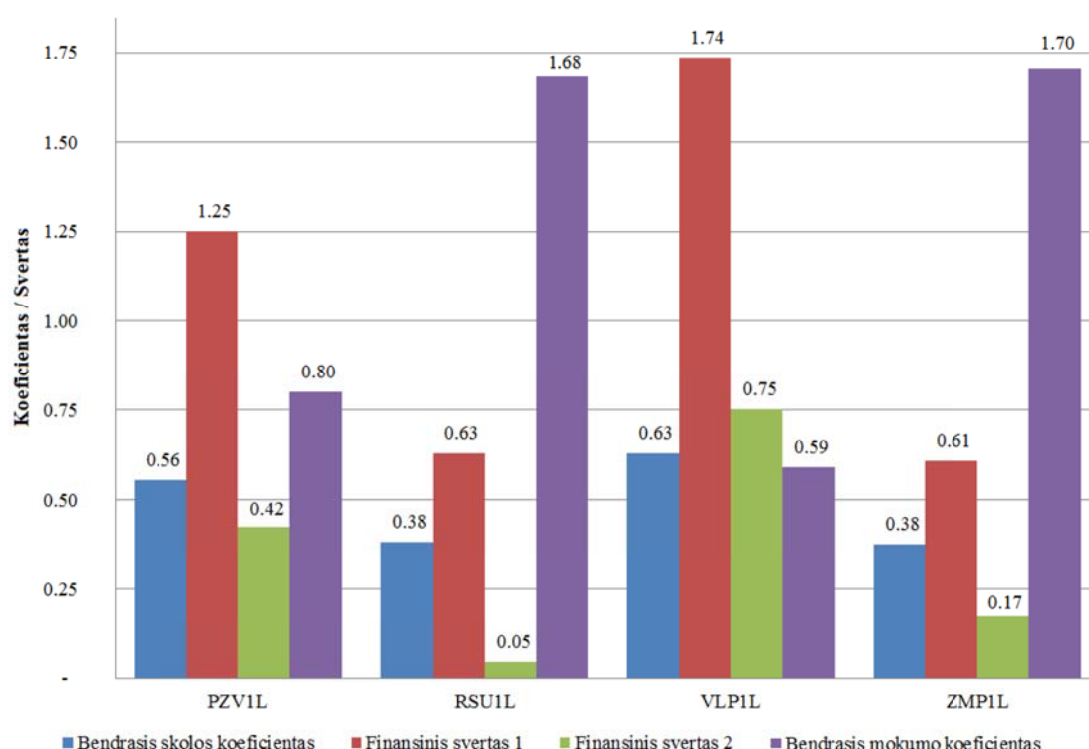

Šaltinis: sukurta autorės.

32 pav. Pieno pramonės šakos įmonių mokumo rodiklių pagal papildytų finansinių ataskaitų duomenis rezultatai

Palyginimui 33 paveiksle pateikiami mokumo rodiklių skaičiavimo pagal prieš papildymą buvusių finansinių ataskaitų duomenis rezultatai. Remiantis jais matyti, kad geriausią padėtį rodo AB „Rokiškio sūris“ duomenys, tačiau nedaug nuo jų atsilieka ir AB „Žemaitijos pienas“ – šiose įmonėse bendrojo skolos koeficiento, pirmojo finansinio sverto ir bendrojo mokumo rodikliai yra panašiam lygyje ir vertinami geriausiai tarp pieno pramonės šakos įmonių. Lyginant antrojo finansinio sverto rodiklį matyti, kad jis žemesnis AB „Rokiškio sūris“, tačiau ir AB „Žemaitijos pienas“ jis vertinamas palankiai atsižvelgiant į tai, jog kitose dviejose šios pramonės šakos įmonėse jie yra bent 0,25 punkto aukštesni. Prasčiausia padėtis matoma nagrinėjant AB „Vilkyškių pieninė“ duomenis. Nors finansinės analizės rezultatai dėl šios įmonės pirmuoju ir antruoju atveju sutampa, tačiau dėl palankiau vertinamų įmonių – skiriasi: pirmuoju atveju geriausius duomenis rodo AB „Pieno žvaigždės“, o antruoju – AB „Rokiškio sūris“ ir

AB „Žemaitijos pienas“. To pagrindu disertantė paneigia tiriamąjį teiginį $T(2)_{5P}$.

Šaltinis: sukurta autorės.

33 pav. Pieno pramonės šakos įmonių mokumo rodiklių skaičiavimo pagal finansinių ataskaitų prieš papildymą duomenis rezultatai

Apibendrinti tikrintų darbinių teiginių duomenys pateikti 27 lentelėje. Analizuojant gautus rezultatus matyti, jog 6 iš 10 darbinių tiriamųjų teiginių buvo paneigti, o tai lėmė pradinio tiriamojo teiginio paneigimą.

Apibendrinant atliktą tyrimą galima teigti, jog informacija apie įmonės intelektinį kapitalą papildytos finansinės ataskaitos **keičia** jų pagrindu atliekamos finansinės analizės rezultatus. Atsižvelgusi į tai ir į J. Mackevičiaus (2006b) nuomonę, jog 1) dabartinės finansinės ataskaitos pateikia nepakankamai informacijos, kuri atitiktų vidaus ir išorės informacijos vartotojų poreikius nuolat besikeičiančiomis konkurencinės rinkos sąlygomis; 2) finansinėse ataskaitose turi būti pateikta tokia informacija, kuri padėtų informacijos vartotojams priimti tinkamus sprendimus, įvertinti praėjusių, ataskaitinių ir būsimų laikotarpių įvykius, organizuoti ekonomiškai racionalią

ir efektyvią veiklą, autorė apibendrina, jog šioje disertacijoje siūlomo Intelektinio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelio integravimas į finansinės apskaitos sistemą sumažintų dabartinių finansinių ataskaitų teikiamos informacijos ribotumą ir būtų naudingas ne tik išoriniams, bet ir vidiniams šios informacijos vartotojams.

27 lentelė

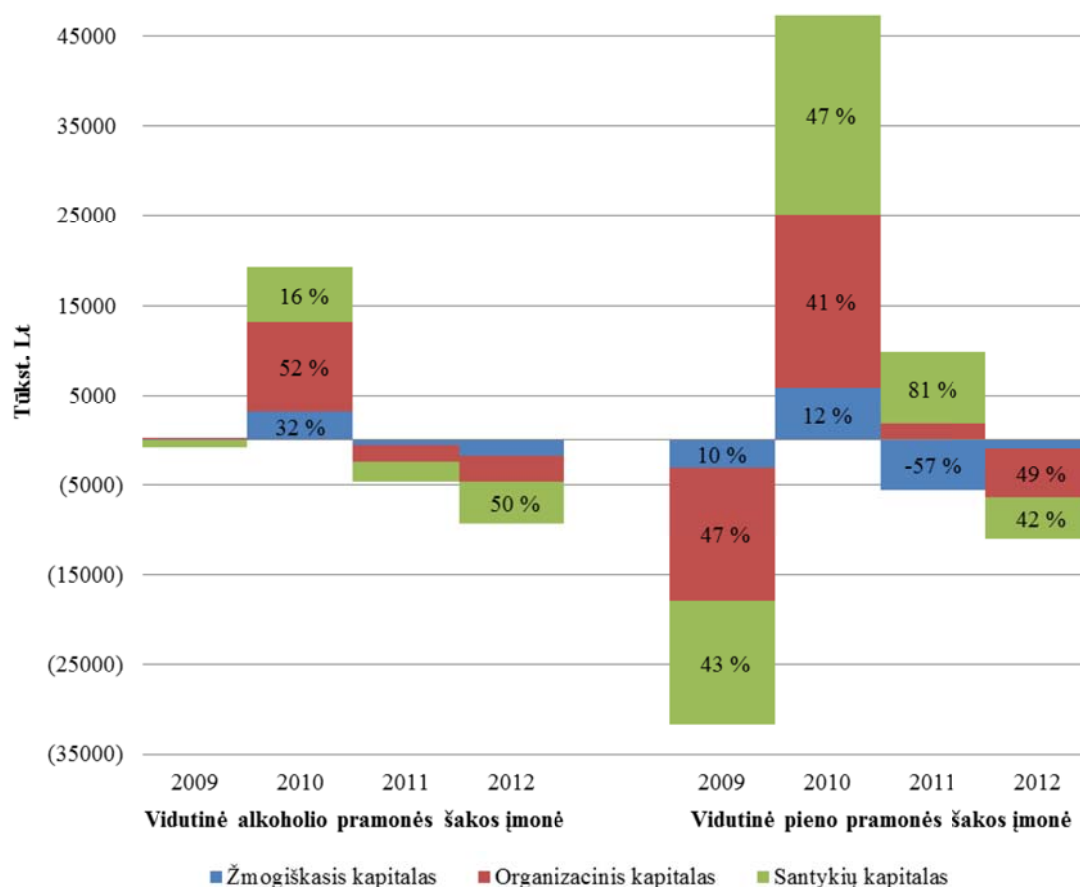
Darbinių teiginių tikrinimo rezultatai ir pradinio tiriamojo teiginio paneigimas

Eil. nr.	Teiginys	Rezultatas
T(2) _{1A}	Balanso turto pusės papildymas informacija apie įmonės intelektinį kapitalą nekeičia horizontaliosios ir vertikaliosios analizės rezultatų	Paneigtas
T(2) _{1P}		Paneigtas
T(2) _{2A}	Balanso nuosavybės pusės papildymas informacija apie nerealizuotą įmonės intelektinio kapitalo pelną nekeičia horizontaliosios ir vertikaliosios analizės rezultatų	Paneigtas
T(2) _{2P}		Paneigtas
T(2) _{3A}	Balanso papildymas informacija apie įmonės intelektinį kapitalą nekeičia santykinio pelningumo rodiklių analizės rezultatų	Patvirtintas
T(2) _{3P}		Paneigtas
T(2) _{4A}	Balanso papildymas informacija apie įmonės intelektinį kapitalą nekeičia santykinio apyvartumo rodiklių analizės rezultatų	Patvirtintas
T(2) _{4P}		Patvirtintas
T(2) _{5A}	Balanso papildymas informacija apie įmonės intelektinį kapitalą nekeičia santykinio mokumo rodiklių analizės rezultatų	Patvirtintas
T(2) _{5P}		Paneigtas
T(2)	Informacija apie įmonės intelektinį kapitalą papildytos finansinės ataskaitos nekeičia jų pagrindu atliekamos finansinės analizės rezultatų.	Paneigtas

Šaltinis: sudaryta autorės.

Taigi, tokiu būdu informacijos vartotojai būtų aprūpinti duomenimis apie inovacijas, darbo išteklius, plėtros ir tyrimo darbus, kitus dalykus, kurie, anot J. Mackevičiaus (2006b), ypač svarbūs investuotojams, nes iš dabartinių finansinių ataskaitų sunku spręsti, kaip vadovybė tvarko šiuos jai patikėtus išteklius. Tuo tikslu būtų galima atlikti įmonių tarpusavio palyginimą pasitelkiant intelektinio kapitalo horizontaliąją ir vertikaliąją analizę. Taip pat, kaip teigia J. Mackevičius (2006b), iš finansinėse ataskaitose pateiktų rodiklių bendriems informacijos vartotojų poreikiams patenkinti galima apskaičiuoti daug įvairių santykinio rodiklių, kurie pasitarnautų tenkinant individualius informacijos vartotojų poreikius. Taip pat palyginti įmones tarpusavyje, tarp pramonės šakų, išvesti šakos vidurkius ir kitus finansinei analizei reikšmingus rodiklius. Tą iliustruojant 34 paveiksle pateikti vidutinei atskiros pramonės šakos įmonei tenkanti intelektinio kapitalo komponento vertė bei atskleista jo

dalį bendroje intelektualio kapitalo vertėje. Analizuojant gautus rezultatus matyti, jog intelektualio kapitalo apimtį išsiskiria vidutinė pieno pramonės šakos įmonė. Lyginant 2010 metų, kai abiejose šakose intelektualio kapitalo vertė teigiama, duomenis galima pastebėti, kad bendra intelektualio kapitalo apimtį pieno pramonės šakoje buvo beveik 2,5 karto didesnė.

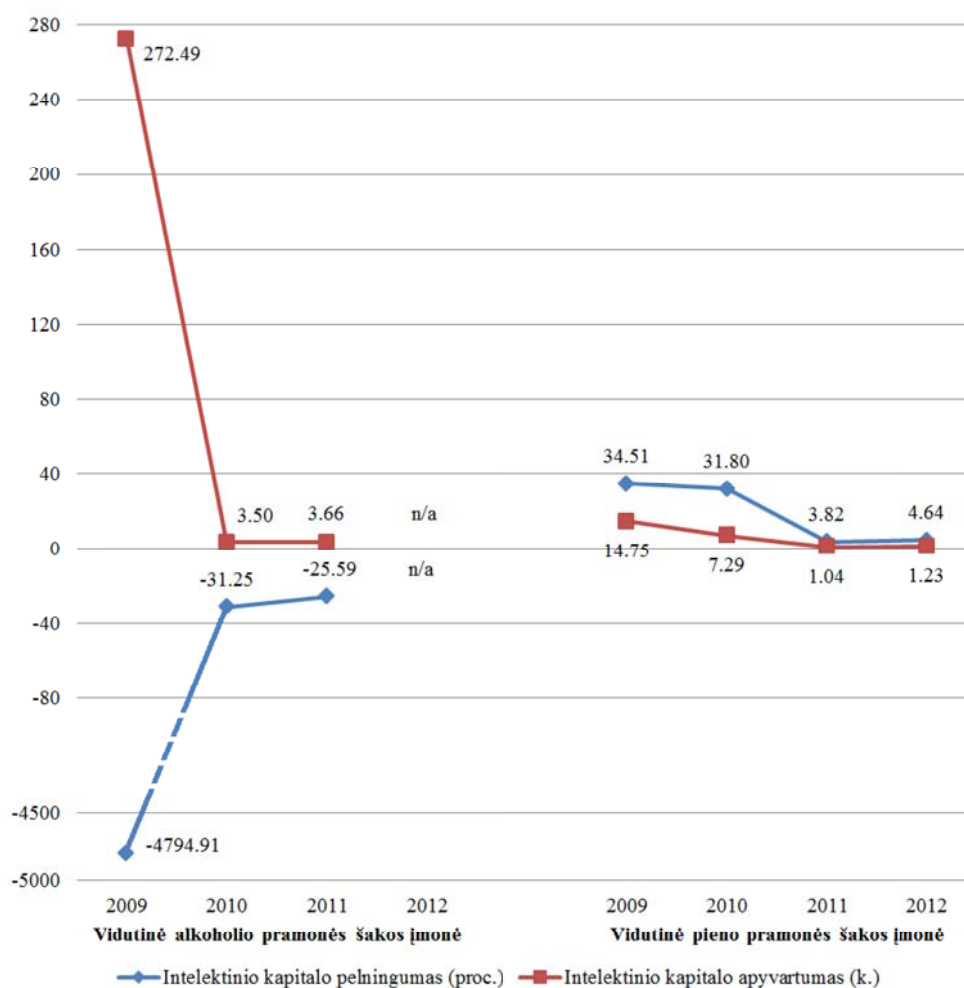

Šaltinis: sukurta autorės.

34 pav. Nagrinėjamų pramonės šakų tarpusavio palyginimas intelektualio kapitalo apimtį ir jo struktūros atžvilgiu

Lyginant 2012 metų duomenis matyti, jog abiejų pramonės šakų būklė yra panaši, o apibendrinant galima spręsti, jog nė viena iš šių pramonės šakų neišnaudoja visų intelektualio kapitalo teikiamų galimybių, nes daugeliu atvejų vidutinė intelektualio kapitalo vertė – neigiama. Lyginant šių pramonės šakų intelektualio kapitalo struktūrą matyti, kad vidutinė pieno pramonės įmonė turi daugiau santykių ir organizacinio kapitalo, o vidutinė alkoholio pramonės šakos įmonė – organizacinio kapitalo.

35 paveiksle pateikti nagrinėjamų pramonės šakų vidutiniai intelektualio kapitalo pelningumo ir apyvartumo rodikliai. Kaip galima pastebėti, alkoholio pramonės šakos 2012 metų rodiklių nėra, nes jų nebuvo galima apskaičiuoti dėl neigiamos intelektualio kapitalo vertės. Tuo tarpu 2009 metų rodikliai ypač aukšti (o pelningumo atžvilgiu – žemi) – tai paaiškinama ypač žema tų metų intelektualio kapitalo verte.

Šaltinis: sukurta autorės.

35 pav. Nagrinėjamų pramonės šakų tarpusavio palyginimas intelektualio kapitalo pelningumo ir apyvartumo atžvilgiu

Lyginant intelektualio kapitalo apyvartumo rodiklius matyti, jog pieno pramonės šakoje nagrinėjamu laikotarpiu jie nuolat krito. Alkoholio pramonės šakos vidurkis 2010–2011 metais išliko tame pačiame lygyje. Tačiau lyginant intelektualio kapitalo pelningumo rodiklius matyti, kad teigiamus pelningumo

rodiklius išlaikė vidutinė pieno pramonės šakos įmonė, todėl ši pramonės šaka turėtų būti vertinama palankiau.

Pažymėtina, kad čia pateikiami tik keli galimi įmonių ir pramonės šakų tarpusavio lyginimo pagal papildomai apskaičiuotus ir pateiktus duomenis apie šių įmonių intelektinį kapitalą variantai. Atliekamos finansinės analizės ir pasirenkami vertinti rodikliai priklauso nuo analitiko ir jo keliamų tikslų, tad šiuo tyrimu įrodyta, jog *Intelektinio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelio* integravimas į finansinės apskaitos sistemą suteiks analitikui papildomų duomenų analizei atlikti ir taip sumažins esamą finansinių ataskaitų teikiamos informacijos ribotumą.

Trečiojoje disertacijos dalyje autorė pagal sukurtą tyrimo metodiką pritaikė Intelektinio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelį. Tam pasirinktos aštuonios Lietuvos įmonės, kurių akcijų rinkos kainą galima patikimai nustatyti. Šių įmonių viešai skelbiamų duomenų nagrinėjimui pritaikytas turinio analizės metodas, kuris pagal metiniuose pranešimuose atskleidžiamos informacijos turinį leido nustatyti jų intelektinio kapitalo struktūrą. Remiantis gautais rezultatais, apskaičiuotos įmonių realizuotojo intelektinio kapitalo komponentų vertės, kuriomis atitinkamai papildytos šių įmonių finansinės ataskaitos. Atliktas tyrimas parodė, jog sukurtas Intelektinio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelis yra pritaikomas ir gali būti sėkmingai integruotas į finansinės apskaitos sistemą. Galiausiai pagal pasirinktą metodiką atlikta papildytų ir prieš papildymą buvusių finansinių ataskaitų teikiamų duomenų finansinė analizė. Remiantis jos rezultatais įrodyta, jog informacija apie įmonės intelektinį kapitalą papildytos finansinės ataskaitos keičia jų pagrindu atliekamos finansinės analizės rezultatus. Tokiu būdu įrodyta šio modelio integravimo į finansinės apskaitos sistemą reikšmė ir įtaka išorinių informacijos vartotojų priimamiems sprendimams.

IŠVADOS

1. Išanalizavus intelektualio kapitalo sampratą ekonomikoje ir jam būdingas savybes suformuluotas *intelektinio kapitalo apibrėžimas*. Nustatyta, jog tai – materialiosios formos neturintys ištekliai, kurie sukurti, įsigyti ar palaikomi įmonėje, bei kartu su materialiuoju ir finansiniu įmonės kapitalu padedantys kurti pridėtinę vertę. Intelektinis kapitalas gali būti skirstomas į smulkesnes sudedamąsias dalis – komponentus ir elementus. Šiame apibrėžime akcentuojama tai, kad: 1) intelektualinis kapitalas neturi materialiosios formos (arba ši forma nėra vyraujanti); 2) intelektualinis kapitalas gali būti įsigytas, sukurtas arba tiesiog palaikomas įmonėje, neatsižvelgiant į nuosavybės teises (pavyzdžiui, žmogiškasis kapitalas negali priklausyti įmonei, tačiau įmonė gali į jį investuoti ar naudoti kitus įtraukimo į vertės kūrimo procesą metodus) ir 3) intelektualinis kapitalas, jo komponentai ar elementai negali veikti atskirai kaip tokie – tik visiems kartu ir tik su kitais įmonės ištekliais bus įmanomas vertės kūrimas ateityje.
2. Ištyrus mokslo darbuose pateikiamas intelektualio kapitalo sudedamąsias dalis, sukurta *intelektinio kapitalo struktūros schema*, išskirianti tris intelektualio kapitalo komponentus: žmogiškąjį, organizacinį ir santykių kapitalą. Visi jie, atsižvelgus į įmonės poreikius bei specifiką, skirstomi į smulkesnes sudedamąsias dalis – elementus, kurie atlikus įvairių mokslo darbų turinio analizę apibendrinti ir sugrupuoti:
 - *žmogiškojo kapitalo elementų grupės*: 1) išsilavinimas; 2) vystymas; 3) su darbu susijusios žinios; 4) inovatyvumas; 5) su darbuotojais susijusios charakteristikos; 6) tarpusavio santykiai;
 - *organizacinio kapitalo elementų grupės*: 1) intelektualinė nuosavybė; 2) vadybos ir technologiniai procesai; 3) informacinės ir tinklo sistemos; 4) kultūra ir vadovavimo filosofija; 5) ryšių vadyba; 6) atsinaujinimas ir vystymas;
 - *santykių kapitalo elementų grupės*: 1) įvaizdis; 2) užimama rinkos dalis; 3) susivienijimai; 4) klientai; 5) finansiniai santykiai.

3. Išnagrinėjus ir susisteminus įvairiose šalyse atliktus empirinius tyrimus, vertinant duomenų apie įmonės intelektinį kapitalą pateikimo išoriniams informacijos vartotojams tendencijas, nustatyta, jog: 1) įmonės, atsižvelgdamos į informacijos vartotojų poreikius, savo finansinėse ir kitose metinėse ataskaitose pateikia vis daugiau informacijos apie intelektinį kapitalą; 2) atskleisdamos įvairią su intelektiniu kapitalu susijusią informaciją įmonės nevartoja termino „intelektinis kapitalas“; 3) įmonės laiko svarbiausiu ir daugiausia informacijos pateikia apie žmogiškąjį kapitalą (nors kai kuriose šalyse – santykių kapitalą); 4) vyraujanti informacijos apie intelektinį kapitalą pateikimo forma – kokybinė, pvz., diagrama, nuotrauka, tekstas, lentelė (be skaičių); 5) skirtingų šalių įmonių pateikiamos informacijos apimtis, pobūdis, eiliškumas ir forma skiriasi dėl šalių išsivystymo lygio bei skirtingų valdžios reikalavimų politinėse, socialinėse ir ekonominėse srityse; 6) įmonėms trūksta nuoseklios su intelektiniu kapitalu susijusios informacijos pateikimo metodikos bei gairių. Atskleista, kad daugelyje mokslo darbų akcentuojamas poreikis standartizuoti informacijos apie įmonės intelektinį kapitalą pateikimą, nes savita įmonių kultūra, veiklos specifika bei vadovų požiūris kliudo savaiminiam šio proceso vystymuisi, taip pat ir pagrindiniam tikslui – *suteikti išoriniams informacijos vartotojams daugiau duomenų apie įmonės vertę kuriančius objektus, kurie būtų palyginami tarp skirtingų įmonių, šakų ar regionų* – pasiekti.
4. Apibendrinus mokslo darbuose siūlomus intelektinio kapitalo vertinimo metodus sukurta šių *metodų klasifikavimo schema*, atskleidžianti keturias intelektinio kapitalo vertinimo metodų klasifikacijas: *I. Pagal bendruosius vertinimo principus* (išskiriamos keturios metodų grupės: rinkos kapitalizacijos, kapitalo pelningumo, tiesioginiai ir vertinimo rodiklių sistemos). *II. Pagal vertinamą objektą* (išskiriamos dvi metodų grupės: makro- ir mikrometodai). *III. Pagal piniginio matavimo vieneto naudojimą vertinimo procese* (išskiriamos dvi metodų grupės: piniginiai ir ne piniginiai). *IV. Pagal vertinimo rezultato išraišką* (išskiriamos keturios

metodų grupės: finansinio vertinimo, vertės matavimo, vertės nustatymo ir išmatavimo). Nustatyta, jog egzistuoja mažiausiai šešiasdešimt skirtingų metodų, siūlomų įmonės intelektualio kapitalo vertinimui. Dauguma jų remiasi vertinimo rodiklių sistemomis, vertina atskirus intelektualio kapitalo komponentus ir vertinimo procese nenaudoja piniginio matavimo vieneto. Todėl vertinimo rezultato išraiška yra ne piniginė, o kokybinė – pateikiama tekstu, arba kiekybinė – išreiškiama indeksu.

Taip pat sudaryta *intelektinio kapitalo vertinimo metodų klasifikavimo pagal rezultato išraišką sistema*, kuri aiškiai parodo esmines atskirų vertinimo metodų grupių savybes ir yra gera priemonė siekiant suderinti šioje srityje vartojamus terminus. Nustatyta, kad visus intelektualio kapitalo vertinimui siūlomus metodus reikėtų vadinti *vertinimo* metodais, kuriuos būtų tikslinga skirstyti pagal rezultato išraišką į: 1) *įvertinimo* metodus ir 2) *matavimo* metodus. Įvertinimo metodų rezultato išraiška yra kiekybinė piniginė ir šiai grupei priskiriami visi *finansinio vertinimo* metodai. Matavimo metodų rezultato išraiška yra kiekybinė ne piniginė arba kokybinė ir šiai grupei atitinkamai priskiriami *vertės matavimo* metodai ir *vertės nustatymo* bei *išmatavimo* metodai.

5. Išnagrinėjus devyniolikos intelektualio kapitalo *įvertinimo* metodų teorinius ir praktinius aspektus nustatytos galimybės juos integruoti į finansinę apskaitą. Nuspręsta, jog penki iš jų gali būti pritaikyti finansinėje apskaitoje ir todėl yra tinkami modeliui kurti, keturi – galėtų būti pritaikomi, o likę dešimt – netinkami arba negali būti panaudoti dėl sunkios arba neaiškos taikymo metodikos. Tyrimo metu atsiskleidė dvi galimų pritaikyti metodų grupės: **A grupės metodai** – tai finansinio vertinimo metodai, leidžiantys apskaičiuoti bendrą įmonės intelektualio kapitalo (makrometodai) vertę piniginiiais vienetais (piniginiai metodai), kurių skaičiavimai grindžiami *kapitalo pelningumo vertinimu*; ir **B grupės metodai** – tai finansinio vertinimo metodai, leidžiantys apskaičiuoti bendrą įmonės intelektualio kapitalo (makrometodai) vertę piniginiiais vienetais (piniginiai metodai), kurių skaičiavimai grindžiami *rinkos vertės*

kapitalizavimu. Šioms grupėms priskiriamų metodų sintezės pagrindu nustatyta, kad rinkos vertės naudojimas vertinimo procese (B grupės metodai) išvengia su vertintojo subjektyvumu (A grupės metodai) susijusių trūkumų. Ši vertė yra konkreti, nustatoma bet kuriuo momentu ir vertinanti įmonę kaip visumą, apimant tiek identifikuojamus, tiek neidentifikuojamus įmonės kapitalo objektus. Šios vertės lyginimas su įmonės balansine verte paprastai ir aiškiai atskleidžia, ar įmonė turi kapitalo, kuris nepateiktas jos finansinėse ataskaitose. Atsižvelgus į tai, *Intelektinio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelis* grindžiamas B grupės metodų principais.

6. Sukurtas teorinis šešių žingsnių *Intelektinio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelis*. **Pirmajame** žingsnyje apskaičiuojamas įmonės rinkos ir balansinės vertės skirtumas, kuris prilyginamas *realizuotojo* įmonės intelektualio kapitalo vertei. **Antruoju** žingsniu įmonės viduje identifikuojami įmonės intelektualio kapitalo *elementai*, kurie sąlygoja ir aiškina būsimus pinigų srautus. Tuomet jie priskiriami atitinkamiems įmonės intelektualio kapitalo *komponentams*. **Trečiajame** žingsnyje, remiantis antrojo žingsnio rezultatais, patvirtinami įmonės intelektualio kapitalo komponentų *svoriai* bendrame įmonės intelektualio kapitalo kontekste taip, kad būtų atspindėta reliatyvi kiekvieno iš jų įtaka ir svarba visam intelektualiam kapitalui. Tai turėtų atlikti įmonės vadovybė, remdamasi patirtimi ir vertės kūrimo supratimu įmonėje. **Ketvirtajame** siūlomo modelio žingsnyje pagal prieš tai patvirtintus svorius apskaičiuojamos įmonės intelektualio kapitalo komponentų *vertės* piniginiiais vienetais, kurios atitinkamai pateikiamos *balanse* (**penktasis** žingsnis): 1) turto pusėje virš straipsnio „Ilgalaikis turtas“ įtraukiant papildomą straipsnį „*Intelektinis kapitalas*“ ir jo komponentus „*Žmogiškasis kapitalas*“, „*Organizacinis kapitalas*“ ir „*Santykių kapitalas*“; o 2) nuosavo kapitalo ir įsipareigojimų balanso pusėje esantį „Nuosavo kapitalo“ straipsnį papildant eilute „*Nerealizuotas intelektualio kapitalo pelnas (nuostoliai)*“, taip atkuriant įmonės intelektualio kapitalo

palaikymui patirtas išlaidas, kurios buvo pripažintos sąnaudomis (pelno atveju) arba pripažįstant neefektyvaus intelektualio kapitalo naudojimo pasekmes (nuostolių atveju). Remiantis **šeštuoju** modelio žingsniu, *aiškinamajame rašte* pateikiama papildoma informacija, kad būtų geriau paaiškintos balanse pateikiamos intelektualio kapitalo ir jo komponentų vertės: 1) pagrindžiami ir argumentuojami atskiriems įmonės intelektualio kapitalo komponentams priskirti svoriai ir 2) paaiškinami intelektualio kapitalo ir jo komponentų vertės pokyčiai.

Pritaikius šį modelį įmonės ne tik pateiktų savo intelektualio kapitalo ir jo komponentų vertes balanse, bet ir teiktų šių verčių apskaičiavimo pagrindimus bei pokyčių paaiškinimus *aiškinamajame rašte*. Taip išoriniams informacijos vartotojams būtų pateikta daugiau informacijos apie įmonę išvengiant naujų ataskaitų kūrimo, pildymo ir teikimo.

7. *Intelektinio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelio* pritaikymui ir patikrinimui sukurta empirinio tyrimo metodika. Pasirinktas indukcinis tyrimo metodas ir atitinkamai iškelti du tiriamieji teiginiai: T(1) – *Intelektinio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelis nėra* pritaikomas ir T(2) – informacija apie įmonės intelektualinį kapitalą papildytos finansinės ataskaitos **nekeičia** jų pagrindu atliekamos finansinės analizės rezultatų. Tiriamieji teiginiai tikrinami atliekant atvejo analizę aštuoniose Lietuvos įmonėse, iš kurių keturios veikia alkoholio pramonės šakoje, o kitos – pieno pramonės šakoje.
8. Atlikus siūlomo *Intelektinio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelio* pritaikymo tyrimą nustatytos šios pagrindinės problemos: **pirmoji** – *IRV nustatymas įmonėms, kurių akcijomis rinkoje neprekiuojama*. Siekiant panaikinti šį trūkumą reikėtų į intelektualio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelį integruoti metodą (ar metodus), leidžiantį patikimai nustatyti konkrečios įmonės vertę piniginiiais vienetais.

Antroji taikymo praktikoje problema – *IK elementų identifikavimas įmonėje ir jų priskyrimas IK komponentams*. Su tuo glaudžiai susijusi ir

trečioji šio modelio pritaikymo praktikoje problema – *svorių įmonės IK komponentams priskyrimas*. Siekiant padėti įmonėms tinkamai įgyvendinti šiuos modelio žingsnius reikalinga ir naudinga papildoma reglamentacija ar rekomendacijos, kuriose būtų: 1) išsamiai paaiškinta atskirų įmonės IK elementų samprata; 2) pateikti galimi jų identifikavimo ir priskyrimo intelektualio kapitalo komponentams metodai bei 3) rekomenduojami svorių atskiriems įmonės IK komponentams priskyrimo būdai.

Atsižvelgus į modelio pritaikymo tyrimo metu identifikuotas problemas galima teigti, jog sukurtas *Intelektinio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelis yra pritaikomas* ir parengus atitinkamus reglamentus ar rekomendacijas gali būti sėkmingai integruotas į finansinės apskaitos sistemą. *To pagrindu paneigtas tiriamasis teiginys T(1).*

9. Tiriant *Intelektinio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelio* integravimo į finansinę apskaitą reikšmę išorinių informacijos vartotojų priimamiems sprendimams atlikta nagrinėjamų įmonių finansinė analizė: horizontalioji, vertikalioji ir santykinė rodiklių (pelningumo, apyvartumo ir mokumo). Atsižvelgus į tai, tiriamasis teiginys T(2) (*informacija apie įmonės intelektualinį kapitalą papildytos finansinės ataskaitos **nekeičia** jų pagrindu atliekamos finansinės analizės rezultatų*) išskaidytas į penkis darbinius teiginius, kurie tikrinti kiekvienai nagrinėjamai pramonės šakai (alkoholio ir pieno) atskirai, todėl iš viso patikrinta dešimt darbinių teiginių. Atliktos analizės rezultatų pagrindu 6 iš 10 darbinių tiriamųjų teiginių buvo paneigti, o tai lėmė pradinio tiriamojo teiginio **paneigimą**. Taip įrodyta, jog informacija apie įmonės intelektualinį kapitalą papildytos finansinės ataskaitos **keičia** jų pagrindu atliekamos finansinės analizės rezultatus. Tai leidžia daryti išvadą, jog *Intelektinio kapitalo įvertinimo ir pateikimo finansinėse ataskaitose modelio* integravimas į finansinės apskaitos ir atskaitomybės sistemą suteiks analitikui papildomų duomenų analizei atlikti ir taip sumažins esamą finansinių ataskaitų teikiamos informacijos ribotumą.

NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. ABEYSEKERA, Indra K. A Framework to Audit Intellectual Capital. *Journal of Knowledge Management Practice*, 2001 m. rugpjūtis, ISSN 1705-9232.
2. ABEYSEKERA, Indra K. Intellectual accounting scorecard – Measuring and reporting intellectual capital. *The Journal of American Academy of Business*, 2003, t. 3, nr. 1&2, p. 422–427, ISSN 1540-1200.
3. ABEYSEKERA, Indra K. *Intellectual Capital Accounting: Practices in a developing country*. Oxon, Routledge Studies in Accounting, 2008. 200 p. ISBN 0-415-43754-7.
4. ABEYSEKERA, Indra K.; GUTHRIE, James. An empirical investigation of annual reporting trends of intellectual capital in Sri Lanka. *Critical Perspectives on Accounting*, 2005, nr. 16(3), p. 151–163.
5. ABEYSEKERA, Indra K.; GUTHRIE, James. How is intellectual capital being reported in a developing nation? *Research in Accounting in Emerging Economies*, Supplement 2: Accounting and Accountability in emerging and transition economies, 2004a, p. 149–169.
6. ABEYSEKERA, Indra K.; GUTHRIE, James. Human Capital Reporting in a Developing Nation. *British Accounting Review* [interaktyvus], 2004b, nr. 36(3), p. 251–268. Prieiga per ScienceDirect.
7. ABHAYAWANSA, Subhash. A methodology for investigating intellectual capital information in analyst reports. *Journal of Intellectual Capital* [interaktyvus], 2011, t. 12, nr. 3, p. 446–476, ISSN 1469-1930. Prieiga per Emerald Group Publishing Limited.
8. AL-ALI, Nermien. *Comprehensive intellectual capital management: Step-by-step*. Kanada, New Jersey, Hoboken: John Wiley & Sons, Inc., 2003, 312 p. ISBN 0-471-27506-9.
9. ALEKNEVIČIENĖ, Vilija. *Įmonės finansų valdymas*. Kaunas: VšĮ „Spalvų kraitė“, 2009. 432 p. ISBN 978-9955-921-04-2.
10. ALEKNEVIČIENĖ, Vilija; ALEKNEVIČIŪTĖ, Eglė. Ūkių finansinių rodiklių lyginamoji analizė Europos Sąjungos šalyse. *Apskaitos ir finansų mokslas ir studijos: problemos ir perspektyvos*, 2012, nr. 1 (7), p. 13–19, ISSN 2029-1175.
11. ANDRIESSEN, Daniel. Implementing an Intellectual Capital Valuation Tool: Learning From Failure. Iš *International IC Congress at Haken Business School in Helsinki*. Suomija, 2004a m. rugsėjo 2–3 d.

12. ANDRIESSEN, Daniel. Implementing the KPMG value Explorer: Critical success factors for applying IC measurement tools. *Journal of Intellectual Capital* [interaktyvus], 2004b, t. 6 (4), p. 474–488, ISSN 1469-1930. Prieiga per Emerald Group Publishing Limited.
13. ANDRIESSEN, Daniel. Intangibles: selecting the right tools for the job. *Finance & Management: Monthly newsletter of the Institute of Chartered Accountants in England and Wales*, 2002, p. 6–8.
14. ANDRIESSEN, Daniel. *Making Sense of Intellectual Capital. Designing a Method for the Valuation of Intangibles*. JAV: Elsevier, Inc., 2004. 440 p. ISBN 0-7506-7774-0.
15. ANTANAITIENĖ, Marija Vanda ir NAUJOKAS, Rimvydas. *Praktinis įvadas į intelektinę nuosavybę*. Vilnius: Lietuvos technikos biblioteka, 2004. 120 p. ISBN 9986-746-25-6.
16. APRIL, Kurt A.; BOSMA, Paul ir DEGLON, Dave A. IC measurement and reporting: establishing a practice in SA mining. *Journal of Intellectual Capital* [interaktyvus], 2003, t. 4, nr. 2, p. 165–180, ISSN 1469-1930. Prieiga per Emerald Group Publishing Limited.
17. BACKHUIJS, J. B. ir kt. Reporting on intangible assets. Final Report for the Benefit of the Dutch Ministry of Economic Affairs and the Intangible Assets Pilot Project Sounding Board Group. Iš *Measuring and Reporting Intellectual Capital: Experience, Issues, and Prospects* [interaktyvus]: International Symposium, Technical meeting. Amsterdamas, 1999 m. birželio 9–10 d. Prieiga per internetą: <<http://www.oecd.org/>>.
18. BAREIŠIS, Vaidotas. Intelektinio kapitalo įvertinimo modelių apžvalga. Iš *Lietuva ant ES slenksčio: nauji iššūkiai ekonomikai ir vadybai*: septintoji respublikinė doktorantų ir magistrantų konferencija. Kaunas, 2004 m. balandžio 30 d., p. 5–10. ISBN 9955-12-038-X.
19. BARKAUSKAS, Vytautas. Intelektinio kapitalo komponentų panaudojimo krypčių pritaikymas įmonės požiūriu. *Economics and Management*, 2012, nr. 17 (2), p. 687–692, ISSN 2029-9338.
20. BARKAUSKAS, Vytautas. Intelektualaus kapitalo įtaka įmonių konkurencingumui. *Ekonomika ir vadyba*, 2009, nr. 14, p. 223–228, ISSN 1822-6515.
21. BARKAUSKAS, Vytautas. Intelektualaus kapitalo vaidmuo globalizacijos sąlygomis. *Ekonomika ir vadyba*, 2008, nr. 13, p. 417–421, ISSN 1822-6515.
22. BEATTIE, Vivien; THOMSON, Sarah Jane. Lifting the lid on the use of content analysis to investigate intellectual capital disclosures. *Accounting Forum*, 2007, t. 31, nr. 2, p. 129–163, ISSN 0155-9982.

23. BHASIN, Madan Lal. Disclosure of Intellectual Capital in Annual Reports: An Empirical Study of the Indian IT Corporations. *Modern Economy*, 2011a, t. 2, p. 455–467, ISSN 2152-7261.
24. BHASIN, Madan Lal. Intellectual Capital Reporting Study of IT-Sector Corporations in India. *Australian Journal of Business and Management Research*, 2011b, t. 1, nr. 1, p. 16–28, ISSN 1839-0846.
25. BLANCHARD, Oliver. *Makroekonomika*, 4 leidimas, Vilnius: Tyto Alba, 2007. 669 p. ISBN 978-9986-16-545-3.
26. BOGDAN, Victoria; PLATON, Judit ir POPA, Dorina Nicoleta. Intellectual Capital Reporting And Disclosure In The Annual Reports Of Romanian Manufacturing Listed Companies – Methodology And Discussion Of Results. *The Annals of the University of Oradea. Economic Sciences*, 2011, t. 1, nr. 2, p. 466–476, ISSN 1469-1930.
27. BONTIS, Nick ir kt. The Knowledge Toolbox: A Review of the Tools Available to Measure and Manage Intangible Resources. *European Management Journal* [interaktyvus], 1999, t. 17, nr. 4, p. 391–402, ISSN 0263-2373. Prieiga per ScienceDirect.
28. BONTIS, Nick. Assessing Knowledge Assets: A Review of the Models Used to Measure Intellectual Capital. *International Journal of Management Reviews*, 2002a, t. 3, p. 41–60, ISSN 1468-2370.
29. BONTIS, Nick. Intellectual Capital Disclosure in Canadian Corporations. *Journal of Human Resource Costing & Accounting* [interaktyvus], 2002b, t. 7, nr. 1/2, p. 9–20, ISSN 1401-338X. Prieiga per Emerald Group Publishing Limited.
30. BORNEMAN, Manfred ir kt. Holistic Measurement of Intellectual Capital. Iš *Measuring and Reporting Intellectual Capital: Experience, Issues, and Prospects* [interaktyvus]: International Symposium, Technical meeting. Amsterdamas, 1999 m. birželio 9–10 d. Prieiga per internetą: <<http://www.oecd.org/>>.
31. BORNEMAN, Manfred; ALWERT, Kay. The German guideline for intellectual capital reporting: method and experiences. *Journal of Intellectual Capital* [interaktyvus], 2010, t. 8, nr. 4, p. 563–576, ISSN 1469-1930. Prieiga per Emerald Group Publishing Limited.
32. BORNEMAN, Manfred; SAMMER, Martin. *Intellectual Capital Report as an Assessment Instrument for Strategic Governance of Research and Technology Networks* [interaktyvus], 2004. Prieiga per internetą: <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/wbs/conf/olkc/archive/oklc5/papers/k-3_bornemann.pdf>.

33. BOUTEILLER, Christophe. The Evaluation of Intangibles: Advocating for an Option Based Approach. Iš *VIth Alternative Perspectives on Finance Conference*. Vokietija, Hamburgas, 2002 m. rugpjūtis.
34. BOZZOLAN, Saverio; FAVOTTO, Francesco ir RICCERI, Federica. Italian annual intellectual capital disclosure. An empirical analysis. *Journal of Intellectual Capital* [interaktyvus], 2003, t. 4, nr. 4, p. 543–558, ISSN 1469-1930. Prieiga per Emerald Group Publishing Limited.
35. BRANCO, Manuel Castelo ir kt. Intellectual capital disclosure media in Portugal. *Corporate Communications: An International Journal* [interaktyvus], 2011, t. 16, nr. 1, p. 38–52, ISSN 1356-3289. Prieiga per Emerald Group Publishing Limited.
36. BRANSWIJCK, Deborah; EVERAERT, Patricia. Intellectual capital disclosure commitment: myth or reality? *Journal of Intellectual Capital* [interaktyvus], 2012, t. 13, nr. 1, p. 39–56, ISSN 1469-1930. Prieiga per Emerald Group Publishing Limited.
37. BRENNAN, Niamh. Reporting intellectual capital in annual reports: Evidence from Ireland. *Accounting, Auditing & Accountability Journal* [interaktyvus], 2001, t. 17, nr. 4, p. 423–436, ISSN 0951-3574. Prieiga per Emerald Group Publishing Limited.
38. BUKH, P. N.; LARSEN, H. T. ir MOURITSEN, J. Constructing intellectual capital statements. *Scandinavian Journal of Management* [interaktyvus], 2001, nr. 17, p. 87–108, ISSN 0956-5221. Prieiga per ScienceDirect.
39. CAMPBELL, David; RAHMAN, Mara Ridhuan. A Longitudinal Examination of Intellectual Capital Reporting in Marks & Spencer Annual Reports, 1978-2008. Iš *Proceedings of the 8th Australasian Conference on Social and Environment Accounting Research (CSEAR)* [interaktyvus]. Christchurch, Naujoji Zelandija, 2009 m. gruodžio 6–8 d. Prieiga per internetą: <<http://www.bsec.canterbury.ac.nz/csear2009/proceedings.html>>.
40. CAMPBELL, David; RAHMAN, Mara Ridhuan. A Longitudinal Examination of Intellectual Capital Reporting in Marks&Spencer Annual Reports 1978-2008. *The British Accounting Review* [interaktyvus], 2010, t. 42, nr. 1, p. 56–70, ISSN 0890-8389. Prieiga per ScienceDirect.
41. CAMPOS, Eduardo Bueno; ORDONEZ DE PABLOS, Patricia. The Intellectual Capital Statement: New Challenges for Managers. Iš JOIA, Luiz Antonio. *Strategies for information technology and intellectual capital: challenges and opportunities*. United Kingdom: Information Science Reference, Idea Group Inc., 2007, p. 91–109. ISBN 1-59904-083-2.

42. CARLIN, Tyrone M.; FORD, Guy ir PETTY, Richard M. The Voluntary reporting of intellectual capital: a study of Hong Kong companies over time. Iš *International Conference on Business and Information* [interaktyvus], Singapūras, 2006 m. liepos 12–14 d. Prieiga per internetą: <<http://hdl.handle.net/1959.14/103603>>, ISSN 1729-9322.
43. CEZAI, Joan H. Intellectual Capital, Hiding in Plain View. *Journal of Preformance Management* [interaktyvus]. 2008 m. liepa, t. 21, nr. 2, p. 29–39. Prieiga per EBSCOhost Connection.
44. CHEN, Jin; ZHU, Zhaohui ir XIE, Hong Yuan. Measuring intellectual capital: a new model and empirical study. *Journal of Intellectual Capital* [interaktyvus], 2004, t. 5, nr. 1, p. 195–212, ISSN 1469-1930. Prieiga per Emerald Group Publishing Limited.
45. CHU, Po Young ir kt. Intellectual capital: An empirical study of ITRI. *Technological Forecasting & Social Change* [interaktyvus], 2006, t. 73, p. 886–902, ISSN 0040-1625. Prieiga per ScienceDirect.
46. CINQUINI, Lino, ir kt. Analyzing intellectual capital information in sustainability reports: some empirical evidence. *Journal of Intellectual Capital* [interaktyvus], 2012, t. 13, nr. 4, p. 531–561, ISSN 1469-1930. Prieiga per Emerald Group Publishing Limited.
47. CORDAZZO, Michela; VERGAUWEN, Philip G. M. C. Intellectual capital disclosure in the UK biotechnology IPO prospectuses. *Journal of Human Resource Costing & Accounting* [interaktyvus], 2012, t. 16, nr. 1, p. 4–19, ISSN 1401-338X. Prieiga per Emerald Group Publishing Limited.
48. CUGANESAN, Suresh; PETTY, Richard M. The Importance of Intellectual Capital Reporting: Perspectives from Finance Professionals. Iš *Focus on Finance and Accounting Research*. New York: Nova Science Publishers, 2007, p. 21–33. ISBN 1-60021-380-4.
49. ČIEGIS, Remigijus. *Ekonominių teorijų istorija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006. 728 p. ISBN 9986-19-925-5.
50. DAUM, Jurgen H. *Intangible Assets and Value Creation*. West Sussex: John Wiley & Sons Ltd., 2003. 421 p. ISBN 0-470-84512-0.
51. DUBRA, Ilona. Human capital impact on the enterprise competitiveness. Iš *Publications of International Conference „Young Science 2010“*, 2010 balandžio 28–30 d., nr. 1 (26), p. 53–57, ISSN 1648-8776.
52. ENGSTROM, Truls E. J.; WESTNES, Siren Furdal ir WESTNES, Petter. Evaluating Intellectual Capital In the Hotel Industry. *Journal of Intellectual Capital* [interaktyvus], 2003, t. 4, nr. 3, p. 287–303, ISSN 1469-1930. Prieiga per Emerald Group Publishing Limited.

53. ENSSLIN, Sandra Rolim; NITZ DE CARVALHO, Fernando. A revisionist study of Intellectual Capital disclosure in the international context. Iš *IX Congresso Internacional de Custos*. Brazilija, 2005 m. lapkritis. Prieiga per internetą: <<http://www.intercostos.org/>>.
54. FIRER, Steven. Using intellectual capital as a success strategy in South Africa. *Southern African Business Review*, 2005, t. 9, nr. 1, p. 1–20. ISSN: 1998-8125.
55. FITZ-ENZ, Jac. *The ROI of human capital: measuring the economic value of employee performance*. 2 leidimas. New York: American Management Association, 2009. 312 p. ISBN 978-0-8144-1332-6.
56. FRAGOULI, Evaggelia. Intellectual Capital & Organizational Advantage: an economic approach to its valuation and measurement. Iš *Global Imbalances, Financial Institutions, and Reforms in the post-crisis era*: 9-osios metinės EEFS (European Economics and Finance Society) konferencijos medžiaga [interaktyvus]. Atėnai, 2010 m. birželio 3–6 d. Prieiga per internetą: <<http://www.eefs.eu/conf/Athens/Papers/626.pdf>>.
57. FREDERICK, Richard W. Recent Developments in Intellectual Capital Reporting and their Policy Implications. *OECD Education Working Papers*, 2009, nr. 17. Prieiga per OECD Publishing.
58. GAIŽAUSKAS, Lionius; BUDRIONYTĖ, Ramunė. Nematerialaus turto klasifikavimo ir pripažinimo problemos. *Ekonomika*, 2003, nr. 64, p. 17–26, ISSN 1392-1258.
59. GIŽIENĖ, Vilda; SIMANAVIČIENĖ, Žaneta. Žmogiškojo kapitalo vertinimo koncepcija. *Business Systems and Economics*, 2012, nr. 2 (1), p. 116–133, ISSN 2029-8234.
60. GOH, Pek Chen; LIM, Kwee Pheng. Disclosing intellectual capital in company annual reports: Evidence from Malaysia. *Journal of Intellectual Capital* [interaktyvus], 2004, t. 5, nr. 3, p. 500–510, ISSN 1469-1930. Prieiga per Emerald Group Publishing Limited.
61. GOLIN, Michael A. *Driving Innovation: Intellectual Property Strategies for a dynamic world*. New York: Cambridge University Press, 2008. 415 p. ISBN 978-0-511-37728-0.
62. GUTHRIE, James ir kt. Using content analysis as a research method to inquire into intellectual capital reporting. *Journal of Intellectual Capital* [interaktyvus], 2004, t. 5, nr. 2, p. 282–293, ISSN 1469-1930. Prieiga per Emerald Group Publishing Limited.
63. HAJI, Abdifatah Ahmed; GHAZALI, Nazli A. Mohd. Intellectual capital disclosure trends: some Malaysian evidence. *Journal of Intellectual*

Capital [interaktyvus], 2012, t. 13, nr. 3, p. 377–397, ISSN 1469-1930. Prieiga per Emerald Group Publishing Limited.

64. HITCHNER, James R. *Financial valuation: applications and models*, 2nd edition. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, 2006. 1336 p. ISBN 978-0-471-76117-4.
65. HOLMEN, Jay. Intellectual Capital Reporting. *Management Accounting Quartely*, 2005 m. liepa, t. 6, nr. 4, ISSN 1528-5359.
66. HUANG, Chunghuey; WANG, Mao-Chang. The Effects of Economic Value Added and Intellectual Capital on the Market Value of Firms: An Empirical Study. *International Journal of Management* [interaktyvus], 2008, t. 25, nr. 4, p. 722–731. Prieiga per EBSCOhost Connection.
67. HUSIN, Norhayati Mat. Intellectual capital reporting in Malaysian companies: a multidimensional analysis: *daktaro disertacija*. Auckland University of Technology, 2012, 333 p.
68. IPATE, Dragos Mihai; PARVU, Iuliana. Management valuation as an intangible asset. *Scientific Bulletin, Series D*, 2009, t. 71, nr. 3, p. 107–124, ISSN 1454-2358.
69. ISMAIL, Tariq H. Intellectual Capital Reporting in Knowledge Economy: Evidence from Egypt. Iš *3rd International Conference on Economization in Rapidly Changing World*. Kuveitas, the College of Business Administration, Kuwait University, 2009 m. gruodis.
70. ISWATI, Sri; ANSHORI, Muslich. The Influence of Intellectual Capital to Financial Performance at Insurance Companies in Jakarta Stock Exchange (JSE). Iš *Proceedings of the 13th Asia Pacific Management Conference* [interaktyvus]. Australija, Melburnas, 2007 m. lapkričio 18–20 d., p. 1393–1399. Prieiga per internetą: <<http://dharmate.staff.gunadarma.ac.id/Downloads/files/19930/HC+%26+Financial+Firm+at+JSX.pdf>>.
71. YAGHOUBI, Nour-Mohammad ir kt. Review of Relationship between Intellectual Capital and Organizational Justice. *Asian Social Science*, 2010, t. 6, nr. 10, p. 120–126, ISSN 1911-2025.
72. JANOVIČ, Violeta. Įmonių perspektyvinė finansinė analizė esant neapibrėžtumui. *Business Systems and Economics*, 2012, nr. 2 (1), p. 102–115, ISSN 2029-8234.
73. JOSHI, Mahesh; UBHA, Dharminder Singh ir SIDHU, Jasvinder. Intellectual capital disclosures by Indian and Australian information technology companies: A comparative analysis. *Journal of Intellectual Capital* [interaktyvus], 2012, t. 13, nr. 4, p. 582–598, ISSN 1469-1930. Prieiga per Emerald Group Publishing Limited.

74. JUOZAITIENĖ, Liongina. *Įmonės finansai: analizė ir valdymas*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2007. 418 p. ISBN 978-9986-38-792-3.
75. JURCZAK, Jolanta. Intellectual capital measurement methods. *Economics and Organization of Future Enterprise*, 2008, t. 1(1), p. 37–45, ISSN 0860-6846.
76. KANCEREVYČIUS, Gitanas. *Finansai ir investicijos*. III atnaujintas leidimas. Kaunas: „Smaltijos“ leidykla, 2009. 904 p. ISBN 978-9955-707-64-6.
77. KANNAN, Gopika; AULBUR, Wilfried G. Intellectual capital: Measurement effectiveness. *Journal of Intellectual Capital* [interaktyvus], 2004, t. 5, nr. 3, p. 389–413, ISSN 1469-1930. Prieiga per Emerald Group Publishing Limited.
78. KARDELIS, Kęstutis. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Lietuvos kūno kultūros akademija, 2007. 398 p. ISBN 9955-655-35-6.
79. KASSELMAN, Reuphillan. A Human Capital Framework for inclusion in Company Annual Reports: A South African Perspective: *daktaro disertacija*. University of Pretoria, 2006, 442 p.
80. KING, Alfred M. *Fair Value for Financial Reporting: meeting the new FASB requirements*. New Jersey, Hoboken: John Wiley & Sons, Inc., 2006. 334 p. ISBN 0-471-77184-8.
81. KOK, Andrew. Intellectual Capital Management as Part of Knowledge Management Initiatives at Institutions of Higher Learning. *The Electronic Journal of Knowledge Management*, 2007, t. 5, nr. 2, p. 181–192, ISSN 1479-4411.
82. KUZMINA, Irina. Accounting of intangible assets in the context of a company's strategy. *Accounting and Finance in Transition*, 2008, t. 5, p. 209–229. ISBN 1-86166-252-1.
83. LAKIS, Vaclovas. Finansinių ataskaitų klastojimas – rinkos ekonomikos ir globalizacijos procesų palydovas. *Ekonomika*, 2008, nr. 82, p. 91–103, ISSN 1392-1258.
84. LAKIS, Vaclovas. Finansinių ataskaitų patikimumą įtakojantys veiksniai. *Apskaita, auditas, analizė: mokslas inovacijų ir globalizacijos kontekste: Tarptautinės mokslinės konferencijos mokslo darbai (1 dalis)*. Vilnius, 2012, p. 345–353, ISBN 978-609-459-028-3.
85. LAKIS, Vaclovas. Informacijos apie įmonę iškraipymo būdai ir padariniai. *Informacijos mokslai*, 2009, nr. 49, p. 31–47, ISSN 1392-0561.

86. LEV, Baruch ir kt. *Study on the Measurement of Intangible Assets and Associated Reporting Practices* [interaktyvus]. 2003 m. balandis. Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu/>>.
87. LEV, Baruch. *Intangibles: management, measurement, and reporting*. Washington, D.C.: The Brookings Institution, 2001. 216 p. ISBN 0-8157-0094-6.
88. LIETUVOS RESPUBLIKOS TERMINŲ BANKAS. (2005) Paieška terminų straipsniuose, Valstybinė lietuvių kalbos komisija, LR Seimas, ITD: terminai.vlkk.lt. Prieiga per internetą: <<http://terminai.vlkk.lt/pls/tb/tb.search>>.
89. LILLY, Martha Sadler; REED, Ronald O. Estimates Of Intangible Capital In Financial Statements. *Journal Of Applied Business Research* [interaktyvus], 2004, t. 20, nr. 1, p. 63–74, ISSN: 2157-8834. Prieiga per EBSCOhost Connection.
90. LUTHY, David H. (1996) *Intellectual Capital And Its Measurement* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www3.bus.osaka-cu.ac.jp/api/ra98/archives/htmls/25.htm>>.
91. MACKEVIČIUS, Jonas. Finansinių santykinių rodiklių skaičiavimas ir grupavimas. *Ekonomika*, 2006a, nr. 75, p. 20–33, ISSN 1392-1258.
92. MACKEVIČIUS, Jonas. Ilgalaikio materialiojo turto kompleksinės analizės metodika. *Business: Theory and Practice*, 2008b, nr. 9(4), p. 237–244, ISSN 1822-4202.
93. MACKEVIČIUS, Jonas. Įmonių finansinių ataskaitų informacija: reikšmė, vertinimas, analizė. *Informacijos mokslai*, 2006b, nr. 37, p. 53–63, ISSN 1392-0561.
94. MACKEVIČIUS, Jonas. Įmonių veiklos analizė – informacijos rinkimo, tyrimo ir vertinimo sistema. *Informacijos mokslai*, 2008a, nr. 46, p. 46–56, ISSN 1392-0561.
95. MACKEVIČIUS, Jonas. *Įmonių veiklos analizė. Informacijos rinkimas, sisteminimas ir vertinimas*. 2 leidimas. Vilnius: Leidykla TEV, 2007. 510 p. ISBN 978-9955-680-73-4.
96. MACKEVIČIUS, Jonas; JARMALAITĖ, Jolita. Nematerialieji ištekliai kaip apskaitos objektas: samprata, pripažinimas ir klasifikavimas. *Verslo ir teisės aktualijos*, 2011, nr. 6 (2), p. 302–318, ISSN 2029-574X.
97. MACKEVIČIUS, Jonas; POŠKAITĖ, Dalia. *Finansinė analizė*. Vilnius: Katalikų pasaulis, 1998. 632 p. ISBN 9986-04-082-5.
98. MACKEVIČIUS, Jonas; VALKAUSKAS, Romualdas. Integruota įmonės finansinės būklės ir veiklos rezultatų analizės metodika.

Business: Theory and Practice, 2010, nr. 11(3), p. 213–221, ISSN 1822-4202.

99. MAČERINSKIENĖ, Irena; ALEKNAVIČIŪTĖ, Giedrė. The evaluation of intellectual capital influence on entrepreneurship. *Ekonomika ir vadyba*, 2011, nr. 16, p. 558–566, ISSN 1822-6515.
100. MAČERINSKIENĖ, Irena; BARTUŠEVIČIENĖ, Ilona. Įmonės intelektinio kapitalo vertinimo modelio taikymo ypatumai. *Business systems and Economics*, 2012, nr. 2 (2), p. 95–106, ISSN 2029-8234.
101. MAČERINSKIENĖ, Irena; SURVILAITĖ, Simona. Company's Value Added and Its Intellectual Capital Coherence. *Business: Theory and Practice*, 2011a, nr. 12 (2), p. 183–192, ISSN 1822-4202.
102. MAČERINSKIENĖ, Irena; SURVILAITĖ, Simona. Intellectual Capital as the Main Factor of Company's Value Added. *Intellectual Economics*, 2011b, t. 5, nr. 4 (12), p. 560–574, ISSN 1822-4202.
103. MADITINOS, Dimitrios ir kt. The impact of intellectual capital on firms' market value and financial performance. *Journal of Intellectual Capital* [interaktyvus], 2011, t. 12, nr. 1, p. 132–151, ISSN 1469-1930. Prieiga per Emerald Group Publishing Limited.
104. MALHOTRA, Yogesh. Measuring Knowledge assets of a nation – Knowledge system for development. Iš *Proceedings of Advisory Meeting of the Department of Economic and Social Affairs* [interaktyvus]. United Nations, New York, 2003 m. rugsėjo 4–5 d. Prieiga per internetą: <<http://www.kmnetwork.com/KnowledgeManagementMeasurementResearch.pdf>>.
105. MAREE, Kevin W. Valuation of Intellectual Capital in South African Companies: A comparative study of three valuation methods: *magistro baigiamasis darbas*. Rhodes University, 2001, 190 p. Prieiga per internetą: <<http://cprints.ru.ac.za/685/1/marccthesis.pdf>>.
106. MARFINAITĖ, Agnė; RUDŽIONIENĖ, Kristina. Intelektinio kapitalo įvertinimas ir atskleidimas. *Buhalterinės apskaitos teorija ir praktika*, 2011, t. 10, p. 66–73, ISSN 1822-8682.
107. MARR, Barnard. Disclosing the invisible: Publishing intellectual capital statements. *CMA Management* [interaktyvus], 2008 m. rugpjūtis, t. 82, nr. 5, p. 35–39, ISSN 1490-4225. Prieiga per EBSCOhost Connection.
108. MARTINKUS, Bronius; ŽILINSKAS, Vytautas Jonas. *Ekonomikos pagrindai*, Kaunas: Technologija, 2008. 790 p. ISBN 978-9955-24-546-8.
109. MEGNA, Pamela; KLOCK, Mark. The Impact of Intangible Capital on Tobin's q in the Semiconductor Industry. *The American Economic*

Review: Papers and Proceedings of the Hundred and Fifth Annual Meeting of the American Economic Association, 1993, t. 83, nr. 2, p. 265–269, ISSN 0002-8282.

110. MENTION, Anne-Laure. Exploring voluntary reporting of intellectual capital in the banking sector. *Journal of Management Control* [interaktyvus], 2011, t. 22, nr. 3, p. 279–309, ISSN 2191-477X. Prieiga per SpringerLink.
111. MERTINS, Kai; WILL, Markus. A Consistent Assessment of Intellectual Capital in SMEs InCaS: Intellectual Capital Statement – Made in Europe. *The Electronic Journal of Knowledge Management* [interaktyvus], 2007, t. 5, nr. 4, p. 427–436, ISSN 1479-4411.
112. MIKULĖNIENĖ, Renata; JUCEVIČIUS, Robertas. Organizacijos intelektinis kapitalas: sandaros ir pagrindinių sąvokų interpretacijos. *Socialiniai mokslai*, 2000, nr. 3 (24), p. 65–76, ISSN 1392-0758.
113. MILERIS, Ričardas. Įmonių finansinių rodiklių analizės statistiniais ir intelektiniais kredito rizikos vertinimo modeliais. *Apskaitos ir finansų mokslas ir studijos: problemos ir perspektyvos: Šeštosios tarptautinės mokslinės konferencijos straipsnių rinkinys*, 2008, nr. 1(6), p. 110–114, ISSN 2029-1175.
114. MULLER, Claudia. The 3 M's of Intellectual Capital – Measuring, Monitoring and Managing. Iš *The Fifth European Conference on Organizational Knowledge, Learning, and Capabilities* [interaktyvus]. Innsbruck, Austrija, 2004 m. kovo 16–19 d. Prieiga per internetą: <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/wbs/conf/olkc/archive/oklc5/papers/k-2_mueller.pdf>.
115. NASH, Humphrey. *The Future of Accounting For The Future* [interaktyvus], 1998. Prieiga per internetą: <http://home.sprintmail.com/~humphreynash/future_of_accounting.htm>
116. NURUNNABI, Mohammad; HOSSAIN, Monirul ir HOSSAIN, Md. Intellectual capital reporting in a South Asian country: evidence from Bangladesh. *Journal of Human Resource Costing & Accounting* [interaktyvus], 2011, t. 15, nr. 3, p. 196–233, ISSN 1401-338X. Prieiga per Emerald Group Publishing Limited.
117. ORDONEZ DE PABLOS, Patricia. Evidence of intellectual capital measurement froms Asia, Europe and the Middle East. *Journal of Intellectual Capital: Measuring intellectual capitalism* [interaktyvus], 2002, t. 3, nr. 3, p. 287–302, ISSN 1469-1930. Prieiga per Emerald Group Publishing Limited.
118. ORDONEZ DE PABLOS, Patricia. Intellectual capital accounts: what pioneering firms from Asia and Europe are doing now. *International*

Journal of Knowledge and Learning, 2005b, t. 1, nr. 3, p. 249–268, ISSN 1741-1017.

119. ORDONEZ DE PABLOS, Patricia. Intellectual capital reports in India: lessons from a case study. *Journal of Intellectual Capital* [interaktyvus], 2005a, t. 6, nr. 1, p. 141–149, ISSN 1469-1930. Prieiga per Emerald Group Publishing Limited.
120. ORTIZ, Miguel Angel Axtle. Intellectual Capital (Intangible Assets) Valuation Considering The Context. *Journal Of Business & Economics Research*, 2006, t. 4, nr. 9, p. 35–42, ISSN 1542-4448.
121. PALUMICKAITĖ, Jurgita. *Organizacijos intelektinio kapitalo vertinimo modelis: daktaro disertacija*. Vytauto Didžiojo universitetas. Kaunas, 2008a. 178 p. ISBN 978-9955-12-357-6.
122. PALUMICKAITĖ, Jurgita. *Organizacijos intelektinio kapitalo vertinimo modelis: daktaro disertacijos santrauka*. Vytauto Didžiojo universitetas. Kaunas, 2008b. 38 p.
123. PALUMICKAITĖ, Jurgita; MATUZEVIČIŪTĖ, Kristina. Intelektinis kapitalas ir vertės kūrimas: teorinis aspektas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2007, nr. 1(8), p. 206–211. ISSN 1648-9098.
124. PAPULA, Jan; VOLNA, Jana. A Content Analysis of Intellectual Capital Reporting within Slovak Companies. Iš *Proceedings of the European Conference on Intellectual Capital* [interaktyvus], UK: Academic Conferences and Publishing International Limited, 2012, p. 363–370, ISSN 2049-095X. Prieiga per EBSCOhost Connection.
125. PEDRINI, Matteo. Human capital convergences in intellectual capital and sustainability reports. *Journal of Intellectual Capital* [interaktyvus], 2007, t. 8, nr. 2, p. 346–366, ISSN 1469-1930. Prieiga per Emerald Group Publishing Limited.
126. PETTY, Richard M. ir kt. Intellectual Capital and Valuation: Challenges in the Voluntary Disclosure of Value Drivers. *Journal of Finance and Accountancy*, 2009, t. 1, ISSN 1948-3015.
127. PETTY, Richard M.; GUTHRIE, James. Intellectual capital literature review: Measurement, reporting and management. *Journal of Intellectual capital* [interaktyvus], 2000, t. 1, nr. 2, p. 155–176, ISSN 1469-1930. Prieiga per Emerald Group Publishing Limited.
128. POŠKAITĖ, Dalia; NOVIKOVAS, Martynas. Pelningumo rodiklių naudojimas siekiant nustatyti sandorių tarp asocijuotų asmenų kainodarą. *Ekonomika*, 2012, nr. 76, p. 71–86, ISSN 1392-1258.

129. PUKELIENĖ, Violeta; VITKAUSKAITĖ, Rūta. Inovacijų kiekybinis vertinimas: suminis inovacijų indeksas Lietuvoje. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*, 2010, nr. 4 (2), p. 31–46, ISSN 1822-7996.
130. PUKELIENĖ, Violeta; PALUMICKAITĖ, Jurgita; MATUZEVIČIŪTĖ, Kristina. Intelektinio kapitalo matavimas ir vertinimas: teorinis aspektas. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*, 2007, nr.1/1, p. 103–114, ISSN 1822-7996.
131. PUKĖNAITĖ, Lauryna. Finansinis intelektualaus kapitalo vertinimo metodas (FiIKVM). Iš *Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros perspektyvos integracijos į Europos Sąjungą kontekste: mokslinės-praktinės konferencijos pranešimų medžiaga*. Kaunas: Kolpingo kolegija, 2005, p. 88–91, ISSN 1648-1717.
132. RASHID, Afzalur. Corporate intellectual capital disclosure in a non-mandatory disclosure regime. Iš *6th Asia Pacific Interdisciplinary Research in Accounting Conference* [interaktyvus]. Sidnėjus, New South Wales, Australija, 2010. Prieiga per internetą: <<http://eprints.usq.edu.au/8699/>>.
133. RASHID, Azwan bin Abdul ir kt. IC disclosures in IPO prospectuses: evidence from Malaysia. *Journal of Intellectual Capital* [interaktyvus], 2012, t. 13, nr. 1, p. 57–80, ISSN 1469-1930. Prieiga per Emerald Group Publishing Limited.
134. RASHID, Azwan bin Abdul ir kt. Voluntary Disclosure of Intangible Information: A Comparative Study between Prospectuses and Annual Reports. Iš *Proceedings of International Business and Information* [interaktyvus]: Symposium on Finance and Accounting (ISFA). Kuala Lumpur, Malaysia, 2009 m. liepos 6–8 d., t. 6, nr. 1. Prieiga per internetą: <http://www.academia.edu/attachments/14553821/download_file>.
135. RATNATUNGA, Janek. *The Valuation of Capabilities: A New Direction for Management Accounting Research* [interaktyvus], 2002. Prieiga per internetą: <<http://cmaweblne.org/publication/jamar-v1-1-editorial.pdf>>.
136. RODOV, Irena; LELIAERT, Philippe. FiMIAM: financial method of intangible assets measurement. *Journal of Intellectual Capital: Measuring intellectual capitalism* [interaktyvus], 2002, t. 3, nr. 3, p. 323–336, ISSN 1469-1930. Prieiga per Emerald Group Publishing Limited.
137. RODRIGUEZ-CASTELLANOS, Arturo; ARREGUI-AYASTUY, Gerardo; VALLEJO-ALONSO, Belen. The Financial Valuation of Intangibles: A Method Grounded on an IC-Based Taxonomy. Iš JOIA, Luiz Antonio. *Strategies for information technology and intellectual capital: challenges and opportunities*. United Kingdom: Information Science Reference, Idea Group Inc., 2007, p. 66–90. ISBN 1-59904-083-2.

138. ROSLENDER, Robin; FINCHAM, Robin. Thinking critically about intellectual capital accounting. *Accounting, Auditing & Accountability Journal* [interaktyvus], 2001, t. 14, nr. 4, p. 383–399, ISSN 0951-3574. Prieiga per Emerald Group Publishing Limited.
139. RUDYTĖ, Dalia; BUŽINSKIENĖ, Rita. Nematerialųjų išteklių vertinimo metodai organizacijos išteklių kontekste. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2012a, nr. 2 (26), p. 104–111, ISSN 1648-9098.
140. RUDYTĖ, Dalia; BUŽINSKIENĖ, Rita. Skirtingų valstybių nematerialaus turto struktūros analizė ir vertinimas įmonėje. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2012b, nr. 4 (28), p. 133–141, ISSN 1648-9098.
141. SAAD, Shukriah; SALLEH, Norman Mohd. Human capital reporting of technology intensive companies (MESDAQ) listed in bursa Malaysia. Iš *International conference on business and economic research (ICBER)*. Kuching Sarawak, Malaizija, 2009 m. kovo 15–16 d. ISBN 978-967-5705-00-7.
142. SAEZ, Pedro Lopez; LOPEZ, Jose Emilio Navas; DE CASTRO, Gregorio Martin. Intellectual Capital in Knowledge-Intensive Firms: Exploring the Concept and Main Components in Boston's Route 128. Iš JOIA, Luiz Antonio. *Strategies for information technology and intellectual capital: challenges and opportunities*. United Kingdom: Information Science Reference, Idea Group Inc., 2007, p. 29–39. ISBN 1-59904-083-2.
143. SALMAN, Ramat T.; MAHAMAD, Tayib Bn. Intellectual capital measurement tools. *International journal on social science economics & art*, 2012, t. 2, nr. 2, p. 19–26, ISSN 2088-5342.
144. SEDLAČEK, Jeroslav; KONEČNY, Alois. Criteria for Accounting Treatment of Intangible Assets. Iš *V International Conference on Applied Business Research ICABR*. Brno: Mendel University, 2009, p. 1222–1228, ISBN 978-80-7375-325-2.
145. SEETHARAMAN, A.; LOCK TENG LOW, Kevin; SARAVANAN, A. S. Comparative justification on intellectual capital. *Journal of Intellectual Capital* [interaktyvus], 2004, t. 5, nr. 4, p. 522–539, ISSN 1469-1930. Prieiga per Emerald Group Publishing Limited.
146. SINGH, Sukhdev; KANSAL, Monika. Voluntary disclosures of intellectual capital: An empirical analysis. *Journal of Intellectual Capital* [interaktyvus], 2011, t. 12, nr. 2, p. 301–318, ISSN 1469-1930. Prieiga per Emerald Group Publishing Limited.

147. SINGHAL, Amit. Accounting for the New Economy. *The Chartered Accountant*, 2004 m. balandis, t. 52, nr. 10, p. 1038–1041, ISSN 0009-188X.
148. SITAR, Aleša Saša; VASIC, Vasilije. Measuring Intellectual Capital: Lessons Learned from a Practical Implementation. Iš *Intellectual Capital and Knowledge Management: Proceedings of the 5th International Conference of the Faculty of Management Koper, University of Primorska. Slovenija, Portorož*, 2004 m. lapkričio 18–20 d., p. 337–351, ISBN 961-6486-71-3.
149. SKYRME, David J. *Measuring Knowledge – A plethora of methods* [interaktyvus], 2005. Prieiga per internetą: <<http://www.skyrme.com/insights/24kmeas.htm#meas>>.
150. SKYRME, David J.; AMIDON, Debra M. New Measures of Success. *Journal Of Business Strategy*, 1998, t. 19, nr. 1, p. 20–24, ISSN 0275-6668.
151. STANDFIELD, Ken. *Intangible Finance Standards: Advances in Fundamental analysis & Technical analysis*. USA: Elsevier Inc., 2005. 360 p. ISBN 0-12-663553-6.
152. STANDFIELD, Ken. Time Capital and Intangible Accounting: New Approches to Intellectual Capital [interaktyvus], 2001. Prieiga per internetą: <<http://books.google.com>>.
153. STANKEVIČIENĖ, Asta; LIUČVAITIENĖ, Aušra. Intelektinio kapitalo vertinimo aspektai. *Verslas: teorija ir praktika*, 2012, nr. 13(1), p. 79–93, ISSN 1822-4202.
154. STANKEVIČIENĖ, Asta; JASAITĖ, Lina; ČEPULYTĖ, Julija. Corporate Financial Performance and Value Creation: The Coherence of Intangible Assets and Corporate Social Responsibility. Iš *Business and Management I: 7th International Scientific Conference*. 2012 m. gegužės 10–11 d., p. 193–200, ISSN 2029-929X.
155. STEENKAMP, Natasja. Intellectual capital reporting in New Zealand: Refining content analysis as a research method: *daktaro disertacija*. Auckland University of Technology, 2007, 300 p.
156. STEENKAMP, Natasja. Investigating the possible value omitted in the balance sheet – a New Zealand perspective. Iš *Proceedings of the fourth Asia Pacific Interdisciplinary Research in Accounting Conference (APIRA)* [interaktyvus]. Singapūras, 2004 m. birželio 4–6 d. Prieiga per internetą: <<http://www.smu.edu.sg/events/apira/2004/Final%20Papers/1039-Steenkamp.pdf>>.

157. SUJAN, Ahmad; ABEYSEKERA, Indra K. Intellectual Capital Reporting Practices of the Top Australian Firms. *Australian Accounting Review. Accounting & Tax Periodicals*, 2007 m. liepa, t. 17, nr. 2, p. 71–83.
158. SVEIBY, Klark-Erick. *Methods for Measuring Intangible Assets* [interaktyvus], 2010. Prieiga per internetą: <<http://www.sveiby.com/articles/IntangibleMethods.htm>>.
159. SWEDBANK, AB BANKAS. (2009) *Santykinių finansinių rodiklių paaiškinimas* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.nasdaqomxbaltic.com/files/vilnius/rodikliai/Swedbank/Santykiniu%20finansiniu%20rodikliu%20paaiskinimai.pdf>>.
160. ŠAKIENĖ, Henrika; PULEIKIENĖ, Kristina. Finansinių santykinių rodiklių taikymas LR akcinių bendrovių finansinės – ūkinės veiklos analizėje. *Journal of Management*, 2009, t. 14, nr. 2, p. 33–40, ISSN 1648-7974.
161. TALIYANG, Siti Mariana; JUSOP, Mariana. Intellectual Capital Disclosure and Corporate Governance Structure: Evidence in Malaysia. *International Journal of Business and Management* [interaktyvus], 2011, t. 6, nr. 12, p. 109–117, ISSN 1833-8119. Prieiga per EBSCOhost Connection.
162. TALJŪNAITĖ, Meilutė. Intelektinio kapitalo kaita: sąvoka, tyrimai ir politikos modelių kūrimas. *Filosofija. Sociologija*, 2010, t. 21, nr. 2, p. 160–168, ISSN 0235-7186.
163. TAN, Hong Pew; PLOWMAN, David; HANCOCK, Phil. Intellectual capital and financial returns of companies. *Journal of Intellectual Capital* [interaktyvus], 2007, t. 8, nr. 1, p. 76–95, ISSN 1469-1930. Prieiga per Emerald Group Publishing Limited.
164. TARPTAUTINIAI APSKAITOS STANDARATAI (2008 m. lapkričio 3 d., Nr. 1126/2008) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/>>.
165. THE NASDAQ OMX GROUP, INC. (2012) *Emitentų sąrašas*. Prieiga per internetą: <<http://www.nasdaqomxbaltic.com/>>.
166. TIDIKIS, Rimantas. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003. 625 p. ISBN 9955-563-26-5.
167. UŽIENĖ, Lina. Application of Intellectual Capital Financial Valuation Methods under Conditions of Economic Recession. *Economics and Management*, 2012, nr. 17 (3), p. 844–850, ISSN 2029-9338.
168. UŽIENĖ, Lina; STALIŪNIENĖ, Jolanta Dalia. Intelektinio kapitalo auditas: samprata, uždaviniai ir realios galimybės. *Ekonomika ir vadyba*:

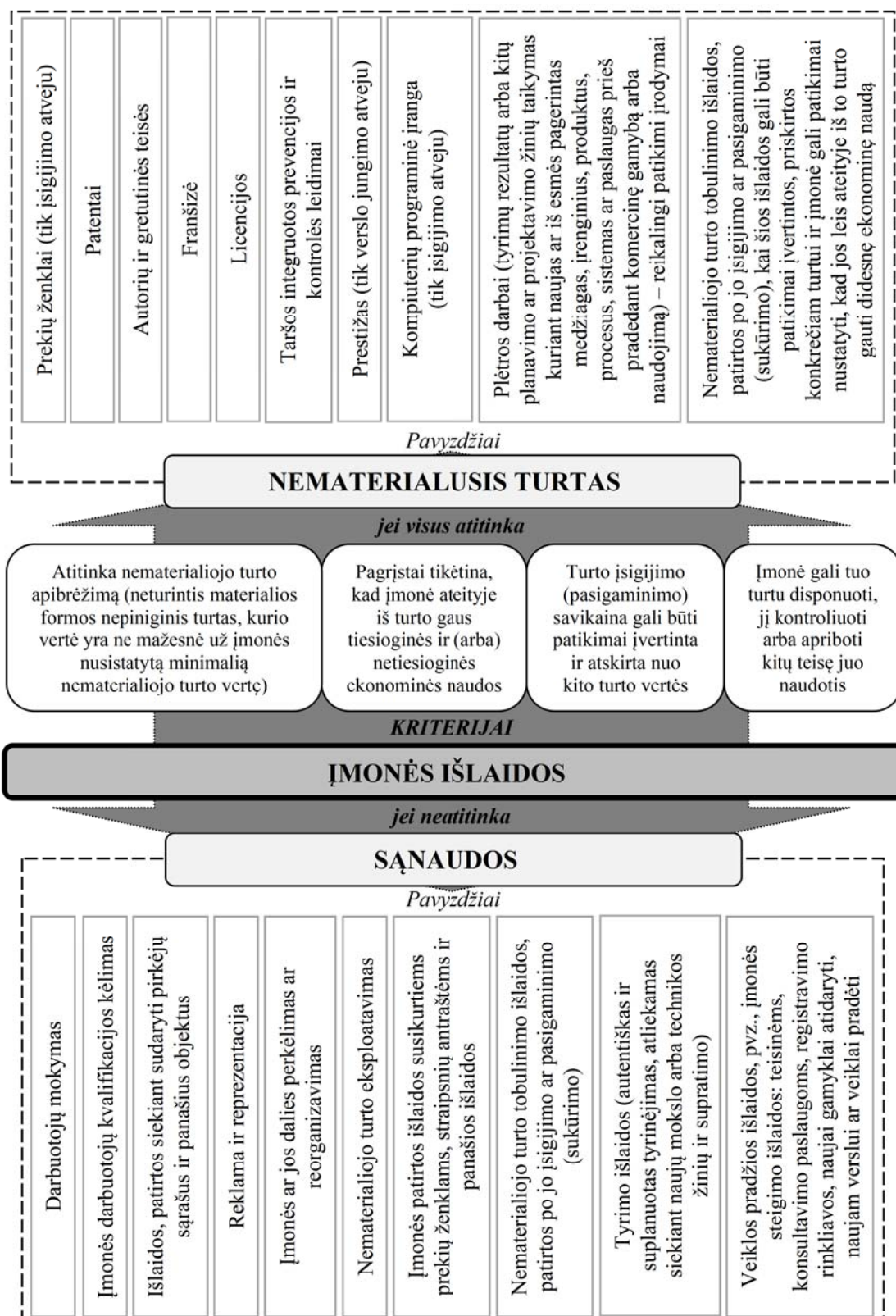
- tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga, 2009, nr. 14, p. 123–131, ISSN 1822-6515.
169. VAF AEI, Alireza; TAYLOR, Dennis; AHMED, Kamran. The value relevance of intellectual capital disclosures. *Journal of Intellectual Capital* [interaktyvus], 2011, t. 12, nr. 3, p. 407–429, ISSN 1469-1930. Prieiga per Emerald Group Publishing Limited.
 170. VAN DEN BERG, Herman A. Measurement Models in the Intellectual Capital Theory. Iš JOIA, Luiz Antonio. *Strategies for information technology and intellectual capital: challenges and opportunities*. United Kingdom: Information Science Reference, Idea Group Inc., 2007, p. 49–65. ISBN 1-59904-083-2.
 171. VAN DER MEER-KOOISTRA, Jeltje; ZIJLSTRA, Siebren M. Reporting on intellectual capital. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 2001, t. 14, nr. 4, p. 456–476, ISSN 0951-3574.
 172. VAŠKELIENĖ, Lina. Development of organizational intellectual capital measurement methodology: problems and solutions. Iš *Ekonomika ir vadyba*: Tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas, 2007a, p. 165–173. ISSN 1822-6515.
 173. VAŠKELIENĖ, Lina. Intelektualaus kapitalo atspindėjimo tradicinėje apskaitos sistemoje problemos. *Transformacijos Rytų ir Centrinėje Europoje*: žurnalo „Tiltai“ priedas, 2003, nr. 13, t. 2, p. 492–497. ISSN 1648-3979.
 174. VAŠKELIENĖ, Lina. Intelektualaus kapitalo vertinimo poreikio ir galimybių studija Lietuvos organizacijose. Iš *Transformacijos Rytų ir Centrinėje Europoje: mokslo darbai*. Klaipėda: Klaipėdos universitetas, 2004, p. 378–386. ISBN 9955-585-87-0.
 175. VAŠKELIENĖ, Lina. Organizacijos intelektualio kapitalo vertinimo modelis: *daktaro disertacija*. Kauno technologijos universitetas. Kaunas, 2005, 157 p.
 176. VAŠKELIENĖ, Lina. Organizacijos intelektualio kapitalo vertinimo metodų dichotomijos raiška: teorinė studija ir empiriniai įrodymai. *Socialiniai tyrimai*, 2007b, nr. 2(8), p. 150–159, ISSN 1392-3110.
 177. VAŠKELIENĖ, Lina; ŠELEPEN, Julija. Informacijos apie intelektinį kapitalą atskleidimas Lietuvos akcinėse bendrovėse. *Ekonomika ir vadyba*: tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga, 2008, nr. 13, p. 88–97. ISSN 1822-6515.
 178. VERSLO APSKAITOS STANDARTAI (2003 m. gruodžio 18 d., Nr. 1) ir jų metodinės rekomendacijos [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.aat.lt>>.

179. VERTYBINIŲ POPIERIŲ BIRŽA NASDAQ OMX VILNIUS. *Įmonių finansinė analizė. Rodiklių skaičiavimo metodika* [interaktyvus]. 2010, 96 p. ISBN 978-609-95195-0-0. Prieiga per internetą: <<http://www.nasdaqomxbaltic.com/>>.
180. WAGICIENGO, Maina Michael; BELAL, Ataur Rahman. Intellectual capital disclosures by South African companies: A longitudinal investigation. *Advances in Accounting, incorporating Advances in International Accounting*, 2012, t. 28, p. 111–119, ISSN 0882-6110.
181. WALL, Anthony; KIRK, Robert; MARTIN, Gary. *Intellectual Capital: Measuring the Immeasurable?* Great Britain, Burlington: CIMA Publishing, Elsevier Ltd., 2004. 111 p. ISBN 0 7506 6171 2.
182. WESTNES, Petter. What is Intellectual Capital? Defining and describing the concept, *Arbeidsnotat RF* [interaktyvus], 2005, nr. 054, 59 p. Prieiga per internetą: <<http://www.iris.no>>.
183. WHITING, Rosalind H.; WOODCOCK, James. Firm characteristics and intellectual capital disclosure by Australian companies. *Journal of Human Resource Costing & Accounting*, 2011, t. 15, nr. 2, p. 102–126, ISSN 1401-338X.
184. WONNACOTT, Paul; WONNACOTT, Ronald. *Makroekonomika*. Vilnius: Litterae Universitatis, 1994. 417 p. ISBN 9986-475-02-3.
185. ZINKEVIČIENĖ, Danutė; BRUŽAUSKAS, Valentinas. Kapitalo investicijų apskaitos metodikos įtaka apskaitos informacijos kokybei. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*, Research papers, 2010, nr. 5 (24), p. 193–202, ISSN 1822-6760.
186. ZINKEVIČIENĖ, Danutė; RUDŽIONIENĖ, Kristina. Impact of Company's Leverage on Financial Accounting Method Choise. *Engineering Economics*, 2005, nr. 5 (45), p. 25–30, ISSN 1392-2785.
187. ZNAKOVAITĖ, Asta; PABEDINSKAITĖ, Arnoldina. Intelektinio kapitalo valdymas transporto sektoriuje. *Mokslas – Lietuvos ateitis*, 2010, nr. 2 (2), p. 126–133. ISSN 2029-2252.
188. ŽILINSKAS, Vytautas Jonas; KASPERAVIČIUS, Petras; KIŠKIS, Mindaugas. *Intelektinė nuosavybė ir jos teisinė apsauga*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2007. 559 p. ISBN 978-9955-18-173-6.

PRIEDAI

1 priedas. Ilgalaikio nematerialiojo turto pripažinimo apskaitoje kriterijai ..	202
2 priedas. Žmogiškojo kapitalo skirstymas į elementus	203
3 priedas. Organizacinio kapitalo skirstymas į elementus.....	206
4 priedas. Santykių kapitalo skirstymas į elementus	209
5 priedas. Vertės kūrimo prielaidos	212
6 priedas. Intelektinio kapitalo komponentų vieta ir sąveika įmonėje	213
7 priedas. Tyrimai, pagrindžiantys skirtumą tarp įmonės rinkos ir balansinės vertės	214
8 priedas. Intelektinio kapitalo vertinimo metodų klasifikavimo pagal vertinimo rezultatų išraišką loginė schema.....	215
9 priedas. Vertinimo metodų pavadinimai anglų ir lietuvių kalbomis	216
10 priedas. Tarpusavyje panašūs intelektinio kapitalo vertinimo metodai ...	218
11 priedas. MTBV metodo trūkumo pagrindimas remiantis ekonomikos teorija	219
12 priedas. CIV apskaičiavimo algoritmas.....	220
13 priedas. FiMIAM metodo taikymo algoritmas	221
14 priedas. Įmonės intelektinio kapitalo identifikavimo ir svorių priskyrimo pavyzdys	222
15 priedas. Oficialiojo ir Papildomojo prekybos sąrašų emitentai Lietuvoje	226
16 priedas. L. Cinquini ir kt. (2012) tyrime naudotos turinio analizės taisyklės	228
17 priedas. Nagrinėjami pelningumo rodikliai ir jų apskaičiavimo tvarka ...	229
18 priedas. Nagrinėjami apyvartumo rodikliai ir jų apskaičiavimo tvarka ...	231
19 priedas. Nagrinėjami mokumo rodikliai ir jų apskaičiavimo tvarka	233
20 priedas. Papildytų finansinių ataskaitų fragmentai.....	235

Ilgalaikio nematerialiojo turto pripažinimo apskaitoje kriterijai

Šaltinis: sukurta autorės pagal L. Gaizauską ir R. Budrionytę (2003), Verslo apskaitos standartus (2003), Tarptautinius apskaitos standartus (2008) bei J. Mackevičių ir J. Jarmalaitę (2011).

Žmogiškojo kapitalo skirstymas į elementus

Eil. nr.	Išskiriamas elementas	Autoriai (metai)
1.	Išsilavinimas, išprusimas	Petty ir Guthrie (2000), Abeysekera (2001), Bontis (2002a), April ir kt. (2003), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Carlin ir kt. (2006), Beattie ir Thomson (2007), Steenkamp (2007), Sujana ir Abeysekera (2007), Abeysekera (2008), Marr (2008), Campbell ir Rahman (2009, 2010), Abhayawansa (2011), Bogdan ir kt. (2011), Branco ir kt. (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Singh ir Kansal (2011), Vafaei ir kt. (2011), Gižienė ir Simanavičienė (2012), Husin (2012), Papula ir Volna (2012)
2.	Darbuotojų mokymai	Abeysekera (2001), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Beattie ir Thomson (2007), Steenkamp (2007), Sujana ir Abeysekera (2007), Abeysekera (2008), Campbell ir Rahman (2009, 2010), Abhayawansa (2011), Bogdan ir kt. (2011), Branco ir kt. (2011), Mention (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Husin (2012), Husin (2012), Papula ir Volna (2012), Wagiciengo ir Belal (2012)
3.	Su darbu susijusios žinios	Petty ir Guthrie (2000), April ir kt. (2003), Carlin ir kt. (2006), Beattie ir Thomson (2007), Steenkamp (2007), Sujana ir Abeysekera (2007), Marr (2008), Barkauskas (2009), Campbell ir Rahman (2009, 2010), Bogdan ir kt. (2011), Mention (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Singh ir Kansal (2011), Vafaei ir kt. (2011), Gižienė ir Simanavičienė (2012), Papula ir Volna (2012)
4.	Komandinė dvasia	Petty ir Guthrie (2000), Abeysekera (2001), April ir kt. (2003), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Carlin ir kt. (2006), Beattie ir Thomson (2007), Steenkamp (2007), Sujana ir Abeysekera (2007), Abeysekera (2008), Marr (2008), Abhayawansa (2011), Bogdan ir kt. (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Singh ir Kansal (2011), Husin (2012)
5.	Profesinė kvalifikacija	Petty ir Guthrie (2000), Abeysekera (2001), April ir kt. (2003), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Carlin ir kt. (2006), Beattie ir Thomson (2007), Sujana ir Abeysekera (2007), Abeysekera (2008), Marr (2008), Abhayawansa (2011), Bogdan ir kt. (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Singh ir Kansal (2011), Gižienė ir Simanavičienė (2012), Wagiciengo ir Belal (2012)
6.	Novatoriškumas, inovacijos, kūrybiškumas	Petty ir Guthrie (2000), Abeysekera (2001), Rodov ir Leliaert (2002), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Carlin ir kt. (2006), Beattie ir Thomson (2007), Abeysekera (2008), Marr (2008), Campbell ir Rahman (2009, 2010), Nurunnabi ir kt. (2011), Singh ir Kansal (2011), Husin (2012)
7.	„Žinau kaip“	Petty ir Guthrie (2000), Abeysekera (2001), April ir kt. (2003), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Carlin ir kt. (2006), Beattie ir Thomson (2007), Sujana ir Abeysekera (2007), Abeysekera (2008), Bogdan ir kt. (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Singh ir Kansal (2011), Vafaei ir kt. (2011)

Tęsinys kitame puslapyje

2 PRIEDAS (TĘSINYS)

Eil. nr.	Išskiriamas elementas	Autoriai (metai)
8.	Darbuotojų skaičius	Abeysekera (2001), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Beattie ir Thomson (2007), Steenkamp (2007), Abeysekera (2008), Campbell ir Rahman (2009, 2010), Abhayawansa (2011), Bogdan ir kt. (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Papula ir Volna (2012), Wagiciengo ir Belal (2012)
9.	Darbuotojų dėkingumas, pasitenkinimas	Abeysekera (2001), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Beattie ir Thomson (2007), Abeysekera (2008), Marr (2008), Abhayawansa (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Husin (2012), Wagiciengo ir Belal (2012)
10.	Lygybės klausimai: rasė, lytis ir religija	Abeysekera (2001), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Beattie ir Thomson (2007), Abeysekera (2008), Abhayawansa (2011), Bogdan ir kt. (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Husin (2012), Wagiciengo ir Belal (2012)
11.	Su darbu susijusios kompetencijos	Petty ir Guthrie (2000), April ir kt. (2003), Carlin ir kt. (2006), Beattie ir Thomson (2007), Sujan ir Abeysekera (2007), Bogdan ir kt. (2011), Branco ir kt. (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Gižienė ir Simanavičienė (2012)
12.	Darbuotojų įgūdžiai	Rodov ir Leliaert (2002), Beattie ir Thomson (2007), Marr (2008), Abhayawansa (2011), Bogdan ir kt. (2011), Branco ir kt. (2011), Mention (2011), Vafaei ir kt. (2011)
13.	Proaktyvūs ir reaktyvūs gebėjimai	Petty ir Guthrie (2000), Carlin ir kt. (2006), Abeysekera (2008), Abhayawansa (2011), Bogdan ir kt. (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Singh ir Kansal (2011), Gižienė ir Simanavičienė (2012)
14.	Lygybės klausimai: veiksnumas	Abeysekera (2001), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Beattie ir Thomson (2007), Abeysekera (2008), Nurunnabi ir kt. (2011), Husin (2012), Wagiciengo ir Belal (2012)
15.	Darbuotojų dalyvavimas bendruomenėje	Abeysekera (2001), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Beattie ir Thomson (2007), Abeysekera (2008), Bogdan ir kt. (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Wagiciengo ir Belal (2012)
16.	Sąjungos veikla	Abeysekera (2001), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Beattie ir Thomson (2007), Abeysekera (2008), Nurunnabi ir kt. (2011), Husin (2012), Wagiciengo ir Belal (2012)
17.	Darbuotojų saugumas	Abeysekera (2001), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Beattie ir Thomson (2007), Abeysekera (2008), Nurunnabi ir kt. (2011), Husin (2012), Wagiciengo ir Belal (2012)
18.	Akcijų darbuotojams suteikimo (ir pasirinkimo) sistema	Abeysekera (2001), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Beattie ir Thomson (2007), Abeysekera (2008), Nurunnabi ir kt. (2011), Husin (2012), Wagiciengo ir Belal (2012)
19.	Darbuotojų patirtis	Bontis (2002a), Rodov ir Leliaert (2002), Marr (2008), Barkauskas (2009), Abhayawansa (2011), Branco ir kt. (2011), Gižienė ir Simanavičienė (2012)
20.	Darbuotojų ir vykdomosios valdžios skatinimo planas	Abeysekera (2001), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Beattie ir Thomson (2007), Abeysekera (2008), Nurunnabi ir kt. (2011), Wagiciengo ir Belal (2012)
21.	Pašalpos darbuotojams	Abeysekera (2001), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Beattie ir Thomson (2007), Abeysekera (2008), Nurunnabi ir kt. (2011), Wagiciengo ir Belal (2012)

Tęsinys kitame puslapyje

2 PRIEDAS (TĘSINYS)

Eil. nr.	Išskiriamas elementas	Autoriai (metai)
22.	Karjeros galimybės	Abeysekera (2001), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Beattie ir Thomson (2007), Abeysekera (2008), Nurunnabi ir kt. (2011), Wagiciengo ir Belal (2012)
23.	Efektyvumo rodikliai: vidutinė vieno darbuotojo pridėtinė vertė	Abeysekera (2001), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Beattie ir Thomson (2007), Abeysekera (2008), Nurunnabi ir kt. (2011), Wagiciengo ir Belal (2012)
24.	Vystymosi / /atnaujinimo rodikliai: vidutinė profesinė patirtis	Abeysekera (2001), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Beattie ir Thomson (2007), Abeysekera (2008), Nurunnabi ir kt. (2011), Wagiciengo ir Belal (2012)
25.	Darbuotojų kaita / lojalumas	Rodov ir Leliaert (2002), Carlin ir kt. (2006), Marr (2008), Barkauskas (2009), Nurunnabi ir kt. (2011), Singh ir Kansal (2011)
26.	Darbuotojų lankstumas, gebėjimas prisitaikyti	Petty ir Guthrie (2000), Abeysekera (2008), Marr (2008), Bogdan ir kt. (2011), Singh ir Kansal (2011)
27.	Stabilumo rodikliai: darbuotojų amžiaus mediana	Abeysekera ir Guthrie (2004b), Beattie ir Thomson (2007), Abeysekera (2008), Bogdan ir kt. (2011), Wagiciengo ir Belal (2012)
28.	Stabilumo rodikliai: ekspertų amžius	Abeysekera ir Guthrie (2004b), Beattie ir Thomson (2007), Abeysekera (2008), Nurunnabi ir kt. (2011), Wagiciengo ir Belal (2012)
29.	Vystymosi/atnaujinimo rodikliai: vidutinis išsilavinimo lygmuo	Abeysekera (2001), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Abeysekera (2008), Wagiciengo ir Belal (2012)
30.	Efektyvumo rodikliai: vidutinė vieno darbuotojo eksperto pridėtinė vertė	Abeysekera (2001), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Abeysekera (2008)
31.	Darbuotojų ypatybės	Abeysekera (2001), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Abeysekera (2008)
32.	Darbuotojų pristatymas metinėse ataskaitose	Beattie ir Thomson (2007), Nurunnabi ir kt. (2011), Wagiciengo ir Belal (2012)
33.	Darbuotojų įsipareigojimai	Marr (2008), Abhayawansa (2011), Bogdan ir kt. (2011)
34.	Darbuotojų požiūris, elgesys, motyvacija	Abhayawansa (2011), Bogdan ir kt. (2011), Mention (2011)
35.	Iniciatyvumas ir aktyvumas	Abeysekera (2001), Abeysekera ir Guthrie (2004b)
36.	Darbuotojų tarpusavio santykiai	Abhayawansa (2011), Bogdan ir kt. (2011)
37.	Produktyvumas	Bogdan ir kt. (2011), Vafaei ir kt. (2011)
38.	Darbuotojų vertė	Branco ir kt. (2011), Vafaei ir kt. (2011)
39.	Žmogiškųjų išteklių vadyba	Mention (2011), Papula ir Volna (2012)
40.	Intelektas	Marr (2008)
41.	Sumanumas	Barkauskas (2009)

Šaltinis: sudaryta autorės.

Organizacinio kapitalo skirstymas į elementus

Eil. nr.	Išskiriamas elementas	Autoriai (metai)
1.	Autorinės nuosavybės teisės	Petty ir Guthrie (2000), Abeysekera (2001), April ir kt. (2003), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Carlin ir kt. (2006), Beattie ir Thomson (2007), Steenkamp (2007), Sujan ir Abeysekera (2007), Abeysekera (2008), Marr (2008), Campbell ir Rahman (2009, 2010), Abhayawansa (2011), Bogdan ir kt. (2011), Mention (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Singh ir Kansal (2011), Vafaei ir kt. (2011), Husin (2012), Papula ir Volna (2012), Wagiciengo ir Belal (2012)
2.	Vadybos procesai	Petty ir Guthrie (2000), Abeysekera (2001), Rodov ir Leliaert (2002), April ir kt. (2003), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Carlin ir kt. (2006), Beattie ir Thomson (2007), Pedrini (2007), Steenkamp (2007), Sujan ir Abeysekera (2007), Abeysekera (2008), Marr (2008), Campbell ir Rahman (2009, 2010), Abhayawansa (2011), Mention (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Singh ir Kansal (2011), Husin (2012), Papula ir Volna (2012), Wagiciengo ir Belal (2012)
3.	Informacinės ir tinklo sistemos	Petty ir Guthrie (2000), Abeysekera (2001), April ir kt. (2003), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Carlin ir kt. (2006), Beattie ir Thomson (2007), Steenkamp (2007), Sujan ir Abeysekera (2007), Abeysekera (2008), Campbell ir Rahman (2009, 2010), Bogdan ir kt. (2011), Abhayawansa (2011), Branco ir kt. (2011), Mention (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Singh ir Kansal (2011), Vafaei ir kt. (2011), Husin (2012), Papula ir Volna (2012), Wagiciengo ir Belal (2012)
4.	Įmonės kultūra	Petty ir Guthrie (2000), Abeysekera (2001), April ir kt. (2003), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Carlin ir kt. (2006), Beattie ir Thomson (2007), Steenkamp (2007), Sujan ir Abeysekera (2007), Abeysekera (2008), Marr (2008), Campbell ir Rahman (2009, 2010), Abhayawansa (2011), Bogdan ir kt. (2011), Mention (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Singh ir Kansal (2011), Vafaei ir kt. (2011), Husin (2012), Papula ir Volna (2012), Wagiciengo ir Belal (2012)
5.	Vadovavimo filosofija, požiūris į kokybę	Petty ir Guthrie (2000), Abeysekera (2001), April ir kt. (2003), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Carlin ir kt. (2006), Beattie ir Thomson (2007), Steenkamp (2007), Sujan ir Abeysekera (2007), Abeysekera (2008), Marr (2008), Campbell ir Rahman (2009, 2010), Abhayawansa (2011), Bogdan ir kt. (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Singh ir Kansal (2011), Vafaei ir kt. (2011), Husin (2012), Papula ir Volna (2012), Wagiciengo ir Belal (2012)
6.	Prekės ženklai	Petty ir Guthrie (2000), Abeysekera (2001), Lev (2001), Bontis (2002a), April ir kt. (2003), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Carlin ir kt. (2006), Beattie ir Thomson (2007), Sujan ir Abeysekera (2007), Abeysekera (2008), Marr (2008), Campbell ir Rahman (2009), Branco ir kt. (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Singh ir Kansal (2011), Husin (2012)

Tęsinys kitame puslapyje

3 PRIEDAS (TĘSINYS)

Eil. nr.	Išskiriamas elementas	Autoriai (metai)
7.	Patentai	Petty ir Guthrie (2000), Abeysekera (2001), Lev (2001), April ir kt. (2003), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Carlin ir kt. (2006), Beattie ir Thomson (2007), Sujana ir Abeysekera (2007), Abeysekera (2008), Marr (2008), Campbell ir Rahman (2009), Branco ir kt. (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Singh ir Kansal (2011), Husin (2012)
8.	Finansinių ryšių vadyba	Petty ir Guthrie (2000), Abeysekera (2001), April ir kt. (2003), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Carlin ir kt. (2006), Beattie ir Thomson (2007), Sujana ir Abeysekera (2007), Abeysekera (2008), Bogdan ir kt. (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Singh ir Kansal (2011), Papula ir Volna (2012)
9.	Technologiniai procesai	Abeysekera (2001), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Beattie ir Thomson (2007), Steenkamp (2007), Abeysekera (2008), Campbell ir Rahman (2010), Abhayawansa (2011), Bogdan ir kt. (2011), Husin (2012)
10.	Unikali organizacinė struktūra / infrastruktūra	Lev (2001), Rodov ir Leliaert (2002), Pedrini (2007), Campbell ir Rahman (2009, 2010), Abhayawansa (2011), Bogdan ir kt. (2011)
11.	Atsinaujinimas ir vystymas	Bontis (2002a), Beattie ir Thomson (2007), Abhayawansa (2011), Bogdan ir kt. (2011), Mention (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Husin (2012)
12.	Strateginiai procesai	Pedrini (2007), Barkauskas (2009), Abhayawansa (2011)
13.	Programinė įranga	Bontis (2002a), Rodov ir Leliaert (2002)
14.	Duomenys ir informacija	Rodov ir Leliaert (2002), Marr (2008)
15.	Organizacinis mokymasis	Bogdan ir kt. (2011), Vafaei ir kt. (2011)
16.	Vadyba ir jos sistema	Bontis (2002a)
17.	Teisinė struktūra	Bontis (2002a)
18.	Požiūriai	Bontis (2002a)
19.	Partnerių tinklas	Rodov ir Leliaert (2002)
20.	Įmonės vertė	Marr (2008)
21.	Socialinis kapitalas	Marr (2008)
22.	Konfidencialios žinios / komercinės paslaptys	Marr (2008)
23.	Formalūs procesai	Marr (2008)
24.	Neformali rutina (pagal nutylėjimą)	Marr (2008)
25.	Informacijos šaltiniai	Barkauskas (2009)
26.	Produktų ir paslaugų šaltiniai	Barkauskas (2009)
27.	Pinigų šaltiniai	Barkauskas (2009)
28.	Bendradarbiavimo formos	Barkauskas (2009)
29.	Įmonės lankstumas	Bogdan ir kt. (2011)
30.	Klientų aptarnavimo sistema	Bogdan ir kt. (2011)

Tęsinys kitame puslapyje

3 PRIEDAS (TĘSINYS)

Eil. nr.	Išskiriamas elementas	Autoriai (metai)
31.	Žinių vadyba ir skleidimas	Vafaei ir kt. (2011)
32.	Ekspertų tinklas	Vafaei ir kt. (2011)

Šaltinis: sudaryta autorės.

Santykių kapitalo skirstymas į elementus

Eil. nr.	Išskiriamas elementas	Autoriai (metai)
1.	Įmonės pavadinimas ir reputacija	Petty ir Guthrie (2000), Abeysekera (2001), April ir kt. (2003), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Carlin ir kt. (2006), Beattie ir Thomson (2007), Pedrini (2007), Steenkamp (2007), Sujan ir Abeysekera (2007), Abeysekera (2008), Marr (2008), Campbell ir Rahman (2009, 2010), Abhayawansa (2011), Bogdan ir kt. (2011), Branco ir kt. (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Singh ir Kansal (2011), Vafaei ir kt. (2011), Husin (2012), Papula ir Volna (2012), Wagiciengo ir Belal (2012)
2.	Prekės ženklai	Petty ir Guthrie (2000), Abeysekera (2001), April ir kt. (2003), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Carlin ir kt. (2006), Beattie ir Thomson (2007), Steenkamp (2007), Sujan ir Abeysekera (2007), Abeysekera (2008), Marr (2008), Campbell ir Rahman (2009, 2010), Abhayawansa (2011), Bogdan ir kt. (2011), Branco ir kt. (2011), Mention (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Singh ir Kansal (2011), Husin (2012), Papula ir Volna (2012), Wagiciengo ir Belal (2012)
3.	Paskirstymo ir tiekimo kanalai	Petty ir Guthrie (2000), Abeysekera (2001), April ir kt. (2003), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Carlin ir kt. (2006), Beattie ir Thomson (2007), Steenkamp (2007), Sujan ir Abeysekera (2007), Abeysekera (2008), Marr (2008), Campbell ir Rahman (2009, 2010), Abhayawansa (2011), Bogdan ir kt. (2011), Mention (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Singh ir Kansal (2011), Husin (2012), Papula ir Volna (2012), Wagiciengo ir Belal (2012)
4.	Verslo susivienijimai (bendros įmonės)	Petty ir Guthrie (2000), Abeysekera (2001), April ir kt. (2003), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Carlin ir kt. (2006), Beattie ir Thomson (2007), Steenkamp (2007), Sujan ir Abeysekera (2007), Abeysekera (2008), Marr (2008), Campbell ir Rahman (2009, 2010), Abhayawansa (2011), Bogdan ir kt. (2011), Mention (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Singh ir Kansal (2011), Husin (2012), Papula ir Volna (2012), Wagiciengo ir Belal (2012)
5.	Licencinės sutartys	Petty ir Guthrie (2000), Abeysekera (2001), April ir kt. (2003), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Carlin ir kt. (2006), Beattie ir Thomson (2007), Steenkamp (2007), Sujan ir Abeysekera (2007), Abeysekera (2008), Marr (2008), Abhayawansa (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Singh ir Kansal (2011), Husin (2012), Wagiciengo ir Belal (2012)
6.	Klientai, pirkėjų sąrašai	Petty ir Guthrie (2000), April ir kt. (2003), Beattie ir Thomson (2007), Steenkamp (2007), Sujan ir Abeysekera (2007), Campbell ir Rahman (2009, 2010), Abhayawansa (2011), Bogdan ir kt. (2011), Mention (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Singh ir Kansal (2011), Husin (2012), Papula ir Volna (2012)

Tęsinys kitame puslapyje

4 PRIEDAS (TĘSINYS)

Eil. nr.	Išskiriamas elementas	Autoriai (metai)
7.	Franšizės susitarimai	Petty ir Guthrie (2000), Abeysekera (2001), April ir kt. (2003), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Carlin ir kt. (2006), Beattie ir Thomson (2007), Steenkamp (2007), Sujan ir Abeysekera (2007), Abeysekera (2008), Abhayawansa (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Singh ir Kansal (2011), Husin (2012), Wagiciengo ir Belal (2012)
8.	Palankūs sandoriai	Petty ir Guthrie (2000), Abeysekera (2001), April ir kt. (2003), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Carlin ir kt. (2006), Beattie ir Thomson (2007), Sujan ir Abeysekera (2007), Abeysekera (2008), Bogdan ir kt. (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Singh ir Kansal (2011), Wagiciengo ir Belal (2012)
9.	Finansiniai santykiai	Beattie ir Thomson (2007), Pedrini (2007), Steenkamp (2007), Barkauskas (2009), Campbell ir Rahman (2009, 2010), Abhayawansa (2011), Bogdan ir kt. (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Husin (2012)
10.	Pirkėjų lojalumas	Petty ir Guthrie (2000), April ir kt. (2003), Carlin ir kt. (2006), Beattie ir Thomson (2007), Sujan ir Abeysekera (2007), Marr (2008), Abhayawansa (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Singh ir Kansal (2011)
11.	Vartotojų pasitenkinimas	Abeysekera (2001), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Beattie ir Thomson (2007), Steenkamp (2007), Abeysekera (2008), Abhayawansa (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Papula ir Volna (2012), Wagiciengo ir Belal (2012)
12.	Užimama rinkos dalis	Abeysekera (2001), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Beattie ir Thomson (2007), Abeysekera (2008), Abhayawansa (2011), Bogdan ir kt. (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Wagiciengo ir Belal (2012)
13.	Santykiai su klientais	Bontis (2002a), Pedrini (2007), Barkauskas (2009), Abhayawansa (2011), Bogdan ir kt. (2011), Branco ir kt. (2011), Nurunnabi ir kt. (2011), Vafaei ir kt. (2011)
14.	Santykiai su tiekėjais	Bontis (2002a), Pedrini (2007), Barkauskas (2009), Abhayawansa (2011), Bogdan ir kt. (2011), Branco ir kt. (2011), Vafaei ir kt. (2011)
15.	Kokybės standartų diegimas	Abeysekera (2001), Rodov ir Leliaert (2002), Abeysekera ir Guthrie (2004b), Beattie ir Thomson (2007), Abeysekera (2008), Wagiciengo ir Belal (2012)
16.	Susivienijimai tyrinėjimams	Beattie ir Thomson (2007), Bogdan ir kt. (2011), Nurunnabi ir kt. (2011)
17.	Socialiniai tinklai	Pedrini (2007), Marr (2008), Mention (2011)
18.	Partneriai	Marr (2008), Barkauskas (2009)
19.	Konkurencingumas	Bogdan ir kt. (2011), Nurunnabi ir kt. (2011)
20.	Terminų laikymasis	Rodov ir Leliaert (2002)
21.	Klientų tipas	Rodov ir Leliaert (2002)
22.	Mokumas	Rodov ir Leliaert (2002)
23.	Sėkmė	Rodov ir Leliaert (2002)
24.	Formalus bendravimas	Marr (2008)

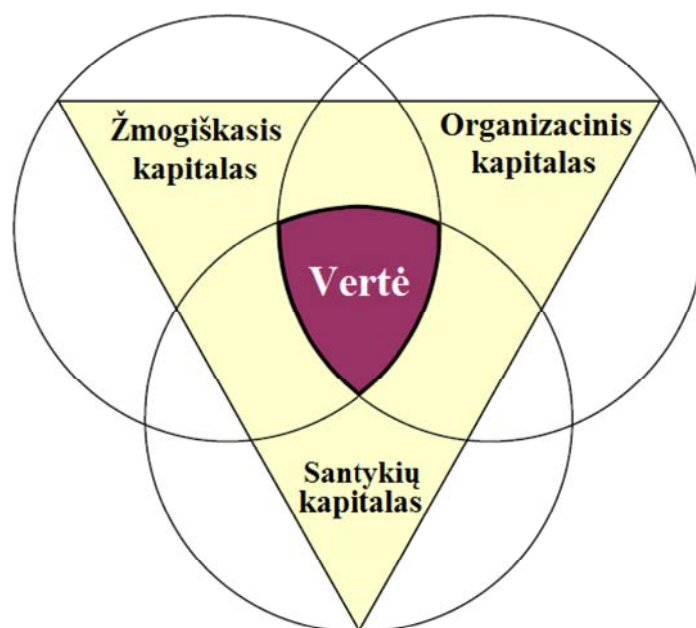
Tęsinys kitame puslapyje

4 PRIEDAS (TĘSINYS)

Eil. nr.	Išskiriamas elementas	Autoriai (metai)
25.	Neformalus bendravimas	Marr (2008)
26.	Pasitikėjimas įmone	Marr (2008)
27.	Sąjungos	Marr (2008)
28.	Žinių sklaida	Nurunnabi ir kt. (2011)
29.	Laimėjimai / apdovanojimai	Bogdan ir kt. (2011)

Šaltinis: sudaryta autorės.

Vertės kūrimo prielaidos

Šaltinis: G. Petrash (1996, op. cit.: B. Lev ir kt., 2003, p. 156).

Intelektinio kapitalo komponentų vieta ir sąveika įmonėje

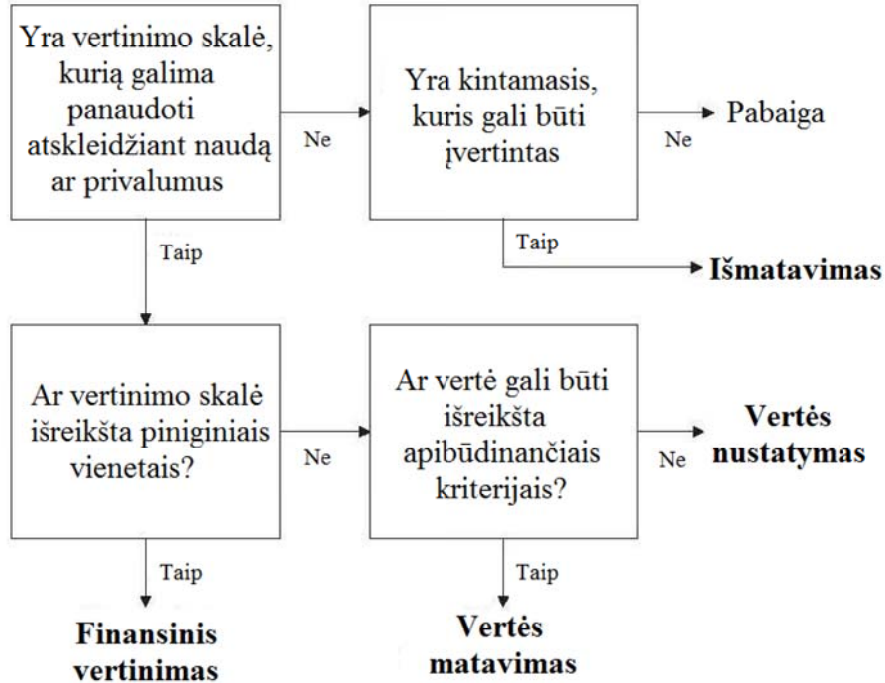
Šaltinis: E. B. Campos ir P. Ordonez de Pablos (2007), p. 92.

Tyrimai, pagrindžiantys skirtumą tarp įmonės rinkos ir balansinės vertės

Eil. nr.	Autorius (metai)	Atliktas tyrimas
1.	Ross ir kt. (1997)	Ištyrė 5 didžiąsias JAV įmones ir nustatė, jog nuo 66 proc. iki 94 proc. įmonės rinkos vertės yra nepateikta finansinėse ataskaitose.
2.	Brennan (2001)	Ištyrė 11 Airijos įmonių ir nustatė, jog nuo 57 proc. iki 93 proc. įmonės rinkos vertės yra nepateikta finansinėse ataskaitose.
3.	Lev (2001)	Autorius teigia, jog nuo pat 1980-ųjų iki 2001-ųjų metų skirtumas tarp įmonių rinkos ir balansinės vertės nuolat kilo – tai pailiustravo S&P500 įmonių duomenimis. Jis praktiškai įrodė, jog iš 6 dolerių rinkos vertės tik 1 doleris atspindimas įmonių finansinėse ataskaitose.
4.	Standfield (2005)	Atliko empirinį tyrimą ir pateikė lentelę su 50 pasaulyje gerai žinomų įmonių balansinėmis ir rinkos vertėmis. Jis apibendrina, jog vidutiniškai apie 75 % to, už ką investuotojai pasiryžę mokėti pinigų, balansinė vertė neatspindi.
5.	Ismail (2008)	Atliko 30 Egipto įmonių balansinių ir rinkos verčių palyginimą ir nustatė, jog vidutiniškai 80 proc. (varijuoja nuo 45 proc. iki 99 proc.) įmonės vertės nepateikta finansinėse ataskaitose, t. y. vidutiniškai tiek įmonės rinkos vertė buvo didesnė už balansinę vertę.

Šaltinis: sudaryta autorės.

**Intelektinio kapitalo *vertinimo* metodų klasifikavimo pagal vertinimo
rezultatų išraišką loginė schema**

Šaltinis: D. Andriessen (2004), p. 15.

Vertinimo metodų pavadinimai anglų ir lietuvių kalbomis

Eil. nr.	Intelektinio kapitalo vertinimo metodai	
	Originalus pavadinimas (anglų k.)	Vertimas į lietuvių kalbą
1.	<i>Market to book value</i>	Rinkos ir balansinės vertės skirtumas
2.	<i>Tobin's q</i>	Tobino Q
3.	<i>Calculated intangible value</i>	Apskaičiuota nematerialioji vertė
4.	<i>Skandia navigator</i>	Skandia navigatorius
5.	<i>Intellectual capital index</i>	Intelektinio kapitalo indeksas
6.	<i>Technology broker (kitur – Intellectual capital audit)</i>	Technologijos brokeris (kitur – Intelektinio kapitalo auditas)
7.	<i>Intangible assets monitor</i>	Intelektinio kapitalo monitorius
8.	<i>Economic value added</i>	Pridėtinė ekonominė vertė
9.	<i>Balanced scorecard</i>	Vertinimo rodiklių sistema
10.	<i>Value added intellectual capital coefficient</i>	Intelektinio kapitalo pridėtinės vertės koeficientas
11.	<i>Total value creation</i>	Grynasis vertės kūrimas
12.	<i>The value explorer</i>	Vertės tyrinėtojas
13.	<i>Citation-weighted patents</i>	Patentų atkartojimo indeksas
14.	<i>Knowledge capital earnings</i>	Intelektinio kapitalo pelnas
15.	<i>Value chain scoreboard</i>	Vertės grandinės vertinimo lentelė
16.	<i>Accounting for the future</i>	Ateities apskaita
17.	<i>Investor's assigned market value</i>	Investuotojų priskirta rinkos vertė
18.	<i>Human resource costing & accounting</i>	Žmogiškojo kapitalo įkainojimas ir apskaita
19.	<i>Intellectual assets valuation</i>	Intelektinio turto vertinimas
20.	<i>Inclusive value (kitur – valuation) methodology</i>	Visa apimančios vertės metodika
21.	<i>Human capital intelligence</i>	Žmogiškojo kapitalo intelektas
22.	<i>Human resource accounting</i>	Žmogiškojo kapitalo apskaita
23.	<i>Holistic value approach</i>	Holistinės vertės požiūris
24.	<i>Human resource statement</i>	Žmogiškojo kapitalo ataskaita
25.	<i>Financial method of intangible assets measurement</i>	Finansinis metodas intelektinio kapitalo vertinimui
26.	<i>Intellectual capital rating</i>	Intelektinio kapitalo reitingas
27.	<i>Danish guidelines</i>	Danijos gairės
28.	<i>Meritum guidelines</i>	Meritum gairės
29.	<i>Knowledge assets map</i>	Intelektinio kapitalo žemėlapis
30.	<i>Intangibles scoreboard</i>	Intelektinio kapitalo vertinimo lentelė
31.	<i>Technology factor</i>	Technologijos veiksnys
32.	<i>Intellectual capital benchmarking system</i>	Intelektinio kapitalo įvertinimo pagal etaloną sistema
33.	<i>Value creation index</i>	Vertės kūrimo indeksas
34.	<i>Business Iq</i>	Verslo IQ
35.	<i>Measuring and accounting intellectual capital</i>	Intelektinio kapitalo vertinimas ir apskaita
36.	<i>Knowledge audit cycle</i>	Intelektinio kapitalo audito ciklas
37.	<i>Invisible balance sheet</i>	Nematomas balansas
38.	<i>Intellectual capital dynamic value</i>	Dinaminė intelektinio kapitalo vertė

Tęsinys kitame puslapyje

9 PRIEDAS (TĘSINYS)

Eil. nr.	Intelektinio kapitalo vertinimo metodai	
	Originalus pavadinimas (<i>anglų k.</i>)	Vertimas į lietuvių kalbą
39.	<i>Analogical stock market valuation</i>	Analogiškų akcijų rinkos vertė
40.	<i>Goodwill</i>	Prestižas
41.	<i>Historical cost</i>	Išsigijimo išlaidų
42.	<i>Historical cost adjusted for inflation</i>	Išsigijimo išlaidų, įvertinus infliaciją
43.	<i>Reproduction cost</i>	Atkūrimo išlaidų
44.	<i>Replacement cost</i>	Pakeitimo išlaidų
45.	<i>Weightless wealth tool kit</i>	Įrankių rinkinys intelektinio kapitalo vertinimui
46.	<i>Real options approach</i>	Realijų galimybių vertinimas
47.	<i>Options approach</i>	Galimybių vertinimas
48.	<i>iValuing factor</i>	iVertinimo veiksnys
49.	<i>Sullivan's work</i>	Sullivan'o darbas
50.	<i>Valuation approaches</i>	Vertinimo požiūriai
51.	<i>Intellectual capital statement</i>	Intelektinio kapitalo ataskaita
52.	<i>Konrad group</i>	Konrad'o grupė
53.	<i>Measure of knowledge management</i>	Žinių vadybos matas
54.	<i>The learning capacity index</i>	Gebėjimo mokytis indeksas
55.	<i>Heuristic frame</i>	Euristinės gairės
56.	<i>Vital sign scorecard</i>	Vital ženklo rodiklių sistema
57.	<i>Ernst & Young model</i>	Ernst & Young modelis
58.	<i>Holistic accounts</i>	Holistinės sąskaitos
59.	<i>National intellectual capital</i>	Nacionalinis intelektinis kapitalas
60.	<i>Estimated value via intellectual capital analysis</i>	Intelektinio kapitalo analizės pagrindu nustatyta vertė

Šaltinis: sudaryta autorės.

Tarpusavyje panašūs intelektinio kapitalo vertinimo metodai

Eil. nr.	Metodai, priskirti toms pačioms grupėms atskirose klasifikacijose
I.	Rinkos ir balansinės vertės skirtumas Tobino Q
II.	Apskaičiuota nematerialioji vertė Pridėtinė ekonominė vertė Intelektinio kapitalo pridėtinės vertės koeficientas
III.	Technologijos brokeris (kitur – Intelektinio kapitalo auditas) Visa apimančios vertės metodika
IV.	Skandia navigatorius Vertės grandinės vertinimo lentelė
V.	Investuotojų priskirta rinkos vertė Nematomas balansas
VI.	Intelektinio kapitalo pelnas Intelektinio kapitalo vertinimo lentelė
VII.	Žmogiškojo kapitalo įkainojimas ir apskaita Technologijos veiksnys
VIII.	Grynasis vertės kūrimas Žmogiškojo kapitalo ataskaita Intelektinio turto vertinimas Vertės tyrinėtojas
IX.	Žmogiškojo kapitalo intelektas Intelektinio kapitalo reitingas Danijos gairės Meritum gairės Vertės kūrimo indeksas Intelektinio kapitalo vertinimas ir apskaita Intelektinio kapitalo audito ciklas

Šaltinis: sudaryta autorės.

MTBV metodo trūkumo pagrindimas remiantis ekonomikos teorija

Eil. nr.	Argumentacija	Taikomos formulės
1.	Rinkos vertė yra diskontuotų pinigų srautų (PS) suma. Kadangi įmonės veiklos laikotarpis neribotas, naudojama begalinių pinigų srautų diskontavimo formulė.	$IRV = PS / TPN$
2.	Pinigų srautai apskaičiuojami pagal formulę.	$PS = IBV \times FPN$
3.	Jeigu $TPN = FPN$, tuomet $IRV = IBV$.	-
4.	Jei TPN skiriasi nuo FPN , tuomet formulė transformuojama.	$IRV = IBV + (FPN - TPN) / TPN \times IBV$
5.	Kintamasis $(FPN - TPN) / TPN \times IBV$ atspindi įmonės ekonominį prestižą, dėl to IRV viršija IBV .	-

Šaltinis: sudaryta autorės pagal D. Andriessen (2004).

CIV apskaičiavimo algoritmas

Žingsnis	Aprašymas	Skaičiavimas	Pavyzdys
1	Apskaičiuoti trejų metų vidutinį pelną prieš mokesčius (IP)	$IP = \frac{1}{3} \sum_{k=0}^2 IP_{t-k}$	3 694 mlrd. Lt
2	Iš metinių finansinių ataskaitų duomenų apskaičiuoti tų pačių trejų metų vidutinę turto vertę (IT)	$IT = \frac{1}{3} \sum_{k=0}^2 IT_{t-k}$	12 953 mlrd. Lt
3	Padalyti vidutinį pelno prieš mokesčius rodiklį (1 žingsnis) iš vidutinės turto vertės (2 žingsnis) ir gauti vidutinį įmonės turto pelningumą – ROA _i	$ROA_i = IP / IT$	0,29 (arba 29 %)
4	Sužinoti tų pačių trejų metų tos pramonės šakos vidutinį turto pelningumą – ROAš (tačiau šis metodas neveiks, jei vidutinis ROA _i bus mažesnis už vidutinį ROAš)	$ROAš = \frac{1}{3} \sum_{k=0}^2 ROAš_{t-k}$	0,1 (arba 10 %)
5	Apskaičiuoti „papildomą grąžą“ (angl. <i>excess return</i>) – PG: padauginti vidutinį ROAš iš įmonės vidutinės turto vertės (2 žingsnis) – tai suma, kurią vidutinė tos pramonės šakos įmonė uždirbtų disponuodama tokiu turto. Šią sumą palyginti su analizuojamos įmonės vidutinio pelno prieš mokesčius rodikliu (1 žingsnis). Gautas skirtumas parodo, kiek nagrinėjama įmonė disponuodama ištekliais (materialiaisiais ir nematerialiaisiais), kurie nebūtinai pateikti įmonės finansinėse ataskaitose, uždirba daugiau negu vidutinė tos pramonės šakos įmonė.	$ROAš \times IT$ $PG = IP - ROAš \times IT$	1 295 mlrd. Lt 2 399 mlrd. Lt
6	Apskaičiuoti trejų metų vidutinį pelno mokesčio tarifą (PM), atimti iš „papildomos grąžos“. Gauta reikšmė prilyginama įmonės intelektinio kapitalo vertei.	$PM = \frac{1}{3} \sum_{k=0}^2 PM_{t-k}$ $PG - PG \times 0,31$	0,31 (arba 31 %) 1 655 mlrd. Lt
7	Apskaičiuoti gautos reikšmės dabartinę vertę. Tai pasiekama dalijant ją iš vidutinės įmonės kapitalo kainos (WACC) arba rinkos palūkanų normos.	WACC $CIV = 1\,655 / 0,15$	15 % 11 033 mlrd. Lt
	Gauta CIV reikšmė – intelektinio kapitalo, kuris nėra pateiktas įmonės finansinėse ataskaitose, rinkos vertė.		11 033 mlrd. Lt

Šaltinis: sudaryta autorės pagal D. H. Luthy (1996), K. W. Maree (2001), D. Andriessen (2004), V. Bareišį (2004), A. Seetharaman ir kt. (2004), A. Wall ir kt. (2004), R. Kasselmann (2006), A. Rodriguez-Castellanos ir kt. (2007).

FiMIAM metodo taikymo algoritmas

Žingsnis	Aprašymas
1	Apibrėžti „realizuotąjį“ įmonės intelektinį kapitalą: apskaičiuojamas skirtumas tarp įmonės rinkos vertės ir balansinės vertės konkrečiai dienai.
2	Identifikuoti svarbius intelektinio kapitalo komponentus: įmonė analizuoja savo istorinius finansinius ir nefinansinius duomenis ir išskiria svarbiausius savo intelektinio kapitalo elementus, kurie sąlygoja ir aiškina būsimus pinigų srautus. Išskirti elementai turi būti priskirti trims intelektinio kapitalo komponentams: žmogiškajam, santykių ir organizaciniam.
3	Intelektinio kapitalo komponentams priskirti atitinkamus svorius: įmonės vadovybė, remdamasi patirtimi ir vertės kūrimo supratimu įmonėje, turi priskirti atitinkamus svorius kiekvienam intelektinio kapitalo komponentui taip, kad būtų atspindėta reliatyvi jo įtaka ir svarba visam intelektiniam kapitalui.
4	Pagrįsti priskirtus svorius: identifikavus vertingiausius elementus, kurie bendrame įmonės intelektinio kapitalo kontekste turi didžiausią dalį, reikia nustatyti rodiklius, apibūdinančius elementų vertingumą ir svarbumą.
5	Nustatyti vertę: nustatytų intelektinio kapitalo komponentų vertę pinigine išraiška apskaičiuojama dauginant atitinkamus koeficientus iš pirmame žingsnyje apskaičiuotos „realizuotojo“ įmonės intelektinio kapitalo vertės.
6	Atskleisti: pridėjus gautas intelektinio kapitalo komponentų vertes prie įmonės balansinės vertės atskleidžiama nauja įmonės vertė.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal I. Rodov ir Ph. Leliaert (2002), N. Steenkamp (2004).

Įmonės intelektualio kapitalo identifikavimo ir svorių priskyrimo pavyzdys

Eil. nr.	Intelektinio kapitalo komponentai ir elementai	Neaktualus	Aktualus / Yra	Vystomas / Palaikomas	Iš viso	Priskiriamas svoris
1.	ŽMOGIŠKASIS KAPITALAS (47 elementai, daugiausiai 94 balai)				0,37 (t. y. 35/94)	0,30
1.1.	Išsilavinimas				3	
1.1.1.	Išsilavinimas, išprusimas		X		1	
1.1.2.	Profesinė kvalifikacija			X	2	
1.1.3.	Kiti	X			0	
1.2.	Vystymas				6	
1.2.1.	Darbuotojų mokymai			X	2	
1.2.2.	Darbuotojų saugumas		X		1	
1.2.3.	Akcijų darbuotojams suteikimo (ir pasirinkimo) sistema	X			0	
1.2.4.	Darbuotojų ir vykdomosios valdžios skatinimo planas		X		1	
1.2.5.	Pašalpos darbuotojams		X		1	
1.2.6.	Karjeros galimybės		X		1	
1.2.7.	Žmogiškųjų išteklių vadyba	X			0	
1.2.8.	Kiti	X			0	
1.3.	Su darbu susijusios žinios				6	
1.3.1.	Su darbu susijusios žinios		X		1	
1.3.2.	„Žinau kaip“			X	2	
1.3.3.	Su darbu susijusios kompetencijos		X		1	
1.3.4.	Darbuotojų įgūdžiai		X		1	
1.3.5.	Darbuotojų patirtis		X		1	
1.3.6.	Kiti	X			0	
1.4.	Inovatyvumas				3	
1.4.1.	Komandinė dvasia		X		1	
1.4.2.	Novatoriškumas, inovacijos, kūrybiškumas		X		1	
1.4.3.	Proaktyvūs ir reaktyvūs gebėjimai	X			0	
1.4.4.	Darbuotojų lankstumas, gebėjimas prisitaikyti	X			0	
1.4.5.	Iniciatyvumas ir aktyvumas		X		1	
1.4.6.	Sumanumas	X			0	
1.4.7.	Kiti	X			0	
1.5.	Su darbuotojais susijusios charakteristikos				10	
1.5.1.	Darbuotojų skaičius	X			0	
1.5.2.	Lygybės klausimai: rasė, lytis ir religija		X		1	
1.5.3.	Lygybės klausimai: veiksnumas		X		1	
1.5.4.	Efektivitymo rodikliai: vidutinė vieno darbuotojo pridėtinė vertė		X		1	
1.5.5.	Vystymosi / atnaujinimo rodikliai: vidutinė profesinė patirtis			X	2	
1.5.6.	Stabilumo rodikliai: darbuotojų amžiaus mediana	X			0	
1.5.7.	Stabilumo rodikliai: ekspertų amžius	X			0	
1.5.8.	Darbuotojų kaita / lojalumas		X		1	
1.5.9.	Vystymosi / atnaujinimo rodikliai: vidutinis išsilavinimo lygmuo		X		1	

Tęsinys kitame puslapyje

14 PRIEDAS (TĘSINYS)

Eil. nr.	Intelektinio kapitalo komponentai ir elementai	Neaktualus	Aktualus / Yra	Vystomas / Palaikomas	Iš viso	Priskiriamas svoris
1.5.10.	Efektyvumo rodikliai: vidutinė vieno darbuotojo eksperto pridėtinė vertė			X	2	
1.5.11.	Produktyvumas		X		1	
1.5.12.	Darbuotojų vertė	X			0	
1.5.13.	Intelektas	X			0	
1.5.14.	Kiti	X			0	
1.6.	Tarpusavio santykiai				7	
1.6.1.	Darbuotojų dėkingumas, pasitenkinimas	X			0	
1.6.2.	Darbuotojų dalyvavimas bendruomenėje		X		1	
1.6.3.	Sąjungos veikla			X	2	
1.6.4.	Darbuotojų ypatybės	X			0	
1.6.5.	Darbuotojų pristatymas metinėse ataskaitose	X			0	
1.6.6.	Darbuotojų įsipareigojimai		X		1	
1.6.7.	Darbuotojų požiūris, elgesys, motyvacija		X		1	
1.6.8.	Darbuotojų tarpusavio santykiai			X	2	
1.6.9.	Kiti	X			0	
2.	ORGANIZACINIS KAPITALAS (38 elementai, daugiausiai 76 balai)				0,39 (t. y. 30/76)	0,32
2.1.	Intelektinė nuosavybė				1	
2.1.1.	Autorinės nuosavybės teisės	X			0	
2.1.2.	Prekės ženklai		X		1	
2.1.3.	Patentai	X			0	
2.1.4.	Kiti	X			0	
2.2.	Vadybos ir technologiniai procesai				10	
2.2.1.	Vadybos procesai			X	2	
2.2.2.	Technologiniai procesai		X		1	
2.2.3.	Unikali organizacinė struktūra / infrastruktūra	X			0	
2.2.4.	Vadyba ir jos sistema			X	2	
2.2.5.	Teisinė struktūra	X			0	
2.2.6.	Formaliūs procesai		X		1	
2.2.7.	Neformali rutina (pagal nutylėjimą)		X		1	
2.2.8.	Produktų ir paslaugų srautai	X			0	
2.2.9.	Pinigų srautai	X			0	
2.2.10.	Klientų aptarnavimo sistema		X		1	
2.2.11.	Kiti	X			0	
2.3.	Informacinės ir tinklo sistemos				6	
2.3.1.	Informacinės ir tinklo sistemos		X		1	
2.3.2.	Programinė įranga		X		1	
2.3.3.	Duomenys ir informacija			X	2	
2.3.4.	Konfidencialios žinios / komercinės paslaptys			X	2	
2.3.5.	Informacijos srautai	X			0	
2.3.6.	Ekspertų tinklas	X			0	
2.3.7.	Kiti	X			0	
2.4.	Kultūra ir vadovavimo filosofija				6	
2.4.1.	Įmonės kultūra		X		1	
2.4.2.	Vadybos filosofija, požiūris į kokybę			X	2	
2.4.3.	Strateginiai procesai			X	2	

Tęsinys kitame puslapyje

14 PRIEDAS (TĘSINYS)

Eil. nr.	Intelektinio kapitalo komponentai ir elementai	Neaktualus	Aktualus / Yra	Vystomas / Palaikomas	Iš viso	Priskiriamas svoris
2.4.4.	Požiūriai		X		1	
2.4.5.	Socialinis kapitalas	X			0	
2.4.6.	Kiti	X			0	
2.5.	Ryšių vadyba				3	
2.5.1.	Finansinių ryšių vadyba	X			0	
2.5.2.	Partnerių tinklas			X	2	
2.5.3.	Bendradarbiavimo formos		X		1	
2.5.4.	Kiti	X			0	
2.6.	Atsinaujinimas ir vystymas				4	
2.6.1.	Atsinaujinimas ir vystymas	X			0	
2.6.2.	Organizacinis mokymasis	X			0	
2.6.3.	Įmonės vertė		X		1	
2.6.4.	Įmonės lankstumas		X		1	
2.6.5.	Žinių vadyba ir skleidimas			X	2	
2.6.6.	Kiti	X			0	
3.	SANTYKIŲ KAPITALAS (34 elementai, daugiausiai 68 balai)				0,46 (t. y. 31/68)	0,38
3.1.	Įvaizdis				13	
3.1.1.	Įmonės pavadinimas ir reputacija		X		1	
3.1.2.	Prekės ženklai			X	2	
3.1.3.	Kokybės standartų diegimas			X	2	
3.1.4.	Terminų laikymasis		X		1	
3.1.5.	Sėkmė		X		1	
3.1.6.	Formalus bendravimas	X			0	
3.1.7.	Neformalus bendravimas		X		1	
3.1.8.	Pasitikėjimas įmone		X		1	
3.1.9.	Žinių sklaida			X	2	
3.1.10.	Laimėjimai / apdovanojimai			X	2	
3.1.11.	Kiti	X			0	
3.2.	Užimama rinkos dalis				3	
3.2.1.	Paskirstymo ir tiekimo kanalai		X		1	
3.2.2.	Užimama rinkos dalis		X		1	
3.2.3.	Konkurencingumas		X		1	
3.2.4.	Kiti	X			0	
3.3.	Susivienijimai				4	
3.3.1.	Verslo susivienijimai (bendros įmonės)	X			0	
3.3.2.	Licencinės sutartys		X		1	
3.3.3.	Frančizės susitarimai	X			0	
3.3.4.	Palankūs sandoriai	X			0	
3.3.5.	Santykiai su tiekėjais			X	2	
3.3.6.	Susivienijimai tyrinėjimams	X			0	
3.3.7.	Socialiniai tinklai	X			0	
3.3.8.	Partneriai		X		1	
3.3.9.	Sąjungos		X		1	
3.3.10.	Kiti	X			0	
3.4.	Klientai				8	
3.4.1.	Klientai, pirkėjų sąrašai			X	2	
3.4.2.	Pirkėjų lojalumas		X		1	

Tęsinys kitame puslapyje

14 PRIEDAS (TĘSINYS)

Eil. nr.	Intelektinio kapitalo komponentai ir elementai	Neaktualus	Aktualus / Yra	Vystomas / Palaikomas	Iš viso	Priskiriamas svoris
3.4.3.	<i>Vartotojų pasitenkinimas</i>			X	2	
3.4.4.	<i>Santykiai su klientais</i>			X	2	
3.4.5.	<i>Klientų tipas</i>		X		1	
3.4.6.	<i>Kiti</i>	X			0	
3.5.	Finansiniai santykiai				2	
3.5.1.	<i>Finansiniai santykiai</i>		X		1	
3.5.2.	<i>Mokumas</i>		X		1	
3.5.3.	<i>Kiti</i>	X			0	
Iš viso (35/94 + 30/76 + 31/68) = 0,37 + 0,39 + 0,46 =					1,22	Σ 1

Šaltinis: sudaryta autorės.

Oficialiojo ir Papildomojo prekybos sąrašų emitentai Lietuvoje

Eil. nr.	Sąrašas	Įmonė	Trumpinys	Pramonės šaka	Σ	Listingavimo pradžios data
1.	Pa	Kauno energija	KNR1L	Komunalinės paslaugos	5	1998 12 28
2.	Of	LESTO AB	LES1L	Komunalinės paslaugos	5	2011 01 17
3.	Of	Lietuvos dujos	LDJ1L	Komunalinės paslaugos	5	1996 04 23
4.	Of	Lietuvos energija	LNR1L	Komunalinės paslaugos	5	2011 09 01
5.	Pa	LITGRID AB	LGD1L	Komunalinės paslaugos	5	2010 12 22
6.	Pa	Anykščių vynas	ANK1L	Maistas ir gėrimai (alkoholis)	4	1995 03 07
7.	Pa	Gubernija	GUB1L	Maistas ir gėrimai (alkoholis)	4	2004 09 13
8.	Pa	Įmonių grupė ALITA	AGP1L	Maistas ir gėrimai (alkoholis)	4	2010 01 04 (FA skelbiamos nuo 2009 m.)
9.	Pa	Vilniaus degtinė	VDG1L	Maistas ir gėrimai (alkoholis)	4	2002 03 25
10.	Of	Pieno žvaigždės	PZV1L	Maistas ir gėrimai (pienas)	4	1997 04 14
11.	Of	Rokiškio sūris	RSU1L	Maistas ir gėrimai (pienas)	4	1997 04 07
12.	Of	Vilkyškių pieninė	VLP1L	Maistas ir gėrimai (pienas)	4	2006 05 17
13.	Pa	Žemaitijos pienas	ZMP1L	Maistas ir gėrimai (pienas)	4	1997 10 13
14.	Of	City Service	CTS1L	Pramoninės prekės ir paslaugos	4	2007 06 08
15.	Pa	Klaipėdos nafta	KNF1L	Pramoninės prekės ir paslaugos	4	1996 01 16
16.	Pa	Lietuvos jūrų laivininkystė	LJL1L	Pramoninės prekės ir paslaugos	4	2001 07 09
17.	Pa	Limarko laivininkystės kompanija	LLK1L	Pramoninės prekės ir paslaugos	4	2000 05 22
18.	Of	Šiaulių bankas	SAB1L	Bankai	3	1994 11 29
19.	Of	Ūkio bankas	UKB1L	Bankai	3	1994 08 02
20.	Of	Invalda	IVL1L	Finansinės paslaugos	3	1995 12 19
21.	Pa	Klaipėdos baldai	KBL1L	Asmeninės priežiūros ir buitinės prekės (baldai)	2	1994 08 08
22.	Of	Vilniaus baldai	VBL1L	Asmeninės priežiūros ir buitinės prekės (baldai)	2	2000 06 05
23.	Pa	Agrowill Group	AVG1L	Maistas ir gėrimai	2	2008 04 02
24.	Of	Linas Agro Group	LNA1L	Maistas ir gėrimai	2	2010 02 17

Tęsinys kitame puslapyje

15 PRIEDAS (TĘSINYS)

Eil. nr.	Sąrašas	Įmonė	Trumpinys	Pramonės šaka	Σ	Listingavimo pradžios data
25.	Pa	Dvarčionių keramika	DKR1L	Statyba ir medžiagos	2	1997 06 09
26.	Of	Panevėžio statybos trestas	PTR1L	Statyba ir medžiagos	2	1997 04 14
27.	Pa	Snaigė	SNG1L	Asmeninės priežiūros ir buitinės prekės (buitinės technikos)	1	1998 04 14
28.	Of	Utenos trikotažas	UTR1L	Asmeninės priežiūros ir buitinės prekės (tekstilės)	1	1999 06 01
29.	Pa	Linas	LNS1L	Asmeninės priežiūros ir buitinės prekės (žemės ūkio)	1	1993 11 09
30.	Of	Apranga	APG1L	Mažmeninė prekyba	1	1997 05 26
31.	Of	Grigiškės	GRG1L	Pagrindiniai ištekliai	1	1994 02 02
32.	Of	Sanitas	SAN1L	Sveikatos priežiūra	1	1994 09 13
33.	Of	Teo LT	TEO1L	Telekomunikacijos	1	2000 06 12

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis NASDAQ OMX Baltic biržos interneto tinklalapyje skelbiamu Emitentų sąrašu.

L. Cinquini ir kt. (2012) tyrime naudotos turinio analizės taisyklės

Eil. nr.	Taisyklė
1.	Kartai (angl. <i>frequency</i>) atspindi konkretaus intelektualio kapitalo komponento, elemento ar rodiklio pateikimo nagrinėjamos ataskaitose faktą, t. y. jis neparodo, kiek kartų tam tikra kategorija buvo paminėta (pvz., tam tikrų metų vartotojų pasitenkinimo indeksas toje pačioje ataskaitoje paminimas kelis kartus, tačiau vadovaujantis šia taisykle tai skaičiuojama kaip vienas atskleidimo faktas).
2.	Neskaičiuoti kiekvieno tų pačių duomenų apie intelektualinį kapitalą pateikimo, t. y. ignoruoti apie konkretų intelektualio kapitalo komponentą, elementą ar rodiklį pakartotinai teikiamą informaciją.
3.	Koduoti sakinius (nekoduoti pavienių žodžių ar temų).
4.	Koduoti grafikus, lenteles ir rodiklius.
5.	Nekoduoti nuotraukų.
6.	Nekoduoti, jei samprata / esmė yra tik numanoma.
7.	Jei dvejojama dėl atskleidimo susiejimo su intelektiniu kapitalu, tuomet jis neturi būti koduojamas.
8.	Jei atskleidimas gali būti pritaikomas kelioms intelektualio kapitalo kategorijoms, tuomet turi būti atsižvelgiama į dominuojančią kategoriją.
9.	Vienas sakinyss yra koduojamas ir skaičiuojamas kaip vienas kartas.
10.	Lentelėje pateikiami vieno metų duomenys koduojami ir skaičiuojami kaip vienas kartas.
11.	Vienas grafikas koduojamas ir skaičiuojamas kaip vienas kartas.
12.	Vienas rodiklis, pateikiamas ne lentelėje, koduojamas ir skaičiuojamas kaip vienas kartas.
13.	Nenagrinėti įmonės vadybos, aplinkos, santykių su visuomene ir viešojo administravimo institucijomis.
14.	Nenagrinėti standartų ar gairių, kuriuos įmonė naudoja pildydama ataskaitas.
15.	Kiekybinė informacija – tai skaičiais išreikšti teiginiai ir tvirtinimai.
16.	Kokybinė informacija – tai pasakojimo (ne skaitine) forma išreikšti teiginiai ir tvirtinimai.
17.	Istorinė informacija – tai teiginiai ir tvirtinimai apie praėjusius laikotarpius, naudojami palyginimui su einamuoju laikotarpiu.
18.	Su konkrečiu laikotarpiu nesusijusi specifinė informacija – tai teiginiai ir tvirtinimai, priskiriami einamajam laikotarpiui.
19.	Perspektyvinė informacija – tai teiginiai ir tvirtinimai dėl būsimąjo laikotarpio, naudojami palyginimui su einamuoju laikotarpiu.
20.	Finansinė informacija – tai piniginiiais vienetais išreikšti teiginiai ir tvirtinimai.
21.	Nefinansinė informacija – tai teiginiai ir tvirtinimai, išreikšti nepiniginiais vienetais (pvz., laikas, kokybė, procentai, kiekis ir kt.)

Šaltinis: sudaryta autorės pagal L. Cinquini ir kt. (2012).

Nagrinėjami pelningumo rodikliai ir jų apskaičiavimo tvarka

Eil. Nr.	Rodiklis	Apskaičiavimo tvarka
1.	Grynasis turto pelningumas (grąža), proc.	Grynasis pelnas (nuostoliai) / Turtas <i>Grynasis pelnas (nuostoliai)</i> – tai suma, kuri pateikiama atskiroje pelno (nuostolių) ataskaitos eilutėje, apibendrinančioje visus per ataskaitinį laikotarpį pripažintų pajamų ir sąnaudų straipsnius, ir parodanti ekonominės naudos padidėjimą (sumažėjimą). <i>Turtas</i> – tai įmonės balanso turto dalies suminė eilutė. Rekomenduojama skaičiuoti vidutinį turtą, ypač jei dėl didelių pokyčių įmonėje turtas per metus žymiai pakinta: $\text{Vidutinis turtas} = (\text{Turtas laikotarpio pradžioje} + \text{Turtas laikotarpio pabaigoje}) / 2$ Apibūdinimas ir vertinimas - Šis rodiklis parodo, kiek litų grynojo pelno tenka vienam turto litui ir atspindi viso įmonės turto panaudojimo efektyvumą. Šis dydis gali būti naudojamas kaip įmonės turto panaudojimo efektyvumo matas. - Vidutiniškai šis rodiklis būna nuo 5 proc. iki 20 proc. Aukštesnė rodiklio reikšmė parodo efektyvesnį turto naudojimą. Tačiau, jei rodiklis būtų labai aukštas, reikėtų atkreipti dėmesį į tai, ar labai didelis grynasis pelnas, ar labai nedaug yra turto. Dauguma šaltinių nurodo pageidaujamą šio rodiklio dydį – apie 20 proc. Nežiūrint į tai, jį visada reikia lyginti su kapitalo rinkoje nusistovėjusiomis palūkanų normomis ir siekti, kad jis būtų bent 2–3 proc. už jas didesnis. Taip pat šią reikšmę reikėtų lyginti su tame pačiame sektoriuje veikiančių įmonių ar vidutiniu sektoriaus dydžiu. - Teigiama, jog labai gerai, kai šis rodiklis > 20 proc.; gerai, kai > 15 proc.; patenkinamai, kai > 8 proc.; nepatenkinamai, kai < 8 proc.; blogai, kai neigiamas. - Pažymėtina tai, kad šis įvertis laikomas patikimu finansiniu rodikliu tik tada, kai įmonės turi daug turto ir jo naudojimas būna itin intensyvus. Pavyzdžiui, gamybos įmonės, kai kurie paslaugų teikėjai (telekomunikacinių paslaugų teikėjai, geležinkelio įmonės, kelių tiesimo ir remonto įmonės) naudoja daug turto, o tokių įmonių turto grąža paprastai būna nedidelė, t. y. 5–10 proc. O kitos įmonės (paslaugų teikėjai, platintojai) naudoja nedaug turto (ilgalaikis turtas dažnai būna nuomojamas) ir turto naudojimo intensyvumas yra nedidelis, o jų turto pelningumas stipriai svyruoja ir gali būti didelis, t. y. daugiau kaip 20 proc. Taip yra todėl, kad šis rodiklis priklauso nuo įmonės grynojo pelno ir turto vertės bei jų pasikeitimo lyginant su planu ar praėjusiais laikotarpiais. - Taip pat gali būti naudojami ir kiti turto pelningumo rodikliai: investicinio turto pelningumas, ilgalaikio turto pelningumas bei šių rodiklių įvairios kombinacijos, jei tik taikyti šiuos rodiklius gali būti ekonomiškai pagrįsta.
2.	Grynasis nuosavo kapitalo pelningumas (grąža), proc.	Grynasis pelnas (nuostoliai) / Nuosavas kapitalas <i>Grynasis pelnas (nuostoliai)</i> – žr. aukščiau. <i>Nuosavas kapitalas</i> – tai turto dalis, likusi iš ūkio subjekto turto atėmus visus įsipareigojimus. Jei dėl didelių pokyčių įmonėje nuosavas kapitalas per metus žymiai pakinta, rekomenduojama skaičiuoti vidutinį nuosavą kapitalą. $\text{Vidutinis nuosavas kapitalas} = (\text{Nuosavas kapitalas laikotarpio pradžioje} + \text{Nuosavas kapitalas laikotarpio pabaigoje}) / 2$

Tęsinys kitame puslapyje

17 PRIEDAS (TĘSINYS)

Eil. Nr.	Rodiklis	Apskaičiavimo tvarka
2.	Apibūdinimas ir vertinimas	
	- Šis rodiklis parodo, kiek litų grynojo pelno tenka vienam nuosavo kapitalo litui, ir tam tikru mastu – įmonės vadovybės darbo efektyvumą naudojant investuotą kapitalą. Pagal šį rodiklį galima spręsti, ar pelningos akcininkų investicijos, ar įmonės vadovai geba pelningai naudoti jiems patikėtas lėšas ir pan. - Laikoma, jog kuo šio rodiklio reikšmė didesnė, tuo efektyvesnė įmonės veikla, tuo daugiau pelno ji uždirba savo akcininkams, o taip suteikiama galimybė investuotojams gauti didesnius dividendus. Tačiau šį rodiklį derėtų nagrinėti kartu su turto pelningumo rodikliu. Praktikoje šį rodiklį investuotojai paprastai lygina su nustatytu reikalaujamos grąžos iš investicijų į įmonės akcijas dydžiu. - Teigiama, jog labai gerai, kai šis rodiklis > 30 proc.; gerai, kai > 20 proc.; patenkinamai, kai > 10 proc.; nepatenkinamai, kai < 10 proc.; blogai, kai neigiamas. - Šio rodiklio reikšmė priklauso ir nuo įmonės kapitalo struktūros, nes dėl paskolų palūkanų sąnaudų mažėja įmonės grynas pelnas, todėl kuo didesnės įmonės finansinės skolos, tuo mažesnis gali būti akcininkų nuosavas kapitalas, o tokiu atveju nuosavo kapitalo grąža dažnai padidėja. Be to, atliekant analizę reikia atkreipti dėmesį, kad šio rodiklio reikšmė priklauso nuo nuosavo kapitalo balansinės vertės, o pastarąją nulemia akcinio kapitalo didinimo bei mažinimo ypatumai, ilgalaikio materialiojo turto perkainojimas ir kiti veiksniai. Didinant akcinį kapitalą ar atliekant turto perkainojimą aukštesne rinkos verte, nuosavas kapitalas didėja, todėl nuosavo kapitalo pelningumas sumažėja. Tuo tarpu perkant akcijas ar kitaip mažinant nuosavą kapitalą šio rodiklio reikšmė auga. - Šis rodiklis yra svarbiausias akcininkams, siekiantiems įvertinti praeito laikotarpio investicijų į įmonę grąžą. Todėl skaičiavimuose rekomenduotina naudoti visiems paprastųjų akcijų savininkams (taip pat ir mažumos) priskiriamo grynojo pelno bei nuosavo kapitalo sumas.	
3.	Grynasis intelektinio kapitalo pelningumas (grąža), proc.	Grynasis pelnas (nuostoliai) / Intelektinis kapitalas <i>Grynasis pelnas (nuostoliai) – žr. aukščiau.</i> <i>Intelektinis kapitalas – tai papildytame balanse turto pusėje pateikta intelektinio kapitalo vertė. Jei ji neigiama, tuomet šis rodiklis neskaičiuojamas.</i> <i>Jei intelektinis kapitalas per metus žymiai pakinta, rekomenduojama skaičiuoti vidutinį intelektinį kapitalą.</i> <i>Vidutinis intelektinis kapitalas = (Intelektinis kapitalas laikotarpio pradžioje + Intelektinis kapitalas laikotarpio pabaigoje) / 2</i>
	Apibūdinimas ir vertinimas	
	Šis rodiklis parodo, kiek litų grynojo pelno tenka vienam intelektinio kapitalo litui. Pagal šį rodiklį galima spręsti, kaip efektyviai įmonė panaudoja savo intelektinį kapitalą. Taip pat galima skaičiuoti atskiro intelektinio kapitalo komponento pelningumą.	

Šaltinis: sudaryta autorės pagal J. Mackevičių ir R. Valkauską (2010), D. Poškaitę ir M. Novikovą (2006), J. Mackevičių (2007, 2008b), R. Milerį (2008), AB banką „Swedbank“ (2009), H. Šakienę ir K. Puleikienę (2009), NASDAQ OMX Vilnius (2010), V. Aleknevičiūtę ir E. Aleknevičiūtę (2012).

Nagrinėjami apyvartumo rodikliai ir jų apskaičiavimo tvarka

Eil. Nr.	Rodiklis	Apskaičiavimo tvarka
1.	Turto apyvartumas, kartais	Pardavimo pajamos / Turtas <i>Pardavimo pajamos</i> – tai ekonominės naudos padidėjimas dėl prekių pardavimo ir paslaugų teikimo per ataskaitinį laikotarpį, pasireiškiantis įmonės turto padidėjimu arba įsipareigojimų sumažėjimu, kai dėl to padidėja nuosavas kapitalas, išskyrus papildomus akcininkų įnašus. <i>Turtas</i> – žr. 14 priede.
	Apibūdinimas ir vertinimas	
	- Šis rodiklis parodo, kiek vienas turto litas sukuria pardavimo pajamų ir atskleidžia viso įmonės turto naudojimo efektyvumą. - Kuo šis rodiklis didesnis, tuo įmonei geriau. Aukštesnė šio rodiklio reikšmė rodo didesnę viso turto vadybos efektyvumo laipsnį. - Teigiama, kad labai gerai, kai šis rodiklis yra > 5; gerai, kai > 3; patenkinamai, kai > 1; nepatenkinamai, kai < 1. - Šiam rodikliui didelę įtaką turi įmonės veiklos pobūdis, investavimo strategija, taip pat ekonomikos sektorius. - Be to, galima atskirai analizuoti ilgalaikio ir trumpalaikio turto apyvartumo rodiklius, kur pastarasis parodo, kaip įmonė naudoja savo trumpalaikį turtą, o ilgalaikio turto apyvartumo rodiklis aptariamas žemiau.	
2.	Ilgalaikio turto apyvartumas, kartais	Pardavimo pajamos / Ilgalaikis turtas <i>Pardavimo pajamos</i> – žr. aukščiau. <i>Ilgalaikis turtas</i> – tai visas kitas turtas, neatitinkantis trumpalaikio turto apibrėžimo. Jis nėra skirtas parduoti arba suvartoti per vieną ataskaitinį laikotarpį, bet numatomas naudoti įmonės gamybos, prekybos ar kitokioje veikloje ir uždirbti pajamas ilgiau nei vienerius finansinius metus.
	Apibūdinimas ir vertinimas	
	- Šis rodiklis parodo, kiek vienas ilgalaikio turto litas uždirba pardavimo pajamų. Kuo didesnė šio rodiklio reikšmė, tuo su mažesnėmis investicijomis į ilgalaikį turtą uždirbamos didesnės pardavimo pajamos, tuo aukštesnis įmonės ilgalaikio turto vadybos efektyvumo lygis. - Teigiama, jog labai gerai, kai šis rodiklis yra > 10; gerai, kai > 3; patenkinamai, kai > 1; nepatenkinamai, kai < 1. - Šį rodiklį lemia įmonės veiklos pobūdis ir būtinų investicijų mastas, priklausantys nuo ekonomikos sektoriaus ypatumų bei įmonės vykdomos investavimo politikos.	
3.	Nuosavo kapitalo apyvartumas, kartais	Pardavimo pajamos / Nuosavas kapitalas <i>Pardavimo pajamos</i> – žr. aukščiau. <i>Nuosavas kapitalas</i> – žr. 14 priede.
	Apibūdinimas ir vertinimas	
	- Šis rodiklis parodo, kiek vienas savininkų nuosavybės litas uždirba pardavimo pajamų. - Teigiama, jog kuo šio rodiklio reikšmė didesnė – tuo geriau. Tačiau labai svarbu ją palyginti su grynojo pelningumo rodikliu, nes jei ji nedidelė, o nuosavo kapitalo apyvartumas didelis, tuomet tokia įmonė savininkams gali uždirbti daugiau pelno, nei įmonė su dideliu grynojo pelningumu, bet mažu nuosavo kapitalo apyvartumu.	

Tęsinys kitame puslapyje

18 PRIEDAS (TĘSINYS)

Eil. Nr.	Rodiklis	Apskaičiavimo tvarka
4.	<i>Intelektinio kapitalo apyvartumas</i> , kartais	Pardavimo pajamos / Intelektinis kapitalas <i>Pardavimo pajamos – žr. aukščiau. Intelektinis kapitalas – žr. 14 priede.</i>
	Apibūdinimas ir vertinimas	
	Šis rodiklis parodo, kiek vienas intelektinio kapitalo litas uždirba pardavimo pajamų. Pagal šį rodiklį galima spręsti, kaip efektyviai įmonė panaudoja savo intelektinį kapitalą. Taip pat galima skaičiuoti atskiro intelektinio kapitalo komponento apyvartumą.	

Šaltinis: sudaryta autorės pagal J. Mackevičių (2007, 2008b), R. Milerį (2008), H. Šakienę ir K. Puleikienę (2009), NASDAQ OMX Vilnius (2010), V. Aleknevičienę ir E. Aleknevičiūtę (2012).

Nagrinėjami mokumo rodikliai ir jų apskaičiavimo tvarka

Eil. Nr.	Rodiklis	Apskaičiavimo tvarka
1.	Bendrasis skolos koeficientas	Įsipareigojimai / Turtas <i>Įsipareigojimai</i> – tai dabartiniai įmonės įsipareigojimai (prievoles), atsirandantys iš praėjusių laikotarpių įvykių, už kuriuos įmonė privalės ateityje atsiskaityti turtu ir kurių vertę galima patikimai nustatyti. Jie apima po vienerių metų mokėtinas sumas ir ilgalaikius įsipareigojimus bei per vienerius metus mokėtinas sumas ir trumpalaikius įsipareigojimus. <i>Turtas</i> – žr. 14 priede. Apibūdinimas ir vertinimas - Šis rodiklis parodo, kokia įmonės turto dalis finansuojama skolintomis lėšomis. Jis naudojamas įmonės ilgalaikiam mokumui įvertinti bei sprendimams pagrįsti dėl galimo skolinimosi, kuris būtinas įmonės plėtrai finansuoti. Taip pat parodo, į kurią turto dalį gali pretenduoti įmonės kreditoriai. - Kuo šis rodiklis aukštesnis, tuo labiau įmonių veikla finansuojama skolintomis lėšomis, o ne akcininkų investicijomis. Todėl tai lemia žemesnį saugumo lygį, t. y. didesnę finansinę riziką bei mažesnį įmonės stabilumą. Ir atvirkščiai – kuo šis rodiklis žemesnis, tuo geresnė įmonės finansinė būklė. - Teigiama, jog labai gerai, kai šis rodiklis yra $< 0,3$; gerai, kai $< 0,5$; patenkinamai, kai $< 0,7$; nepatenkinamai, kai $> 0,7$; blogai, kai > 1. Kituose šaltiniuose nurodoma, jog normalu, kai šis rodiklis sudaro nuo 0,4 iki 0,6. Tačiau, pavyzdžiui, įmonei, kurios bendrasis skolos koeficientas $> 0,5$ ir jei ji nevykdo mokestinių įsipareigojimų, galima inicijuoti bankroto procedūrą. - Įvairiose pramonės šakose šio rodiklio reikšmė skirtinga ir priklauso tiek nuo įmonės būdingo veiklos ciklo, skolų tiekėjams ir kitų mokėtinų sumų atidėjimų bei apmokėjimo laikotarpių, tiek nuo įmonių skolinimosi politikos. - Šis rodiklis svarbus kreditoriams, nes rodo, kiek apsaugotos jų lėšos – kreditoriai teikia pirmenybę mažam rodikliui, nes taip jų pinigai daugiau apsaugoti, t. y. mažesnė rizika gauti nuostolius įmonės bankroto atveju. Tačiau įmonės savininkai linkę gauti didesnį šį rodiklį, kad turėtų naudą, t. y. pelną iš gautų kreditų.
2.	Finansinis svertas I (įsipareigojimų ir nuosavo kapitalo santykis)	Įsipareigojimai / Nuosavas kapitalas <i>Įsipareigojimai</i> – žr. aukščiau. <i>Nuosavas kapitalas</i> – žr. 14 priede. Apibūdinimas ir vertinimas - Šis rodiklis sieja įmonės įsipareigojimus su savininkų nuosavybe ir parodo, kokia bendrų įmonės ilgalaikių ir trumpalaikių įsipareigojimų, susijusių tiek su įmonės veiklos ciklu, tiek su jo skolinimusi, suma tenka vienam nuosavo kapitalo litui. - Kuo šis rodiklis didesnis, tuo aukštesnis įmonės finansinės rizikos laipsnis, tuo mažesnis įmonės stabilumas. Aukštas rodiklis rodo didesnę skolos naudojimą veiklos finansavimui: jei jis didesnis už 1, tuomet įmonės įsipareigojimai viršija nuosavą kapitalą; jei koeficientas lygus 1, tuomet įmonės įsipareigojimai ir nuosavybė yra lygūs. - Įvairiose pramonės šakose šio rodiklio reikšmė skirtinga ir parodo įmonės finansavimo struktūrą balansine verte. - Kadangi didžioji dalis palūkanų naštos atsiranda mokant už ilgalaikius įsiskolinimus, todėl kai kurie analitikai naudoja kitą matą (žr. finansinis svertas 2).

Tęsinys kitame puslapyje

19 PRIEDAS (TĘSINYS)

Eil. Nr.	Rodiklis	Apskaičiavimo tvarka
3.	Finansinis svertas 2 (ilgalaikių įsipareigojimų ir nuosavo kapitalo santykis)	Ilgalaikiai įsipareigojimai / Nuosavas kapitalas <i>Ilgalaikiai įsipareigojimai</i> – tai įsipareigojimai, už kuriuos įmonė privalės atsiskaityti vėliau nei per vienerius metus nuo balanso sudarymo datos. <i>Nuosavas kapitalas</i> – žr. 14 priede.
Apibūdinimas ir vertinimas		
- Šis rodiklis parodo, kiek įmonės ilgalaikių įsiskolinimų tenka vienam nuosavo kapitalo litui. Kuo jis didesnis – tuo didesnis svertas, tuo didesnė rizika. Kuo šis rodiklis yra arčiau aukščiau nagrinėto finansinio sverto (žr. nr. 2) rodiklio, tuo didesnė yra finansinio sverto ir palūkanų normų augimo rizika. Šis rodiklis taip pat gali būti vadinamas finansinės rizikos rodikliu, nes kuo didesnė skaitinė rodiklio reikšmė, tuo didesnė ir rizika, kadangi bankroto atveju su kreditoriais reikės atsiskaityti anksčiau negu su savininkais. - Rinkos šalyse rimtai įsiskolinusiomis laikomos tokios įmonės, kurių šis rodiklis didesnis kaip 0,5, o tai atitinka skolinto ir nuosavo kapitalo struktūrą (33,3: 66,7). Tuo tarpu kiti autoriai teigia, kad toks rodiklis yra geras, arba kad optimali kapitalo struktūra yra 50 proc. skolinto ir 50 proc. nuosavo kapitalo – tokiu atveju bendras skolos rodiklis bus lygus 1. - Atskiras pramonės šakas pagal šį rodiklį reikia traktuoti skirtingai, nes jeigu įmonės pinigų srautai yra stabilesni, tuomet ji gali saugiai skolintis daugiau.		
4.	Bendrasis mokumo koeficientas	Nuosavas kapitalas / Įsipareigojimai <i>Nuosavas kapitalas</i> – žr. 14 priede. <i>Įsipareigojimai</i> – žr. aukščiau.
Apibūdinimas ir vertinimas		
- Šis rodiklis rodo, kokia nuosavo kapitalo dalis tenka vienam įmonės įsipareigojimų litui. Kuo daugiau nuosavas kapitalas viršija bendrus įsipareigojimus, tuo aukštesnis mokumo lygis ir mažesnė finansinė rizika bei bankroto grėsmė, tuo lengviau yra pasiskolinti papildomų lėšų. - Teigiama, kad įmonei bankrotas tikrai negrės, jei šis rodiklis bus lygus 2 ar daugiau. Vertinama gerai, kai šis rodiklis yra > 2; patenkinamai, kai apie 1; blogai, kai < 0,5. - Remiantis šiuo atvirkštiniu finansiniam svertui rodikliu, galima spręsti apie įmonei gresiantį bankrotą ir kitus pavojus. Pavyzdžiui, visų įsipareigojimų padengimas nuosavu kapitalu parodo įmonės finansinį stabilumą, todėl kuo šis rodiklis didesnis, tuo kreditoriai yra saugesni.		

Šaltinis: sudaryta autorės pagal J. Mackevičių ir D. Poškaitę (1998), D. Zinkevičienę ir K. Rudžionienę (2005), L. Juozaitienę (2007), J. Mackevičių (2007), R. Milerį (2008), V. Aleknevičienę (2009), G. Kancerevyčių (2009), H. Šakienę ir K. Puleikienę (2009), J. Mackevičių ir R. Valkauską (2010), NASDAQ OMX Vilnius (2010), V. Aleknevičiūtę ir E. Aleknevičiūtę (2012).

**AB „Anykščių vynas“ (ANK1L) papildytų finansinių ataskaitų
fragmentas, tūkst. Lt**

TURTAS		2009	2010	2011	2012
	INTELEKTINIS KAPITALAS	(7091)	(8006)	(5462)	(7823)
I.	Žmogiškasis kapitalas	(1064)	(1121)	(1693)	(2034)
II.	Organizacinis kapitalas	(1773)	(2482)	(601)	(1486)
III.	Santykių kapitalas	(4255)	(4403)	(3168)	(4303)
A.	ILGALAIKIS TURTAS	22285	22397	23430	21911
I.	NEMATERIALUSIS TURTAS	19	1760	1097	438
II.	MATERIALUSIS TURTAS	22070	20529	19470	18573
III.	FINANSINIS TURTAS			2800	2900
IV.	KITAS ILGALAIKIS TURTAS	196	108	63	-
B.	TRUMPALAIKIS TURTAS	21924	13183	8090	4291
I.	ATSARGOS, IŠANKSTINIAI APMOKĖJIMAI IR NEBAIGTOS VYKDYTI SUTARTYS	6803	4225	3984	2028
II.	PER VIENERIUS METUS GAUTINOS SUMOS	14535	3605	3845	2068
III.	KITAS TRUMPALAIKIS TURTAS	580	5349	216	45
IV.	PINIGAI IR PINIGŲ EKVIVALENTAI	6	4	45	150
	TURTO IŠ VISO:	37118	27574	26058	18379

NUOSAVAS KAPITALAS IR ĮSIPAREIGOJIMAI		2009	2010	2011	2012
C.	NUOSAVAS KAPITALAS	18651	13890	10212	5520
I.	KAPITALAS	49081	49081	37000	20000
II.	PERKAINOJIMO REZERVAS (REZULTATAI)				
III.	REZERVAI				
IV.	NEPASKIRSTYTASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	(23339)	(27185)	(21326)	(6657)
V.	NEREALIZUOTAS INTELEKTINIO KAPITALO PELNAS (NUOSTOLIAI)	(7091)	(8006)	(5462)	(7823)
D.	DOTACIJOS, SUBSIDIJOS				
E.	MOKĖTINOS SUMOS IR ĮSIPAREIGOJIMAI	18467	13684	15846	12859
I.	PO VIENERIŲ METŲ MOKĖTINOS SUMOS IR ILGALAIKIAI ĮSIPAREIGOJIMAI	1149	1026	952	861
II.	PER VIENERIUS METUS MOKĖTINOS SUMOS IR TRUMPALAIKIAI ĮSIPAREIGOJIMAI	17318	12658	14894	11998
	NUOSAVO KAPITALO IR ĮSIPAREIGOJIMŲ IŠ VISO:	37118	27574	26058	18379

STRAIPSNIAI		2009	2010	2011	2012
I.	PARDAVIMO PAJAMOS	26116	18583	20031	12351
II.	PARDAVIMO SAVIKAINA	24926	15776	17291	10353
III.	BENDRASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	1190	2807	2740	1998
IV.	VEIKLOS SĄNAUDOS	7563	6580	6563	4106
V.	TIPINIS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)	(6373)	(3773)	(3823)	(2108)
VI.	KITA VEIKLA	211	243	(2074)	92
VII.	FINANSINĖ IR INVESTICINĖ VEIKLA	(541)	(351)	(354)	(343)
VIII.	ĮPRASTINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)	(6703)	(3881)	(6251)	(2359)
XI.	APMOKESTINIMĄ	(6703)	(3881)	(6251)	(2359)
XII.	PELNO MOKESTIS	444	(35)	(29)	(28)
XIII.	GRYNASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	(7147)	(3846)	(6222)	(2331)

Šaltinis: sudaryta autorės pagal AB „Anykščių vynas“ finansines ataskaitas.

20 PRIEDAS (TĘSINYS)

AB GUBERNIJA (GUB1L) papildytų finansinių ataskaitų fragmentas,
tūkst. Lt

TURTAS		2009	2010	2011	2012
	INTELEKTINIS KAPITALAS	22	2658	(3708)	(3972)
I.	Žmogiškasis kapitalas	6	532	(705)	(556)
II.	Organizacinis kapitalas	1	1728	(2373)	(1986)
III.	Santykių kapitalas	15	399	(630)	(1430)
A.	ILGALAIKIS TURTAS	32336	29735	29508	30729
I.	NEMATERIALUSIS TURTAS			9	17
II.	MATERIALUSIS TURTAS	32336	29735	29499	30712
III.	FINANSINIS TURTAS				
IV.	KITAS ILGALAIKIS TURTAS				
B.	TRUMPALAIKIS TURTAS	6326	8615	9304	7094
I.	ATSARGOS, IŠANKSTINIAI APMOKĖJIMAI IR NEBAIGTOS VYKDYTI SUTARTYS	2867	3336	4273	3936
II.	PER VIENERIUS METUS GAUTINOS SUMOS	3091	4940	4667	2576
III.	KITAS TRUMPALAIKIS TURTAS	288	288	288	288
IV.	PINIGAI IR PINIGŲ EKVIVALENTAI	80	51	76	294
	TURTO IŠ VISO:	38684	41008	35104	33851

NUOSAVAS KAPITALAS IR ĮSIPAREIGOJIMAI		2009	2010	2011	2012
C.	NUOSAVAS KAPITALAS	8189	9221	3423	4452
I.	KAPITALAS	24815	16130	16130	16130
II.	PERKAINOJIMO REZERVAS (REZULTATAI)	8177	7816	8877	10628
III.	REZERVAI				
IV.	NEPASKIRSTYTASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	(24825)	(17383)	(17876)	(18334)
V.	NEREALIZUOTAS INTELEKTINIO KAPITALO PELNAS (NUOSTOLIAI)	22	2658	(3708)	(3972)
D.	DOTACIJOS, SUBSIDIJOS				
E.	MOKĖTINOS SUMOS IR ĮSIPAREIGOJIMAI	30495	31787	31681	29399
I.	PO VIENERIŲ METŲ MOKĖTINOS SUMOS IR ILGALAIKIAI ĮSIPAREIGOJIMAI	1365	1302	4543	4756
II.	PER VIENERIUS METUS MOKĖTINOS SUMOS IR TRUMPALAIKIAI ĮSIPAREIGOJIMAI	29130	30485	27138	24643
	NUOSAVO KAPITALO IR ĮSIPAREIGOJIMŲ IŠ VISO:	38684	41008	35104	33851

STRAIPSNIAI		2009	2010	2011	2012
I.	PARDAVIMO PAJAMOS	23760	34474	41962	43305
II.	PARDAVIMO SAVIKAINA	19636	21792	27172	27790
III.	BENDRASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	4124	12682	14790	15515
IV.	VEIKLOS SĄNAUDOS	6778	12706	14876	15733
V.	TIPINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)	(2654)	(24)	(86)	(218)
VI.	KITA VEIKLA	16	21	62	16
VII.	FINANSINĖ IR INVESTICINĖ VEIKLA	(1811)	(802)	(894)	(1181)
VIII.	ĮPRASTINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)	(4449)	(805)	(918)	(1383)
XI.	APMOKESTINIMĄ	(4449)	(805)	(918)	(1383)
XII.	PELNO MOKESTIS	(264)	(64)	(64)	(139)
XIII.	GRYNASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	(4185)	(741)	(854)	(1244)

Šaltinis: sudaryta autorės pagal AB GUBERNIJA finansines ataskaitas.

20 PRIEDAS (TĘSINYS)

**Įmonių grupė „ALITA“, AB (AGP1L) papildytų finansinių ataskaitų
fragmentas, tūkst. Lt**

TURTAS		2009	2010	2011	2012
	INTELEKTINIS KAPITALAS	9962	84123	5801	(8312)
I.	Žmogiškasis kapitalas	2291	13460	3481	(2244)
II.	Organizacinis kapitalas	3985	41220	1566	(2161)
III.	Santykių kapitalas	3686	29443	754	(3907)
A.	ILGALAIKIS TURTAS	84610	76119	68663	63132
I.	NEMATERIALUSIS TURTAS	586	757	620	435
II.	MATERIALUSIS TURTAS	75462	66548	60587	56140
III.	FINANSINIS TURTAS	8008	8053	5854	5520
IV.	KITAS ILGALAIKIS TURTAS	554	761	1602	1037
B.	TRUMPALAIKIS TURTAS	53069	43719	43736	43077
I.	ATSARGOS, IŠANKSTINIAI APMOKĖJIMAI IR NEBAIGTOS VYKDYTI SUTARTYS	19951	18588	14473	16201
II.	PER VIENERIUS METUS GAUTINOS SUMOS	29799	22423	27791	24234
III.	KITAS TRUMPALAIKIS TURTAS	3306	2702	522	295
IV.	PINIGAI IR PINIGŲ EKVIVALENTAI	13	6	950	2347
	TURTO IŠ VISO:	147641	203961	118200	97897

NUOSAVAS KAPITALAS IR ĮSIPAREIGOJIMAI		2009	2010	2011	2012
C.	NUOSAVAS KAPITALAS	16292	8716	18479	5860
I.	KAPITALAS	27154	27154	94198	94198
II.	PERKAINOJIMO REZERVAS (REZULTATAI)				
III.	REZERVAI	3650	3689	1820	2128
IV.	NEPASKIRSTYTASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	(24474)	(106250)	(83340)	(82154)
V.	NEREALIZUOTAS INTELEKTINIO KAPITALO PELNAS (NUOSTOLIAI)	9962	84123	5801	(8312)
D.	DOTACIJOS, SUBSIDIJOS				
E.	MOKĖTINOS SUMOS IR ĮSIPAREIGOJIMAI	131349	195245	99721	92037
I.	PO VIENERIŲ METŲ MOKĖTINOS SUMOS IR ILGALAIKIAI ĮSIPAREIGOJIMAI	14151	14505	50291	47060
II.	PER VIENERIUS METUS MOKĖTINOS SUMOS IR TRUMPALAIKIAI ĮSIPAREIGOJIMAI	117198	180740	49430	44977
	NUOSAVO KAPITALO IR ĮSIPAREIGOJIMŲ IŠ VISO:	147641	203961	118200	97897

STRAIPSNIAI		2009	2010	2011	2012
I.	PARDAVIMO PAJAMOS	13388	88113	84883	77935
II.	PARDAVIMO SAVIKAINA	7784	56024	55610	50007
III.	BENDRASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	5604	32089	29273	27928
IV.	VEIKLOS SĄNAUDOS	4221	34783	30477	23204
V.	TIPINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)	1383	(2694)	(1204)	4724
VI.	KITA VEIKLA	48	369	1056	49
VII.	FINANSINĖ IR INVESTICINĖ VEIKLA	(1293)	(79580)	(6258)	(3077)
VIII.	ĮPRASTINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)	138	(81905)	(6406)	1696
XI.	APMOKESTINIMĄ	138	(81905)	(6406)	1696
XII.	PELNO MOKESTIS	664	(213)	(467)	510
XIII.	GRYNASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	(526)	(81692)	(5939)	1186

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Įmonių grupę „ALITA“, AB finansines ataskaitas.

20 PRIEDAS (TĘSINYS)

**AB „Vilniaus degtinė“ (VDG1L) papildytų finansinių ataskaitų
fragmentas, tūkst. Lt**

TURTAS		2009	2010	2011	2012
	INTELEKTINIS KAPITALAS	(5124)	(1884)	(15055)	(17357)
I.	Žmogiškasis kapitalas	(820)	(245)	(3011)	(2256)
II.	Organizacinis kapitalas	(1691)	(697)	(6173)	(6075)
III.	Santykių kapitalas	(2613)	(942)	(5872)	(9026)
A.	ILGALAIKIS TURTAS	35486	44594	47959	48249
I.	NEMATERIALUSIS TURTAS	13922	12957	12005	11056
II.	MATERIALUSIS TURTAS	21564	28022	32035	33010
III.	FINANSINIS TURTAS		3615	3919	4183
IV.	KITAS ILGALAIKIS TURTAS				
B.	TRUMPALAIKIS TURTAS	41575	32101	35585	38278
I.	ATSARGOS, IŠANKSTINIAI APMOKĖJIMAI IR NEBAIGTOS VYKDYTI SUTARTYS	8969	7475	9358	9789
II.	PER VIENERIUS METUS GAUTINOS SUMOS	32524	24576	26180	28479
III.	KITAS TRUMPALAIKIS TURTAS				
IV.	PINIGAI IR PINIGŲ EKVIVALENTAI	82	50	47	10
	TURTO IŠ VISO:	71937	74811	68489	69170

NUOSAVAS KAPITALAS IR ĮSIPAREIGOJIMAI		2009	2010	2011	2012
C.	NUOSAVAS KAPITALAS	34172	37077	20891	18966
I.	KAPITALAS	24408	24408	24408	24408
II.	PERKAINOJIMO REZERVAS (REZULTATAI)				
III.	REZERVAI	2441	2441	2441	2441
IV.	NEPASKIRSTYTASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	12447	12112	9097	9474
V.	NEREALIZUOTAS INTELEKTINIO KAPITALO PELNAS (NUOSTOLIAI)	(5124)	(1884)	(15055)	(17357)
D.	DOTACIJOS, SUBSIDIJOS				
E.	MOKĖTINOS SUMOS IR ĮSIPAREIGOJIMAI	37765	37734	47598	50204
I.	PO VIENERIŲ METŲ MOKĖTINOS SUMOS IR ILGALAIKIAI ĮSIPAREIGOJIMAI	7952	10454	15053	15574
II.	PER VIENERIUS METUS MOKĖTINOS SUMOS IR TRUMPALAIKIAI ĮSIPAREIGOJIMAI	29813	27280	32545	34630
	NUOSAVO KAPITALO IR ĮSIPAREIGOJIMŲ IŠ VISO:	71937	74811	68489	69170

STRAIPSNIAI		2009	2010	2011	2012
I.	PARDAVIMO PAJAMOS	47679	41829	41062	55943
II.	PARDAVIMO SAVIKAINA	25508	25647	26714	40005
III.	BENDRASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	22171	16182	14348	15938
IV.	VEIKLOS SĄNAUDOS	20837	16536	17338	15783
V.	TIPINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)	1334	(354)	(2990)	155
VI.	KITA VEIKLA	223	473	248	766
VII.	FINANSINĖ IR INVESTICINĖ VEIKLA	(1014)	(521)	(452)	(426)
VIII.	ĮPRASTINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)	543	(402)	(3194)	495
XI.	APMOKESTINIMĄ	543	(402)	(3194)	495
XII.	PELNO MOKESTIS	(183)	(66)	(299)	119
XIII.	GRYNASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	726	(336)	(2895)	376

Šaltinis: sudaryta autorės pagal AB „Vilniaus degtinė“ finansines ataskaitas.

20 PRIEDAS (TĘSINYS)

**AB „Pieno žvaigždės“ (PZV1L) papildytų finansinių ataskaitų fragmentas,
tūkst. Lt**

TURTAS		2009	2010	2011	2012
	INTELEKTINIS KAPITALAS	10551	129945	168292	156554
I.	Žmogiškasis kapitalas	1477	10396	11780	9393
II.	Organizacinis kapitalas	5592	54577	63951	68884
III.	Santykių kapitalas	3482	64972	92560	78277
A.	ILGALAIKIS TURTAS	220508	194344	182467	198263
I.	NEMATERIALUSIS TURTAS	895	1198	899	714
II.	MATERIALUSIS TURTAS	218337	191763	181166	197273
III.	FINANSINIS TURTAS	275	276	276	276
IV.	KITAS ILGALAIKIS TURTAS	1001	1107	126	
B.	TRUMPALAIKIS TURTAS	114714	131491	150936	139458
I.	ATSARGOS, IŠANKSTINIAI APMOKĖJIMAI IR NEBAIGTOS VYKDYTI SUTARTYS	39239	60322	75725	55142
II.	PER VIENERIUS METUS GAUTINOS SUMOS	69339	67587	73238	79788
III.	KITAS TRUMPALAIKIS TURTAS				
IV.	PINIGAI IR PINIGŲ EKVIVALENTAI	6136	3582	1973	4528
	TURTO IŠ VISO:	345773	455780	501695	494275

NUOSAVAS KAPITALAS IR ĮSIPAREIGOJIMAI		2009	2010	2011	2012
C.	NUOSAVAS KAPITALAS	159363	276988	316124	305053
I.	KAPITALAS	75343	67102	67016	76880
II.	PERKAINOJIMO REZERVAS (REZULTATAI)				
III.	REZERVAI	27093	36883	36819	33559
IV.	NEPASKIRSTYTASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	46376	43058	43997	38060
V.	NEREALIZUOTAS INTELEKTINIO KAPITALO PELNAS (NUOSTOLIAI)	10551	129945	168292	156554
D.	DOTACIJOS, SUBSIDIJOS				
E.	MOKĖTINOS SUMOS IR ĮSIPAREIGOJIMAI	186410	178792	185571	189222
I.	PO VIENERIŲ METŲ MOKĖTINOS SUMOS IR ILGALAIKIAI ĮSIPAREIGOJIMAI	37865	48480	97978	65592
II.	PER VIENERIUS METUS MOKĖTINOS SUMOS IR TRUMPALAIKIAI ĮSIPAREIGOJIMAI	148545	130312	87593	123630
	NUOSAVO KAPITALO IR ĮSIPAREIGOJIMŲ IŠ VISO:	345773	455780	501695	494275

STRAIPSNIAI		2009	2010	2011	2012
I.	PARDAVIMO PAJAMOS	622467	620255	700924	769089
II.	PARDAVIMO SAVIKAINA	497305	500740	568679	622964
III.	BENDRASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	125162	119515	132245	146125
IV.	VEIKLOS SĄNAUDOS	99083	95063	98849	107567
V.	TIPINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)	26079	24452	33396	38558
VI.	KITA VEIKLA	677	456	777	683
VII.	FINANSINĖ IR INVESTICINĖ VEIKLA	(7088)	(3095)	(4177)	(5073)
VIII.	ĮPRASTINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)	19668	21813	29996	34168
XI.	APMOKESTINIMĄ	19668	21813	29996	34168
XII.	PELNO MOKESTIS	5103	3243	4311	5102
XIII.	GRYNASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	14565	18570	25685	29066

Šaltinis: sudaryta autorės pagal AB „Pieno žvaigždės“ finansines ataskaitas.

20 PRIEDAS (TĘSINYS)

AB „Rokiškio sūris“ (RSU1L) papildytų finansinių ataskaitų fragmentas,
tūkst. Lt

TURTAS		2009	2010	2011	2012
	INTELEKTINIS KAPITALAS	(70100)	43225	(128602)	(141751)
I.	Žmogiškasis kapitalas	(8412)	10806	(32150)	(8505)
II.	Organizacinis kapitalas	(37153)	15561	(46297)	(63788)
III.	Santykių kapitalas	(24535)	16858	(50155)	(69458)
A.	ILGALAIKIS TURTAS	127132	113985	187943	184647
I.	NEMATERIALUSIS TURTAS	390	492	1330	1122
II.	MATERIALUSIS TURTAS	108577	88476	169310	145799
III.	FINANSINIS TURTAS	560	8729	8335	1629
IV.	KITAS ILGALAIKIS TURTAS	17605	16288	8968	36097
B.	TRUMPALAIKIS TURTAS	220590	208675	259914	270703
I.	ATSARGOS, IŠANKSTINIAI APMOKĖJIMAI IR NEBAIGTOS VYKDYTI SUTARTYS	30222	62586	94968	94871
II.	PER VIENERIUS METUS GAUTINOS SUMOS	89181	126565	154370	169803
III.	KITAS TRUMPALAIKIS TURTAS				
IV.	PINIGAI IR PINIGŲ EKVIVALENTAI	101187	19524	10576	6029
	TURTO IŠ VISO:	277622	365885	319255	313599

NUOSAVAS KAPITALAS IR ĮSIPAREIGOJIMAI		2009	2010	2011	2012
C.	NUOSAVAS KAPITALAS	115335	237859	160760	173386
I.	KAPITALAS	79918	68440	73473	73473
II.	PERKAINOJIMO REZERVAS (REZULTATAI)				
III.	REZERVAI	21262	36621	122885	111488
IV.	NEPASKIRSTYTASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	84255	89573	93004	130176
V.	NEREALIZUOTAS INTELEKTINIO KAPITALO PELNAS (NUOSTOLIAI)	(70100)	43225	(128602)	(141751)
D.	DOTACIJOS, SUBSIDIJOS				
E.	MOKĖTINOS SUMOS IR ĮSIPAREIGOJIMAI	162287	128026	158495	140213
I.	PO VIENERIŲ METŲ MOKĖTINOS SUMOS IR ILGALAIKIAI ĮSIPAREIGOJIMAI	7818	5488	18108	16524
II.	PER VIENERIUS METUS MOKĖTINOS SUMOS IR TRUMPALAIKIAI ĮSIPAREIGOJIMAI	154469	122538	140387	123689
	NUOSAVO KAPITALO IR ĮSIPAREIGOJIMŲ IŠ VISO:	277622	365885	319255	313599

STRAIPSNIAI		2009	2010	2011	2012
I.	PARDAVIMO PAJAMOS	560395	553760	688025	796407
II.	PARDAVIMO SAVIKAINA	483418	475670	590354	706882
III.	BENDRASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	76977	78090	97671	89525
IV.	VEIKLOS SĄNAUDOS	58077	53676	67707	57402
V.	TIPINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)	18900	24414	29964	32123
VI.	KITA VEIKLA	3458	5249	5177	3848
VII.	FINANSINĖ IR INVESTICINĖ VEIKLA	(2264)	(1017)	(1904)	(1590)
VIII.	ĮPRASTINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)	20094	28646	33237	34381
XI.	APMOKESTINIMĄ	20094	28646	33237	34381
XII.	PELNO MOKESTIS	5105	4085	5584	5043
XIII.	GRYNASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	14989	24561	27653	29338

Šaltinis: sudaryta autorės pagal AB „Rokiškio sūris“ finansines ataskaitas.

20 PRIEDAS (TĘSINYS)

**AB „Vilkyškių pieninė“ (VLP1L) papildytų finansinių ataskaitų
fragmentas, tūkst. Lt**

TURTAS		2009	2010	2011	2012
	INTELEKTINIS KAPITALAS	(10436)	21116	(6652)	(9279)
I.	Žmogiškasis kapitalas	(939)	2323	(599)	(835)
II.	Organizacinis kapitalas	(5009)	9714	(2927)	(4268)
III.	Santykių kapitalas	(4487)	9080	(3127)	(4176)
A.	ILGALAIKIS TURTAS	92152	91434	97913	119201
I.	NEMATERIALUSIS TURTAS	24483	24273	24010	23879
II.	MATERIALUSIS TURTAS	66248	65674	72344	93927
III.	FINANSINIS TURTAS				
IV.	KITAS ILGALAIKIS TURTAS	1421	1487	1559	1395
B.	TRUMPALAIKIS TURTAS	33727	32086	44582	42979
I.	ATSARGOS, IŠANKSTINIAI APMOKĖJIMAI IR NEBAIGTOS VYKDYTI SUTARTYS	18910	18742	24862	25375
II.	PER VIENERIUS METUS GAUTINOS SUMOS	14422	12986	19383	16724
III.	KITAS TRUMPALAIKIS TURTAS				
IV.	PINIGAI IR PINIGŲ EKVIVALENTAI	395	358	337	880
	TURTO IŠ VISO:	115443	144636	135843	152901

NUOSAVAS KAPITALAS IR ĮSIPAREIGOJIMAI		2009	2010	2011	2012
C.	NUOSAVAS KAPITALAS	28663	70929	49480	50722
I.	KAPITALAS	23339	23339	23339	23339
II.	PERKAINOJIMO REZERVAS (REZULTATAI)				
III.	REZERVAI	8624	8252	12494	11389
IV.	NEPASKIRSTYTASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	7136	18222	20299	25273
V.	NEREALIZUOTAS INTELEKTINIO KAPITALO PELNAS (NUOSTOLIAI)	(10436)	21116	(6652)	(9279)
D.	DOTACIJOS, SUBSIDIJOS				
E.	MOKĖTINOS SUMOS IR ĮSIPAREIGOJIMAI	86780	73707	86363	102179
I.	PO VIENERIŲ METŲ MOKĖTINOS SUMOS IR ILGALAIKIAI ĮSIPAREIGOJIMAI	32787	33497	35637	51888
II.	PER VIENERIUS METUS MOKĖTINOS SUMOS IR TRUMPALAIKIAI ĮSIPAREIGOJIMAI	53993	40210	50726	50291
	NUOSAVO KAPITALO IR ĮSIPAREIGOJIMŲ IŠ VISO:	115443	144636	135843	152901

STRAIPSNIAI		2009	2010	2011	2012
I.	PARDAVIMO PAJAMOS	159318	244273	290133	295759
II.	PARDAVIMO SAVIKAINA	134289	215120	260955	265705
III.	BENDRASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	25029	29153	29178	30054
IV.	VEIKLOS SĄNAUDOS	13576	15079	17369	21592
V.	TIPINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)	11453	14074	11809	8462
VI.	KITA VEIKLA	(201)	(338)	557	754
VII.	FINANSINĖ IR INVESTICINĖ VEIKLA	(3280)	(1390)	(1762)	(2313)
VIII.	ĮPRASTINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)	7972	12346	10604	6903
XI.	APMOKESTINIMĄ	7972	12346	10604	6903
XII.	PELNO MOKESTIS	1249	504	(37)	(772)
XIII.	GRYNASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	6723	11842	10641	7675

Šaltinis: sudaryta autorės pagal AB „Vilkyškių pieninė“ finansines ataskaitas.

20 PRIEDAS (TĘSINYS)

**AB „Žemaitijos pienas“ (ZMP1L) papildytų finansinių ataskaitų
fragmentas, tūkst. Lt**

TURTAS		2009	2010	2011	2012
	INTELEKTINIS KAPITALAS	(56478)	(5118)	(15956)	(49910)
I.	Žmogiškasis kapitalas	(4518)	(358)	(1276)	(3993)
II.	Organizacinis kapitalas	(22591)	(2354)	(7340)	(22460)
III.	Santykių kapitalas	(29368)	(2405)	(7340)	(23458)
A.	ILGALAIKIS TURTAS	80743	70749	79386	72178
I.	NEMATERIALUSIS TURTAS	56	23	413	408
II.	MATERIALUSIS TURTAS	78007	65356	71613	64716
III.	FINANSINIS TURTAS	977	3764	5073	4905
IV.	KITAS ILGALAIKIS TURTAS	1703	1606	2287	2149
B.	TRUMPALAIKIS TURTAS	101473	119294	143002	145023
I.	ATSARGOS, IŠANKSTINIAI APMOKĖJIMAI IR NEBAIGTOS VYKDYTI SUTARTYS	38324	62721	91074	99414
II.	PER VIENERIUS METUS GAUTINOS SUMOS	32359	42807	42372	39820
III.	KITAS TRUMPALAIKIS TURTAS	6161	5000		
IV.	PINIGAI IR PINIGŲ EKVIVALENTAI	24629	8766	9556	5789
	TURTO IŠ VISO:	125738	184925	206432	167291

NUOSAVAS KAPITALAS IR ĮSIPAREIGOJIMAI		2009	2010	2011	2012
C.	NUOSAVAS KAPITALAS	49825	116777	113391	100233
I.	KAPITALAS	48375	48375	48375	45373
II.	PERKAINOJIMO REZERVAS (REZULTATAI)				
III.	REZERVAI	4838	14838	22835	19838
IV.	NEPASKIRSTYTASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	53090	58682	58137	84932
V.	NEREALIZUOTAS INTELEKTINIO KAPITALO PELNAS (NUOSTOLIAI)	(56478)	(5118)	(15956)	(49910)
D.	DOTACIJOS, SUBSIDIJOS				
E.	MOKĖTINOS SUMOS IR ĮSIPAREIGOJIMAI	75913	68148	93041	67058
I.	PO VIENERIŲ METŲ MOKĖTINOS SUMOS IR ILGALAIKIAI ĮSIPAREIGOJIMAI	41333	20754	11031	8178
II.	PER VIENERIUS METUS MOKĖTINOS SUMOS IR TRUMPALAIKIAI ĮSIPAREIGOJIMAI	34580	47394	82010	58880
	NUOSAVO KAPITALO IR ĮSIPAREIGOJIMŲ IŠ VISO:	125738	184925	206432	167291

STRAIPSNIAI		2009	2010	2011	2012
I.	PARDAVIMO PAJAMOS	372825	433692	494426	500515
II.	PARDAVIMO SAVIKAINA	303021	344136	400122	404244
III.	BENDRASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	69804	89556	94304	96271
IV.	VEIKLOS SĄNAUDOS	52172	65144	80143	67050
V.	TIPINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)	17632	24412	14161	29221
VI.	KITA VEIKLA	(2080)	(1531)	(3309)	(1711)
VII.	FINANSINĖ IR INVESTICINĖ VEIKLA	(1255)	214	(287)	(315)
VIII.	ĮPRASTINĖS VEIKLOS PELNAS (NUOSTOLIAI)	14297	23095	10565	27195
XI.	APMOKESTINIMĄ	14297	23095	10565	27195
XII.	PELNO MOKESTIS	3028	3773	610	3181
XIII.	GRYNASIS PELNAS (NUOSTOLIAI)	11269	19322	9955	24014

Šaltinis: sudaryta autorės pagal AB „Žemaitijos pienas“ finansines ataskaitas.